

13-C-126 152/2/

13-C-126
11-2a

ZÁKLADY

PRÁVA KANONICKÉHO.

ČÁST DRUHÁ.

PRÁVO PLATNÉ.

SEŠIT PRVNÍ A DRUHÝ.

NAPSAL

JUD^{R.} KAMIL HENNER,

PROFESOR UNIVERSITY KARLOVY.

Třetí vydání.

SEMINÁRNÍ

Hist.-práv.

KNÍHOVNA

oddělení

V PRAZE 1927.

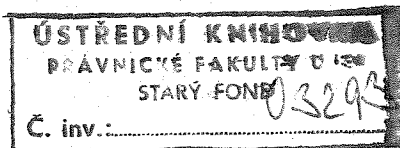
Nákladem Spolku československých právníků „Všehrd“ v Praze.

Tiskem „Politiky“ v Praze.

VŠECHNA PRÁVA SE VYHRAZUJÍ.

Darem od Dra Jos. Nováka
v Boni

Inv. č. 6311.

OBSAH SEŠITU PRVNÍHO.

	Str.
<i>Oddělení první: Úvod</i>	1—31
§ 1. Církev a církevní právo	1— 4
<i>Oddíl první: Prameny poznání církevního práva</i>	4— 9
§ 2. Codex iuris canonici jako výlučný pramen poznání dnešního obecného práva církevního	4— 9
<i>Oddíl druhý: Prameny vzniku církevního práva</i>	9—26
§ 3. I. Právo božské	9—10
II. Nařízení církevní: 1. Zákony dané	10—17
A. Zákonodárství pro celou církev	10—12
§ 4. Zákonodárství papežské	11
§ 5. Forma papežských zákonů všeobecných	11—13
§ 6. B. Zákonodárství partikulární	13—14
§ 7. C. Některé všeobecné předpisy o církevních zákonech	14—17
§ 8. 2. Právo obyčejové	17—19
Zvláštní osvědčování zákonodárné moci obecné a partikulární	19—26
§ 9. 1. Reskripty	19—21
§ 10. 2. Privileje	21—24
§ 11. 3. Dispense	24—26
<i>Oddíl třetí: Některá všeobecná úvodní ustanovení kodexová</i>	26—31
§ 12. 1. Příslušnost k ritu	26
§ 13. 2. Příbuzenství a švagrovství	26—27
§ 14. 3. Věk	27
§ 15. 4. Domicil a kvasidomicil	28—29
§ 16. 5. Právnícké osobnosti	29—30
§ 17. 6. Právní jednání	30
§ 18. 7. Počítání času	30—31
<i>Oddělení druhé: Ústava církevní.</i>	
<i>Pododdělení I.: Církevní ústava světská (neřeholní)</i>	32—182
§ 19. Církev ve světle vlastním	32— 33
§ 20. Členství v církvi	33— 39

	Str.
<i>Oddíl první: O kleru</i>	39— 67
§ 21. O kleru všeobecně	39— 41
§ 22. O ordinaci všeobecně	41— 42
§ 23. 1. Přísluhovatel svěcení (ordinans)	42— 45
§ 24. 2. Ordinandus čili promovendus	45
§ 25. 3. Positivní náležitosti ordinandů	46— 49
§ 26. 4. Iregularity a překážky ordinace	49— 52
§ 27. 5. Některé formálnosti při ordinaci	52— 55
§ 28. Příslušnost klerika k diecési (inkardinace a exkardinace)	55— 56
§ 29. Práva a výsady kleriků	56— 60
§ 30. Povinnosti kleriků	60— 65
§ 31. Vracení kleriků do stavu laického	65— 67

<i>Oddíl druhý: O jurisdikci a úřadech církevních všeobecně</i>	67— 75
§ 32. 1. Pojem a druhy jurisdikce	67— 72
§ 33. 2. O církevních úřadech a benificiích	73— 75

<i>Oddíl třetí: Jednotlivé úřady církevní</i>	75—149
§ 34. Všeobecný přehled	75— 76

<i>I. O nejvyšší moci v církvi a o jejích účastnících</i>	76—110
§ 35. 1. Papež	76— 79
§ 36. Volba papežská	79— 83
§ 37. 2. Sbor obecný	83— 85
§ 38. 3. Kardinálové	85— 90
§ 39. 4. Římská kurie	90— 99
§ 40. A. Kongregace	91— 96
§ 41. B. Soudy při kurií římské	96— 97
§ 42. C. Officia římské kurie	97— 98
§ 43. D. Familiares papežští	98— 99
§ 44. 5. Legáti papežští	99—100
§ 45. 6. Patriarchové, primasové a metropolité	100—102
§ 46. 7. Sbory plenární a provinciální	102—105
§ 47. 8. Vikáři a prefekti apoštolští	105—107
§ 48. 9. Administrátoři apoštolští	107—108
§ 49. 10. Preláti nižší (praelati inferiores)	109—110

<i>II. O biskupské pravomoci a o jejích účastnících</i>	110—149
§ 50. 1. Biskupové	110—115
§ 51. 2. Koadjutoři a auxiliáři biskupští	116—117
§ 52. 3. Synoda diecéšní	117—118
§ 53. 4. Kurie diecéšní	118—119
§ 54. a) Vikář generální	119—120
§ 55. b) Kancelář, notáři a archiv biskupský	121—122
§ 56. c) Examinátoři synodní a faráři konsultoři	122—123
§ 57. 5. Kapituly kanovnícké	123—130
§ 58. 6. Konsultoři diecéšní	130—131
§ 59. 7. Sedes impedita a vacans; vikář kapitulní	131—134
§ 60. 8. Venkovští vikáři	134—136
§ 61. 9. Faráři	136—144

	Str.
§ 62. 10. Zástupci a pomocníci farní	144—147
§ 63. 11. Rektoři kostelní	147—148
§ 64. Dodatek. Vojenská organizace duchovní u nás	148—149

<i>Oddíl čtvrtý: Úřady a beneficie po stránce věcné</i>	149—182
§ 65. A. Zřízení beneficií	149—150
§ 66. B. Změny a zrušení beneficií	150—154
§ 67. C. Udílení církevních úřadů a beneficií vůbec a	
1. per liberam collationem zvláště	154—160
§ 68. 2. Volba	160—163
§ 69. 3. Postulace	163—164
§ 70. 4. Patronát a) podle práva obecného	164—169
§ 71. Patronát b) podle práva našeho	169—177
§ 72. D. Pozbytí officí a beneficií	177—181
§ 73. Dodatek: Ostatní církevní ústavy nekolegiální	181—182

OBSAH SEŠITU DRUHÉHO.

Oddělení druhé: Ústava církevní.

<i>Pododdělení II.: Církevní ústava řeholní</i>	183—211
§ 74. Všeobecný přehled	183—184
A. Řády a kongregace	185—206
§ 75. 1. Zřízení a zrušení řeholí a klášterů	185—186
§ 76. 2. Organizace a správa řeholní	186—192
§ 77. 3. Majetkové poměry řeholí jako právnických osob	192—193
4. Připouštění do řeholí	193—199
§ 78. a) Postulát a noviciát	193—196
§ 79. b) Profese řeholní	196—199
§ 80. 5. Život řeholní	199—201
6. Ukončení řeholního poměru	201—206
§ 81. a) Přestoupení k jiné řeholi	201—202
§ 82. b) Vystoupení z řehole	202—203
§ 83. c) Propuštění z řehole	203—206
§ 84. B. Sdružení, nápodobená řeholím	207
§ 85. Ustanovení světského práva ve věcech řeholních	208—211

Oddělení druhé: Ústava církevní.

§ 86. <i>Pododdělení III.: O laicích</i>	212—215
--	---------

Oddělení třetí: Správa církevní.

§ 87. Úvod	216
<i>Kapitola první. O svátostech</i>	216—294
§ 88. Všeobecně	216
O svátostech zvláště	217—294
§ 89. 1. Biřmování	217

	Str.
§ 90. 2. Eucharistie	217—218
§ 91. 3. Zpověď	218—220
4. Manželství	220—294
<i>Oddíl první: Manželství a právo manželské</i>	221—224
§ 92. 1. Pojem manželství	221
§ 93. 2. Právo manželské	221—224
§ 94. <i>Oddíl druhý: Zasnoubení</i>	224—227
<i>Oddíl třetí: O vzniku manželství</i>	227—278
I. O způsobilosti k manželství	227—260
§ 95. A. Všeobecné zásady	227—230
B. Jednotlivé překážky, vylučující manželství	230—250
§ 96. Všeobecně	230—231
§ 97. 1. Nedospělost k manželství	231—233
§ 98. 2. Překážka tělesné nemohoucnosti	233—235
§ 99. 3. „ platného svazku manželského	235—237
§ 100. 4. „ různého náboženství	237—238
§ 101. 5. „ vyššího svěcení	238
§ 102. 6. „ slavných slibů	238—239
§ 103. 7. „ únosu	240—241
§ 104. 8. „ zločinu	242—243
§ 105. 9. „ příbuzenství	243—245
§ 106. 10. „ švagrovství	245—247
§ 107. 11. „ veřejné mravopočestnosti	247—248
§ 108. 12. „ duchovního příbuzenství	248—249
§ 109. 13. „ zákonního příbuzenství	249—250
§ 110. 14. „ ze zvláštního zákazu	250
C. Překážky zakazující	250—256
§ 111. a) Všeobecně	250—251
b) Jednotlivě	251—256
§ 112. 1. Překážka smíšeného náboženství	251—253
§ 113. 2. „ zapření víry katolické	254
§ 114. 3. „ veřejného hříchu a církevní censury	254
c) Státní překážky zakazující	254—256
§ 115. D. O dispensaci z překážek manželských	256—260
1. Podle práva církevního	256—260
2. „ státního	260
II. O uzavření manželství	261—278
§ 116. 1. Smlouva manželská	261
2. O náležitostech vůle a jejího projevu	262—268
§ 117. a) Souhlas mezi vůlí a jejím projevem	262—265
§ 118. b) Svoboda vůle	265—266
§ 119. c) Možnost vůle podmíněné	266—268
3. O formě uzavření manželství	268—278
§ 120. a) O předchozích opatřeních, zejména o vyhláškách	268—271
§ 121. b) O sňatku	271—278
§ 122. c) O času a místě sňatku	278

	Str.
§ 123. <i>Oddíl čtvrtý: O účincích manželství</i>	278—279
<i>Oddíl pátý: Rozloučení a rozvedení manželství</i>	279—289
§ 124. 1. Rozloučení manželství	279—285
§ 125. 2. Rozvod manželství	285—289
§ 126. <i>Oddíl šestý: Řízení ve věcech manželských</i>	290—294

ODDĚLENÍ PRVNÍ.

Úvod.

§ 1.

Církev a církevní právo.

Církev katolická je podle svého učení viditelná pospolitost všech, kdož jsou spojeni společnou vírou a týmiž svátostmi za vedení Krista jako hlavy neviditelné a papeže, zástupce Kristova, jako hlavy viditelné, i vrchních pastýřů stanovených písmem.

V právu rozhoduje skutečnost, náleží-li příslušníci určitého vyznání ke společenstvu po právu zřízenému, ale nerozhoduje jednota dogmatická. Ježto katolíci přísluší k jednotnému právnímu svazu papežem řízenému, je katolická církev všeobecnou i po stránce zřízení.

Nový Kodex (can. 100) pokládá církev katolickou za právnickou osobnost: „*Catholica Ecclesia et Apostolica Sedes moralis personae rationem habent ex ipsa ordinatione divina*.“ Se stanoviska práva světského mluvíme o této věci v nauce o poměru státu k církvi.

Souhrn právních pravidel upravujících poměry církevní tvoří právo církevní (objektivní). Ježto právní řád předpokládá v první řadě uznání morální převahy celku nad jednotlivými členy jeho a ježto stát není vylučným pramenem všeho práva in abstracto, jest i právo církevní právem po přesném slova rozumu, a to ius sui generis; odtud platí i podnes rozdíl *ius utriusque (ius ecclesiasticum seu sacrum a ius saeculare sive civile)*. Pokud církevní právo může se uplatňovati na určitém území státním, vykládá se v nauce o poměru státu k církvi. Církevní právo sluje latinsky ius ecclesiasticum nebo ius canonicum, při čemž se užívá obou označení bez podstatných rozdílů (Cod. can. 27); ovšem znamená i nyní *ius canonicum* v první řadě souhrn předpisů vydaných zákonodárnou činností církevní; odtud sluje nový zákoník Codex iuris canonici. O vzniku a vývoji práva kanonického se mluví v části historické.

Mluví-li se o církevním právu jako o ius sacrum, myslí se na obsah a účel práva.

V církevním právu je podstatný rozdíl (*ratione originis sive fontis*) na ius divinum a ius humanum. Ono zahrnuje v sobě jako nepřestupitelnou hráz nezměnitelné základy veškerého života církevního, které tudíž všeobecně zavazují a z nichž výjimka nesmí nikdy býti povolena. Codex iuris canonici (can. 6, bod 6 a can. 27) různí ius divinum na ius naturale a na ius positivum. Ius naturale značí pravidla spočívající na zásadách vštípených člověku samým Bohem, tudíž na zásadách přirozených, hlavně etických, odpovídajících povaze i určení člověka, při nichž jde o základ víry a mravu, který nesmí býti pozměněn žádným lidským zákonem.

Ius divinum positivum jsou předpisy, které byly stanoveny na základě písma nebo božské tradice nejvyšší autoritou církevní jako božské, jako pravidla vydaná Bohem samým.

Proti ius divinum jest ius humanum, právo vydané zákonodárnou mocí církevní nebo vzniklé obyčejem; je to právo historicky se vyvinuvší a změnitelné, od kterého výjimka může býti připuštěna a jež zavazuje jen příslušníky církve.

Církev má dvoji úkol navzájem se doplňující. Jednak upravuje poměry jednotlivců k Bohu, jednak poměry jednotlivců mezi sebou a k církvi. První úkol vyplňuje obor náboženský, obor svědomí — forum internum čili forum poli. Předpisy vydané za druhým úkolem tvoří obsah t. zv. forum externum čili forum fori. Poměr fori interni k forum externum jest asi jako poměr morálky k právu. Forum internum jest ovládáno přísnějšími zásadami nežli forum externum.

V církvi katolické se nezachovává všude jedna a táž liturgie, ni jeden a týž církevní jazyk, ni jediná disciplína; církev katolická má v naznačených směrech různé rity. Rity katolické jsou tyto:

1. Ritus latinský (Latina Ecclesia, Cod. can. 1).
2. Rity východní č. orientální, to jsou rity východní církve sjednocené s Římem (Ecclesia Orientalis, Cod. can. 1).

Východní rity jsou tyto:

- A. ritus arménský;
- B. ritus koptický, a to
 - a) ryze koptický čili egyptský;
 - b) kopticko-ethiopský čili abesinský;

- C. ritus řecký, a to
 - a) ryze řecký;
 - b) řecko-valašský; (rumunský)
 - c) řecko-rusínský;
 - d) řecko-bulharský;
 - e) řecko-melchitský;
- D. ritus syrský, a to
 - a) ryze syrský;
 - b) syrsko-chaldejský;
 - c) syrsko-maronitský;
 - d) syrsko-malabarský (ritus Syro(Soriano)-Malabaricus).

Ius ecclesiasticum occidentale sluje právo upravující právní poměry latinské církve, ius ecclesiasticum orientale právo upravující právní poměry východních ritů spojených s Římem.

Zde vykládáme pouze právo jmenované na prvním místě.

I v právu kanonickém se uplatňují rozdíly práva, známé z civilního práva, v tomto rozumu: ius universale (právo obecné, platné v celé církvi) a particulare, platné v určitém obvodu; ius generale (právo povšechné), jímž všichni věřící jsou vázáni, a singulare (zvláštní), jemuž jen určité druhy osob podléhají, jako na př. klerikové, řeholníci; ius commune (pravidelné, všeobecné), které stanoví normu pravidelně zachovávanou, kdežto ius speciale (výsada) obsahuje výjimku z pravidla pro určitý případ. Ale nutno mít na mysli, že přesně se nezachovává těchto rozdílů v kanonické doktríně ani v zákonech církevních, naopak že se užívá mnohdy bez rozdílu označení ius universale a commune i ius commune a generale.

Ius scriptum znamená právo zákonné, ius non scriptum obyčejové právo.

Valného významu nemá různění církevního práva na právo vnější (ius externum) a právo vnitřní (ius internum), podle toho, jsou-li jím uspořádány poměry církve katolické k jiným církvím a ke státům, neb upravují-li se poměry církve jako celku k jednotlivým členům nebo práva a povinnosti těchto členů.

Pro právo církevní se nehodí různění na právo veřejné a soukromé, ius publicum a ius privatum, nyní potírané i v právu světském, ledaže veřejným právem se vyrozumívá (*ratione materiae*) právo dané veřejnou autoritou (proti právu smluvnímu) nebo právo všeobecné (ius commune) proti právu výsadnímu resp. výjimečnému nebo konečně právo, jež bylo vydáno v první

řadě za účelem zvýšení blaha církve, kdežto ius privatum plyne ze smluv a sleduje blaho jednotlivcov.

Nepřípustné je vůbec mluvit o *přirozeném* církevním právu protivou od práva *positivního* v tom rozumu, že určité zásady se stávají závazným právem proto, že se došlo k nim spekulací pokládanou za jediné rozhodující. Zcela něco jiného jest ovšem podrobovatí dané právo filosofickým úvahám, by se klestila cesta lepšímu porozumění nebo lepší úpravě práva.

Nesmí se přehlédnouti vzhledem k historickému vývoji, že státové uspořádali mnohdy svým zákonodárstvím poměry, o nichž církve tvrdí, že by měly býti upraveny pouze jí; tím vytvořeno zvláštní *státní právo církevní* proti normám daným církví. Církve podle svého poměru ke státu buď *výslovně uznává* státní právo jako své ius particulare (*lex canonizata*), buď *mlčky se podrobuje*, buď podle možnosti se *opírá* právu státnímu, čímž ovšem se vyvolávají třenice, po případě boj mezi oběma mocnostmi (o tom v nauce o poměru mezi státem a církví). V těchto výkladech přihlížíme také i k státnímu právu církevnímu platnému u nás mimo Slovensko.

ODDÍL PRVNÍ.

Prameny poznání církevního práva.

§ 2.

Codex iuris canonici jako výlučný pramen poznání dnešního obecného práva církevního.

Výlučným a jediným zákoníkem pro dnešní obecné právo církevní je *Codex iuris canonici* Pii X. Pontificis maximi iussu digestus, *Benedicti papae XV. auctoritate promulgatus*, což se stalo v Římě o svatodušním hodě r. 1917 (27. května) publikační konstitucí „*Providentissima Mater Ecclesia*“ s právní účinností od svatodušního hodu r. 1918 (19. května). Tato konstituce jest adresována všem ordinářům a učitelům i posluchačům na katol. universitách a seminářích.

Kodex vyšel tiskem v Acta Apostolicae Sedis vol. IX., pars II. dne 28. června 1917. *Corrigenda et addenda in Codice iuris canonici* jakož i *Index analytico-alphabeticus*, pořízený kardinálem *Gasparrim*, jsou obsaženy v Appendix vol. IX., pars II. Acta Apost. Sedis z 31. prosince 1917 (cf. reskript papežského státního sekre-

tariátu ze dne 17. října 1917). Týž kardinál sepsal zvláštní „*prae-fatio*“ a „*fontium annotationes*“, jež jsou vytištěny ve zvláštních vydáních Kodexu v Římě 1918. Některá ustanovení Kodexu (počtem nepatrná) vešla papežským rozhodnutím *ještě dříve* v platnost než nastala všeobecná účinnost Kodexu (can. 859 § 2, 1108, § 3, 1247, § 1, 1250—1254; pak, ovšem pouze pro kardinály, 239, § 1, 240, 600 n. 3, 1189 a 1401). (Srovn. k tomu reskript papežského státního sekretariátu z 20. srpna 1917.)

Nový Kodex vznikl z podnětu papeže Pia X., odtud také nese jeho jméno. Motu proprio jeho „*Arduum sane*“ z 19. března 1904 položilo základ k novému zákoníku. Vypracování bylo svěřeno zvláštní komisi, v níž zasedalo 16 kardinálů, sekretář, asistenti a přes 50 konsultorů v Římě; mimo to spolupracovalo množství kanonistů vlašských a cizích mimo Řím jako „collaboratori“; biskupové mohli vyslati kanonistu své důvěry nebo mohli zplnomocniti nějakého římského konsultora. Postupně tajemníkem, referentem a předsedou komise byl *Petr Gasparri*, známý kanonický spisovatel, dřívější profesor v Paříži, od r. 1907 kardinál a státní sekretář Benedikta XV. a Pia XI. Vyžadováno bylo posudků na ordinářích volaných pravidelně na sbor obecný, a to před kodifikováním a pak po vypracování jednotlivých knih kodexových.

Nový Kodex obsahuje výhradně abstraktní předpisy, které celkem jsou stručné; řeč latinská vykazuje někdy moderní vazby, což ovšem nemůže překvapiti. Kodex je sice také rozdělen na pět knih, ale s obsahem podstatně jiným, než bylo obvyklo při starém Corpus iuris canonici. *Kniha první* vytýká „normae generales“, (úvod, církevní zákony, obyčej, počítání času, reskripty, privileje a dispense, can. 1—86). *Kniha druhá* pojednává „de personis“, a to o klericích, řeholnicích a o laických sdruženích (can. 87—725). *Kniha třetí* jedná o „de rebus“ se šíří o svátostech, posvátných místech a svátcích, kultu božském, učitelském úřadu církevním, o beneficiích a o majetku církevním (can. 726—1551). Je patrno, že označení „de rebus“ nepřiléhá k obsahu, třebaž znamenají „res“ prostředky, jichž užívá církev k dosažení svého cíle; ale prostředky tyto nejsou vyčerpány třetí knihou. *Kniha čtvrtá* „de processibus“ obsahuje řízení ve věcech sporných, manželských i trestních, řízení beatifikační i kanonisační, a zvláštní způsoby trestního řízení proti klerikům (can. 1552—2194). *Kniha pátá* jedná „de delictis et poenis“ po stránce všeobecné a zvláštní (can. 2195—2414).

Toto rozdělení připomíná nám základní zásadu systému, podle něhož jsou upraveny instituce Gajovy a Justinianovy.

Podrozdělení knih není jednotné; kniha první má na př. jen šest titulů mimo úvod; druhá až pátá kniha mají *partes*; některé partes se rozpadávají na *sectiones*, všechny partes na *tituli*, některé tituly ještě na *capita*, tato zase na *articuli*. Všechny tyto rozdíly nejsou však citačními, t. j. nebude se citovati podle nich, ježto jednotlivé články ve všech pododděleních, tak zvané *canones*, jsou veskrze číslovány a jest jich 2414; podle nich citujeme zde jako citujeme moderní zákoník podle jeho článků nebo paragrafů. Přemnohé kanony mají ještě pododdělení na §§, které ovšem také se vztýkají při citaci zrovna jako body (numeri), jsou-li v kanonech zvláště výtčeny.

Před textem zákoníku jest otištěna *Professio catholicae fidei*, jak byla stanovena Piem IV. r. 1564 a Piem IX. r. 1877 s dodatkem vzhledem ke sboru vatikánskému. Není přijata přísaha zvaná antimodernistická, jak ji stanovil Pius X. r. 1910, ale platí prozatím dále (A. A. S. X., 136).

Na konci zákoníku jsou otištěna *Documenta*, t. j. osm konstitucí papežských Kodexem ponechaných v platnosti (*constitutiones reservatae*), a to konstituce: 1. Pia X. „*Vacante Sede Apostolica*“ z 25. prosince 1904 (o volbě papežské) a 2. „*Comissum Nobis*“ z 20. ledna 1904 (zrušení exklusivy při volbě papežské); 3. Lva XIII. „*Praedecessores Nostri*“ s připojenou instrukcí (*Regolamento*) z 24. května 1882 (pro mimořádné případy volby papežské, srovn. can. 160); 4. Benedikta XIV. „*Cum illud*“ z 14. prosince 1742 (o farním konkursu, can. 459, § 4); 5. Benedikta XIV. „*Sacramentum Poenitentiae*“ z 1. května 1741 (can. 884, 904 zneužití zpovědi per sollicitationem); 6. Pavla III. „*Altitudo*“ z 1. června 1537; 7. Pia V. „*Romani pontificis*“ z 2. srpna 1571 a 8. Řehoře XIII. „*Populis*“ z 25. ledna 1585 (can. 1125). Tyto tři poslední konstituce jednají o manželstvích původně uzavřených mezi nekřtěnými osobami, kteréžto předpisy současně nabývají obecné platnosti.

Ráz celého Kodexu odpovídá reformačním snahám Pia X., chce docílití oživení duchovní správy a utužení církevní discipliny; je to mírně zmodernisované právo staré. Poměr mezi státem a církví není *systematicky* upraven, ani ne *zásadně* poměr k jiným církvím, patrně z obavy, by nevznikly nové potíže rázu politického. Dosti často poukazuje Kodex na ustanovení příslušného teritoriálního práva občanského. Věty dogmatického obsahu jsou jen přijaty, kde toho nutnost kázala.

Není-li opak výslovně stanoven, nezrušil nový Kodex, naopak ponechal v platnosti:

- ① všechny liturgické předpisy (breviář, missale, rituale, can. 2.; srovn. k tomu na př. změnu provedenou v can. 1269, § 3);
- ② všechny konkordáty (*conventiones*) uzavřené apoštolským stolcem (can. 3);
- ③ všechna posud nabytá práva, privilegia a indulty (can. 4);
- ④ opačné obyčeje, v Kodexu zřejmě nezavržené, ale zachovávané alespoň sto let neb od nepamětných dob, jsou-li biskupové přesvědčeni o nutnosti jich dalšího trvání vzhledem k poměrům místním a osobním; jinak jsou zrušeny (can. 5).

Proti tomu se zrušují:

- ① všechny staré zákony universální a partikulární, které se přiči novým ustanovením; ledaže by o partikulárních zákonech bylo výslovně stanoveno jinak (can. 6, bod 1);
- ② všechny tresty bez rozdílu jich povahy, o nichž zmínky se nečiní v Kodexu (can. 6, bod 5);
- ③ všechny zákony o církevní disciplíně, o nichž v novém Kodexu se nečiní zmínky ani přímo ani nepřímou, s výjimkou liturgických předpisů a předpisů zákona božího nebo přirozeného (can. 6, bod 6);
- ④ všechny opačný obyčej ať obecný ať místní, byl-li novým Kodexem výslovně označen jako zavržitelný; nesmí ovšem nikdy znova se tvořiti.

Z těchto ustanovení je patrné, že nový zákoník je formálně exklusivní, formálně výlučný, t. j. že platí nyní jen to, co je v Kodexu stanoveno, třeba obsahově též předpis platil již dříve (can. 6, úvod): „*Codex vigentem huc usque disciplinam plerumque retinet, licet opportunas immutationes afferat.*“ Tomu nasvědčuje i okolnost, že určité konstituce papežské byly zvláště vyhazeny. Ostatně byla tato zásada výslovně uznána dekretem kongregace seminární a universitní ze 7. srpna 1917: . . . „*Codicem fore authenticum et unicum iuris canonici fontem, proptereaque tum in disciplina ecclesiae moderanda, tum in iudiciis et in scholis eo uno utendum esse*“ a „*Nulla ceterum, praeter Codicem, libro alumnos uti necesse erit.*“

Nové právo má býti oceňováno po rozumu starých předpisů a interpretace přijaté od uznávaných spisovatelů, pokud se shoduje úplně nebo částečně se starými předpisy (can. 6, bod 2

a 3). Zavádí-li však nové právo odchylky, budiž přihlíženo k významu novoty (can. 6, bod 3). V případě pochybnosti, nastala-li odchylka od práva starého, třeba se ho přidržeti (can. 6, bod 4). Tyto poukazy k právu dřívějšímu neznamenaají ovšem dalšího trvání práva toho ani ne podpůrně, nýbrž poskytují pouze interpretačního materiálu.

Při vylučné platnosti Kodexu není ovšem s podivením, že kongregace seminární a universitní (viz shora) nařídila, že Kodex má být základem výkladu práva církevního na katolických učilištích jí podrobených, a to pořadem legálním, t. j. kanon za kanonem má být probrán; při jednotlivých institutech má být podán historický vývoj; mají tedy být dějiny spojeny s právem platným.

Kodex upravuje právní poměry církve latinské; zavazuje církev východní jen tam, kde jeho závaznost plyne z povahy věci (can. 1). (Srovn. Časopis katolického duchovenstva, 1926, str. 350 nsl.) Samozřejmě je, že Kodex nemohl nic měniti na státním právu.

Motu proprio papeže Benedikta XV. „*Cum iuris canonici*“ z 15. září 1917 ustanovilo komisi („*commissio*“ neboli „*consilium*“) za účelem autentické interpretace Kodexu (*ad Codicis canones authentice interpretandos*), a to podle vzoru, který byl zachován při vydání ustanovení sboru tridentského. V této komisi zasedá několik kardinálů, z nichž jeden jako předseda; dále jeden sekretář (*ab actis*) a několik konsultorů z kleru světského i řeholního, znalých práva kanonického; všichni členové jsou jmenováni papežem. Komise však má právo přibrati konsultory jednotlivých kongregací za příčinou dobrého zdání podle toho, o jakou věc jde. Tato komise jest jediné povolána k tomu, aby autenticky interpretovala kanony Kodexu; jde-li však o důležitější věci, musí být slyšána kongregace, do jejíhož oboru náleží otázka, jež má být rozhodnuta. Kongregace římské nemají nyní vydávati nových dekretů všeobecných, ledaže by vážná nutnost toho vyžadovala. Kongregacím přirčen nyní především úkol starati se o to, by předpisy Kodexu byly řádně zachovávány a úkol vydávati instrukce provádějící ustanovení kodexová. Tyto instrukce budou pojaty do dokumentů připojených ke Kodexu. Ukáže-li se v budoucnosti nutnost vydati všeobecný dekret, stane se tak, ale odchylouval-li by se obsah jeho od Kodexu, budiž papež dříve o tom zpraven. Takový dekret papežem schválený musí být postoupen komisi shora řečené, jejímž úkolem bude jej zredigovat

vati na kanony. Bude-li dekret odchýlný od předpisu kodexového, ustanoví komise, který kanon kodexový se nahradí novým zákonem. Bude-li však v dekretu uspořádána otázka, o níž Kodex nemá ustanovení, tu rozhodne komise, na kterém místě v Kodexu nový kanon se zařadí, a to tak, že dostane nový kanon číslo starého kanonu předchozího s dodatkem „bis“, „*ter*“ atd. proto, by starý kanon neměnil svého pořadí a by počet kanonů nebyl žádným způsobem měněn. Jakmile kongregace vydá příslušný dekret, ohlásí se to ihned v Actech Apostolicae Sedis.

ODDÍL DRUHÝ.

Prameny vzniku církevního práva.

Objektivní právo církevní prýští I. z nařízení božských, II. z nařízení církevních, která se zakládají 1. buď na zákonech a předpisech, vydaných církevní mocí zákonodárnou, 2. buď na obyčeji.

§ 3.

I. Právo božské.

Nařízení božská tvoří ius, zvané *divinum* v širším rozumu (cf. can. 1322 nsl.). Toto ius je podle can. 6, bod 6 a can. 27 buď naturale, buď positivum. Výklad k tomu byl dán již v § 1. Formální rozdíl mezi ius divinum naturale a positivum je ten, že článek iuris positivi musí být opřen buď o písmo svaté, buď o tradici božskou; toho se nevyžaduje u ius naturale. Ale jak ius naturale, tak i positivum je právo dané, a to Bohem samým. Celé ius divinum je vzhledem ke svému božskému původu církevním základem, odtud se nazývá také ius fundamentale. Žádný lidský zákon nesmí se přičítati božskému právu; i nejvyšší zákonodárné právo papežské je vázáno právem božským (can. 6, bod 6). Nastane-li pochybnost o dosahu a obsahu práva božského, musí je vymeziti nejvyšší autorita církevní, t. j. buď papež sám (bezprostředně a nezávisle), buď sbor ekumenický (prostředně a závisle na papeži). Papež je neomylný, učiní-li rozhodnutí jako nejvyšší učitel všeho křesťanstva (*ex cathedra*) v otázce víry nebo mravu křesťanského (*Constitutio dogmatica I. de ecclesia Christi, concilii Vatic. sessio IV., cap. 4. a Cod. can. 1323, §§ 1—3*). Rozhodnutí papežské resp. sborové nestanoví tudíž vlastním obsahem svým (*doctrina definita*) nic no-

vého, dříve nebývalého, nýbrž jen neodvolatelně zjišťuje (declarare, definire), co v předpisech božských třebas jen klíčilo nebo bylo nepřímo obsaženo.

Při *ius divinum positivum* opírá se prohlášení buď ^(a) o písmo svaté, buď ^(b) o tradici.

Ad ^(a). *Zákon nový* (*novum testamentum*) zavazuje všeobecně; *zákon starý* (*vetus testamentum*) uznán jako pramen potud, pokud obsahuje základní mravouku božskou, kdežto jsou nezávazny předpisy obřadní a soudní. Tridentický sbor stanovil, které části písmá sluší pokládati za *autentické* (Concilii Trid. sessio IV: decretum de canonicis scripturis). Latinský překlad sv. Jeronyma z poslední třetiny 4. století prohlášen Tridentinem za *autentický*; je to *versio* nebo *translatio vulgata* (Conc. Trid. sessio IV: decretum de editione et usu sacrorum librorum a conc. Vatic. sessio III., constitutio dogm. de fide cath. c. 2.).

Roku 1909 zřízeno v Římě zvláštní *Pontificium institutum biblicum*, jež blíže upravil papež Benedikt XV. r. 1916 (15. srpna). Od r. 1902 působí zvláštní komise *Consilium seu Commissio studiis Sacrae Scripturae provehendis*, již podřízeno je *Pontificium Consilium Vulgate restituendae* pro stanovení původního textu vulgáty. (Motu proprio Pii XI. de disciplinae biblicae magisteriis 27. IV. 1924. A. A. S. 1924., XVI., str. 180 nsl.)

Ad ^(b). *Tradice* čili *podání* je:

^(a) *Traditio divina*, to jsou ústní nařízení Kristova, která nejsou obsažena v písmě svatém, ale jsou dosvědčena podáním sv. otců. Tato tradice je nezměnitelná.

^(b) *Traditio humana*, to jsou ústní nařízení apoštolů (*traditio apostolica*) a jich bezprostředních a nejstarších nástupců (*traditio ecclesiastica*) jsouce dosvědčena svatými otcí neb obecnými sbory; tato tradice je změnitelná.

Traditio divina je (proti právu obyčejovému) *původu božského*, vztahuje se k *zásadám víry* a zachovává je, jest obmezena na *církev učící* a působí v celém území církevním.

II. Nařízení církevní.

Církevní nařízení zakládají se buď 1. na zákonech a předpisech, vydaných církevní mocí zákonodárnou, buď 2. na právu obyčejovém.

K č. 1. Zde sluší různiti A) zákonodárství pro celou církev a B) zákonodárství pouze pro určité obvody církevní.

A. Zákonodárství pro celou církev.

§ 4.

Zákonodárství papežské.

Pro celou církev vykonává zákonodárství (*ius universale*):

^(a) *Papež* sám a zcela nezávisle ve všech oborech; jedinou *mezi* jest *ius divinum*. Ustanovení papežem vydané (*pars dispositiva*) je *zákonem*. Ježto toto právo nejvíce se uplatňovalo, nazýváno *církevní právo* vůbec i *ius pontificium*, *papežské právo* (cf. can. 218, § 1, 2).

^(b) *Sbor obecný, concilium oecumenicum* (can. 228, § 1).

Papež a obecný sbor jsou dva různé podměty nejvyšší moci církevní, ale obdařené nestejnou mocí, neboť usnesení (*decreta*) obecného sboru nabývají závaznosti teprve tenkrát, byla-li stvržena papežem (*confirmatio essentialis*) a prohlášena po jeho rozkazu (can. 227).

Sboru kardinálskému nepřisluší moc zákonodárná ani ne, je-li uprázdněn stolec apoštolský; o jeho pravomoci v této době viz § 36.

Kongregace kardinálské nemají ovšem *samostatného* práva zákonodárného; mají-li výnosy jejich míti moc všeobecně závaznou, musejí býti *schváleny papežem*. (Srovn. shora řečené motu proprio Benedikta XV. „Cum iuris canonici“ z 15. září 1917 a *titulus I., cap. IV., konst. „Vacante Sede Apostolica“ Pia X.*)

§ 5.

O formě papežských zákonů všeobecných.

Constitutio (apostolica) je nazván všeobecný zákon vydaný papežem *písemně*, při čemž papež sám promlouvá. Vydáno-li papežské nařízení příslušným náčelníkem kuriálního úřadu de mandato speciali, mluví se o *decretum*; tu papež nepromlouvá sám.

Podle *formy* dělí se papežské konstituce na *bullae*, *brevia* a *prosté litterae apostolicae*. Ale ani v Kodexu není platnost papežského zákona učiněna závislou na zachování určité formy; náležit formu zákona ke stylu curiae. Nicméně sluší míti za to, že všeobecné zákony se nevydávají ústně, že tedy *oracula vivae vocis* jsou vyloučena, poněvadž lze předpokládati, že by v opačném případě zmínka o tom byla učiněna, a to tím spíše, že Kodex jen při privilegii *výslovně* připouští, že může býti „*oretenus* obten-

tum“ (can. 79), což při platnosti privilegia jako legis specialis je pochopitelné. Privilegium ústně udělené stačí ostatně pouze ve foru svědomí; chce-li někdo uplatnit takové privilegium in foro externo, musí dokázat, že tato výsada byla mu udělena (can. 79).

Co do jednotlivostí platí:

α) *Bula* (bullae) je list papežský psaný na pevném pergamentu slohem slavnostním, latinsky a nyní i obyčejným písmem; začíná jménem papežovým bez pořadí s přídavkem „episcopus, servus servorum Dei“. Datování je nyní obyčejné vytčením kalendářního dne nebo podle svátku církevního a přidává se rok pontifikátu, na př. Datum Romae apud S. Petrum die festo Pentecostes anno 1917, Pontificatus Nostri tertio (publikační konstituce Kodexu). Svědčí-li bula určité osobě, obsahuje formulí oslovující nebo pozdravující; jde-li o věc trvalého uspořádání, zní *ad perpetuam rei memoriam*. V obyčejných případech se přitiskuje pečeť v červeném vosku s hlavami apoštolů Petra a Pavla a se jménem papežovým okolo nich. Jen při důležitějších příležitostech se užívá starého způsobu přivěšením pečeti (buly) pravidelně olovené [sub plumbo], jejíž jedna strana má hlavy obou řečených apoštolů a strana druhá jméno papežovo, málokdy obraz nebo znak jeho s křížem. Buly jsou podepsány kardinálem kancléřem a kardinálem prefektem kongregace, kam věc přísluší. Exemplář takto podepsaný, pak druhý exemplář papežem podepsaný uschovávají se v apoštolské kanceláři. Buly mají nyní se vydávati pouze při udělení konsistorních beneficí a oficií, při zřízení nových církevních provincií, diecézí a kapitul a při důležitějších aktech církevních. Expedice bul přísluší kanceláři apoštolské po příkazu kongregace konsistorní v rozsahu její příslušnosti nebo na zvláštní příkaz papežský (can. 260, § 1, 2).

β) *Breve* je papežský list psaný na tenkém, bílém pergamentě, pravidelně latinsky slohem jednoduchým a začíná se označením papeže podle řadového počtu (Pius papa XI.). Breve má v červeném nebo zeleném vosku otisk prstenu rybářského, který představuje sv. Petra na loďce lovícího ryby; říká se proto: „sub anulo piscatoris“. Breve se vydává třetím odborem Sekretarie Status (can. 263, bod. 3); podepsáno je kardinálem kancléřem nebo jeho zástupcem.

γ) *Litterae apostolicae* jsou výnosy nesoucí jméno papežovo (brevetti) vydané úřadem kuriálním na zvláštní rozkaz papežský nebo ze všeobecné plné moci; papež jich pravidelně nepodpisuje.

Zhotoví-li papež sám příslušný list anebo podepíše-li jej, mluví se o *chirographum* (vlastnoruční list).

Motu proprio (decretum) je přímý výnos papežský vyšlý pravidelně z papežského podnětu; nepečetí se, ale podepisuje papežem.

Encyclicae (litterae) se nazývají (tištěné) okružní papežské listy svědčící všem ordinářům.

Kopie papežských výnosů se ukládají do register.

Výnosy papežských úřadů nazvány jsou pravidelně *decreta*, pokud vydávají novou normu; *declarationes* jsou jejich interpretace zákonů. Rozdíl od papežského zákona je pouze formální: papežský zákon se uveřejňuje jako takový, kdežto kuriální výnos se ohlašuje jako nařízení příslušného úřadu papežského, při čem se zmiňuje o papežském schválení (cf. can. 242 nsl.).

§ 6.

B. Zákonodárství partikulární.

Partikulární zákonodárství přísluší *iure proprio*, ovšem nikdy ne *contra ius commune*, nýbrž pouze *praeter a secundum ius commune*:

1. Sborům plenárním a provinciálním (can. 290); jich úchvaly se všemi spisy (acta et decreta) musejí však před prohlášením býti zaslány kongregaci Concilii do Říma (can. 291, § 1, 250, § 4) ku prozkoumání (expendere et recognoscere, confirmatio accidentalis). Sbor sám však stanoví způsob prohlášení i dobu, od kdy dekreta zavazují (can. 291, § 1). Dekreta zavazují pouze v příslušných teritoriích, z nichž jurisdikcionáři měli účastenství na sboru (291, § 2). Ale patriarchům, primasům, metropolitům jako takovým nepřisluší samostatná moc zákonodárná.

2. Biskupům přísluší potestas legislativa v diecézi (can. 335, § 1). Biskupské zákony působí ihned jejich prohlášením, ledaže bylo něco jiného nařízeno; způsob prohlašování stanoví se biskupem (can. 335, § 2); pravidelně tak se děje v listech ordinariálních. Ježto je biskup na sboru diecézním sám jediným zákonodárcem, podpisuje také sám usnesení synodní, která, byvše prohlášena na sboru, ihned nabývají působnosti, ledaže věc byla uspořádána jinak (can. 362).

Tutéž moc jako biskupové mají:

a) apoštolští vikáři a prefekti v okresích sobě svěřených (can. 294);

b) administrátoři apoštolští stále ustanovení (can. 315, § 1);
 c) nižší preláti (praelati inferiores, abbates vel praelati nullius) v opatství nebo v prelaturě *nullius*, t. j. in territorio proprio, separato ab omni dioecesi, cum clero et populo (can. 323);

d) kapitula kostela katedrálního až do ustanovení kapitulního vikáře a pak kapitulní vikář po dobu uprázdňení stolce biskupského (can. 435 a 436).

3. Legátům papežským (can. 265), ano i legátům a latere (can. 266) přísluší zákonodárná moc pouze, byla-li jim delegována (can. 266, cf. 267, § 1, bod 3 a § 2; 268).

O *ius condendi statuta* se mluví při rádech (*constitutiones religiosas, regulae* can. 489, 593), kapitulách (can. 410), zbožných sdruženích (can. 689) a bratrstvech (can. 715). Zde jde však pouze o úpravu vnitřních poměrů; mluvíme o tom na příslušných místech.

Nauka o *konkordátech* náleží do poměru mezi státem a církví.

Naše zákonodárství státní si nevyhradilo přímého vlivu na úpravu zákonů církevních, která náleží do vnitřního oboru církevního. Papežské zákony nejsou podrobeny schválení státnímu. Acta Apostolicae Sedis mají zde volný průchod. § 16 zákona ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. ustanovuje pouze, že biskupové jsou povinni sdělit své výnosy (nařízení, instrukce, listy pastýřské atd.), když je vyhlášují, se zemskou správou politickou, by je vzala na vědomost. Zaveden tudíž systém represivní, nikoli preventivní.

§ 7.

C. Některé všeobecné předpisy o církevních zákonech.

Aby zákon působil, musí býti uveřejněn (can. 8, § 1). Papežské zákony a nařízení papežských úřadů se uveřejňují v „Acta Apostolicae Sedis“, která jsou označena jako *commentarium officiale* a vycházejí v Římě od r. 1909 jednou až dvakrát v měsíci, a to v sešitech (numeri), které mají datum, kdy vyšly. Jiný způsob uveřejnění může býti výjimečně předepsán v určitých případech (can. 9). Účinnost zákona nastává pravidelně po uplynutí tří měsíců, počítaných ode dne, který jest udán na sešitu Act; zvláště by musilo býti stanoveno, že účinnost má nastati hned nebo že *vacatio legis* má býti kratší nebo delší (can. 9).

Kodex nemluví sice výslovně o *remonstračním* právu biskupů, t. j. o jich oprávnění poukázat k tomu, že zákon obecně vydaný se nehodí pro poměry diecésní a že by neměl tudíž pů-

sobiti, ale není vyloučeno, by biskup tak učinil a se domáhal reskriptu papežského (viz dole nauku o reskriptech).

Zákon církevní může zavazovati určité osoby nebo kategorie osob kdekoli prodlévající (*lex personalis*), nebo zavazuje všechny osoby přebývající v určitém teritoriu (*lex territorialis*); domněnka svědčí teritorialitě zákona (can. 8, § 2).

Zákony působí do budoucnosti, nikoli do minulosti, ledaže by zákon měl na mysli i minulé případy (can. 10), jako na př. působí příznivější zákon trestní i na minulé přechyiny posud ne-souzené (can. 2226, § 2).

Zákonům ryze církevním jsou podrobeny jen osoby křtěné, užívající dostatečně svého rozumu, doplnily-li již 7. rok; zákonům však nejsou pravidelně podrobeny osoby, které nedosáhly tohoto věku, třebaš nabyly užívání svého rozumu (can. 12).

Zákon povšechný (*lex generalis*) zavazuje všechny věřící, pro které byl vydán, ať jsou kdekoli (can. 13, § 1).

Partikulární zákon zavazuje jen ty, pro které byl vydán a kdož v příslušném okrese mají domicil nebo kvasidomicil (de territorio) a skutečně tam jsou (in territorio) (can. 13, § 2).

Ti, kdo přechodně nejsou ve svém domicilu nebo kvasidomicilu (*peregrini*, can. 91), nejsou podrobeni partikulárním zákonům svého domicilu, pokud jsou ho vzdáleni, ledaže by jich přestoupení mělo škodlivé následky ve vlastním teritoriu nebo že by byly zákony osobními; ale peregrini nepodléhají ani partikulárním zákonům místa pobytu, ledaže běží o zákony, upravující veřejný pořádek nebo formu určitých jednání; ale povšechným zákonům (*generales*) platným v místě pobytu jsou podrobeni, třebaš neplatí ve vlastním jich teritoriu. Kdo nemá nikde ani domicilu, ani kvasidomicilu (*vagi*, can. 91) jsou podrobeni jak povšechným (*generales*) tak i partikulárním zákonům platným v místě pobytu (can. 14, § 1, 2).

Výslovně musí to býti vytčeno, má-li zákon činiti neplatným nějaké jednání (*lex irritans*) nebo činiti osobu nezpůsobilou k určitému jednání (*lex inhabilitans*, can. 11).

Je-li pochybnost o tom, zdali zákon vůbec platí (i zákon právě vytčený), tu nezavazuje; je-li pochybnost, zdali příslušný případ podroben ustanovení zákona, může biskup udělit dispensi, jde-li ovšem o případy, v nichž *dispense* pravidelně se uděluje Římem (can. 15).

Neznalost zákonů *irritantes et inhabilitantes* pravidelně z nich neomlouvá (*non excusat*, can. 16, § 1), to znamená, že

příslušné jednání zůstává přes to neplatné, že jednající nevěděl nic o neplatnosti nebo nezpůsobilosti, na př. někdo vezme si sestřenicí za manželku, maje za to, že je to dovolené. Všeobecně se nepředpokládá neznalost neb omyl o zákoně, o trestu, vlastním činu nebo cizím činu všeobecně známém. Zato se předpokládá neznalost cizího činu ne všeobecně známého, pokud opak není dokázán (can. 16, § 2).

O *interpretaci* zákonů má Kodex tyto předpisy: autentická interpretace zákona (*interpretatio authentica* čili *necessaria*) přísluší tomu, kdo vydal zákon, jeho nástupcům v úřadě a těm, kdož byli obdrželi od nich moc interpretační (can. 17, § 1). Autentická interpretace provedená způsobem vyžadovaným pro vznik zákona (*interpretatio legalis*) má tutěž moc jako zákon sám. Vykládá-li tato interpretace pouze slova zákona o sobě jasná (*declaratio*), nepotřebuje publikace a působí nazpět; omezuje-li (int. *restrictiva*) nebo rozšiřuje-li zákon (int. *extensiva*) nebo vykládá-li interpretace zákon pochybný (*interpretatio per modum suppletionis*, po případě *comprehensiva*), tu musí býti uveřejněna a nepůsobí nazpět (can. 17, § 2). Obyčej (t. zv. *consuetudo inhaesiva vel declarativa*) pokládán za nejlepší výklad zákona (can. 29, *interpretatio usualis*). Interpretace učiněná jen v rozsudku nebo ve zvláštním nálezu (reskriptu) o určité věci, nemá moci zákona a zavazuje pouze v příslušném případě (can. 17, § 3).

O *způsobu* interpretace (interpr. *doctrinalis*) vytyká zákoník pouze tato pravidla: V první řadě buďtež zákony vykládány po pravém významu slov užitých v textu se zřetelem na souvislost (interpr. *grammaticalis, logica, systematica*); zůstane-li nejasnost, třeba přihlížeti k místům paralelním v Kodexu, k účelu zákona (*ratio legis* a *ratio iuris*), k poměrům, za kterých zákon vznikl (*occasio legis*) a k úmyslu zákonodárcovu čili k jeho poňutkám (*voluntas, intentio legislatoris*, can. 18).

Omezeně (*stricte*) buďtež vykládány zákony stanovící tresty (jsouť *leges odiosae*) nebo ztěžující volné užívání práv nebo stanovící výjimku (can. 19).

Can. 20 připouští *analogii legis* a *analogii iuris*; chybí-li v určité věci výslovný předpis zákonný — případ ukládání trestů je vyloučen — budiž zásada přijata ze *zákonů* vydaných in *similibus*, ze všeobecných *zásad* právních zachovávaných cum *aequitate canonica*; po případě třeba přihlížeti ke stylu a praxi římské kurie, čímž míněn t. zv. *usus fori* po stránce

formální (*stylus*) i hmotné (praxis, *auctoritas rerum similiter iudicatarum*); mluví se zde také o *consuetudo iudicialis*, po- něvadž jednostejná rozhodnutí kuriální se vydávají pod záštitou nejvyššího zákonodárce, jehož souhlas mlčky daný je tím za- jištěn. Konečně nutno přihlédnouti ke *communis constansque sententia doctorum*, čímž míněni spisovatelé právníci, tedy kanoničtí, vážení u kuriálních úřadů a citovaní v rozsudcích a nálezech.

Je-li zákon vydán, aby se předešlo všeobecně nějakému nebezpečí, zavazuje i tenkrát, je-li v určitém případě jisto, že každé nebezpečí je vyloučeno (can. 21), na př. zákonem stanovená záповěď čísti určité knihy pro jich nebezpečný obsah.

Zákon později od příslušné vrchnosti vydaný ruší zákon předchozí buď stanoví-li tak výslovně neb obsahuje-li přímý jeho opak (*obrogatio*), buď uspořádá-li znovu celý obsah zákona předchozího (*abrogatio*). Zákon povšechný (*generalis*) neruší však práva partikulárního ani práva singulárního (tím méně speciál- ního), ledaže by výjimka zvláště byla stanovena. Zásada tato neplatí však o Kodexu samém, jak shora již bylo vytčeno (can. 6, n. 1 a can. 22). Platí tedy všeobecně zásada: *Generi per speciem derogatur, non autem speciei per genus*.

V případě pochybnosti se nepředpokládá, že předchozí zákon je zrušen zákonem pozdějším, naopak mají oba zákony pokud možno býti sloučeny (can. 23); nový zákon je zde buď dodatkem dřívějšího (*subrogatio*) nebo mění jen určité ustanovení zákonné (*derogatio*).

Jednotlivá nařízení zavazují všude příslušné osoby, pro něž byla vydána; ale soudně nemohou býti vymáhána, i zani- kají odpadnutím práva nařizujícího, ledaže by byla udělena pravo- platnou listinou neb u přítomnosti dvou svědků (can. 24).

§ 8.

K §. 2. Právo obyčejové.

Kodex (can. 25) postavil v čelo ustanovení o právu oby- čejovém větu: „*Consuetudo in ecclesia vim legis a consensu competentis superioris ecclesiae unice obtinet.*“ Tím i pro právo obyčejové obhájena zásada, že *causa efficiens* jeho je pouze vůle církevního zákonodárce, tedy těch činitelů, jímž přísluší *ius legis ferendae*; přesvědčení nebo vůle *ecclesiae audientis* (vě- řících) o nutnosti určité zásady samy tudíž nikterakž nerozho- dují. Nutný *consensus legislatoris* může býti udělen buď výslovně

(expressus), buď mlčky (tacitus), což ovšem předpokládá znalost obyčeje, buď jako consensus legalis. *Consensus legalis* znamená, že zákonodárce schválí zákonem povšechně a napřed obyčej se vyvinuvší za podmínek jím samým stanovených. Mluví-li se o obyčeji jako právním pramenu, máme na mysli *consuetudo formalis sive iuris*, která plyne z *consuetudo materialis* čili z opětovného užívání určité zásady v právním pospoji (*consuetudo facti*).

Obyčej se různí vzhledem k místu platnosti na *consuetudo universalis* nebo *generalissima*, uplatňuje-li se v celé církvi; *particularis*, vzniká-li jen v některých obvodech církevních, a to *generalis*, platí-li v celé provincii, *specialis*, platí-li v oblastech menších.

V poměru k zákonu jest obyčej buď *secundum legem* (*consuetudo inhaesiva* vel *declarativa*; optima legum interpret: can. 29), buď *praeter legem* (*iuris constitutiva*), kde nastupuje místo chybějícího zákona, buď *contra legem*, čímž zákon se ruší neb alespoň pozměňuje.

Podle způsobu jest obyčej *iudicialis* a *extraiudicialis*. Prvý druh (*usus forensis*) je v církvi proto důležitý, že soudní a zákonodárná moc přísluší týmž jurisdikcionářům.

Aby *consuetudo* vznikla jako právní pramen, je třeba

1. by určitá zásada byla stále zachovávána (*consuetudo facti*) ve věci, která jest upravitelná církevním zákonodárstvím, a to zachovávána v pospolitosti, *communitas, quae legis ecclesiasticae saltem recipiendae capax est* (can. 26); tím vyrozumívá se jen pospolitost, která chová v sobě zákonodárce, která by tedy sama mohla zakročiti cestou zákonodárnou, třeba jen cestou autonomie (diecése, provincie, kapitula, klášter, sdružení církevně povolené). Nevyvolává se tudíž obyčej stálým zachováváním nějaké právní zásady u jednotlivců neb u komunit s povahou *societatis imperfectae*, jakými jsou na př. farnosti, vikariáty, děkanáty, semináře, alumnáty. V tomto případě by se vyvolalo nejvýše oprávnění ad instar privilegii; i mluví se o *consuetudo specialissima*.

2. Zachovávání musí se díti *opinione iuris sive necessitatis*, nesmí odpovídati pouhému mravu, zdvořilosti, libovůli, nýbrž musí odpovídati úmyslu se zavázati (*cum animo se obligandi*, can. 28).

3. Zachovávání zásady musí býti *rationabile*; zásada musí tudíž se týkati poměru dovoleného a vykazovati všechny pod-

mínky církevního zákona; nesmí samozřejmě se přičítati právu božskému, ani přirozenému, ani pozitivnímu (can. 27, § 1), a nesmí býti právem samým (jako *corruptela iuris*) zavržena, jak skutečně se stalo na mnohých místech kodexových (can. 27, § 2, na př. can. 343, § 2, 346, 396, § 2, 403 atd.).

4. Byl-li *consuetudini facti* udělen souhlas zákonodárce, přeměňuje se na *consuetudo iuris*, jakmile tento souhlas je zjištěn. Jde-li o *consensus legalis*, musí býti prokázáno při *consuetudo contra a praeter legem*, že zásada byla zachovávána *per annos quadraginta continuos et completos* (*consuetudo longi temporis, consuetudo praescripta*); namířena-li *consuetudo contra legem*, jež obsahuje záповěď (nikoli zavržení) budoucích obyčejů, musí býti *centenaria* (*consuetudo longissimi temporis*) aut *immemorialis*, jejíž začátek nemá pamětníků (can. 27, § 1a can. 28).

Právní obyčej jednou vzniklý, ať *contra legem* ať *praeter legem*, se ruší buď novým obyčejem opačným, buď zákonem jej zrušujícím. Není-li však v novém zákoně výslovně jinak stanoveno, neruší se jím obyčej stoletý ani nepamětný; rovněž zákon povšechný neruší zvyků partikulárních (can. 30). O poměru nového Kodexu k obyčejům (can. 5) se jednalo již shora.

Vznikne-li však právní obyčej řádně, je co do účinnosti na roveň postaven zákonu. Ale přes to obyčej se jeví zřídlem méně cenným v praxi, ježto jeho jsoucnost může býti sporná. Je-li obyčej obecný, musí i soudce jej znáti; je-li obyčej partikulární a ne notorický, musí býti zvláště dokázán, poněvadž jde o otázku skutkovou. Průkazní prostředky nejsou ani nyní určitě stanoveny; řídí se povahou věci. Nerozhodují ovšem procesní předpisy o dokazování skutečností, z nichž plynou subjektivní oprávnění. Soudce však rozhoduje sám o tom, zdali strana dokázala podmínky obyčeje; *rationabilitu* jeho posoudí sám, poněvadž tato otázka jest otázkou právní.

O zvláštním osvědčování zákonodárné moci obecné a partikulární.

§ 9.

1. O reskriptech.

Reskriptem vyrozumíváme písemné vyřízení žádosti, zprávy nebo dotazu někým (*impetrans*), podaných na papeže nebo na jiného ordináře (*rescribens*) (can. 36, § 1). Není sice vyloučeno,

by reskript obsahoval povšechnou normu, ale pravidelně uděluje pouze subjektivní oprávnění, nejvýše stanoví právo partikulární.

Reskripty papežské pravidelně se dělí na

1. *rescripta gratiae*, *rescripta iustitiae* a *rescripta mixta*. Reskript *gratiae* uděluje výhodu mimo všeobecné právo nebo proti němu (na př. *beneficium*, *dispensi*). Reskript *iustitiae* poskytuje pravidelně výhodu při konání spravedlnosti podle všeobecného práva, na př. soudce se deleguje, *restitutio in integrum* se uděluje. Reskripty *mixta* obsahují milost a souvisí současně se správou soudnictví (povolí se mimořádná instance soudní);

2. *rescripta secundum ius, praeter ius a contra ius*;

3. *rescripta temporaria a perpetua*;

4. *rescripta generalia a rescripta specialia* (can. 48).

Kdo má zákonodárné právo, může vydati reskript (can. 36, § 1). O reskript může se ucházeti každý, kdo není právem výslovně vyloučen (can. 36, § 1) a kdo má způsobilost nabytí, oč žádá (can. 46). Reskripty papežské mohou být uděleny i těm, kdož jsou postiženi církevní censurou (can. 36, § 2), ale o tom zvláštní zmínka musí být učiněna v reskriptu samém (can. 2265, § 2, can. 2275, bod 3, can. 2283). Reskript může být vyžádán i ve prospěch někoho jiného nežli žadatele, třeba bez jeho souhlasu, ovšem může případně obdařený se zřící udělené milosti (can. 37).

Reskript nesmí čelit proti uznanému právu objektivnímu ani subjektivnímu; výjimka musila by výslovně být vyčtena (can. 46).

Při vydání kteréhokoli reskriptu se předpokládá, že žádost se opírá o pravdivá udání (can. 40); pravdivost musí být prokázána v době udělení při *gratia facta* a v době provedení při *gratia facienda* (can. 41). Žádosti za reskript nemají obsahovati nic, co by se přičilo pravdě; zamlčí-li se pravý stav věci, mluví se o *subreptio*, uvedení něčeho falešného jest *obreptio* (can. 42). *Subreptio* spáchaná ze zlého úmyslu (*fraude vel dolo*) a *obreptio* zakládají *crimen falsi* trestné podle velikosti provinění, can. 2361 (výjimka při can. 45 a 1054).

Byla-li prosba zamítnuta nějakým úřadem papežským aneb ordinářem (biskupem, generálním vikářem), nemůže být později platně splněna jiným papežským úřadem neb jiným ordinářem bez vědomí, resp. souhlasu toho, kdo prve odmítl vyhovět žádosti, a bez udání příčin, proč odmítnutí se stalo; pouze Poeni-

tentiaria může tak činiti vždy pro foro interno (can. 43, can. 44, § 1, § 2).

O výkladu reskriptu mluví can. 49 a 50.

Co do vykonatelnosti se různí reskripty na *rescripta in forma gratiosa a in forma commissoria*. První druh značí případy, kde milost přímo se uděluje (*gratia facta*) bez prostřednictví vykonatelova (*exsecutor*) nebo delegátova (can. 38, 51). Druhý druh značí reskripty, v nichž někomu se nařizuje výkon nebo dává moc k udělení milosti (*ad gratiam faciendam*; can. 51 a násl.).

Byla-li exekuce přidělena určitému hodnostáři jako *takovému*, může i nástupce v hodnosti neb úřadě ji provésti.

Taxy při provádění exekuce se stanoví provinciálním sborem nebo na schůzi provinciálních biskupů, ale ovšem nutné je schválení apoštolským stolcem (can. 59, § 2 a 1507, § 1).

Reskript pozbývá platnosti v těchto případech:

1. Zvláštním odvoláním nadřízené církevní vrchnosti; reskript trvá však potud, pokud odvolání se neohlásilo osobě, obdrževší reskript (can. 60, § 1).

2. Výslovným odvoláním *zákonním*; reskript tudíž trvá dále přes nový *reskribentův* zákon opačný nestanovící odvolání (can. 60, § 2).

3. Vydáním nového opačného zákona církevní vrchností reskribentovi nadřízenou (can. 60, § 2); na př. biskupský reskript pozbývá platnosti opačným zákonem papežským.

4. Uprázdňením stolce apoštolského nebo biskupského reskript pravidelně nezaniká, ledaže by opak byl patrný z doložek připojených k reskriptu nebo že reskript obsahuje plnou moc někoho, by udělil milost určitým osobám zvláště vyčteným a nebylo-li ještě nic podniknuto ve věci (can. 61).

5. Není-li reskript pouhou milostí, nýbrž je-li současně i privilegiem nebo dispensí, platí ještě předpisy o privilejích a dispensích (can. 62).

§ 10.

2. O privilejích.

Privilegium znamená přesně *lex specialis favorabilis*; nepřesně znamená i *ius singulare* (na př. *privilegia cleri*). Favor privilegii záleží v nějaké výhodě *contra* nebo *praeter ius commune*. I poskytnutá výhoda se nazývá privilegium (v subjektivním smyslu) a musí být zrovna tak ceněna jako každé jiné oprávnění.

Pokud není nic jiného stanoveno, pokládá se privilegium za trvalé (can. 70). Teorie rozděluje privilegia podle různých hledisek

1. na privilegia *contra* a *praeter ius commune* (can. 66, § 1); privileje *secundum ius commune* neodpovídaly by povaze výjimečného zákona.

2. *Favorabilia* a *onerosa*; ona obsahují pouhou výhodu, tato znamenají nějakou újmu někomu jiného nežli privilegovaného (can. 76); na př. vynětí kláštera z moci biskupské znamená zmenšení moci pro biskupa.

3. *Affirmativa* a *negativa*; ona poskytují určitou výhodu kladnou, tato osvobozují od nějaké povinnosti.

4. *Gratiosa, remuneratoria, conventionalia*; prvá se poskytují pouze z milosti, druhá na uznání zásluh, třetí předpokládají vzájemný závazek osoby výsadou obdařené.

5. *Personalia* (udělená určité osobě), *realia* a *mixta* (can. 72, 74, 75). *Věcnými* se vyrozumívají výsady poskytnuté nějakému místu (na př. kostelu), úřadu nebo hodnosti; *mixta* jsou udělená všem členům určité korporace.

6. *Motu proprio* a *ad preces* udělená.

7. *Privilegia scripta* a *oretenus obtenta* (can. 79), o čemž již se mluvilo při formě zákonů.

8. *Privilegia per se concessa* a *concessa ad instar*; tato se dělí zase na *a) concessa accessorie, relativa*, *b) aequae principaliter* (pariformiter), *absoluta*. *Per se* udělují se privilegia samostatně, t. j. bez každé souvislosti s privilejem jiným (per *directam concessionem*, can. 63, § 1). *Ad instar* čili *per communicationem* znamená, že privilegium někomu udělené se rozšiřuje na jiného (*cum aliis communicatur*), a to *relative (accessorie)*, že sdělené privilegium zcela závisí na prvém privilegiu, sdílí s ním všechny osudy; *absolute (aequae principaliter)* znamená, že udělené privilegium se rovná prvním svým obsahem základnímu privilegiu, ale je na něm zcela nezávislé co do dalšího trvání (can. 64, 65).

Udělování privilegií je výronem moci zákonodárné; pokud může církevní jurisdikcionář vydávat zákony, může i udělovati privilegia. Pouze papež může ovšem uděliti privilegia *contra ius commune*. Mimo to lze nabýti privilegia jako subjektivního práva per *legitimam consuetudinem* aut *praescriptionem* (can. 63). Je-li někdo (na př. korporace) v držení privilegia sto let neb od doby nepamětné, má pro sebe domněnku (*praesumptio*), že privilegium bylo uděleno (can. 63, § 2).

K privilegiím *praeter ius* se počítají také obvyklé *facultates* (fakulty), ať se udělují trvale, ať na dobu určitou, ať na určitý počet případů (can. 66, § 1). Pokud není nic jiného stanoveno a nebylo přihlíženo k určité osobě, nezanikají fakulty apoštolským stolcem udělené biskupům a jiným ordinářům (can. 198, § 1), odpadne-li právo ordináře fakultou obdařené, i kdyby je byl již vykonával; naopak fakulty přecházejí na nástupce v úřadě, ano přísluší i vikáři generálnímu (can. 66, § 2). Fakulta udělená zahrnuje v sobě i plnou moc nutnou k výkonu jejího obsahu; odtud je při fakultách dispensačních zahrnuta i moc zprošťovati od církevních trestů, které by byly závadou řádného nabytí dispense (can. 66, § 3). Privilegia mají býti vykládána podle jich znění i nemají býti ani rozšiřována, ani omezována (can. 67).

V případě pochybnosti mají býti privilegia vykládána jako reskripty (can. 50); ale vždycky musí se přihlížeti při interpretaci k tomu, aby obdařený privilejem měl z něho nějakou výhodu (can. 68). Pokud není někdo z určitého důvodu k tomu zavázán, nepotřebuje užívati privilegia uděleného pouze v jeho prospěch (can. 69).

Privilegia jako subjektivní oprávnění *zanikají*:

1. Privilegia obsažená v novém Kodexu se odvolávají opačným novým zákonem povšechným (can. 71). Privilegia ostatní zanikají jako reskripty (can. 71, 60).

2. Per *renuntiationem*, vzdáním, bylo-li přijato příslušnou nadřízenou církevní vrchností (can. 72, § 1).

Každý jednotlivec může se zříci privilegia uděleného pouze v jeho prospěch (can. 72, § 2). Nikdo nemůže ovšem pro sebe se vzdáti privilegia, které bylo uděleno korporaci, hodnosti nebo místu (can. 72, § 3). Ale ani korporacím není dovoleno se vzdáti privilegia uděleného ve formě zákona nebo bylo-li by vzdání na úkor církve nebo někomu jiného (can. 72, § 4).

3. Privilegia zanikají jen tenkrát zánikem moci jurisdikcionáře je udělivšího, bylo-li to výslovně stanoveno, na př. slovy *ad beneplacitum nostrum* nebo podobně (can. 73).

4. Osobní privilegia zanikají smrtí osoby oprávněné (can. 74).

5. Věcná privilegia zanikají úplným zánikem věci nebo místa; kdyby však místo privilegované znovu bylo zřízeno do 50 let, oživne privilej (can. 75).

6. Neužíváním neb opačným užíváním nezanikají privilegia, nejsou-li nikomu na újmu. Je-li však privilej na něčí újmu, tu

zaniká, nastane-li řádné promlčení nebo vzdání mlčky učiněné (can. 76).

7. Privilej zaniká, změnilo-li se postupem času poměry podle názoru církevní vrchnosti tak, že privilej se zdá býti škodlivým neb jeho užívání nedovoleným (can. 77). (Cf. A. A. S. XVIII, 10.)

8. Uplynutím času (can. 77).

9. Vyčerpáním povoleného počtu případů, pro něž privilegium bylo uděleno (can. 77). Případy č. 8. a 9. nenastávají v oboru fori interni (can. 207, § 2).

10. Zneužívá-li někdo moci sobě příslušející z privilegia, má ho býti zbaven; ordinář má dáti zprávu apoštolskému stolci, kdyby někdo hrubým způsobem zneužíval výsady jím udělené (can. 78).

§ 11.

3. O dispensích.

Dispensí vyrozumíváme „legis in casu speciali relaxatio“ (can. 80), t. j. zrušení účinnosti zákona vzhledem k určitému poměru, který by jinak podléhal zákonnému pravidlu. Tyto dispense působí do budoucnosti, pro futuro a slují pravými dispensemi na rozdíl od nepravých dispensí, které působí pro praeterito (jsou to případy convalidationis simplicis a sanationis in radice), o nichž se mluví na příslušných místech. Udělení dispensí (dispensatio) se zakládá na zásadě, že aequitas musí zvítěziti nad ius strictum v případech mimořádných, což je zejména praktické při obecné platnosti církevního práva.

Dispensace je výronem práva zákonodárného a nikoli správního; Kodex vyjádřil tuto zásadu tím, že jednak zařadil titul o dispensích (I, 6) do pravidel o osvědčování zákonodárné moci, jednak výslovně prohlašuje v can. 80, že dispense může býti udělena zákonodárcem, jeho nástupcem v úřadě nebo nadřízeným jurisdikcionářem (ex potestate propria), po případě těmi, jimž byla plná moc (facultas dispensandi) udělena vyznačenými činiteli (ex potestate derivata). Toto přenášení dispensační moci se děje buď jednotlivě nebo pro určité kategorie případů, a to na dobu napřed určitou, mluví se o facultates dispensandi, na př. *annuales, triennales, quinquennales, septennales, decennales*. Quinquennální fakulty ordinářů pro foro externo a interno jsou znova upraveny Piem XI. r. 1923 (A. A. S. XV., 193) po změně původního úmyslu je odstraniti jako zbytečné. (Archiv f. k. K. R. 104, 287 nsl.; 106, 294 nsl.)

Právo dispensační přísluší v týchž mezích papeži a ordinářům jako právo zákonodárné. Vůbec nelze dispensovati od práva božského. Od povšechných zákonů dispensuje pouze papež. Podřízení jurisdikcionáři mohou tak činiti jen v jednotlivých případech: 1. bylo-li jim právo k tomu uděleno přímo nebo nepřímě, 2. kdyby obrácení na apoštolský stolec bylo obtížné, s prodlením bylo spojeno nebezpečí velké škody a jde-li o dispensi, která bývá pravidelně udělována apoštolským stolcem (*in casu perplexo*, can. 81). Jinak mohou biskupové a ostatní místní ordináři dispensovati iure proprio od zákonů diecésních (can. 82); od zákonů vydaných sborem provinciálním a plenárním pouze tenkrát, běží-li o *jednotlivý* případ, a to ze spravedlivého důvodu (can. 82 a 291, § 2), jelikož usnesení sboru bylo schváleno papežem. Byl-li však zvláštní zákon vydán papežem pro jejich obvod, přísluší jim právo dispensační v týchž mezích, v jakých mohou dispensovati od povšechných zákonů (can. 82 a 81).

Jelikož faráři nemají zákonodárné moci, nemají ani práva dispensačního, ledaže by jim bylo zvláště uděleno (can. 83), jako tomu je při dispensi od zachovávání nařizených svátků a předpisů o postu, ovšem jen v jednotlivých případech a z důvodu vážného, a to i pro peregrini (can. 1245, § 1).

Protože časté dispense zeslabují účinnost zákona, vyžaduje se k dispensím vždycky důvodu spravedlivého a vážného, při čem třeba přihlížeti k důležitosti zákona, od něhož se dispensuje, jinak by dispense udělená od nižšího jurisdikcionáře byla nedovolená a neplatná (can. 84, § 1). Příslušný zákonodárce nebo vyšší jurisdikcionář může tudíž dispensovati platně i bez dostatečného důvodu; licite se to však děje jen *důvodně*.

Je-li pochybnost o dostačitelnosti důvodu dispensačního, je přece dovoleno za dispensi žádati a může býti udělena dovoleně i platně (can. 84, § 2). Jelikož samo *udělení* dispense se pokládá jako „vulnus legis“ a je contra ius, musí proto dispense býti omezeně vykládána (can. 85; cf. can. 50); témuž pravidlu podléhá *moc dispensační* udělená pro *jednotlivý* případ (*facultas dispensandi*, can. 85).

A contrario toho ustanovení plyne, že moc dispensační *všeobecně* udělená na určitou kategorii případů připouští rozšiřovací interpretaci.

Jde-li o dispensi, jejížto účinek se jeví trvale neb opětovně (*quae tractum habet successivum*, *dispensatio multiplex* proti *unica*, na př. *beneficiát* obdrží dispensi od residenční povinnosti

pro nemoc), tu se končí výhoda dispensační 1. úplným a zjištěným odpadnutím příčiny (nemocný se uzdraví) a pak 2. všemi způsoby, kterými zaniká oprávnění nabyté privilegiem (can. 86), neboť dispensatio se pokládá za privilegium contra ius concessum.

ODDÍL TŘETÍ.

Některá všeobecná úvodní ustanovení kodexová.

§ 12.

1. Příslušnost k ritu.

Příslušnost k ritu (viz § 1 výkladů) se posuzuje podle toho, v jakém kdo byl pokřtěn. Toto pravidlo neplatí, byl-li někdo pokřtěn od duchovního jiného ritu buď podvodně, buď z naléhavé příčiny, poněvadž kněz vlastního ritu nebyl po ruce nebo bylo-li dáno povolení na základě apoštolské dispense, by kdo podle určitého ritu byl pokřtěn, aniž však k němu příslušel (can. 98, § 1).

Klerikové nesmějí nijak sváděti k tomu, by latiníci přijímali ritus východní nebo naopak (can. 98, § 2).

Bez povolení apoštolského stolce nesmí nikdo přestoupiti na jiný ritus nebo vraceti se k ritu dřívějšímu po provedeném dovoleném přestoupení (can. 98, § 3).

Ale manželka jiného ritu, než ke kterému manžel přísluší, smí přestoupiti k ritu svého muže buď při uzavírání manželství, buď během jeho; a bylo-li manželství rozloučeno, může volně se vrátiti k dřívějšímu svému ritu, ledaže by bylo jinak stanoveno partikulárním právem (can. 98, § 4).

Třebas dlouholetá zvyklost přijímati večeři Páně podle cizího ritu nemá za důsledek změnu ritu (can. 98, § 5).

Politická praxe posuzuje vystoupení z ritu a přistoupení k jinému ritu jako vystoupení z církve a přistoupení k jiné církvi, ježto rity mají samostatnou organizaci. Praxe odtud se řídí předpisy mezikonfesního zákona o změně příslušnosti k církvi. (Rozhodnutí dřívějšího správního soudu u Budwiňského č. 12107.)

§ 13.

2. Příbuzenství a švagrovství.

Pojem příbuzenství (consanguinitas) je týž jako v právu civilním. Příbuzenství se počítá per lineas et gradus (can. 96, § 1).

V linii rovné (in linea recta) platí právní pravidlo: tot gradus, quot generationes (computatio civilis) a tomu odpovídající počítací pravidlo: tot gradus, quot personae, stipite dempto (nebo dempta una; can. 96, § 2).

V linii příčné neboli pobočné (in linea transversa, obliqua) se počítá v kanonickém právu jako v židovském a německém právu podle parentel. A jako počítací pravidlo vytýká can. 96, § 3 computatio civilis ale jen v jediném pokolení při stejné vzdálenosti od společného předka a pouze ve vzdálenějším pokolení při nestejně vzdálenosti od společného předka.

Švagrovství vzniká pouze z platného manželství, ať byla soulož vykonána čili nic (can. 97, § 1) a je poměr pouze mezi manželem a příbuznými manželčinými a mezi manželkou a příbuznými manželovými (can. 97, § 2), což ovšem důležitá změna zejména v právu manželském.

Ale kdežto v civilním právu římském platila zásada „affinitatis gradus nulli sunt“, počítají se jak linie, tak stupně při švagrovství i praví se, že příbuzní mužovi jsou v téže linii a v témž stupni sešvagření se ženou, v jakém jsou příbuzní s mužem a naopak (can. 97, § 3).

§ 14.

3. Věk.

I v církevním právu má věk vliv a význam v právním postavení osob. Za zletilou (*maior*) se pokládá osoba, která doplnila dvacátý prvý rok svého života; všechny mladší osoby se nazývají *minores*. *Puberes* (dospělí) jsou mužští *minores*, doplnili-li 14. rok věku svého; ženské *minores*, doplnily-li rok 12. Osoby mladší než 14 resp. 12 let jsou *impuberes* (nedospělí). *Impubes* před dokonáním 7. rokem se nazývá *infans*, *puer* nebo *parvulus* (dítě); o něm se má za to, že ještě sebe neovládá. Předpokládá se, že nabývá užívání svého rozumu teprve ten, kdo již dokonal sedmý rok.

Dětem jsou na roveň postaveni, kdož trvale nejsou mocni svého rozumu (can. 88, §§ 1—3).

Osoba zletilá může plně vykonávati svá práva; nezletilec zůstává při výkonu svých práv podroben moci otce nebo poručníka, vyjma ony případy, kde právo ho vyjímá z moci otcovské (can. 89).

§ 15.

4. Domicil a kvasidomicil.

Místo, na kterém kdo prodlévá, má veliký význam v právu, zejména v otázce příslušnosti úřadů. V tomto směru se vytýká především *domicil* a *kvasidomicil*.

Domicilium vzniká úmyslným trvalým pobytem v místě nějakého církevního obvodu, a to až do nutného odchodu, nebo skutečným prodléváním desítiletým (can. 92, § 1) bez úmyslu trvalosti.

Quasidomicilium vzniká pobytem v místě nějakého církevního obvodu, a to s úmyslem vytrvati zde alespoň větší část roku, pokud dříve nenastane nutnost odchodu, nebo protáhne-li se pobyt skutečně na delší část roku (can. 92, § 2).

Domicilium nebo *quasidomicilium* ve faře neb v obvodu faře napodobeném se nazývá *paroeciale*; v jiných oblastech církevních (v diecési, apoštolském vikariátu neb apoštolské prefektuře): *dioecesanum* (can. 92).

Osoba přebývající ve svém domicilu se nazývá *incola*, ve kvasidomicilu *advena*; opouští-li někdo jen *dočasně* domicil nebo kvasidomicil, sluje *peregrinus* v místě nynějšího svého pobytu; kdo nemá ani domicilu ani kvasidomicilu, nazývá se *vagus* (can. 91).

Nutný domicil má podle svého muže manželka od něho pravoplatně nerozvedená, duševně chorý podle svého kurátora, nezletilý podle domicilu toho, jehož mocí je podroben (can. 93).

Všichni nezletilci od 7. roku a žena pravoplatně od muže nerozvedená mohou nabytí vlastního *kvasidomicilu*, avšak žena *rozvedená* může mít i samostatný domicil (can. 93); (rozhodnutí interpr. komise z 14. července 1922).

Farář a ordinář se určují každému domicilem nebo kvasidomicilem (can. 94, § 1). Farář a ordinář místa dočasného pobytu jsou příslušní pro toulavé osoby a farář tento pro ty, kdož mají pouze *diecéšní* domicil nebo kvasidomicil (can. 94, § 2 a § 3).

Domicilu a kvasidomicilu se pozbývá odchodem s místa trvalého pobytu s úmyslem se nevrátiti; pravidla o nutném domicilu (can. 93) tím se nemění (can. 95).

Zvláště ještě se vytýká místo původu (*locus originis*) a místo narození (*locus nativitatis*). Místo *originis* dítěte i neofyta je místo, kde má otec domicil nebo kvasidomicil v době, kdy dítě se narodilo; je-li dítě nemanželským nebo pohrobkem, rozhoduje domicil

nebo kvasidomicil matčin (can. 90, § 1). Pro děti osob toulavých (*vagi*) je místem původu samo místo narození; pro dítě odložené místo, kde bylo nalezeno (can. 90, § 2).

§ 16.

5. Právnícké osobnosti.

Církevní právo zná také vedle osob fyzických osoby právnické (*personae morales*), byly-li zřízeny veřejnou autoritou.

Kanonické právo různí právnické osoby na *collegiales* (korporace) a *non collegiales*; k těmto počítá kostely, semináře, benefícia (can. 99). Tento pojem „*non collegiales*“ se kryje celkem s civilním pojmem ústavu, resp. nadace.

Podle učení katolického jsou katolická církev celistvá a Apostolica Sedes právnickými osobami *na základě samého božského nařízení* (can. 100).

Všechny ostatní právnické osoby nižšího řádu (*inferiores*) nabývají povahy této buď *samým předpisem právním*, buď *zvláštním udělením* od příslušné církevní vrchnosti, a to formálním dekretem pro účel náboženský nebo dobročinný (can. 100, § 1). Jde-li o zřízení právnické osobnosti kolegiální (korporace), musejí základ její tvořiti alespoň tři osoby (can. 100, § 2). Všechny právnické osoby jsou v právní ochraně postaveny na roveň nezletilcům (can. 100, § 3).

Jde-li o právní jednání právnických osob kolegiálních (korporací), platí tato pravidla, pokud není nic jiného stanoveno obecně nebo partikulárně: korporace se usnází hlasováním, i platí usnesení podle absolutní většiny hlasujících, při čemž neplatné hlasy se nepočítají. Bylo-li dvakrát hlasováno bezvýsledně, rozhoduje při třetím hlasování relativní většina. Byl-li stejný počet hlasů při třetím hlasování, rozhoduje předsedající svým hlasem (*dirimuje*) nebo, jde-li o nějakou volbu a předsedající svým hlasem nechce *dirimovati*, budiž pokládán za zvoleného ten, kdo je starší podle svěcení, podle vykonání slibu řeholního nebo podle věku (can. 101, § 1, bod 1).

Týká-li se však nějaká věc všechněch jako jednotlivců, musí býti schválena všemi (can. 101, § 1, bod 2).

Právní jednání ústavů (osob právnických *non collegiales*) se řídí podle zvláštních předpisů, jak partikulárních, tak obecných (can. 101, § 2).

Právnícké osoby jsou podle povahy své věčné; avšak zanikají, jsou-li zrušeny příslušnou vrchností nebo kdyby nepůsobily po sto let (can. 102, § 1). Zbude-li třeba jen jedna osoba z nějaké korporace, tu všechno právo přechází na ni (can. 102, § 2).

§ 17.

6. Právní jednání.

Právní jednání je neplatné, bylo-li kýmkoli učiněno z vnějšího násilí (*ex vi extrinseca*), jemuž nebylo lze se opřít (can. 103, § 1). Jednání podniknuté z vážného a nespravedlivě nahaného strachu nebo podvodně vyvolané (*ex dolo*) je platné, není-li právem něco jiného předepsáno. Avšak jednání takové může býti zvráceno soudcovským rozsudkem buď k žádosti strany poškozené, buď z úřední povinnosti (can. 103, § 2 a can. 1684—1686).

Omyl činí jednání neplatným, nastal-li v podstatě jednání nebo v poměrech, bez nichž by jednání nebylo započato; jinak jest jednání platné, ledaže právo stanovilo opak. Při smlouvách může omyl zavdati příčinu k *actio rescissoria* (can. 104).

Má-li nějaký církevní představený potřebi k určitému jednání souhlasu (*consensus*) nebo dobrého zdání (*consilium*) některých osob, platí tyto zásady: Vyžaduje-li se souhlasu, jest jednání neplatné, vykonáno-li proti danému nálezu; vyžaduje-li se pouze dobrého zdání, stačí k platnosti, vyslechne-li představený příslušné osoby. Ačkoli představený není právně zavázán, by se řídil podle nálezu třeba souhlasně učiněného, tož přece mnoho dbej nálezu a neodstupujž od něho bez rozhodujícího důvodu dobře uváženého (can. 105, bod 1).

Vyžaduje-li se souhlasu nebo dobrého zdání více osob najednou, mají tyto osoby býti řádně svolány, aby projevily svůj názor; nedostatek řádného svolání nevedí, když opomenutí přece byli přítomni (can. 105, bod 2 a can. 162, § 4). Dotazující představený může podle svého uvážení a podle důležitosti věci přidržeti osoby k tomu, by přísahaly, že zachovají tajnost (can. 105, bod 2). Přirozeně musejí všichni dotázaní projeviti svůj názor věrně a poctivě při veškeré účtě k představenému (can. 105, bod 3).

§ 18.

7. Počítání času.

V církevních zákonech stanoví se přirozeně mnohdy čas pro vznik, trvání a zánik nejrůznějších poměrů. Kodex má

v can. 31—35 podrobné předpisy o počítání času; z těchto pravidel vytkneme jen vůdčí hesla vynechající jednotlivosti, které lze seznati nahlédnutím do Kodexu, zejména běží-li o stanovení času a quo a ad quem.

Rozdíl mezi *tempus continuum* a *utile* je týž jako v právu civilním (can. 35). Den má 24 hodiny počítané od půlnoci; týden má dni 7 (can. 32, § 1), měsíc 30, rok 365, ledaže by bylo předepsáno, že mají se počítati podle kalendáře (can. 32, § 2). Počítají-li se hodiny denní, rozhoduje *pravidelně* obecný způsob místní (can. 33, § 1). (Srovn. A. A. S. XVII, 582, I.) Počítá-li se čas ku plnění smluvních závazků, lze se řídit podle civilního práva platného v příslušném teritoriu, ledaže by smlouvou bylo něco jiného stanoveno (can. 33, § 2).

Calendarium v can. 32, § 2 je míněno církevní.

ODDĚLENÍ DRUHÉ.

Ústava církevní.

PODODDĚLENÍ I.

Církevní ústava světská (neřeholní).

§ 19.

Církev ve světle vlastním.

Již shora bylo vytčeno, že církev pokládá se za právnickou osobnost (can. 100). Účelem církve jest udržeti a rozšířiti náboženství Kristem založené; odtud je církev *societas religiosa*, její cíl je svatý (*societas sancta*). Vzhledem k tomu, že církev je na zemi zřízena, že má zevní znak příslušenství ve křtu, že užívá zevních prostředků k dosažení nadpřirozených milostí a vůbec že má zevní zřízení, se pokládá za *societas visibilis* a *externa*.

Církev nemá jednotných členů: členem církve se stává sice každý, kdo je pokřtěn, ale mezi věřícími se různí dva stavy: stav klerikální (*clerus, clerici*) a stav laikální (*laici*); onen je povolán k řízení církve, tento pouze k poslušnosti. V tomto směru je církev *societas inaequalis*, a to tím více, že i mezi kleriky jsou různé stupně nadřízení a podřízení: *societas hierarchica*. Církev má v papeži svou nejvyšší hlavu a svého nejvyššího vladaře; odtud říká se o ní, že je *societas monarchica*, při čemž však nesmí býti přehlédnuto, že vladařská moc přísluší i biskupům, ale podřízeným papeži.

Církev nepotřebuje ke svému bytí žádné cizí pomoci, nýbrž je vybavena vlastními prostředky tak, že učiní zadost všem povinnostem jí uloženým od zakladatele: *societas perfecta*.

Cíl, za kterým církev jde, pokládá za nejvyšší mezi veškerým snažením lidským, neboť má zprostředkovati vykoupení lidstva z hříchu a bída: *societas suprema, summa*. Tento nejvyšší cíl je věčný, trvalý, odtud *societas perpetua*, a jelikož cíl je stále týž ve svých základech, je *societas immutabilis*; pravda

Kristem zjevená má v církvi ochránkyni neomylnou: *societas infallibilis*.

Ježto je pravda jen jediná, může býti církev jen jediná (*societas unica*) a její činnost za uhájení jediné pravdy je nutná: *societas necessaria*.

Církev je společností světově zřízenou pro všechny lidi (*societas universalis, catholica*).

Hlavní znaky církve, zevní a zřejmé jsou: jedinnost, svatost, katoličnost a apostoličnost (*una, sancta, catholica, apostolica*).

§ 20.

Členství v církvi.

I. Prostého členství v církvi se nabyvá *křtem*; křtěný nabývá účastenství na všech právech a povinnostech křesťanských, které potud trvá, pokud tomu nevadí zvláštní překážka nebo trest církevní (can. 87).

Podáme zde nejhlavnější předpisy o křtu, ačkoli Kodex má je v knize třetí (část první, titul první, can. 737—779). Činíme tak z ohledů didaktických, zrovna tak, jako když se mluví o ordinaci hned při kleru a nikoli při správě svátostí, kam ovšem obsahem svým náleží.

Křest lze udělití pouze jednou, ježto vtiskuje nesmazatelný znak (charakterem *imprimit*; can. 732, § 1). Vznikne-li důvodná pochybnost, zdali křest byl udělen vůbec nebo zdali platně, budiž udělen opětně pod výminkou, že nebyl řádně udělen (can. 732, § 2). Užívá-li se při křtu všech předepsaných obřadů, mluví se o křtu slavnostním (*baptismus sollemnis*), jinak o neslavnostním č. soukromém (*non sollemnis, privatus*; can. 737, § 2). Máme-li na mysli úkon svěcení, je řádným *přísluhovatelem* slavnostního křtu kněz (can. 738, § 1), mimořádným jáhen, má-li k tomu povolení od ordináře nebo faráře, které při neodkladném křtu se předpokládá (can. 741). Vzhledem k vykonávání pravomoci jest udělení křtu vyhrazeným právem faráře domicilu nebo kvasidomicilu, nebo jiného kněze, obdrževšího k tomu povolení od faráře neb ordináře, které při neodkladném křtu se předpokládá (can. 738, § 1).

Kdokoli může udělití křest *neslavnostní*, má-li jen řádný úmysl křtiti a užije-li správně hmoty a formy; podle možnosti buďtež přibrání dva svědci neb alespoň jeden, aby udělení křtu mohlo býti prokázáno (can. 742, § 1).

Rodiče nemají křtítí svých vlastních dětí, leda v případě nebezpečí smrti, není-li nikoho, kdo by mohl křtítí (can. 742, § 3).

Jde-li o křest dospělého, budiž věc podle možnosti ohlášena ordináři (can. 744). Dospělým vyrozumívá se zde každý, kdo může již užívatí rozumu svého; stačí, když z vlastního rozhodnutí může žádatí o křest (can. 745, § 2, bod 2) a je-li řádně připraven (can. 752, § 1). Předpokládá se, že děti nabývají svého rozumu dovršením 7. roku (can. 745, § 2, bod 1 a 88, § 3). Dětem pod 7. rokem jsou na roveň postaveni, kdo jsou amentes již od dětství, nechť mají věk kterýkoli (can. 745, § 2, bod 1). Způsobilým ke křtu je pouze člověk posud nekřtěný a živý (can. 745, § 1).

Dítě rodičů nevěřících (nekřesťanských) dovoleně se křtí proti vůli jich, je-li v takovém nebezpečí, že podle řádného uvážení hrozí mu smrt, než nabude vlastního rozumu (can. 750, § 1). Mimo nebezpečí života dítě dovoleně se křtí, je-li postaráno o jeho katolickou výchovu a svolí-li k tomu rodiče (smlouvou, neb alespoň jeden z nich) nebo poručníci, nebo není-li jich vůbec, anebo byli-li pozbylí svého práva k dítěti nebo nemohli-li ho žádným způsobem vykonávatí (can. 750, § 2).

Táž pravidla platí, jde-li o dítě kacířů neb rozkolníků (kteří vůbec nebyli katolíky) nebo katolíků provinivších se odstoupením, kacířstvím nebo rozkolem (can. 751).

II. Pravidelně má býti udělen křest slavnostně; z vážných důvodů může ordinář dovoliti, by při křtu dospělých bylo užito obřadů předepsaných při křtu dětí (can. 755).

Děti mají býti křtěny podle ritu svých rodičů (can. 756, § 1). Patří-li jeden rodič k ritu latinskému, druhý k ritu východnímu, budiž dítě pokřtěno podle ritu otcova, ledaže by privilegiem bylo něco jiného stanoveno (can. 756, § 2). Je-li pouze jeden rodič katolíkem, budiž dítě křtěno podle ritu jeho (can. 756, § 3).

Soukromě může křest býti udělen jen při nebezpečí smrti (can. 759, § 1). Výjimečně může ordinář povoliti soukromý křest, jde-li o kacíře, kteří se křtí v dospělém věku pod výminkou (can. 759, § 2); tu jde totiž o případy, kdy nemohla se prokázati ani platnost ani neplatnost křtu uděleného kacíři obracejícímu se nyní na pravou víru.

Faráři mají bdítí nad tím, aby uděleno bylo křtěnému jméno křesťanské; kdyby toho nemohli dosíci, nechť připojí ke jménu uloženému rodiči ještě jméno nějakého svatého a nechť zapíšou obě jména do knihy křtěných (can. 761).

III. Při slavnostním křtu vystupuje i *kmotr*; dá-li se to lehce provéstí, má tomu tak býti i u křtu soukromého; doplňuje-li se soukromý křest ceremoniemi slavnostního křtu, budiž příbrán kmotr, nebyl-li již při křtu soukromém; avšak z kmotrovství při tomto křtu nevzniká žádné příbuzenství duchovní (can. 762, § 1, 2), kterým se vyrozumívá pouze poměr mezi křtěncem a křticím a mezi křtěncem a kmotrem (can. 768 cum baptizato baptizans et patrinus).

Opakuje-li se křest pod výminkou, vzniká duchovní příbuzenství jen tenkrát u kmotra, byla-li jedna a táž osoba kmotrem při obou křtech (can. 763, § 2). Podle možnosti má vždycky táž osoba jako kmotr při opakovaném křtu výmínečným býti přítomna, jinak není kmotra třeba (can. 763, § 1).

Budiž příbrán pouze jeden kmotr, třebas jiného pohlaví nežli je křtěný; nejvýše buďte příbráni za kmotry jeden muž a jedna žena (can. 764). Vlastnosti kmotrů jsou vyčteny v can. 765 a 766.

Úkolem kmotrů je vynaložiti vše, by duchovní jejich svěřenec žil povždy křesťansky (can. 769; cf. A. A. S. XVIII, 43).

IV. Děti mají býti pokřtěny co nejdříve; načež mají věřící často býti upozorňováni jako na vážnou svou povinnost (can. 770). Soukromý křest může býti v případě nutnosti udělen kdykoliv a kdekoliv (can. 771).

Slavnostní křest může býti udělen kdykoli; křest dospělých má však býti udělen, je-li to možno v den před hodem Božím velikonočním a svatodušním, a to v kostelích metropolitních nebo katedrálních (can. 772). Vlastní místo křtu slavnostního je křestní kaple v kostele nebo veřejné kapli (can. 773).

Budoucně má míti každý farní kostel svou křtitelnicí; a všechny opačné statuty, privilegia a obyčeje se ruší; jen tam, kde jiné kostely již nabyly práva na společnou křtitelnicí, zůstane to při tom (can. 774, § 1; cf. rozhodnutí interpretační komise v A. A. S. XIV., 662, IV ex 12. XI. 1922); ordinář může však pro pohodlí věřících dovoliti nebo naříditi, by křtitelnice byla postavena i v jiném kostele nebo ve veřejné kapli v obvodu farním (can. 774, § 2).

V soukromých domech nemá slavnostní křest býti udělován, leda v těchto dvou výjimečných případech: 1. když křtěni býti mají děti nebo vnuci vladařů nebo těch, kdo mají právo nástupnictví na trůn, kdykoliv o to řádně byli žádali; 2. dovolil-li to ordinář podle svého dobrého uvážení a podle svého svědomí z dů-

vodu spravedlivého a vážného v mimořádném případě (can. 776, § 1). V těchto případech budiž křest udělen v domácí kapli nebo na nějakém jiném slušném místě, a to vodou svěcenou (can. 776, § 2; cf. A. A. S. XVII., 452).

V. Faráři mají zapsati jména křtěných v matriky křtěnců (baptismalis liber) bedlivě a bez veškerých průtahů, při čemž zmínka se činí o udělovateli, rodičích a kmotrech, i místu a dnu uděleného křtu (can. 777, § 1). U dětí nemanželských budiž zapsáno jméno matky, je-li její mateřství veřejně známo, nebo žádá-li sama dobrovolně za to písemně neb u přítomnosti dvou svědků. Jméno otcovo budiž zapsáno, žádá-li za to on u faráře buď písemně neb u přítomnosti dvou svědků nebo je-li otcovství jeho patrné z nějaké listiny veřejné. V ostatních případech budiž zapsáno nemanželské dítě jako dítě neznámého otce nebo neznámých rodičů (can. 777, § 2); srovn. rozh. interpr. komise 14. července 1922). U nás musejí býti ovšem zachovávány předpisy státní, o nichž se vykládá v právu správním.

Nebyl-li křest udělen od vlastního faráře nebo ne za jeho přítomnosti, má udělovač křtu co nejdříve o tom zpraviti faráře příslušného podle domicilu křtěncova (can. 778). K důkazu uděleného křtu stačí jediný svědek, prostý všech vad, neděje-li se tím nikomu újmy; přísaha samotného křtěnce stačí, přijal-li křest ve věku dospělém (can. 779).

VI. Kdo byl pravoplatně pokřtěn, vstupuje tím do status *ecclesiae communis*, stává se členem stavu laického, *populus christianus, ecclesia audiens et oboediens*. Tato příslušnost nabytá křtem, je tudíž předpokladem i ke vstoupení do kleru, druhého stavu v církvi ustanoveného, který tvoří *ecclesia regnans*. Účastenství v kleru se nabývá podle božského nařízení *svěcením* (*ordo*, can. 948). Rozdíl mezi laiky a kleriky pokládán církví za dogma (*ex divina institutione*, can. 107). *Všeobecná* práva laiků záleží v užívání všech prostředků stanovených k dosažení nadpřirozeného cíle, tedy na př. mají laikové nárok na vyučování v náboženství, na účastenství ve všech milostech Kristem udělených, na připuštění do stavu klerikálního, vyhovují-li ovšem příslušným podmínkám. Těmto všeobecným právům odpovídají všeobecné povinnosti: přijetí křesťanské věro- a mravouky, užívání prostředků k dosažení křesťanských milostí a ctností, poslušnost k ustanoveným církevním představeným, poskytování příspěvků k vydržování bohoslužby atd. Jednotlivosti vyplynou teprve průběhem dalšího pojednání. Jelikož křest vtiskuje křtě-

nému znak nevymazatelný, zůstává zevní členství církevní (*status*) zachováno po celý život a končí pouze smrtí. Společenství (*communio*), t. j. účastenství na *právech* církevních zaniká podle zásad vyložených v právu trestním.

Za účelem dosažení plné křesťanské dokonalosti mohou laikové i klerikové se spolčiti v řehole, t. j. ve sdružení, pěstující tři evangelické rady (poslušnost, čistotu, chudobu; can. 107). Tyto řehole mají svou zvláštní organizaci, zvláštní práva a povinnosti (*ius singulare*). Ale stav řeholní nezaujímá v církvi zvláštního postavení hierarchického. O řeholích mluvíme ve zvláštním pododdělení.

VII. Náš stát zaujímá ve věcech příslušenství k církvi stanovisko odchylné od pravidel církevních. Nyní rozhoduje zákon ze dne 23. dubna 1925, č. 96 Sb. z. a n. o vzájemných poměrech náboženských vyznání, který platí pro celé území Československé republiky (§ 19). Zákon zrušil dřívější rakouský zákon z 25. května 1868, č. 49 ř. z. (zákon mezikonfesní), z 15. dubna 1920, č. 277 Sb. z. a n. (novelu k dřívějšímu zákonu z r. 1868), pak příslušné §§ zákona dříve uherského čl. LIII/1868 (o reciprocitě zákonem uznaných křesťanských náboženských společností), zákon článek XXXII/1894 (o náboženství dětí), příslušné §§ zák. čl. XLIII/1895 (o svobodném výkonu náboženství).

Ustanovení o náboženském vyznání jsou tato: Náboženským vyznáním podle tohoto zákona se rozumí i stav „bezvyznání“. Co ustanoveno je v tomto zákoně pro náboženské společnosti a jejich příslušníky, platí i pro osoby bez vyznání a jejich spolky (§ 15).

Děti v manželství zrozené nebo jim na roveň postavené následují ve vyznání své rodiče, jsou-li oba rodiče téhož vyznání. (Nejv. správní soud rozhodl nesprávně v č. 295 [ve věcech správních], že katoličtí rodiče musejí dáti dítě pokřtiti po rozumu předpisů státních.)

Není-li tomu tak, následují hoši otce, dívky matku.

Manželé mohou však smlouvou stanoviti, že tomu má býti opačně, neb určití, kterému vyznání děti mají příslušet.

Vyznání dětí nemanželských řídí se podle matky.

Jsou-li rodiče neznámi, rozhodne o náboženském vyznání dítěte, kdo má právo dítě vychovávat (§ 1, odst. 1).

Předchozí ustanovení neplatí, určí-li osoby k tomu oprávněně dítěti do 14 dnů po jeho narození jiné náboženské vyznání.

Oprávnění k tomu jsou: u dětí manželských oba rodiče souhlasně,

u dětí nemanželských matka,

u dětí osiřelých ten z rodičů, který žije,

zemřeli-li oba, zákonný zástupce dítěte.

Určení toto stane se přihláškou k zápisu do matriky narozených (§ 1, 2 odst.).

Reversy o vyznání dětí dané komukoliv jsou bezúčinné (§ 1, 3. odst.).

Kdo má podle předchozího ustanovení právo určit vyznání dítěte, jest oprávněn, vyznání toto způsobem v § 6 upraveným potud měniti, pokud dítě samo nenabylo práva rozhodovati o svém vyznání (§ 2).

Rodiče a poručníci, jakož i orgány náboženských společností jsou odpovědní za přesné dodržování předchozích předpisů (§ 3, odst. 1).

Pro porušení jich přísluší nejbližším příbuzným, jakož i představeným náboženských společností právo, dovolávati se pomoci úřadů, které mají věc vyšetřiti a učiniti opatření podle zákona (§ 3, odst. 2).

Po dokonání 16. roce svého věku jest oprávněn každý svobodně a samostatně rozhodovati o svém náboženském vyznání (§ 4).

Změnou náboženského vyznání zanikají veškerá společností práva opuštěné náboženské společnosti vůči vystoupivšímu stejně jako nároky jeho vůči ní (§ 5, odst. 1).

Týž je pouze povinen plniti opuštěné náboženské společnosti závazky splatné do dne výstupu (§ 5, odst. 2).

Aby vystoupení z náboženské společnosti bylo po zákonu účinné, je nutno, by vystupující nebo podle §§ 1, 2 oprávněný ústně nebo písemně oznámil je okresnímu politickému (služnovskému, městskému, notářskému) úřadu místa svého bydliště nebo, nemá-li v obvodu platnosti tohoto zákona svého bydliště, jmenovanému úřadu své obce domovské. Písemné oznámení o vystoupení několika osob smí býti učiněno jen za členy téže rodiny (§ 6, odst. 1).

Právní účinky vystoupení z náboženské společnosti nastávají dnem tohoto oznámení. Úřad v prvním odstavci uvedený vydá do jednoho měsíce podateli písemné vyřízení a zároveň zpraví o tom představeného nebo duchovního správce opuštěné náboženské společnosti (§ 6, odst. 2).

Vstup do nově zvolené náboženské společnosti oznámí vstupující představenému nebo duchovnímu správci této církve (§ 6, odst. 3).

Podání úřadům, protokoly, přílohy těchto podání a protokolů, jakož i opravné prostředky řádné a mimořádné, jež se činí na podkladě citov. zákona, jsou prosty kolků, státních poplatků a dávek (§ 16).

ODDÍL PRVNÍ.

O kleru.

§ 21.

O kleru všeobecně.

Úkol kleriků záleží ve vedení věřících a ve službě božího uctívání (*ministerium cultus divini*). Do stavu klerikálního lze vstoupiti věřícímu pouze svěcením, a to podle samého ustanovení Kristova (*can. 948*). Svěcení sluje *ordo, ordinatio, sacra ordinatio*; udělení svěcení značí *ordinare*. Pokud z povahy věci nebo ze souvislosti textu zákona není nic jiného patrné, vztahuje Kodex označení tato na všechny stupně svěcení, i na biskupskou konsekraci, ano i na tonsuru (*can. 950*), ačkoli tato není žádným ordinacním stupněm, jestiž pouhým *praeambulum ad ordines*.

Tonsura čili „prima tonsura“ (tak i v Kodexu, česky postřížiny) je zvláštní vystřížení vlasů na hlavě „*ad coronae speciem et similitudinem*“, odtud se také mluví o „*corona clericalis*“, protože tonsurou vzniká na hlavě věneček vlasů. Tonsurou má zevně se označiti oddání stavu duchovnímu, *destinatio canonica*. Právo udělovati tonsuru má ten, kdo může udělovati nižší svěcení. Nikdo, ať stavu světského ať řeholního, nebudiž připuštěn k tonsuře před zahájením studia theologického (*ante inceptum cursum theologicum, can. 976, § 1*). Tonsura nemá býti udělena v týž den s některým nižším svěcením, naopak má mezi tonsurou a ostiariatem býti mezidobí (*interstitium*), stanovené podle uvážení biskupova (*can. 978, § 2, 3*). Přijetím tonsury se nabývá členství v kleru (*can. 108, § 1*) a připisuje se klerik do diecése (*incardinatur*), pro jejíž službu byl přijat (*can. 111, § 2*). Tonsura má býti stále nosena, pokud uznané národní obyčeje jinak nedovolují (*can. 136, § 1*). Svévolné nenosení tonsury je deliktem proti vlastním povinnostem stavu duchovního a trestným (*can.*

2379 a 136) stejně jako zanedbání předepsaného zevnějšího způsobu života.

Veškerá moc Kristem udělená apoštolům a jich nástupcům, by vedli a řídili církev, se nazývá *hierarchia* v *objektivním* smyslu, nebo *sacer principatus*. *Hierarchii* v *subjektivním* smyslu se vyrozumívá souhrn osob, jimž řečená moc přísluší. Ale všichni klerikové nezaujímají stejného stupně; je mezi nimi poměr nadřazenosti a podřazenosti, jenž též se označuje jako hierarchie (can. 108, § 2). Tato hierarchie se jeví ve dvojím směru, podle dvou mocí, kterými klerus byl obdařen, aby dostal svým úkolům. Řečené dvě mocí jsou:

1. *Potestas ordinis*, t. j. plná moc k vykonávání úkonů ryze náboženských za účelem dosažení nadpřirozeného blaha lidského. Podle božského práva přísluší tato moc biskupům, kněžím a pomocníkům (ministři; can. 108, § 3). Ale z pomocníků jsou božského původu pouze jáhnové, ostatní jsou *iuris humani*. Hierarchie *ordinis* vykazuje různé stupně, při čemž vyšší stupeň má vždy vyšší moc než nižší. Všecky stupně tvoří však jen jednu svátost svěcení, *sacramentum ordinis* (can. 732 a *professio catholicae fidei*). Souhrn osob touto mocí obdařených jest *hierarchia ordinis*.

2. *Potestas iurisdictionis*, t. j. plná moc k zevní správě a vedení věřících. Podle božského práva přísluší tato moc nejvyššímu apoštolskému stolci (papežství) a biskupství jemu podřízenému. Církevním právem byly však ještě jiné stupně vytvořeny (can. 108, § 3). Souhrn osob, obdařených touto mocí, nazván *hierarchia iurisdictionis*. Mezi *potestas ordinis* a *iurisdictionis* panuje však souvislost a jednota.

Potestas iurisdictionis zahrnuje v sobě i *magisterium ecclesiasticum*, t. j. úkol učiti pravou víru (can. 1322 a násl.). *Jurisdictionis* zahrnuje v sobě *agenda*, *magisterium credenda*.

Přistoupení k církevní hierarchii se neděje na základě souhlasu nebo povolání lidu ani ne světské mocí, nýbrž při stupních *potestatis ordinis* rozhoduje *ordinace*; při *potestas iurisdictionis* rozhoduje kanonické posláni (*canonica missio*), při papeži podle samého božského práva přijetí volby správně provedené (can. 109).

Mezi příslušníky hierarchie *iurisdictionis* a *ordinis* je zákonně stanoven pořad; přednost v postavení je nazvána *praecedentia*. *Pravidlem* má *precedenci*, kdo má vyšší postavení *iurisdikční*; *iurisdikce* zakládá přednost před postavením *ordinačním*; při

stejnosti postavení rozhoduje zásada *starešinství* (*ancienita*), po případě věk *fysický*. Detaily jsou stanoveny jednak všeobecně v can. 106 a zvláště na různých místech *Kodexu*. Těchto ustanovení však nepodáváme, ježto se vymykají z rámce naší knihy. (Cf. *Decretum Congr. de propaganda fide* 16. I. 1924 A. A. S. XVI., 1924, str. 243: *revocatur privilegium praecedentiae titulo missionarii apostolici adnexum*. Cf. též A. A. S. XVII., 582, II.)

§ 22.

O ordinaci všeobecně.

Svěcení má různé stupně, a to nižší (*ordines minores*, jinak též nazvané *inferiores, non sacri*) v pořadu vzestupném: *ostiarius*, *lectoratus*, *exorcistatus* a *acolythatus*; vyšší (*ordines maiores* vel *sacri*, též *superiores*) jsou v témže pořadu: *subdiaconatus* (podjáhenství), *diaconatus* (jáhenství) a *presbyteratus* (kněžství) (can. 949). Svěcení biskupské se nazývá *consecratio episcopalis* a není samostatným stupněm svěcení (can. 950), pokládá se za *extensio, perfectio, complementum presbyteratus*. Kněží a biskupové tvoří *sacerdotium*. Biskupství, kněžství a jáhenství nazvána též *ordines hierarchici, ordines iuris divini* a udělují se *per manuum impositionem*. Ostatní stupně jsou *ordines non hierarchici*.

Nižší svěcení a podjáhenství nemají dnes celkem *praktického* významu; funkce s nimi spojené neudělují se samostatně i nejsou samostatně vykonávány; odtud také *Kodex* o těchto funkcích zvláště nejedná; jmenovaná svěcení se pokládají pouze jako průpravná ke svěcením vyšším. Ale ani úkol jáhnů není veliký; *Kodex* je označuje jako mimořádné (*extraordinarii*) přísluhovatele slavnostního křtu, a to na základě povolení *ordinářova* nebo *farářova* (can. 741); totéž platí o podávání večere Páně (can. 845, § 2). Ze svátostin smějí jáhnové konati jen žehnání (*benedictiones*), která se jim právem výslovně dovolují (podobně jako u lektorů, can. 1147, § 4). Právo ke kázání budiž uděleno kromě kněží pouze jáhnům, ostatním klerikům jen ojedinele a z vážných důvodů oceněných biskupem (can. 1342, § 1; cf. též 1274, § 2).

Úkol kněží je vytčen v *Pontificale Romanum*: *offerre, benedicere, praeesse, praedicare et baptizare*.

Úkol svěcení biskupského záleží hlavně v právu udělovati svěcení kněžské a biřmování, pak konati různé svátostiny (*sacramentalia*), a to světití oleje, chrámy, oltáře, obětní nádoby a zvony a pak žehnati opaty a abatýše.

Pokud v užívání jsou exorcismy (t. j. zařikávání ďábla mocí jména božího a sv. kříže), mohou být vykonány pouze těmi, kdož k tomu obdrželi zvláštní a výslovné povolení od ordináře (can. 1151, § 1). Povolení toto se uděluje nyní pouze *knězi*, vynikajícímu pobožností, rozvahou a čistotou života. Exorcismy, užívané při křtu, svěceních a žehnáních, mohou být konány pouze řádnými (legitimi) udělovateli příslušných obřadů (can. 1153).

Ordinace uděluje ordinovanému zvláštní *facultas spiritualis*, t. j. zvláštní způsobilost, vykonávati příslušný stupeň nabytý, a sice obdrží biskup, kněz i jáhen character indelebilis, t. j. znak nesmazatelný, jenž nezaniká ani odstoupením od křesťanství. Ordinovaný může však prakticky osvědčiti svou způsobilost ordinací jen tehdy, obdržel-li nějaký úřad, s kterým vykonávání ordinis je spojeno, neb obdržel-li zvláštní příkaz, *missio canonica*.

§ 23.

1. Přísluhovatel svěcení, ordinans.

Řádným přísluhovatelem svěcení jako svátosti (*minister ordinarius*) je *konsekrovaný* biskup (*vi solius ordinis*); mimořádným přísluhovatelem (extraordinarius) může být i nebiskup (deputatione), jenž obdržel buď právem samým nebo zvláštním indultem od apoštolského stolce moc udělit některé stupně svěcení (can. 951). Tak mají kardinálové právo udělovati tonsuru a nižší svěcení, má-li promovendus dimisorie vlastního biskupa (can. 239, § 1, bod 22).

Obdržel-li někdo nějaký stupeň svěcení od římského papeže, ke svěcení ovšem všeobecně oprávněného, nemůže být nikým jiným dále (licite) vysvěcen, ledaže by apoštolský stolec byl někoho k tomu zvláště oprávnil (can. 952).

Konsekpace biskupská je vyhrazena papeži; biskup může vykonati tuto funkci, byl-li k tomu zvláště zmocněn papežem (can. 953). Biskup konsektrator má si přibrati dva jiné biskupy, by mu asistovali při konsekraci, ledaže by apoštolský stolec v této příčině byl udělil dispensi (can. 954).

Trest na nezachování předpisů o příslušnosti je suspence ipso iure (can. 2370).

Aby ordinace byla udělena *dovoleným způsobem*, je třeba, by příslušný kandidát ordinace (promovendus čili ordinandus) byl ordinován od *vlastního* biskupa nebo na základě jeho pravoplatných propustných listů (*litterae dimissoriae*, can. 955, § 1).

K ordinaci příslušníka ritu východního má biskup potřebí papežského povolení (can. 955, § 2). Kdo neoprávněně ordinuje cizího příslušníka, propadá suspensi od udělení svěcení na jeden rok, která je vyhrazena stolci apoštolskému (can. 2373, bod 1).

A. Jde-li o ordinandy *neřeholní čili světské (saeculares)*, je *příslušný biskup* (can. 956):

1. *ratione domicilii una cum origine* (promovendi; srovn. nauku o domicilu).

2. *ratione simplicis domicilii sine origine*. V tomto případě má promovend *pravidelně* přísežně stvrditi úmysl, setrvati navždy v diecési. Nemá-li ordinand domicilu, musí ho dříve nabyti cum iuramento.

Totéž právo jako biskup má vikář a prefekt apoštolský, opat nebo prelát *nullius* (sc. dioecesis), mají-li sami konsekraci biskupskou (can. 957, § 1). Nemají-li však této konsekrace, mohou udělit tonsuru a nižší stupně svěcení vlastním svým příslušníkům ve vlastním teritoriu (can. 956); cizím příslušníkům pouze na základě propustných listů. Ordinace jinak udělená je *neplatná* (irrita; can. 957, § 2).

Litterae dimissoriae jsou listem, jímž vlastní biskup žádá nebo zplnomocňuje jiného biskupa, by udělil svěcení kandidátům, jímž ho sám tentokrát nemůže udělit, při čemž podává svědectví, že kandidáti jsou hodni a způsobilí. Pro světské kandidáty je uděluje:

1. biskup vlastní, jenž již byl se ujal držení své diecése (can. 334, § 3), třebaš nebyl ještě konsekrován (can. 958, § 1, bod 1);

2. generální vikář na základě zvláštní plné moci biskupovy (tamže, bod 2);

3. kapitulní vikář za souhlasu kapituly, trvá-li sedisvakance přes rok; průběhem roku pouze, jde-li o ty, kdož by jinak pozbyli beneficia uděleného, nebo mají obdržeti beneficium neb určitý úřad, který má být nutně osazen bez průtahu (tamže, bod 3). Nešetří-li kapitulní vikář těchto předpisů, propadá suspensi a divinis (can. 2409). Zamítl-li biskup propustný list, nesmí ho vydati kapitulní vikář (can. 958, § 2);

4. vikář a prefekt apoštolský, opat nebo prelát *nullius*, třebaš nemají konsekrace biskupské, i při vyšších svěceních (tamže, bod 4).

Kdo může vydati propustné listy, může udělit i sám příslušné stupně ordinací, má-li ovšem moc ordinací (can. 959).

Propustné listy buďtež vydány jen tenkrát, jsou-li po ruce všechna vysvědčení, kterých potřebí k ordinaci samotné (can. 960, § 1, ve spojení s can. 993—1000).

Vyskytla-li by se po vydání listin propustných potřeba nových vysvědčení, nesmí se ordinovati, až i tato vysvědčení se předloží (can. 960, § 2, 3).

Každý biskup vlastní (*proprius*) může zaslati kterémukoli biskupovi *litterae dimissoriae*, má-li jen společenství s apoštolským stolcem; vyňat je biskup jiného ritu, než ke kterému náleží promovend, ledaže by apoštolský stolec byl povolil výjimku (can. 961).

Každý biskup může licite ordinovati cizího příslušníka, byl-li obdržel propustný list a je-li sám přesvědčen o pravosti listu, ledaže by třeba bylo nových *litterae testimoniales* (can. 962 a 994, § 3).

Litterae dimissoriae mohou býti omezeny neb odvolány jich vydavatelem neb jeho nástupcem; byly-li však jednou uděleny, nezanikají odpadnutím práva jurisdikcionáře je udělivšího (can. 963).

B. Jde-li o ordinaci *řeholníků*, platí tato pravidla:

1. Řeholní opat vedoucí správu, třebas nemá teritoria eximovaného, může uděliti tonsuru a nižší svěcení řeholníkům sobě podřízeným na základě profese aspoň jednoduché, a to, je-li sám knězem a obdržel-li řádně opatskou benedikci. Jinak je každá ordinace jím udělená neplatná, při čemž každé opačné privilegium se ruší; platná by byla jen, kdyby ordinující měl konsekraci biskupskou (can. 964, bod 1).

2. Eximovaní řeholníci nemohou žádným biskupem býti dovoleně ordinováni bez *litterae dimissoriae* vlastního vyššího představeného (can. 964, bod 2, srovn. can. 488, bod 8).

3. Tito vyšší představení mohou profesům jednoduchých slibů (can. 574) uděliti *litterae dimissoriae* pouze pro tonsuru a nižší svěcení (can. 964, bod 3).

4. Ordinance všech ostatních alumnů kterékoli řehole se řídí podle práva platného pro neřeholníky, při čemž každý privilej se odvolává, který byl dán superiorům v příčině udělení *litterae dimissoriae* pro vyšší svěcení profesů s dočasnými sliby (can. 964, bod 4).

Superior řeholní musí zaslati *litterae dimissoriae* biskupovi diecése, v níž se nalézají klášter ordinandův.

Superior smí jen tenkrát zaslati jinému biskupovi *litterae dimissoriae*, svolil-li k tomu diecésní biskup vlastní nebo je-li jiného ritu, nebo je-li nepřítomen, nebo nebude-li udělovati ordinace v zákonné době příští (can. 1006, § 2) nebo je-li diecése

uprázdněna a nespravuje-li jí zástupce s konsekrací biskupskou (can. 966, 967).

Přestoupení předpisů vytčených jsou trestná jak u biskupa, tak i u řeholního superiora (cf. can. 2373, bod 4 a 2410).

§ 24.

2. Ordinandus čili promovendus.

Platně může býti ordinován pouze muž křtěný (can. 968); zcela nezpůsobilí (*incapaces*) jsou tudíž nekřtění a ženy, jakož i ti, kdož skutečně se protíví ordinaci (can. 971); jejich ordinace byla by invalida (neplatná).

Aby někdo však mohl býti licite (dovoleně) ordinován, musí míti podle úsudku svého příslušného biskupa všechny vlastnosti předepsané právem, a nesmí býti stížen žádnou vadou (*irregularitas*) a žádnou překážkou (*impedimentum*) (can. 968, § 1). Z neřeholníků může býti ordinován jen ten, o němž vlastní biskup je přesvědčen, že je pro službu kostelní v diecési buď nutný, buď užitečný (can. 969, § 1). Je-li však nějaký příslušník diecése již určen pro budoucí služby v jiné diecési, ovšem po vykonané předechozí exkardinaci a inkardinaci, může býti taktéž vysvěcen (can. 969, § 2).

Vlastní biskup nebo vyšší představený řeholní může svým klerikům z kteréhokoli důvodu kanonického i tajného zapověděti cestou mimosoudní přístup k ordinaci, při čemž ovšem je možný rekurs k apoštolskému stolci, a jde-li o řeholníka, jemuž přístup k ordinaci byl zakázán superiorem provinciálním, rekurs ke generálnímu náčelníku řádovému (can. 970).

Je těžkým proviněním, někoho nutiti do stavu klerikálního jakýmkoli způsobem a z jakéhokoli důvodu a rovněž tak někoho odtud odvracet, kdo je kanonicky způsobilý (can. 971).

Kdo chtějí býti ordinováni, mají již od útlého věku býti přijati do seminářů (*seminaria minora pro pueris litterarum scientia imbuendis*, can. 1354, § 2); ale všichni mají býti v semináři alespoň po celou dobu studií theologických (*seminaria maiora pro alumnis philosophiae ac theologiae vacantibus* can. 1354, § 2). Jen mimořádně může biskup ve zvláštních případech povoliti výjimku (can. 972, § 1).

Ti, kdož chtějí býti ordinováni a dovoleně mimo seminář se zdržují, mají býti svěřeni pobožnému a způsobilému duchovnímu, by nad nimi bděl a vedl je k pobožnosti (can. 972, § 2).

§ 25.

3. O pozitivních náležitostech ordinandů.

Kodex žádá na ordinandech splnění určitých pozitivních požadavků — *requisita* — a by byli *prosti určitých vad*. Vyžaduje se jinými slovy splnění podmínek pozitivních a negativních. Ordínující nemá tudíž nikoho připustiti k ordinaci, kdo se nevykáže splněním pozitivních požadavků; ordinující má odmítnouti stížené vadou, leda že by mohla býti udělena dispense. U předpisů pozitivních Kodex neuvádí dispensí, i sluší míti za to, že nutno státi na jich splnění, pokud by v určitém případě nebyla výjimka stanovena papežem.

Tonsura a ordinace mohou býti jen těm uděleny, kdož mají úmysl státi se kněžími a do nichž lze se důvodně nadíti, že budou kněžími hodnými (can. 973, § 1). Obdržel-li však někdo již některý stupeň ordinací, ale odmítá přijmouti stupeň další, nemůže býti k tomu biskupem donucen, ani nemůže býti od výkonu obdržených stupňů zdržován, ledaže by mu vadila překážka kanonická nebo pro nějaký vážný důvod (can. 973, § 2).

Biskup musí míti mravní přesvědčení, že kandidát má kanonickou způsobilost ke svěcení; kdyby ordinoval někoho bez této jistoty, těžce by se prohřešil sám i měl by účastenství na cizích hříších (can. 973, § 3).

O náležitostech konsekrace biskupské mluví se při nauce o biskupech (can. 331).

Aby někdo mohl býti *dovoleně* ordinován, budtež vykázány:

1. udělené biřmování (can. 974, § 1, bod 1);
2. mravy, odpovídající stupni svěcení (tamže, bod 2);
3. kanonické stáří (tamže, bod 3). Podjáhenství nebudiž uděleno před dokonáním 21. rokem, jáhenství ne před dokonáním 22., kněžství ne před dokonáním 24. rokem (can. 975). Nedostatky věkové tvořily dříve *irregularitatem ex defectu aetatis*,

4. náležité vědomosti (can. 974, § 1, bod 4).

Na podjáhna nebudiž vysvěcen nikdo dříve než koncem 3. roku studia theologického, na jáhna ne dříve než začátkem 4. roku studií, na kněze ne dříve než po uplynutí polovice téhož 4. roku (can. 976, § 2).

Studium theologické nemá býti dokončeno soukromě, nýbrž na učilištích k tomu stanovených (cf. can. 1365 a 976, § 2). Později seznáme, na kolik je u nás studium na theologických fakultách a na theologických učilištích diecésních i státem upraveno.

Nedostatky v této příčině tvořily dříve *irregularitatem ex defectu scientiae*.

5. Předepsaný postup svěcení od nižších k vyšším; zakázány jsou ordinace přeskočné (*per saltum, abusus ordinationis*) (can. 974, § 1, bod 5, a can. 977).

6. Zachování mezidobí (*interstitium*) (can. 974, § 1, bod 6). V mezidobí mají ordinovaní se cvičiti ve výkonu obdrženého svěcení podle nařízení biskupova. Interstitia mezi jednotlivými nižšími svěceními se ustanovují biskupem podle volného uvážení. Mezi posledním nižším svěcením (akolythát) a prvním svěcením vyšším (podjáhenství) má uplynouti alespoň jeden rok, mezi ostatním alespoň tři měsíce, ledaže by potřeba nebo prospěch církve něčeho jiného vyžadovaly. Ostatně nemají nikdy nižší svěcení v týž den býti udělena s podjáhenstvím ani ne dvě svěcení vyšší; nižší svěcení nemají býti udělena najednou. Každý opačný obyčej se zavrhuje; výjimku může povolit jen papež (can. 978, §§ 1—3).

7. Kanonický titul, jde-li o vyšší stupeň svěcení (can. 974, § 1, bod 7). Prohřešení proti tomuto předpisu se trestá ipso facto suspensí ordínujícího od udělení svěcení na rok, která je vyhrazena apoštolskému stolci (can. 2373, bod 3). Titulem kanonickým se vyrozumívá zajištění výživy ordinandů.

A. Pro kleriky *světské (neřeholní)* se uznává:

1. titulus beneficii; v jeho nedostatku
2. titulus patrimonii nebo
3. titulus pensionis (can. 979, § 1);
4. podpůrně titulus servitii dioecesis, resp.
5. titulus missionis (can. 981, § 1).

K č. 1. *Titulus beneficii* není v Kodexu blíže určen, ani ne titulus patrimonii ani pensionis. Podle can. 6, bod 2 a 3 jsme poukázáni na právo před Kodexem platné. Při titulu beneficii musí *církevní* beneficium býti v klidu držené. Zřeknutí beneficia, na které klerik byl ordinován, je neplatné, vyjma že o tom výslovně učinil zmínku a že byl nahradil jiný zákonný titul ordinací se svolením ordinářovým (can. 1485).

K č. 2. *Patrimonium* znamená důchody z *vlastních* nemovitostí, aniž musí se sáhnouti na základní jmění. Ordinand musí býti v klidném a nepopřené držení patrimonia. Patrimonium nesmí býti zcizeno ani zavazeno beze svolení ordinářova. Praxe však dopouštěla i patrimonium v movitostech, byly-li zcela zajištěny.

K č. 3. *Titul pensionis* záleží v důchodu z *cizího* jmění, které nesmí být zcizeno bez povolení ordinářova. Za dostatečné se pokládaly v praxi zajištěné důchody ze jmění movitého, zejména z veřejných dlužních úpisů.

O těchto třech titulech stanoví can. 979, § 2 všeobecně, že musejí být jednak zcela zajištěny pro celý život ordinovaného, jednak dostatečné pro jeho přiměřenou výživu, a to podle norem vydaných od ordinářů vzhledem na různé místní a časové potřeby a poměry.

Pozbyl-li by ordinovaný titulu, na který byl vysvěcen, má se postarati o jiný (*subrogatio tituli*), ledaže by podle úsudku biskupova bylo o jeho přiměřenou výživu jinak postaráno (can. 980, § 1).

Kdo bez apoštolského povolení vědomě vysvětil nebo dal vysvětit svého příslušníka bez kanonického titulu, musí mu, strádá-li, poskytnouti potřebné výživy až do té doby, kdy bude jinak o ni postaráno. K těžce výživě jsou povinováni i nástupci v úradě (can. 980, § 2).

Každá úmluva čelící proti tomuto závazku biskupovu je neplatná (can. 980, § 3).

K č. 4. a 5. Není-li splněn žádný z titulů posud vypsanych, může ordinátor se spokojiti titulem *servitii dioecesis vel ecclesiae*, resp. *titulem missionis*.

Titul *servitii dioecesis vel ecclesiae* záleží v tom, že ordinand přísežně se zaváže, že navždy bude sloužiti v diecési, kam pak jest inkardinován, neb u určitého kostela. O *titulu missionis* se mluví tenkrát, zaváže-li se ordinand přísežně, že bude sloužiti jako misionář jsa podroben dočasnému místnímu ordináři v misijních zemích, které podrobeny jsou kongregaci de Propaganda Fide (can. 198, § 2, can. 982, § 1).

Ordinář, který ordinoval na jeden z posléze vytčených titulů, je zavázán, aby zaopatřil ordinovanému církevní beneficium neb officium nebo výpomoc dostatečnou k přiměřené výživě (can. 981, § 2).

B. Jde-li o ordinandy *řádové*, je dostatečný titul *paupertatis* čili *religiosae professionis sollemnis*, to znamená, že kandidát bude vydržován příslušným řádem resp. klášterem (can. 982, § 1).

Je-li řeholník členem kongregace, ve které se konají pouze sliby jednoduché, avšak stálé, stačí mu, že bude vydržován kongregací; i jmenuje se titul *mensae communis* nebo *Congregationis* (can. 982, § 2). Ostatní řeholníci, kteří nejsou tudíž ani v řádech ani v kongregacích se sliby stálými, se řídí co do ti-

tulu podle nařízení platných pro kandidáty neřeholní čili světské (can. 982, § 3).

C. U nás pozůstává titul *mensae* spočívající na *náboženském fondu* (dvorský dekret ze dne 7. ledna 1792) a jest udílen zemskou správou politickou k návrhu biskupovu těm, o něž by jinak nebylo postaráno. Tím se zabezpečuje kandidátům výživa z fondu náboženského i pro případ neschopnosti k vykonávání funkcí duchovních (t. zv. deficientům), nebylo-li by jinak o ně postaráno. Práva k tomuto zaopatření se nabývá u nás teprve svěcením kněžským, nikoliv již nabytím podjáhenství. Ovšem musí kandidát splnit všechny podmínky, které jsou stanoveny k dosažení duchovního úřadu zákonem ze 7. května 1874, č. 50 ř. z. (§ 15, § 2). § 2 vyžaduje státního občanství, zachovalosti mravní i státoobčanské. (Srovn. *Bohuslavovu* sbírku rozh. správního soudu, č. 5394).

O přijímání cizinců do stavu duchovního nebo do seminářů platí posud výnos min. kultu a vyučování z 11. října 1859, č. 1351 a 25. listopadu 1873, č. 15323 u *Mayrhofera* IV., 1898, str. 79—80.

§ 26.

4. O iregularitách a překážkách ordinace.

Závady ordinace jsou buď trvalé nebo dočasné. Trvalé se nazývají *irregularitates*, dočasné *impedimenta simplicia*. Komu vadí iregularita, nazván *irregularis*, komu vadí impedimentum simplex: *simpliciter impeditus* (can. 983, 987). Iregularity jsou na překážku buď *svěcení* (antecedentes), buď *výkonu* obdrženého svěcení (subsequentes). Svěcení nebo výkon jeho je při iregularitě nedovoleným, ale platným (can. 968, § 2). Iregularity vznikají buď *ex defectu* (nedostatku), t. j. z tělesných nebo duševních (morálních) vad beze zření na provinění, buď *ex delicto* (z přečinu), tedy z osobního provinění. Jednotlivé důvody jsou v zákoníku taxative vypočteny (can. 983); odtud musejí být vykládány omezeně.

a) *Ex defectu* jsou irregulares:

1. Nemanželští synové (*defectus natalium, nativitatis*), lhostejno, je-li jejich stav veřejně znám nebo tajný. Závada tato odpadá buď legitimací, buď vykonáním slavných slibů řeholních (can. 984, bod 1).

2. Stížení vadou tělesnou (*defectus corporis*), pro kterou nemohou bezpečně sloužiti u oltáře pro ochromenost (*debilitas*) nebo ne slušně pro zpotvořilost (*deformitas*). Jde-li o iregula-

ritu subsequens, to je dostavivší se teprve po vykonané ordinaci, tu vyžaduje se defektu vážnějšího, by byli vyloučeni od výkonu svěcení již obdrženého; úkony, které by přes to mohly býti řádně činěny, buďtež však i jim povoleny (can. 984, bod 2). Na této zásadě zakládá se teoretický rozdíl iregularit na *totales* a *partiales*, zdali totiž iregularita vadí vůbec každému svěcení nebo výkonu jeho nebo jen určitým svěcením, resp. jich výkonům.

3. Kdož jsou nebo byli stíženi padoucníci (epileptici), duševně choří (amentes) nebo ďáblem posedlí (a daemone possessi) (*defectus rationis, ex defectu animi*). Biskup však může povolit svým příslušníkům ordinovaným výkon stupně ordináčního, byli-li postiženi chorobami řečenými po ordinaci a uzdravili-li se zase bezpečně (can. 984, bod 3).

4. Bigami v tom rozumu, že uzavřeli postupně dvě nebo více manželství platných (can. 984, bod 4) (*bigamia vera seu successiva, defectus sacramenti*).

5. Kdo jsou stíženi *infamia iuris (ex defectu famae)* (cf. can. 2293, § 2: *Infamia iuris illa est, quae casibus iure communi expressis statuitur*; can. 984, bod 5 a 2294, § 1; na př. v případě can. 2343, § 1 bod 2 a § 2 bod 2: násilné ruky vztažení na papeže, na kardinála nebo legáta papežova).

6. Soudce, který vyřkl rozsudek smrti (can. 984, bod 6).

7. Kdo přijali úřad popravčího a jeho dobrovolní a bezprostřední pomocníci při vykonávání trestu smrti (can. 984, bod 7). Případy pod č. 6 a 7 se označovaly jako *defectus lenitatis*.

b) *Irregulares ex delicto* jsou:

1. Odpadlíci od víry (apostatae a fide), kacíři (haeretici), rozkolníci (schismatici) (can. 985, bod 1).

2. Kdož dali si udělit křest od akatolíků způsobem jakýmkoli vyjma případ naléhavé nutnosti (can. 985, bod 2).

3. Kdož se pokoušeli o uzavření manželství (neplatného) nebo uzavrou manželství pouze civilní, ačkoliv jsou sami nebo žena vyvolená vázání již svazkem manželským (bigamie po rozumu trestního práva) nebo jsou vázání ordinací vyššího stupně nebo sliby řeholními třebas jednoduchými a dočasnými neb uzavírají manželství se ženou vázanou týmiž sliby (*bigamia similitudinaria, ad similitudinem*) (can. 985, bod 3).

4. Kdož se dopustili úmyslné vraždy (*ex delicto homicidii*) nebo vyhnali plod ze života mateřského, a všichni, kdož při tom byli spolučinní (can. 985, bod 4).

5. Kdož sebe nebo jiné zohavili (*ex delicto mutilationis*) nebo se pokusili o samovraždu (can. 985, bod 5).

6. Klerikové vykonávající léčení nebo chirurgii sobě zakázanou, nastala-li z jich počínání smrt člověka (can. 985, bod 6) (dříve irregul. *ex defectu lenitatis*).

7. Kdož vykonávají úkon svěcení vyhrazený klerikům vyššího svěcení, ačkoli nemají příslušného stupně (abusus ordinis non recepti) nebo jsou vyloučeni od jeho výkonu trestem kano-nickým osobním nebo místním, léčivým nebo pokutujícím (*ex violatione censurae*) (can. 985, bod 7).

Vytčené delikty dají vzniknouti iregularitě jen tenkrát, jsou-li současně *gravia peccata*, spáchaná po uděleném křtu (vyjma bod 2), na venek osvědčená ať známá (publica), ať tajná (occulta). Požadavek „*gravia peccata*“ vytyká zásadu, že iregularita není pouhým trestem za spáchaný skutek, nýbrž že přečin je svědectvím velmi nízkého smýšlení, které je v příkrém odporu s povznešeností stavu duchovního (can. 986).

c) *Časově nezpůsobilí, simpliciter impediti* jsou:

1. *synové* akatolíků, pokud rodiče jich trvají resp. zemřeli ve svém bludu náboženském (can. 987, bod 1); (srovn. rozh. interpret. komise 14. července 1922).

2. muži ženatí (987, bod 2) (dřívější *defectus libertatis*);

3. kdož vedou úřad nebo správu klerikům jinak zapověděnou, z čehož musejí ještě podati účty; nezpůsobilost trvá až obdrží absolutorium (decharge) po ukončené správě a po účinném vyúčtování (can. 987, bod 3) (dřívější *defectus libertatis*);

4. otroci v pravém slova smyslu, dokud nebyli propuštěni na svobodu (can. 987, bod 4) (dřívější *defectus libertatis*);

5. kdož ještě nevykonali řádné služby vojenské, k níž jsou povinováni zákonem světským (can. 987, bod 5);

6. osoby nedávno pokřtěné (neophyti), pokud biskup jich neshledává dostatečně osvědčenými u víře (can. 987, bod 6) (dříve *defectus fidei non confirmatae*);

7. kdož jsou stíženi *infamia facti (ex defectu famae, can. 987, bod 7; cf. can. 2293, § 3: infamia facti contrahitur, quando quis, ob patratum delictum vel ob pravos mores, bonam existimationem apud fideles probos et graves amisit, de quo iudicium spectat ad ordinarium)*.

Neznalost kterýchkoliv iregularit a impediment neomlouvá z nich (can. 988), to znamená, že iregularity a impedimenta

nejsou tresty v technickém slova smyslu, nýbrž že jsou důvody nezpůsobilosti ke svěcení.

Jak iregularity, tak i impedimenta se množí z různých jich důvodů, nikoli však z opakování jednoho a téhož důvodu, vyjma případ iregularity z úmyslné vraždy (can. 989).

d) O dispensích z iregularit.

Jelikož iregularity a impedimenta se zakládají na ius humanum, je dispensa z nich zásadně možná i přísluší papeži. Výjimkou mohou ordináři sami nebo delegátem dispensovati své příslušníky ode všech iregularit z *tajného* přechinu vyjma případ úmyslné vraždy a vyhnání plodu (can. 985, bod 4) a vyjma případ, kdy zločin byl uveden na soud (can. 990, § 1).

U jmenovaných iregularit *napotomních* přísluší právo dispensační kterémukoli zpovědníku, jde-li o případy tajné a naléhavé, při nichž nelze ordináře vyhledati a hrozí-li nebezpečí značné újmy neb infamie, ale jen, aby kajieník mohl dovolené vykonávati svěcení již udělené (can. 990, § 2).

V žádostech o dispensi musejí všechny iregularity a závady býti vytčeny; jinak by generální dispensa platila sice také pro vady zamlčené bona fide (ovšem s opětovnou výjimkou úmyslné vraždy a vyhnání plodu can. 990, § 1, 985, bod 4), nikoli však pro vady zamlčené mala fide (can. 991, § 2).

Má-li býti dispensováno z úmyslné vraždy, musí i počet zločinů býti vyznačen pod trestem neplatnosti dispensa (can. 991, § 2).

Dispensa všeobecně udělená pro svěcení platí i pro vyšší svěcení; dispensovaný může obdržeti beneficia v konsistoři neosazovaná i se správou duší, ale nemůže se státi ani kardinálem, ani biskupem, ani opatem nebo prelátem *nullius*, ani vyšším představeným v eximovaném řádu duchovním (religio cuius plerique sodales sacerdotio augentur, can. 488, bod 4, can. 991, § 3).

Uděluje-li se dispensa in foro interno, ne však cestou zpovědi, budiž písemně vydána a budiž v tajném seznamu kurie zapsána (can. 991, § 4).

§ 27.

5. Některé formálnosti při ordinaci.

I. Všichni ordinandi musejí sami nebo svými zástupci ohlásiti biskupovi nebo jeho zástupci ve vhodný včas, že chtějí býti ordinováni (can. 992) a musejí při tom předložiti (can. 993):

1. vysvědčení o poslední ordinaci, a jde-li teprv o tonsuru, vysvědčení křestní a birmovací;

2. vysvědčení o vykonaných studiích, nutných ku příslušnému stupni ordinačnímu (cf. can. 976);

3. vysvědčení o mravech, vydané ředitelem semináře nebo knězem, jemuž kandidát byl svěřen mimo seminář;

4. vysvědčení zachovalosti (*testimoniales litterae*) ordináře místa, kde ordinand tak dlouho se zdržoval, že zde mohl býti postižen nějakou závadou. Doba tato stanovena pravidelně po nabytí dospělosti na tři měsíce pro vojáky, pro ostatní na šest měsíců; avšak přenechává se posouzení biskupovu, chce-li míti jistotu i pro kratší dobu nebo pro dobu před dospělostí (can. 994, § 1).

Nemůže-li ordinář místní vydati vysvědčení zachovalosti, poněvadž zná kandidáta příliš málo, nebo se kandidát zdržoval na příliš mnoha místech různých diecésí, že nelze vůbec nebo jen stěží si zaopatřiti ono vysvědčení, tu může ordinář žádati na kandidátu alespoň doplňovací přísahy, že jest prost závad (can. 994, § 2). Kdyby promovend byl býval *znova* v mezidobí od vydání vysvědčení až do udělení svěcení v témž teritoriu pro čas shora řečený, jsou nutny opětné *litterae testimoniales* ordináře místního (can. 994, § 3). Nešetřil-li ordinator těchto předpisů (can. 993 a 994), tresce se suspensí od udělení svěcení, nastalou ipso facto a vyhrazenou apoštolskému stolci (can. 2373, bod 2).

5. Jde-li o *řeholníka*, je potřebí vysvědčení (*litterae testimoniales*) od vyššího představeného (can. 993, bod 5), který však má již ve svých dimisoriích dáti svědectví o tom, zdali promovend vykonal sliby řeholní, jaká konal studia a jsou-li ostatní právní náležitosti splněny (can. 995, § 1). Má-li biskup již dimisorie s udaným obsahem, nepotřebuje pak *testimoniales* (can. 995, § 2).

Každý ordinandus musí se podrobiti zkoušce vzhledem k stupni, jež má obdržeti (can. 996, § 1). Kdož mají obdržeti vyšší svěcení, musejí vykonati ještě zkoušku v předmětech theologických (can. 996, § 2). Jednotlivosti zkoušky této se ustanovují biskupem (can. 996, § 3). Zkoušku tuto posuzuje ordinář, jenž ordinuje vlastním právem nebo dává dimisorie; může však to přepustiti i biskupovi, jenž sám bude ordinovati, chce-li ovšem na sebe převzít tuto povinnost (can. 997, § 1). Biskup ordinující cizího příslušníka může se spokojiti předloženými pravoplatnými dimisoriemi, jimiž se dosvědčuje, že kandidát byl zkoušen, jak náleží a že byl shledán způsobilým; ale vázán tím není; kdyby

měl přesvědčení, že kandidát nevyhovuje, nemusí ho ordinovati (can. 997, § 2).

II. Jména ordinandů, vyjma řeholníky s trvalými sliby slavnými nebo jednoduchými, buďtež před udělením jednotlivých vyšších stupňů ordináčních veřejně vyhlášena ve farním kostele každého jednotlivého kandidáta; ale podle svého uvážení může ordinář buď zcela odstoupiti od tohoto prohlášení, buď naříditi, aby se tak stalo ještě v jiných kostelích, buď nahraditi ohlášení toto veřejným přibitím jmen kandidátů na dveřích kostelních po několik dnů, mezi nimi alespoň jeden den musí býti sváteční (can. 998, § 1).

Ohlášení má se státi o předepsaném dni svátečním (can. 1247, § 1) v kostele mezi mši (inter missarum sollempnia) neb o jiném dni v době, kdy kostel je čteně navštíven (can. 998, § 2).

Kdyby průběhem šesti měsíců od prohlášení kandidátova ordinace nebyla vykonána, budiž ohlášení opakováno, ledaže by ordinář jinak rozhodl (can. 998, § 3). Všichni věřící jsou zavázáni, by ohlásili před ordinací závady vyšších svěcení ordináři nebo faráři (can. 999).

Chce-li ordinář, může ještě naříditi ohlašujícímu faráři nebo jiné osobě úřední nebo soukromé, šetření o životě ordinandů (can. 1000, § 1, 2).

III. Byl-li někdo již na některé stupně ordinován podle ritu východního a obdržel-li od apoštolského stolce povolení ku přijetí ostatních stupňů podle ritu latinského, musí dříve podle tohoto ritu ještě obdržeti stupně, kterých neobdržel podle ritu východního (can. 1004), což se vysvětluje tím, že církev západní a jednotlivé rity východní nemají týchž stupňů ordináčních.

IV. Kodex má pak ještě podrobná ustanovení o duchovních cvičeních ordinandů (can. 1001), o ritech a ceremoniích při ordinaci (can. 1002—1005) a o času a místě ordinace (can. 1006—1009).

Po vykonané ordinaci buďtež jména jednotlivých vysvětcenců a jméno ordinujícího, pak místo a den ordinace zapsány ve zvláštní knize, která se přechovává při úřadě ordinujícího, a všechny listiny sloužící za základ k jednotlivým ordinacím buďtež pečlivě uschovány (can. 1010, § 1). Všem vysvětcencům budiž vydáno hodnověrné vysvědčení o udělené ordinaci (*litterae formatae*); ti, kdož od cizího biskupa byli vysvěceni na základě *litterae dimissoriae*, nechť vydají ono vysvědčení vlastnímu biskupovi, by ordinace byla zapsána ve zvláštní knize v archivu přechovávané (can. 1010, § 2); mimo to má místní ordinář zaslati zprávu o vykonání ordinace

každého podjáhna faráři místa křestního, jde-li o vysvěcence z kléru světského, by ji poznamenal v knize křtěnců (can. 470, § 2); totéž má učiniti vyšší superior, jde-li o ordinaci řeholníků (can. 1011).

§ 28.

O příslušnosti klerika k diecési, o inkardinaci a exkardinaci.

Každý klerik musí býti příslušníkem (*adscriptus, adscriptio*). nějaké diecése nebo nějaké řehole (*religio*); klerikové toulaví nesměji se připustiti žádným způsobem (can. 111, § 1). Přijetím tonsury klerik se připisuje neb inkardinuje (*incardinare*) diecési, pro jejížto služby byl ordinován (can. 111, § 2). Aby klerik mohl býti platně inkardinován *cizí* diecési, musí obdržeti listinu, podepsanou vlastním ordinářem a svědčící trvalému a bezvýjimečnému propuštění z diecése (*litterae excardinationis*, dříve se jim říkávalo také *litterae dimissoriales*, t. zv. „*Exeat*“); od biskupa cizí diecése musí obdržeti podobnou listinu, svědčící přijetí do svazku diecésního, a to trvalému a bezvýjimečnému (*litterae incardinationis*, can. 112. Cf. rozhodnutí koncilní kongr. 10. III. 1923, A. A. S. XVI, 51).

Zásada vázanosti k diecési byla již také uznána dv. dekr. z 9. I. 1803 (sb. pol. zák., sv. 19., č. 5, str. 5.). Exkardinace a inkardinace nemůže povolití vikář generální beze zvláštní plné moci, ani ne kapitulní vikář, ledaže uplynul rok po uprázdnění stolce biskupského a za souhlasu kapituly (can. 113).

Exkardinace a inkardinace nastává:

1. obdržel-li klerik od ordináře cizí diecése *beneficium* se sídelní povinností za písemného souhlasu vlastního ordináře nebo s písemným jeho povolením, aby na vždy mohl opustiti diecési (can. 114, 112). (Cf. A. A. S. XVIII, 48.)

2. biskup může přijmouti *řeholníka* (*religiosus*, can. 488, bod 7), buď bezpodmínečně, buď na zkoušku na tři léta; v prvním případě je řeholník inkardinován diecési; v druhém případě může biskup prodloužiti dobu zkoušky, ne však přes druhé tříletí; nebyl-li pak řeholník dříve propuštěn, zůstává diecési inkardinován po uplynutí času prodlouženého (can. 641, § 2).

3. Řeholník jest exkardinován vykonáním *trvalých* slibů ať slavných, ať jednoduchých (can. 115, 585).

Odůvodněné exkardinaci musí odpovídati inkardinace v jiné diecési; nový ordinář musí co nejrychleji zpravití dřívějšího ordináře o nastalé inkardinaci (can. 116).

Ordinář může povolit inkardinaci cizího klerika:

a) vyžaduje-li toho nutnost nebo prospěch diecése, při čemž musejí zachovány býti právní předpisy o kanonickém *titulu* ordináčním (can. 117, bod 1).

b) inkardinující ordinář musí míti jistotu o exkardinaci správně provedené a, je-li třeba, nechť si i soukromě mimo to zaopatří od exkardinujícího ordináře vhodné vysvědčení o posavadním životě klerikově, zejména jde-li o kleriky jiného jazyka a jiné národnosti (can. 117, bod 2).

c) Klerik musí před ordinářem nebo jeho delegátem přisežně prohlásiti vůli, že chce býti navždy volným k službám v nové diecési podle norem kanonických (can. 117, bod 3). Předpisy tyto nejsou však spojeny s klausulí iritující (can. 11), proto zůstává inkardinace platnou i bez jich šetření.

§ 29.

O právech a výsadách kleriků.

I. Vzhledem ke zvláštním úkolům duchovním obdařila církev stav klerikální různými výsadami, aby jej učinila váženým a žádoucím. Výhody tyto se nazývají *privilegia clericorum* čili práva duchovních v subjektivním smyslu, která jsou udělena se zřením na celý stav (tedy *ius singulare*, nikoliv *ius speciale*), pročez jednotlivce nemůže se zříci těchto výsad pro svou osobu (can. 123). Nad těmito právy bdí nyní v Římě *congregatio Concilii* (can. 250, § 3).

Jednotlivý klerik pozbývá těchto privilegií, když je vrácen do stavu laického (can. 213, § 1) nebo když mu *trvale* bylo odňato právo nositi roucho klerikální, poněvadž se nepolepšil, ač byl deponován (can. 2304). Klerik opětně nabývá těchto privilegií, když mu řečený trest byl prominut nebo když byl zase připuštěn do stavu klerikálního (can. 123, 212, § 1, 2).

Nový Kodex vypočítává pouze práva a privilegia, jak následují:

1. Pouze klerikové mohou nabýti pravomoci, plynoucí z ordo nebo z církevní jurisdikce; jen oni mohou obdržeti církevní *beneficia* a *platy* (*pensiones*) (can. 118).

2. Všichni věřící jsou povinni úctou ke klerikům podle jich různých stupňů a úřadů; kdyby někdo způsobil klerikům pozitivními činy neb úmyslným opomenutím potupu nebo pohrdání nebo zlehčení ve veřejném mínění (*iniuria realis*), dopouští se

deliktu *sacrilegia* (*sacrilegium personale*; trest stanoven can. 2325). Ustanovení toto se nekryje se starým *privilegiem canonis*, poněvadž o zločinu *violentas manus inicere* se mluví zvláště v can. 2343; k němu can. 119 vůbec nepoukazuje, ani naopak, a nařízení can. 119 jest v souvislosti s úctou povinnou stavu duchovnímu, čemuž nasvědčuje i pojem *injurie* v užším smyslu jako *dolosa laesio honoris alieni*. Ustanovení can. 2343 se neposuzuje v Kodexu jako *privilegium cleri*, nýbrž jako případ deliktu *contra personas ecclesiasticas*, čímž také se vysvětluje zařazení do 5. knihy „*de delictis et poenis*“. Věc zůstává stejná, jen nazírání jest jiné.

3. Klerikové mají býti žalováni u církevního soudce ve všech věcech sporných i trestních, ledaže by *partikulárně* jinak bylo stanoveno (can. 120, § 1). Kardinálové, legáti apoštolského stolce, biskupové i titulární, opatové nebo preláti *nullius*, nejvyšší představení řeholí *iuris pontificii* (can. 488, bod 3) a vyšší úředníci římské kurie nemají býti předvoláni světským soudem ve svých věcech úředních beze svolení apoštolského stolce.

Ostatní, kdož mají *privilegium fori*, potřebují povolení ordináře místa, ve kterém se projednává věc.

Ordinář má dáti toto povolení, zejména je-li laik žalobcem, a je-li důvod vážný a namáhal-li se ordinář marně, aby spory mezi stranami byly urovnány (can. 120, § 3).

Kdyby však nicméně byli předvoláni od světského soudce, který neměl napřed řečeného povolení, mohou se přece dostaviti v případě nutnosti, může-li tím býti větší zlo zažehnáno a byl-li příslušný představený o tom zpraven (can. 120, § 2).

Porušení těchto předpisů je trestné podle can. 2341.

4. Všichni klerikové mají býti osvobozeni (*privilegium immunitatis*):

a) od služby vojenské;

b) od osobních služeb (*munera*) a od veřejných světských úřadů, které jsou nepřiměřené stavu klerikálnímu (can. 121).

5. Klerikům, kteří se donucují učiniti zadost věřitelům, budiž ponecháno, čeho potřebují k slušnému živobytí podle zkušeného uvážení církevního soudce, při čemž ovšem zůstává nedotčen jich závazek, aby *co nejdříve* učinili zadost svým věřitelům (*Privilegium competentiae*). (Can. 122).

II. K těmto výhodám podle práva církevního připojujeme výhody *podle práva státního*, připomínajíce, že platí pro duchovní všechněch církví a náboženských společností uznaných.

1. Zákonodárství státní nepokládá trestního provinění proti klerikům za zvláštní zločin, ale přihlíží k tomu při vyměřování trestu.

Zákon trestní ustanovuje v § 153, že uškození na těle, třebaž jinak lehké, stalo-li se duchovnímu při vykonávání jeho povolání nebo pro toto povolání, je zločinem těžkého ublížení na těle. § 154 stanoví trest, a to žalář od 6 měsíců do 1 roku a v těžkých případech do 5 let.

§ 28 zákona na ochranu republiky z 19. III. 1923, č. 50 Sb. z. a n. pokládá za přitěžující okolnost, byl-li čin spáchán *duchovním*.

2. *Co do privilegia fori*. Tato výsada není uznána státně, vyjma poklesky disciplinární a úřední. § 29 zákona ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. ustanovuje: „Zavede-li soud proti katolickému duchovnímu vyšetřování pro zločin, přečin nebo přešupek, má to oznámiti představenému církevnímu, který vykonává kázeň církevní nad tímto duchovním. Těmuž představenému má se také poslati rozsudek vyneseny i s důvody rozhodujícími. Při zatýkání katolických duchovních i při jejich držení ve vazbě buď šetřeno všeho toho, čeho vyhledává vážnost náležející jejich stavu.“

3. *Privilegium immunitatis*.

a) Branný zákon z 19. března 1920, č. 193 Sb. z. a n., zrušil dřívější výhody v povinnosti branné, ježto zavedl v § 2 všeobecnou brannou povinnost bez výjimky (§§ 27, 28, 59, 63). Ovšem vysvěcení neb ustanovení duchovní a kandidáti duchovního stavu všech zákonem uznaných vyznání mohou býti po odvodu zaznamenání k použití ve zdravotní službě — žádají-li o to, a pak do ní při repartici nováčku býti vtěleni, resp. přiděleni k jiné službě beze zbraně. § 36 (2) a § 69 (3) vládního nařízení provádějícího branný zákon (28. července 1921, č. 269 Sb. z. a n. a 21. března 1924, č. 62 Sb. z. a n. Srovn. k tomu *Petrášek*, Branná povinnost duchovního stavu v „Sursum“ 1925 str. 56 nsl. (ročník V.).

b) Podle zákona ze dne 11. června 1879 č. 93 ř. z. odst. 7, § 10 osvobozeny jsou od ubytování vojska všechny nutné příbytky duchovních správců a vyššího duchovenstva, všechny místnosti určené k bohoslužbě, jakož i úřední místnosti, dále kláštery ženské i kláštery mužské uzavřené klausurou (zák. uh. č. XXXVI., 1879).

c) Duchovní nejsou vůbec osvobozeni od daní; pravidelně nese jmění církevní všechna veřejná břemena. Hlavní výjimky

jsou tyto, při čem vytýkáme, že daňová reforma posud není uzákoněna:

Od daně *domovní* jsou osvobozeny kostely, farní budovy, obydlí biskupů, klášterní budovy žebavých řádů, vyjma budovy Dominikánů, pokud neposkytují nájemného nebo neslouží světenským účelům.

Od daně z *důchodů (rentové)* jsou osvobozeny ústavy a fondy, které stát podporuje ročními příplatky, poskytovanými nikoli ze soukromoprávního titulu, a pak ústavy pro ošetřování nemocných, zaopatřování a podporování chudých, lidumilné a dobročinné ústavy, fondy ke stavbě kostelů a *veřejné* ústavy určené k vyučování: § 125, bod 3 a 4 zák. z 25. října 1896 ř. z. č. 220 ve znění zákona ze dne 23. ledna 1914 č. 13 ř. z.

Správcové duchovní jsou osvobozeni od *přirážek* k daním přímým a vůbec od obecních daní až do obnosu 600 zl. (1200 K) (§ 81, odst. 2 českého obecního řádu z 16. dubna r. 1864, č. 7 zemsk. v.).

Lékárny milosrdných bratří neplatí daní na základě císař. rozhodnutí z 2. května 1854 a k tomu § 6, I. odst. zák. z 25. října 1896 č. 220 ř. z.

Církevní nadání, beneficia, kostely a korporace duchovní platí však každých 10 let poplatek za ztrátu poplatků vkladních při převodu vlastnictví, t. zv. ekvivalent poplatkový, a to 3% z ceny věcí nemovitých a 1½% z ceny věcí movitých splatný jednou desetinou ve čtvrtletních lhůtách předem (pol. saz. 57 česk., B, e, 1, zákona z 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.; srovn. nařízení vlády z 19. října 1920, č. 587 Sb. z. a n.).

Jmění duchovních obcí, kostelů, synagog a modliteben, jakož i beneficí je v Čechách a na Moravě osvobozeno od školního příspěvku, který se ukládá na jmění podrobené ekvivalentnímu poplatku (zemský zákon pro Čechy z 8. června 1898 č. 38 z. z., § 2 a pro Moravu z 28. května 1902 č. 50 z. z., § 2).

d) Duchovní může odmítnouti volby do komise odhadující daň z osobních příjmů (§ 187, odst. 1 zákona z 25. října 1896, č. 220 ř. z.); duchovní nebudtež povolávání k úřadu porotčímu (§ 3, č. 3. zákona z 23. května 1919, č. 278 Sb. z. a n.); duchovní nemohou proti své vůli býti přidrženi převzítí poručnictví a opatrovnictví (§ 195 a 281 obč. zák.); řeholním duchovním nemá se pravidlem uložit poručnictví § 192 obč. z. ve znění z r. 1914; zástupci církví nebo náboženských společností zákonně uznaných

nemohou však odmítnouti povolání do rady poručenské; §§ 42—44 cís. nař. z 12. října 1914 č. 276 ř. z. (novela k obč. z.).

Duchovní jsou osvobozeni býti při trestním vyšetřování *svědky soudními* (§ 103 trestního řádu); duchovní nesmí býti vyslýchán jako svědek o tom, co mu kdo svěřil buď ve zpovědi buď jako duchovnímu s výhradou, by to zůstalo v tajnosti (§ 151 trestního řádu a § 320 civilního řádu).

4. *K privilegii competentiae.* Zde rozhoduje zákon z 15. dubna 1920, č. 314 Sb. z. a n. o exekuci na platy a výslužné zaměstnanců a jejich pozůstalých se změnou zák. z 2. července 1924, č. 177 Sb. z. a n.

Podle § 250 exekučního řádu (27. května 1896 č. 79 ř. z.) nemůže exekuce býti vedena na předměty sloužící bohoslužbě; dále ne na části sv. kříže a na ostatky, ovšem ale na jich zasažení, při čemž nesmí autentika býti porušena.

Podle § 251, odst. 5 téhož zákona ve znění podle cís. nařízení z 1. června 1914 č. 118 říš. zák. jsou z exekuce vyňaty slušný šat a předměty, jichž duchovní potřebují k řádnému vykonávání svého úřadu.

§ 30.

O povinnostech kleriků.

Klerikové jsou povinni vésti ušlechtlejší život nežli laikové, a to jak po stránce vniterní, tak i vnější a mají vynikati příkladně ctnostmi a spravedlivým životem (can. 124). Zvláště mají za dozoru biskupova:

1. po *stránce náboženské* se oddávati pobožnostem katolicky zavedeným (can. 125, bod 1 a 2).

Všichni světští kněží mají po dobu biskupem ustanovenou alespoň v každém třetím roce se věnovati duchovním cvičením v nějakém jim určeném zbožném nebo řeholním ústavě; pouze ordinář může povolit výjimku v jednotlivých případech z příčiny vážné (can. 126).

2. Po *stránce všeobecně úřední* jsou všichni klerikové, zejména však kněží, zvláště zavázáni prokazovati svému ordináři úctu a poslušnost (can. 127). Kdykoli toho potřeba církve vyžaduje, musí klerik od biskupa přijmouti a věrně plniti úřad, ledaže by ho zákonná závada omlouvala (can. 128).

Klerikové, obdrževše kněžství, nemají přerušiti studií, zejména ne theologických; mají horlivě se zdokonalovati v učen

které církve obecně přijala a mají bedlivě se vystříhati bezbožných novot a pavědy (can. 129).

Po ukončených studiích musí všichni světští kněží i když byli obdrželi farní nebo kanovnické beneficium, se podrobiti alespoň po tři léta zkouškám v různých theologických disciplínách jim napřed vhodnou cestou oznámených, a to způsobem stanoveným od ordináře, který ovšem může prominouti zkoušku ze spravedlivého důvodu (can. 130, § 1). K lepšímu výsledku při zkouškách těchto budiž *ceteris paribus* přihlíženo při udělování úřadů a beneficií církevních (can. 130, § 2).

Kdo by bezdůvodně se vyhýbal těmto zkouškám, budiž k nim donucen ordinářem vhodnými tresty (can. 2376), neboť nekonání zkoušky je provinění proti vlastním povinnostem stavu duchovního.

V městě biskupském a v jednotlivých venkovských vikariátech buďtež konány schůze duchovenstva o otázkách z morálky a liturgiky, a *to častěji* do roka ve dnech ordinářem ustanovených; jsou to *collationes* nebo *conferentiae*. Na nich mohou podle úsudku ordinářova býti konána i jiná cvičení k utvrzení vědomostí a zbožnosti kleriků (can. 131, § 1).

Bylo-li by těžko konati tyto konference, buďtež zaslány písemné otázky podle pokynů, daných ordinářem (can. 131, § 2).

Všichni světští kněží a řeholníci, třebaš eximovaní, již vedou správu duchovní a ostatní řeholníci, kteří obdrželi od ordináře právo zpovídati, jsou povinni míti účastenství na těchto kolacích nebo zaslati písemné vypracování daných otázek, ledaže by takové konference byly konány v jejich řeholních domech. Vyňetí z této povinnosti by musilo výslovně napřed býti uděleno ordinářem (can. 131, § 3). Kdo by se stranil těchto konferencí, budiž ordinářem potrestán podle volného uvážení; řeholníci zpovědníci nevedoucí správy duší, buďtež suspendováni od zpovídaní osob světských (can. 2377), neboť se dopouští přečinu proti povinností svého stavu.

3. *Co do manželství a obcování se ženami.* Klerikové vyššího svěcení nemohou uzavřiti manželství a jsou povinováni zachovávat čistotu (srovn. Benedikt XV. do Uherska r. 1919 A. A. S. XI., 122, do Čech r. 1920 XII., 33 nsl. a v alokuci 1920, A. A. S. XII., 585 nsl.); jinak se dopouštějí sakrilegia; této povinnosti celibátní je prost ten, jehož ordinace byla uznána neplatnou pro *vis ac metus* (can. 132 a 214, § 1).

Klerikové nižších svěcení mohou sice uzavřít manželství, ale vystupují tím ipso jure ze stavu klerikálního, ledaže by manželství jejich bylo neplatné pro vis ac metus (can. 132, § 2).

Muž ženatý, který byl sice obdržel vyšší svěcení bona fide, ale bez papežské dispense, je vyloučen z výkonu těchto svěcení (can. 132, § 3).

Klerik nesmí mít u sebe ženy, o nichž by podezření mohlo vzniknouti; návštěva takových žen je přísně zakázána (can. 133, § 1).

Klerikové smějí přebývat ve společné domácnosti jen s takovými ženami, u nichž přirozený svazek nepřipouští podezření, jako jsou na př. matka, sestra, teta a pod., neb u nichž osvědčená mravní počestnost spojená s pokročilejším věkem vylučuje každé podezření (can. 133, § 2).

Ordináři přísluší úsudek o tom, zdali spolubydlení nebo návštěvování žen, i nepodezřelých, by mohlo zavdati příčiny k pohoršení v určitém případě. Tu je povinností ordinářovou, by zdržel duchovní od takového počínání (can. 133, § 3).

Kdo by vzdoroval nařízení biskupovu, je pokládán za konkubináře (can. 133, § 4).

4. *O způsobu života.* Obyčej společného života kleriků (vita communis) je chvalitebný a doporučitelný; kde je, má být zachován (can. 134).

Klerikové vyšších svěcení jsou povinni denně čísti breviář (horae canonicae) podle zvláštních schválených knih liturgických; povinnosti této jsou zproštěni, kdo byli navraceni do stavu laického způsobem zákonným (can. 213, 214; can. 135). Zejména beneficiáti mají plnit tuto povinnost (can. 1475, § 1); kdyby bezdůvodně tak nečinili, pozbývají užitek svého benefícia v poměru ke svému opomenutí, a to ve prospěch buď jmění kostelního, buď biskupského semináře, buď chudých (can. 1475, § 2).

Všichni klerikové mají nositi oděv klerikální podle místních zvyků a předpisů ordinářových, jakož i tonsuru (corona clericalis), ledaže by uznané národní zvyky jinak dopouštěly; vlas necht' nosí jednoduše (can. 136, § 1). Srovn. okružní list koncilní kongregace z 1. června 1926; A. A. S. XVIII., 312 nsl.

Prstenů nesmějí nositi, ledaže by jim to bylo dovoleno právem neb apoštolským privilegiem (can. 136, § 2).

Klerikové nižších svěcení, kteří nenosí o své újmě bezdůvodně oděvu klerikálního ani tonsury a přes to, že byli ordi-

nářem napomenuti, se nepolepšili do měsíce, se vylučují ipso jure ze stavu klerikálního (can. 136, § 3, can. 2379).

Počínají-li si tak klerikové vyšších svěcení, mají býti ordinářem naléhavě napomenuti a neuposlechnou-li, mají býti suspendováni od obdržení svěcení; „ob tacitam renuntiationem ab ipso jure admissam“ pozbývají nad to officia a beneficia, neuposlechnou-li do měsíce od napomenutí (can. 188, bod 7, 1413, § 2 a 2379).

Kdyby pak ještě vedli život neodpovídající stavu klerikálnímu, buďtež opět napomenuti; při zatvrzelosti buďtež depnováni po třech měsících, počítaných od posledního napomenutí (can. 2379).

Klerik nemá převzít bez vědomí ordinářova rukojemství, ani ne co do vlastního jmění (can. 137).

Klerikové necht' zcela se zdržují všeho, co se nesrovnává s jejich stavem: neslušných živností, hazardních her peněžních, nošení zbraní (leda při odůvodněné obavě), honby, hlavně štvanic, návštěvy hospod a podobných místností, ledaže by nastal případ nutnosti nebo že ordinář byl dal odůvodněné povolení (can. 138).

Klerik má dále se vystříhati všeho, co se nedá sloučiti se stavem duchovním, ačkoli to není neslušné (can. 139, § 1). Sem patří: medicina nebo chirurgie (leda s apoštolským povolením); úřad veřejných notářů (vyjma při církevním úřadě); veřejné úřady spojené s výkonem světské jurisdikce nebo správy (can. 139, § 2)

Bez povolení ordinářova nepřijímejtež klerikové: správy laického jmění (v Itálii jen s povolením koncilní kongregace; Archiv f. k. K. R. 103, str. 168, č. 30), světských úřadů s povinností vedení účtů, úřadu prokuratora neb advokáta, leda při soudu církevním a jedná-li se u soudu světského o vlastní věc nebo věc vlastního kostela; nemějtež účastenství při světském soudu trestním, jde-li o těžký trest osobní, ani nepodávejtež svědectví, leda v případě nutnosti (can. 139, § 3), čehož ovšem u nás se neuznává.

Duchovní nemají ani se ucházeti ani přijímati volených poslaneckých míst ve sborech zákonodárných bez povolení stolce apoštolského v místech, kde vydán zákaz papežský, v jiných místech bez svolení vlastního ordináře a ordináře místa, ve kterém se koná volba (can. 139, § 4). (Srovn. rozhodnutí interpretační komise z 25. dubna 1922, A. A. S. XIV., 313). O účastenství na politickém životě viz Archiv für kath. K. R. 1924, str. 369 nsl.

Při divadelních představeních, tancích a jiných zábavách nebudtež přítomni, neslušejí-li se pro ně nebo vyvolala-li by přítomnost jejich, zejména ve veřejných divadlech, pohoršení (can. 140). Srovn. shora cit. okružní list koncilní kongregace z 1. června 1926.

Duchovní nemají dobrovolně sloužiti ve světském vojstě, leda s povolením svého ordináře, by co nejdříve byli zproštěni služby vojenské (can. 141, § 1).

Klerik nižšího svěcení, který by dobrovolně sloužil u vojska, přestává býti klerikem ipso jure (can. 141, § 2).

Nikdy nemají klerikové se zúčastniti občanských válek a rušení veřejného pořádku (can. 141, § 1).

Klerikům se zapovídá provozovati osobně nebo prostřednictvím jiných peněžnictví neb obchod se zbožím, ať pro zisk vlastní, ať cizí (can. 142).

I když duchovní nemají benefícia neb officia se sídelní povinností, nemohou na delší dobu opustiti své diecése bez výslovného neb alespoň důvodně předpokládaného povolení vlastního ordináře (can. 143).

Kdo s povolením vlastního ordináře přišel do cizí diecése, zůstává inkardinovaným v diecési posavadní, může přece býti odvolán, je-li důvod k tomu dostatečný a šetří-li se přirozených ohledů. A biskup cizí diecése může *důvodně* odepřít klerikovi povolení dalšího pobytu ve svém obvodu, vyjma případ, že by mu byl udělil beneficium (can. 144).

5. O vyznání víry (fidei professio can. 1406—1408).

Každý klerik, který má obdržeti již subdiakonát, musí slavnostně vyznati víru podle formuláře schváleného papežem.

Kdykoli klerik obdrží nato kteroukoliv hodnost církevní neb úřad nebo beneficium církevní, musí opakovati řečené vyznání.

Této povinnosti musejí tudíž činiti zadost, kdož mají obdržeti akademickou hodnost církevní, nebo mají převzítí úřad učitele nebo rektora na seminářích nebo na církevních universitách nebo fakultách (tito po případě každoročně), kdož přijímají úřad církevního censora, úřad zpovědníka nebo kazatele neb úřad představeného v klerikálních rádech, kdož přijímají úřad v duchovní správě nebo úřad konsultora, kanovníci, kapitulní a generální vikáři, všichni biskupové, vikáři a prefekti apoštolští, kardinálové, všichni účastníci kterýchkoli synod církevních (can. 1406). Každý takto povinovaný musí vyznati víru osobně, a to u pří-

tomnosti hodnostáře církevního, jenž k tomu je stanoven zákonem, tudíž nikoli před hodnostářem světským (can. 1407).

Každý opačný zvyk se zakazuje (can. 1408).

Kdo by nedostal řečené povinnosti, budiž napomenut, aby tak učinil do určité doby; zůstal-li by zatvrzelým, pozbývá z trestu úřadu, benefícia a hodností: v mezidobí pozbývá práva na důchody spojené se svým církevním postavením (can. 2403).

§ 31.

O vrácení kleriků do stavu laického (de reductione clericorum ad statum laicalem).

I. Ordinance jednou *platně* udělená nikdy se nezmaří (can. 211, can. 950). Mluví-li Kodex přes to o vrácení kleriků do stavu laického, má tudíž na mysli pouze *amissio ordinis impropria et externa*, ale nikoliv *amissio ordinis interna et proprie dicta*. Pozbytí ordinis na prvním místě zmíněné znamená vlastně jen pozbytí dovoleného užívání nebo vykonávání moci plynoucí z ordinace a pozbytí práv a některých povinností, přiřčených klerikům ordinovaným. *Amissio interna* mohla by přirozeně nastati jen při oněch stupních ordinace, které se zakládají na ius humanum, jako je tomu při tonsuře, při nižších svěceních a při podjáhentství; *amissio interna* byla by zcela nemožná při jáhenství a kněžství (biskupství), poněvadž zde jde o ordinaci iuris divini, která vtiskuje *characterem indelebilem*.

Ale přes to Kodex má na mysli pouze *amissio externa* při všech stupních ordinace, a proto ani tonsura ani svěcení nikdy se neopakuje, i když klerik vrácený do stavu laického by měl býti opětně přijat do stavu klerikálního. Aby nové přijetí do stavu klerikálního bylo zjevné, konají se jen určité *ceremonie*, ale stupeň svěcení znova se neuděluje.

Vrácení do stavu laického se stává při *vyšších* vysvěceních papežským reskriptem (při dispensi) a dekretem (bez procesu) nebo rozsudkem v případě vynucené ordinace (can. 214) a pak při trestu degradace podle can. 2305 (can. 211, § 1).

Klerik s nižšími svěceními se vrací do stavu laického:

a) ipso facto z příčin v právu vytčených (cf. can. 136, § 3, 141, § 2, 648, 2305, § 1, 2358, 2387);

b) vlastní vůlí, když byl dříve o tom zpravil místního ordináře;

c) rozhodnutím ordináře, nabyli-li po zralém uvážení přesvědčení, že klerik nemůže býti dále vysvěcen ke cti stavu duchovního (can. 211, § 2).

Kdo se navrátili do stavu laického, pozbývají tím úřadů, beneficí, práv a výsad klerikálních a nesmějí choditi v klerikálním rouchu, ani nositi tonsury (can. 213, § 1) i jsou zproštěni od čtení breviáře (can. 135).

Klerik vyššího svěcení je však vázán celibátem i nadále, ledaže by byl býval donucen ke svěcení (can. 214; 213, § 1).

V případě právě zmíněném musí býti řádně dokázáno, že vyšší ordinace byla přijata z veliké odůvodněné bázňe, že vysvěcenec po nastalém pomnutí strachu neschválil ordinace mlčky tím, že vykonával ordo, chtěje takto se podrobiti duchovním povinnostem. Je-li důkaz přesně proveden, vrátí se klerik rozsudkem soudcovým do stavu světského bez kteréhokoli závazku celibátního a bez závazku čísti breviář (can. 214, § 1).

Chce-li klerik navracený do stavu laického opětně vstoupiti do stavu duchovního, potřebuje při nižších svěceních povolení ordináře diecése, které byl inkardinován ordinací; povolení může se mu udělit jen po bedlivém přezkoušení jeho života i mravů a po uplynutí zkušební doby stanovené ordinářem (can. 212, § 1).

Klerik s vyššími svěceními potřebuje k takovému navracení svolení apoštolského stolce (can. 212, § 2).

II. Kodex mluví o formální stránce řízení ve věcech ordináčích ve 4. knize v titulu XXI., can. 1993—1998. Není pochyby, že umístění toto je správné, ale mluvíme o této věci zde z důvodů didaktických.

Ze dvou příčin lze vyvolati řízení ve věcech ordináčích (*causae contra sacram ordinationem*): buď se popírá platnost ordinace, buď se vystupuje proti závazkům z ní plynoucím.

Neplatnosti může se domáhati buď klerik sám, buď ordinář, jemuž je klerik podroben nebo v jehož diecési byl ordinován (can. 1994, § 1).

Jde-li o nezávaznost povinností klerikálních (*nullitas onerum*), je legitimován k žalobě sám klerik, popírající závaznost onu (can. 1994, § 2).

V obou těchto případech nutno podati žalobu u kongregace de disciplina Sacramentorum i jde-li o řeholníky (rozhodnutí kompet. komise r. 1922 A. A. S. XV., 39 II.); výjimečně se podává u kongregace Officii, tvrdí-li se totiž neplatnost pro podstatný nedostatek obřadový. Ta neb ona kongregace má stanoviti, zdali věc patří na pořad práva, nebo má-li býti rozhodnuto cestou správní (can. 1993, § 1).

Přijde-li věc na pořad práva, zašle ji kongregace sacramentorum na biskupský soud příslušný pro klerika v době ordinace, nebo ji zašle Officiu na biskupský soud diecése, ve které byla ordinace udělena. *Postup instanční* (gradus appellationis) je pak pravidelný jako v jiných sporech (can. 1594—1601; 1993, § 2).

Rozhodne-li se však kongregace pro řízení správní, rozhoduje sama po předchozím *informativním* procesu konaném u příslušného biskupského soudu (can. 1993, § 3).

Pořad soudní, resp. pořad formální, je týž, jaký se zachovává jednak v obyčejných sporech církevních, jednak ve věcech manželských, ovšem mutatis mutandis (can. 1995, cf. can. 1576, § 1).

Jako vystupuje ve věcech manželských defensor vinculi matrimonialis, aby hájil platnosti manželství, tak vystupuje zde defensor vinculi sacrae ordinationis s týmiž právy a povinnostmi — mutatis mutandis (can. 1996).

Kdykoli se podává žaloba ve věcech ordináčích, má klerikovi z opatrnosti se zakázati, by nevykonával obdrženého stupně ordináčního (can. 1997).

Aby klerik byl prost závazků plynoucích z ordinace, nutny jsou dva rozsudky stejně znějící (conformes) (can. 1998, § 1).

V řízení apelačním platí tytéž zásady, jako v procesu manželském (can. 1998, § 2; cf. 1986—1989).

To tedy hlavně znamená: defensor musí podati apelaci od prvního rozsudku, znějícího na neplatnost ordinace nebo nezávaznost klerikálních povinností; a kdyby toho neučinil, budíž k tomu pohnán ex officio iudicis. Uznáno-li na neplatnost ordinace, je povinností místního ordináře, starati se, aby zápis byl učiněn o tom v knize křtěnců a v knize ordinovaných.

Rozsudky ve věcech ordináčích nevcházejí nikdy in rem iudicatum; a objeví-li se *důležité* nové důkazy, řízení musí býti obnoveno.

ODDÍL DRUHÝ.

O jurisdikci a úřadech církevních všeobecně.

§ 32.

1. Pojem a druhy jurisdikce.

A. Existenční podmínky církevní pospolitosti musejí býti trvale zabezpečeny církevní vládou, pro kterou se užívá výrazu *potestas iurisdictionis seu regiminis* a jež se pokládá jako za-

řízení božské (can. 196), jelikož Kristus odevzdal svým apoštolům a jich nástupcům moc, aby řídili církev. Jurisdikce tato se vztahuje ke všemu, čeho potřebí k dosažení cílů církevních. (Srovn. encykliku Pia XI. „Quas primas“ z 11. prosince 1925, A. A. S. XVII., 593.)

Vláda církevní se jeví *formálně* trojím směrem, a to jako potestas legislativa, iudiciaria a coactiva (správní) (cf. can. 335, § 1).

Ale tyto potestates nejsou od sebe odděleny, jsou jen odstíny jedné a téže moci nerozdělené; jde zde pouze o vrstvy práva vzájemně se určující, které jsou si nadřazeny, resp. podřazeny. Jurisdikce může ovšem býti přímo vykonávána jen vůči těm, kdož jsou podrobeni příslušné moci (can. 201, § 1).

Máme-li na mysli *předmět* jurisdikce, lze mluvit o *jurisdictio voluntaria* (non iudicialis) a *contentiosa* (iudicialis). *Prvá* (též administrativa) zahrnuje případy, kdy církevní vrchnost upravuje poměry věřících podle svého volného uvážení hlavně ku přání věřících samých. Sem patří iurisdictio zvaná *gratiosa*, osvědčovaná v udělování odpustků, privilegií a různých výhod. Sem sluší zařaditi potestas legislativa a gubernativa, osvědčovaná tím, že zákony se vydávají a provádějí, úřady se osazují, ano i tresty se ukládají, nepomohlo-li napomenutí.

Jurisdictio contentiosa (iudicialis, též *necessaria* zvaná) se osvědčuje při řešení sporů jak trestních, tak i mimotrestních v přesném postupu soudním.

Rozdíl tento se *předpokládá*, avšak nevykládá v Kodexu (can. 201, § 2 a 3).

Co do *rozsahu* mluví se o *jurisdictio universalis* a *particularis*, na př. moc papežská a moc biskupská.

Vzhledem k *podrobenosti* různí se *jurisdictio* na *immediata* a *mediata*. *Immediata* přímo se dotýká podřízeného, *mediata* se vztahuje bezprostředně pouze na církevní vrchnost, na př. úřad metropolitů se osvědčuje v první řadě u biskupů a jich prostřednictvím teprv u věřících.

Potestas *voluntaria* může býti vykonávána, pokud nic jiného nevyplývá ani z povahy věci ani z práva, i ve vlastním prospěchu (na př. moc dispensační, neboť se nevyžaduje zde rozdílnosti v osobě udělujícího dispensi a přijímajícího ji) i mimo teritorium nebo vůči příslušníku nepřítomnému v obvodu působnosti (can. 201, § 3).

Potestas iudicialis nemůže býti vykonávána ve vlastním prospěchu, neboť různost osob je zde nutná, a ne mimo příslušné

teritorium, s touto hlavní výjimkou (can. 201, § 2): byl-li soudce násilně vypuzen ze svého obvodu nebo mu bráněno u vykonávání jurisdikce, může ji vykonávati i mimo svůj obvod a vynášeti rozsudky, zpravit-li o tom místního ordináře (can. 1637).

B. Mimo to Kodex sám mluví výslovně o těchto rozděleních jurisdikce:

I. *Jurisdictio fori externi a fori interni seu conscientiae*; tato (interna) může býti buď *sacramentalis (poenitentialis)*, buď *extrasacramentalis* (mimo pokání, can. 196). Rozdíl tento je různěním *ratione fori*.

Jurisdictio fori externi (externa) vztahuje se na obecné blaho věřících neboli církve, vykonává se veřejně in facie ecclesiae s výsledky právními a společenskými.

Jurisdictio fori interni sleduje soukromé blaho věřících, jich život duševní, uspořádajíc jich poměr k Bohu i vykonává se pravidelně tajně.

Rozdíl obojího fora je patrný, na př. z toho, že v oboru svědomí jsou trestny i tajné skutky, ano i myšlenky, kdežto v oboru práva mohou býti trestny jen projevy myšlenek a zjevné činy. Tajná obžaloba, absoluce a zpovědní pokání účinkují jen pro foro interno.

Osvědčení moci jurisdikční pro foro externo platí také pro foro interno, ale nikoli naopak (can. 202, § 1).

Moc udělená pro foro interno může býti vykonána i pro foro interno *extrasacramentali*, nepožaduje-li se osvědčení ve svátosti pokání (can. 202, § 2).

Uděluje-li se někomu moc bez vyznačení fora, vyznamenává se moc pro obojí forum, nevyplývá-li něco jiného z povahy věci (can. 202, § 3).

II. Potestas iurisdictionis může býti:

1. *ordinaria*;

2. *delegata*.

K č. 1. Ordinaria je potestas, která podle samého práva je spojena s *úřadem*; *delegata* je svěřena *osobě* (can. 197, § 1).

Kdo vykonává v církvi iurisdictionem ordinariam pro foro externo, nazývá se *praelatus*, ať je mimo řeholi (saecularis), ať je řeholníkem (religiosus). Za účelem vyznamenání (honoris causa) se uděluje některým klerikům titul preláta apoštolského stolce, ačkoli nevykonávají jurisdikce (can. 110).

Potestas ordinaria může býti zase buď a) *propria*, buď b) *vicaria* (can. 197, § 2).

Propria znamená potestas, která jest určitému úřadu vlastní (na př. biskupská), kdežto při *vicaria* (zástupně) záleží její podstatný obsah v zastupování jiného jurisdikcionáře (na př. pravomoc generálního vikáře).

Není-li nic jiného stanoveno, vyznačují se v právu jménem „*ordinarií*“ (can. 198, § 1):

1. římský papež;
2. ve svých vlastních oblastech biskupové sídelní, opatové nebo preláti „*nullius*“, kteří jsou obdařeni mocí biskupskou ve zvláštním obvodu vyňatém z moci biskupské;
3. generální vikáři hodnostářů jmenovaných pod č. 2;
4. administrátoři, vikáři a prefekti apoštolští;
5. kdož prozatímně vedou vládu na základě zákonného předpisu nebo schválených pravidel, není-li hodnostářů shora řečených;
6. vyšší představení (*superiores maiores*) v eximovaných řeholích, kde většina členů je kněžského stavu (can. 488, bod 4 a bod 8).

Ordinarií loci nebo *locorum* jsou všichni vyjmenovaní pod č. 1—5, nikoli pod bodem 6 (can. 198, § 2), a to vzhledem k tomu, že u oněch rozhoduje obvod působnosti, kdežto u těchto pouze poměr řeholní, tudíž osobní.

Řádná jurisdikce nezaniká odpadnutím práva toho, kdo byl udělil úřad, s nímž jurisdikce je spojena, ledaže by v udělení obsažena byla klausule: *ad beneplacitum nostrum* nebo podobná, či stanovil-li by zákon jinak (can. 183, § 2).

Řádná jurisdikce však *zaniká* pozbytím úřadu samého; jurisdikce tato *odpočívá* (*silet*), byla-li podána apelace, ledaže by apelace měla jen výsledek devolutivní (can. 208, cf. 2264, 2284).

K č. 2. Majitel *řádné* pravomoci (*ordinaria potestas iurisdictionis*) může ji *přenést* (*delegare* přenesení samo *delegatio*) na jinou osobu (*delegatus*) a to zcela, nebo z části, není-li jinak zvláště stanoveno (can. 199, § 1).

Potestas *ordinis* přidělená úřadu neb udělená osobě od příslušné vrchnosti církevní, nemůže být jinému postoupena, ledaže by to bylo výslovně povoleno právem neb indultem (can. 210).

Delegace od apoštolského stolce udělená může být subdelegována buď v jednotlivém případě, buď stále, ledaže delegace se stala vzhledem k určité osobě, nebo že subdelegace byla zcela zakázána (can. 199, § 2).

Delegace *ad universitatem negotiorum* (k veškerosti věcí), udělená od ordinářů (mimo papeže), může také být subdelegována, ale jen v *jednotlivých* případech (can. 199, § 3).

Jinak může pouze se subdelegovati, bylo-li to zvláště dovoleno; ovšem subdelegace v podřízené věci, s níž není spojeno konečné rozhodnutí, může vždycky nastati (can. 199, § 4). Pravidelně nesmí subdelegovaná moc být ještě jednou dále přenesena; výjimečně může to tudíž být dovoleno v jednotlivém případě can. 199, § 5).

Řádná moc a delegace souborná (*ad universitatem*) budiž volně vykládána, každá jiná omezeně; s delegací je všechna moc udělena, bez ní by delegace nemohla být vykonána (can. 200, § 1). Kdo tvrdí, že má delegaci, musí to dokázati (can. 200, § 2).

Překročí-li delegát svou plnou moc, ať po stránce osobní, ať věcné, jedná neplatně (can. 203, § 1).

Za překročení plné moci však se nepokládá provedení delegace jiným způsobem, než jak delegant si představoval, ledaže by způsob provedení byl delegantem stanoven jako podmínka (can. 203, § 2).

Obrátí-li se někdo na vyššího jurisdikcionáře s opomenutím nižšího, nezastavuje se tím potestas *voluntaria* nižšího jurisdikcionáře, ať již byla řádná nebo delegovaná (can. 204, § 1). Ale proto přece nevměšuj se nižší jurisdikcionář do věci přenesené na vyššího, ledaže by příčina byla vážná a naléhavá; a v takovém případě budiž vyšší jurisdikcionář o věci ihned zpraven (can. 204, § 2, cf. can. 1048).

Obdrží-li víc osob delegaci pro jednu a tutěž věc a vznikne-li pochybnost, zdali delegace byla udělena *in solidum* (jeden za všechny, všichni za jednoho) nebo společně (*collegialiter*, všichni pospolu), tu platí domněnka solidarity při jurisdikci dobrovolné (*voluntaria*) a domněnka pospolitosti ve věci soudní (can. 205, § 1).

Při delegaci *in solidum* vylučuje všechny ostatní z jednání delegát, který dříve se ho podjal (*praeventionem*, předstížením), ledaže by byl později zaneprázdněn nebo nechtěl dále pokračovati v jednání (can. 205, § 2).

Je-li více delegátů *collegialiter* delegováno, mají všichni najednou jednati pod neplatností, ledaže by v mandátu bylo něco jinak stanoveno (can. 205, § 3).

Je-li více delegátů *postupně* jmenovaných, má vykonati jednání ten, jehož mandát je přednější a nebyl výslovně zrušen následujícím mandátem (can. 206).

Delegační moc *zaniká* (can. 207, § 1):

1. vykonáním příkazu;
2. uplynutím doby nebo vyčerpáním počtu případů, na který delegace zněla; tento způsob zániku neplatí při delegaci pro foro interno (can. 207, § 2);
3. zánikem účelu delegace;
4. delegantovým odvoláním, přímo oznámeným delegátovi;
5. delegátovým vzdáním, přímo oznámeným delegantovi a od něho přijatým;
6. delegace nezaniká pravidelně zánikem moci delegantovy; výjimkou však zaniká (can. 61):

a) je-li v klausulích, připojených k reskriptu delegačnímu opak stanoven;

b) jde-li o udělení milosti určitým osobám v reskriptu zvláště vyjmenovaných, a věc zůstala dosud nevyřízena.

7. V případě delegace více osob *collegialiter*, zaniká delegační moc všech, odpadne-li z delegovaných jeden, ledaže by reskript delegační stanovil opak (can. 207, § 3).

Připisuje-li se na základě *všeobecného* omylu někomu jurisdikce, které nemá ani v oboru právním ani v oboru svědomí, tu církev nahrazuje chybějící jurisdikci, t. j. církev uznává výkony učiněné (can. 209).

Pravomoc taktéž se nahrazuje při odůvodněné pochybnosti o její jsoucnosti (tamže). Ale kněz propadne ipso facto suspensi a divinis, uděluje-li vědomě svátostnou absoluci bez příslušné jurisdikce a jest ipso facto suspendován od zpovídání, absolvuje-li od vyhrazených hříchů (can. 2366).

Poznámka. Kodex nezná třídění jurisdikce, které přišlo k platnosti zejména v německé literatuře (*Hinschius, Kämpfe*). Podle této teorie se různí jurisdikce na řádnou (ordinaria) a mimořádnou (quasiordinaria) podle toho, je-li pravomoc spojena s úřadem stálým nebo s úřadem mimořádně se vyskytující (biskup — kapitulní vikář). Delegovaná jurisdikce se různí na zákonnou a simpliciter udílenou, je-li udílena zákonem nebo řádným jurisdikcionářem.

Kodex neměl *jurisdictio delegata ex iure*, ale reglement pro Kongr. sacramentorum ze 7. května 1923, cap. I. n. 4. (A. A. S. XV., 389) zavedl jeden případ. (Viz § 124, IV. těchto Základů; can. 1963, § 1).

§ 33.

2. O církevních úřadech a beneficiích.

Kodex klade v čelo ustanovení o církevních úřadech definici *officii ecclesiastici*.

Officium se pojímá ve dvojitým smyslu: širším a užším. V širším znamená souhrn určité činnosti (munus), která se vykonává zákonným způsobem za účelem duchovním.

V užším smyslu jest officium souhrn určité činnosti, *pevně* stanovený nařízením božským nebo církevním, kterýžto souhrn se uděluje podle předpisů kanonických a obsahuje alespoň nějaké účastenství na církevní moci, ať plynoucí ze svěcení, ať z jurisdikce (can. 145, § 1).

Pokud není nic zvláště stanoveno, rozumí se v právu vždy officium v užším smyslu (can. 145, § 2).

Komu přísluší takové officium, nazývá se *persona ecclesiastica* v užším smyslu. Odtud druhá kniha Kodexu jedná de personis.

Beneficium ecclesiasticum je bytost právní (ens iuridicum) trvale ustanovená nebo zřízená od příslušné vrchnosti, pozůstávající z officia a z oprávnění na braní důchodů z přínosu (*dos*) spojeného s officiem (can. 1409).

Ačkoli tedy officium může býti i původu božského, beneficium má vždy původ jen církevní.

Přinos, věno čili *výbavu* (*dos*) beneficiální může tvořiti:

1. samostatné jmění beneficiální (jako jmění nadační);
2. určité a povinné dávky na př. od nějaké rodiny nebo právnické osoby;
3. určité a dobrovolné majetkové příspěvky se strany věřících (oblationes), které svědčí správci beneficia;
4. štolové poplatky (*iura stolae*) v mezích diecézního ustanovení neb uznaného obyčeje; konečně
5. přiděly chorové (v kapitulách), při čemž třetí část jich má býti z rozdělení vyloučena, pozůstávají-li všechny příjmy beneficiální v *chorových* příjmech (*chorales distributiones*, can. 1410).

Kodex zvláště vytýká tyto rozdíly beneficií:

1. *consistorialia* a *non consistorialia* podle toho, udělují-li se beneficia v kardinálské konsistoři nebo nikoli (can. 1411, bod 1).

Není-li nic jiného stanoveno, má Kodex ve svých ustanoveních na mysli jen beneficia *non consistorialia* (can. 1413, § 1).

2. *saecularia* a *religiosa*, udělují-li se beneficia pouze duchovním světským nebo řeholním. Všechna beneficia zřízená mimo kostely nebo kláštery řeholníků se pokládají v pochybnosti za beneficia světská (can. 1411, bod 2);

3. *duplicia* nebo *residentialia* a *simplicia* nebo *non residentialia*, mají-li beneficiáti zachovávatí residenční (sídelní) povinnost, čili nic (can. 1411, bod 3).

„Beneficia simplicia“ jsou ve *státních předpisech* mnohdy beneficia nekurátní (srovn. č. 5.).

4. *manualia*, *temporaria* neb *amovibilia* a *perpetua* neb *inamovibilia*, podle toho, udělují-li se beneficia na odvolání nebo trvale (can. 1411, bod 4);

4. *curata* a *non curata*, je-li s nimi spojena správa duší (*cura animarum*), čili nic.

Podle výměru posud podaného *nejso* tudíž beneficii, ačkoli mají s nimi podobu (can. 1411, bod 5):

1. farní vikarie (*vicariae paroeciales*) trvale nezřízené (can. 1412, bod 1);

2. „laická“ kaplanství, která totiž nebyla zřízena příslušnou vrchností církevní (can. 1412, bod 2);

3. hodnosti koadjutorů s právem nástupnictví nebo bez něho (can. 1412, bod 3);

4. osobní platy (*pensiones personales*, can. 1412, bod 4);

5. dočasné komendy (*commenda temporaria*), t. j. příjmy z nějakého kostela nebo kláštera někomu udělené s výhradou, že — nebude-li ho — příjmy zase se vrátí ke kostelu nebo klášteru (can. 1412, bod 5).

Kodex má co do zevní úpravy pozoruhodnou zvláštnost, že totiž místně má odděleny předpisy o officiích a o beneficích.

O officiích mluví Kodex v can. 145—195 (v knize II., pars. I., sectio I., titul IV.), o beneficích v can. 1409—1488 (v knize III., pars. V., tit. XXV.). Oddělování toto sleduje patrně účel, aby povaha, důležitost i význam církevních úradů jako takových byly náležitě výtčeny a oceněny; ježto majetková stránka beneficiální má pro církev význam podřízenější, mluví se o nich jako o části majetkového církevního práva vůbec. Souvislost mezi oběma poměry vysvítá z předpisu can. 146, že při officiích s povahou beneficiální sluší mít na paměti předpisy o beneficích (can. 1409 sq.), kdežto zase při beneficích vytyká can. 1413, § 2, že nutno také pamatovati na předpisy, obsažené v can. 147—195. V učebnici nelze zachovávatí tohoto odloučení, poněvadž

by tím trpěl přehled, nutný pro začátečníka. Uznáváme také správnost pořadí, zachovávanou Kodexem tím, že jedná napřed o officiích *in genere* a pak teprv *in specie*, poněvadž sluší mluvit in abstracto vždy dřív o obecných věcech a pak teprv o zvláštních, ale mluvíme zde dřív o jednotlivých jurisdikcionářích, opětne z didaktického hlediska, poněvadž začátečník bez těchto znalostí těžko se vpraví do nauky o officiích a beneficích.

ODDÍL TŘETÍ.

O jednotlivých úřadech církevních.

§ 34.

Všeobecný přehled.

Kodex jedná o jednotlivých úřadech církevních v 2. knize, 1. části a v 2. sectio: *de clericis in specie* (can. 215—486).

Kodex podává dříve stručný přehled o organizaci církevních úradů, nežli mluví o úřadech samých.

Celá církev katolická je podřízena papeži; je rozdělena na jednotlivá území, a to na *provinciae*, zahrnující v sobě biskupské dioeceses, resp. opatství a prelatury *nullius*, *abbatiae vel praelaturae nullius sc. dioecesis*, které nejsou žádnému biskupovi jako takovému podrobeny. Tyto obvody vykazují pravidelnou organizaci, ale Kodex nemá pro ně zvláštního označení. V zemích misijních (*missiones*) se vyskytují apoštolské vikariáty (*vicariatus apostolici*) a prefektury apoštolské (*praefecturae apostolicae*); papežské moci přísluší zřizovati tyto obvody, pozměňovati, dělití, slučovati i rušiti hranice jejich (can. 215, § 1).

Diecésí vyrozumívá se v právu nejen obvod biskupský, nýbrž i opatství nebo praelatura *nullius*, podobně jako výrazem „episcopus“ vyrozumívá se jak biskup, tak i opat nebo prelát *nullius*, ledaže by něco jiného vyplývalo z věci nebo ze souvislosti textu zákonního (can. 215, § 2).

Obvod diecéšní má býti rozdělen na oddělené obvody teritoriální (*fary, paroeciae*). Každému takovému obvodu má příslušetí zvláštní kostel s přidělenými věřícími a se zvláštním duchovním představeným a správcem (*rector, pastor*), jemuž náleží *cura animarum* (can. 216, § 1, § 3).

Podobně, ovšem postupně mají býti rozděleny vikariáty a prefektury apoštolské; tyto obvody podobné farám se nazývají

quasiparociae (can. 216, § 2, § 3). Pravidelné rozdělení je tedy rozdělení teritoriální, geografické. Mají-li býti v určitém obvodu nebo v určité obci (*civitas*) zřízeny fary výjimečně vzhledem k různosti řeči resp. národnosti, je k tomu potřeba zvláštního apoštolského povolení. (Interpr. komise A. A. S. 1924, XVI., str. 113, I.) Totéž platí, mají-li býti zřízeny fary, kde by příslušnost k nim měla se řídit příslušností k určité rodině, kde tedy rozhoduje poměr osobní (*parociae familiares aut personales*, na př. pro členy rodiny zakladatele nějakého kostela nebo pro členy panujícího rodu). Pozůstávají-li již takovéto fary, nesmí na nich nic býti měněno bez povolení papežského stolce (can. 216, § 4).

V každé diecési má býti více far spiato v jeden správní celek (*regio, districtus*), kteréžto celky se jmenují *vicariatus foranei* (venkovské vikariáty), *decanatus* (děkanáty) neb *archipresbyteratus* (archipresbyteráty) (can. 217, § 1). Zdá-li se toto rozdělení býti z různých důvodů nemožným nebo nevhodným, budiž o tom vyžádáno rozhodnutí apoštolského stolce, kterého ovšem není znova potřeba, dáno-li již v dřívějších dobách (can. 217, § 2).

I. O nejvyšší moci v církvi a jejích účastnících.

§ 35.

1. O papeži.

I. Kodex vylučuje souvisle nejvyšší moc papežskou ve 4 stručných kanonech (can. 218—221). Stručnost tato nemůže ovšem překvapiti, uvážíme-li, že papeži přísluší nejvyšší moc ve veškerých směrech církevní vlády, kterážto moc teprve se zjasňuje, předvádí-li se celý církevní život po stránce právní. Kodex tudíž nevylišuje této moci souhrnně, nýbrž ponechává to příslušným místům v systému. Moc papežská nemohla býti Kodexem již zvýšena, ale byla mnohdy prohloubena a utužena.

Kodex označuje oficiálně papeže jako *Romanus Pontifex* a jako nástupce svatého Petra v primátu (prvenství). *Apostolica Sedes* značí jednak úřad papežský, jednak římské kongregace, soudy a úřady, jimiž papež obvykle vyřizuje věci celé církve (can. 7). Primát řečený je dvojí, jednak *primatus honoris* (prvenství čestné), jednak *primatus iurisdictionis*.

A. *Primatus honoris* není v Kodexu blíže vytčen, nepokládá se patrně tato věc za právní. Pro orientaci uvádíme toto:

1. Odznaky důstojenství papežského jsou: *pedum rectum*, t. j. rovná berla pastýřská, jež na hořením konci má kříž, jako symbol nejvyššího pastýřského úřadu, vykonávaného jménem ukřižovaného Krista; *mitra* biskupská při pontifikálních výkonech, jako znamení biskupské moci; *tiara* (triregnum), kterou papež se korunuje a již nosí při určitých slavnostech; je to *mitra turbinata cum corona*, t. j. pokrývka hlavy, povstávající z mitry biskupské a koruny; tiara je odznak hodnosti velekněžské a královské.

Pallium, odznak nejvyšší moci kněžské, nosený vždy a všude při čtení mše. *Pallium* je pruh bílé vlny asi tři prsty široký, jehož konec splývá na prsa, druhý na plece; ozdobený je šesti kříži, vyšitými černým hedvábím.

2. Tituly papežské jsou: *papa*; *episcopus ecclesiae catholicae*; *episcopus, servus servorum dei*; *vicarius Jesu Christi, dominus Apostolicus, Pontifex maximus, summus universalis episcopus et patriarcha*. Pouhým titulem je také hodnost papežská jako „*Patriarcha occidentalis*“ a „*Primas Italiae*“ (ani o nich Kodex se nezmiňuje). Papež se oslovuje: *Sanctissime Pater, Sanctitas Tua*.

3. Úcty vzdání. Jméno papežovo se uvádí na prvním místě v církevních modlitbách; holdování „*adoratio*“ se projevuje políbením ruky; políbení kříže připevněného na obuvi není již v obyčeji.

4. Papež se uznává jako první mezi katolickými knížaty a jeho legáti a nunciové zaujímají mezi vyslanci první místo.

B. *Primatus iurisdictionis* znamená nejvyšší moc jurisdikční v celé církvi, a to jak co do magisteria, tedy co do učení o víře a mravech, tak co do disciplíny a vlády (can. 218, § 1). O papežském nejvyšším magisteriu bylo již mluveno při právu božském. Jeho ostatní jurisdikční moc se osvědčuje jak v oboru zákonodárném, tak i soudním i správním. Tato moc je řádná (*ordinaria*), bezprostřední (*immediata*), a to co do všech a jednotlivých kostelů a co do všech a jednotlivých pastýřů a věřících a je nezávislá na každé lidské moci (can. 218, § 2). Papež má *ordo* biskupský zásadně stejný s jinými biskupy. Ovšem osvědčování tohoto *ordo* (*usus licitus*) je širší právě vzhledem k universálnímu postavení papežskému.

Papež nabývá této nejvyšší moci jurisdikční *iure divino* ihned, jakmile přijal volbu pravoplatně vykonanou (can. 219). Všechna jednání důležitějšího významu, která jsou papeži vyhrazena buď svou povahou buď zákonem, se nazývají *causae maiores* (can. 220). Mimo smrt *zaniká* moc papežská jedině vzdáním

(*renuntiatio*); k platnosti vzdání není třeba přijetí ani od kardinálů, ani od nikoho jiného (can. 221). Kodex nemluví o jiných důvodech zániku papežské moci; tudíž také neplatí (can. 6, bod 6).

Zvláštní zmínky zasluhuje okolnost, že Kodex nemluví výslovně o tom, že papež je biskupem římským (comarca di Roma) a metropolitou provincie římské. Že papež obojím zůstal i po vydání Kodexu, je přece patrné. Že papež je biskupem římským, plyne, chceme-li z nejnovějšího práva doklady, z toho, že Kodex v can. 218 výslovně označuje papeže jako *beati Petri in primatu successor*, a všeobecně známo, že Petrův primát zakládal se na biskupství římském. Ostatně konstituce Pia X. „*Vacante Sede Apostolica*“ z 25. prosince 1904, zachovaná v platnosti, mluví v n. 19. o *Cardinalis in Urbe Vicarius*, který právě zastupuje papeže v hodnosti římského biskupa. Biskupským kostelem je San Giovanni in Laterano.

Že papež jest arcibiskupem čili metropolitou římské provincie, není sice v Kodexu výslovně vytčeno, ale biskupské a metropolitní postavení papežovo je příklad přímo vykonávané jurisdikce na poli diecézním a metropolitním.

Kdo násilně vložil ruce na papeže (can. 2343, § 1), propadá exkomunikaci vyhrazené stolci apoštolskému specialissimo modo a jest ihned vitandus, jest ipso iure infamis a je-li klerik, musí býti degradován.

II. O církevním státu (papežském) Kodex na žádném místě vůbec se nezmiňuje, pokládáje patrně otázku tuto za otázku politickou, nikoli právní.

Podobně také se nemluví v Kodexu o udělování církevních řádů jako vyznamenání, ježto otázky tyto nenáleží do práva. Věci tyto byly ostatně Piem X. znova upraveny r. 1905 a 1907.

Poměr k Itálii upraven jest jednostranně italským garančním zákonem ze dne 13. května 1871, kterého ovšem římská kurie nikdy neuznala. Hlavní ustanovení (I. části) řečeného zákona jsou tato:

Osoba papežova je posvátná a nedotknutelná (čl. 1.). Útoky proti papeži jsou trestány jako útoky proti králi (čl. 2.). Vláda italská uznává papeži všechny pocty, jež přísluší suverénovi v království italském a uznává čestná práva, přiřčená papeži katolickými suverény (čl. 3.).

Vyslanci papežští a vyslanci u papežského dvora mají stejná práva jako členové sboru diplomatického vůbec (čl. 11.); státním úřadům ani policii není dovoleno vstoupiti do budov papežských

za účelem vykonávání úředních povinností, leda se svolením příslušným (čl. 7.).

U papežských úřadů a kongregací, sparpujících vylučně věci duchovní, nelze nikdy vykonati prohlídky nebo zabavení listin (čl. 8.).

Papež má úplnou volnost vykonávati svůj úřad a dáti příbíti církevní prohlášení na dvěře basilik a kostelů římských (čl. 9.), to znamená volně uveřejňovati své výnosy.

Duchovní, kteří úředně mají účastenství ve výkonu papežské moci, nemohou proto býti doháněni k odpovědnosti vládou italskou (čl. 10.).

Cizinec, vykonávající v Římě duchovní úřad, má všechny osobní záruky, které přísluší italským občanům (čl. 10.).

Papež může zcela svobodně si dopisovati s biskupy a vůbec s celým světem katolickým a může si k tomu zříditi zcela nezávislé zřízení poštovní a telegrafní (čl. 12.).

Všecké vědecké ústavy a ústavy, zřízené pro vzdělání duchovních v Římě a v biskupstvích suburbikárních (t. j. v okolí Říma), jsou zcela nezávislé na školních úřadech italských (čl. 13.).

Stát italský zaručuje též stolci papežskému stálou, nezciitelnou, daně prostou, roční rentu 3,225.000 lirů (čl. 4.). Papežové ovšem nikdy nepřijali této renty.

K užívání ponechány jsou papežům apoštolské paláce Vatikánu a Lateránu se všemi k tomu náležejícími nemovitostmi a vila v Gandolfo s jejím okolím a příslušenstvím (čl. 5.).

Římskou otázku pokládá Benedikt XV. r. 1915 za otázku práva a zájmů ryze náboženských, nikoli za věc násilí a politiky. (Archiv 96, 155 nsl.) Encyklikou z r. 1920 (A. A. S. XII., 209 nsl.) odvolal Benedikt XV. zákaz, by katoličtí vládcí oficiálně nenavštívili Kvirinálu, při čemž trvá na požadavku respektování práv apoštolského stolce.

§ 36.

Volba papežská.

I. Volba papežská se řídí výhradně konstitucí Pia X. „*Vacante Sede Apostolica*“ z 25. prosince 1904, což vyslovuje can. 160, čímž tato konstituce je zachována v platnosti, o čemž již shora v § 2. bylo mluveno. Papežskou volbu upravuje 2. titul konstituce, cap. I—VII, n. 27—91 s některými změnami zavedenými Motu proprio Pia XI „*Cum proxime*“ z 1. března 1922.

Volba papeže je *výhradním* právem sboru kardinálského. K ní jest oprávněn každý nesesazený kardinál, jenž je v místě volby přítomen a ovšem byl již v konsistoriu *kreován*, třebaš nebyl ještě učinil zadost všem podmínkám, předepsaným při jmenování (n. 30). Každý kardinál má k volbě se dostaviti (n. 35), voliti pod trestem exkomunikace *latae sententiae* (n. 37). Censury církevní neruší práva hlasovacího ani aktivního, ani pasivního (n. 29). Sbor obecný nemá práva voliti papeže, ani přímo, ani nepřímo, neboť smrtí papežovou je sbor přerušen, až nový papež rozkáže jeho pokračování (n. 28).

Volba se koná v konklave, t. j. ve zvlášť upravené místnosti, uzavřené i odloučené od každého styku zvenčí.

Všichni účastníci konklave jsou zavázáni zachovati úplnou tajnost o všech jednáních úředních pod trestem exkomunikace papeži k absoluci vyhrazené (n. 51, 52). Nějaké sdělení je možné jen s povolením nového papeže (n. 53).

Po smrti papežově mají kardinálové římští čekati nejméně 15, nejvýše 18 dní na kardinály venkovské, pak se odebrati do konklave, kterého nesmějí opustiti před ukončenou volbou, leda v případě těžkého onemocnění (n. 36; Pii XI. *Motu proprio „Cum proxime“*). Do konklave smějí později vkročiti pouze rekonvalescenti a kardinálové později přišedší.

Mimo kardinály jsou v konklave přítomni t. z. konklavisté, t. j. jednak muži ve službách jednotlivých kardinálů (*familiars cardinalium*), kteří je doprovázejí do konklave (třebaš jen jeden laik), a jednak se přibírají z důvodů různých *alii officiales et ministri conclavis* (papežský sakristán s pomocníky, ceremoniáři, sekretář kard. kolegia, zpovědníci, lékaři s pomocníky a pak různí sluhové).

Kdokoli by tajně vkročil do konklave, jest *ipso facto* zbaven všech vyznamenání, stupňů (*gradů*), úřadů a beneficí (n. 49). Konklavisté jsou vzati pod přísahu. Kardinálové přísahají, že zachovají zákony o volbě papežské. Veškeré sliby, úmluvy nebo přísahy, učiněné v příčině volby nebo pro případ zvolení, jsou zapověděny, *nicotny* a *trestny* (n. 82, 83).

Pasivní právo volební, t. j. právo zvolenu býti papežem, není blíže upraveno; konstituce *„Vacante Sede Apostolica“* předpokládá volbu kardinála, neboť v n. 61 upravuje formu volebních lístků, předpisuje jako stálou součást lístku volebního slova: *„eligo in Summum Pontificem Reverendissimum Dominum meum D. Cardinalem“* ... a táž slova jsou vytištěna na formulářích, při-

pojených v zákoně. Při počítání odevzdaných hlasů se mluví pak (n. 72) o tom, že každý volič má před sebou seznam všech kardinálů, by mohl připisovati hlasy.

Proti tomu lze ovšem poukázati, že bod 56 mluvě o kompromisu, připouští mezi podmínkami kompromisními: *„an debeant nominare aliquem de Collegio vel etiam aliquem extra Collegium.“*

Poslední nekardinál byl zvolen papežem Urban VI. (1378—89); pak zvoleni byli jenom kardinálové.

Nikdo nesmí voliti sebe sama; hlas takový je neplatný. Simonie se tresce exkomunikací *latae sententiae*, nečiní však volby neplatnou (n. 79). Neplatnou není volba papeže, při které by předpisy o konklave a o klausuře nebyly přísně zachovány (n. 47).

Volba papežova může se díti trojím způsobem:

a) *quasi per inspirationem*, t. j. jednohlasné provolání někoho papežem po návrhu některého kardinála (n. 55).

b) *Per compromissum*, t. j. kardinálové delegují jednohlasným usnesením své právo volební několika kardinálům (3, 5 nebo 7), t. zv. *compromissarii*, kteří pak vykonají pravoplatně volbu podle direktiv sborem jim daných (n. 56).

c) *Per scrutinium*, t. j. tajným hlasováním písemným. Zvolen je, kdo obdržel aspoň dvě třetiny hlasů odevzdaných. Nemocní kardinálové odevzdávají svůj hlas kardinálům zvlášť k tomu zvoleným (*„infirmarii“*). Nevedlo-li první hlasování k cíli, následuje v týž den druhé *skrutinium*. Dřívější užší volba nazvaná *accessus* jest odstraněna (n. 76).

Kontrola správnosti hlasování se provádí, proto jsou již hlasovací lístky zvlášť upraveny; volí se *skrutátoři* a *rekognitoři* volby.

Jiný způsob volby není uznán.

Panující papež nemůže podle platného práva designovati svého nástupce. Nynější způsob osazování stolce papežského se nezakládá ovšem na *ius divinum*.

Kdo pravoplatně byl zvolen, musí prohlásiti, přijímá-li volbu čili nic. V kladném případě pravidelně ohlásí zvolený, jaké chce míti jméno jako papež. Od přijetí volby začíná jurisdikce. Hned následuje adorace kardinálů. Nejstarší kardinál jáhen oznamuje volbu lidu.

Nemá-li zvolený kněžského nebo biskupského svěcení, bývá vysvěcen a konsekrován kardinálem biskupem ostienským, jinak jen se benedikuje. Něco později nato následuje slavná korunovace s tiarou, od které doby počítají papežové svůj pontifikát.

Státové nyní nemají zvláštního práva na osazení stolce papežského. Papež Pius X. vydal 20. ledna 1904 konstituci „*Commissum Nobis*“, která je zachována konstitucí „*Vacante Sede Apostolica*“ v platnosti; zapovídá se kardinálům a všem konklavistům (pod trestem exkomunikace latae sententiae zrušitelné speciali modo novým papežem), že nesmějí žádným způsobem ani vykonávat ani oznamovat exklusivy za nějaký stát, neboť kardinálové mají volně a svobodně voliti podle svého nejlepšího vědomí a svědomí (n. 81).

„Exklusiva“ čili světské „Veto“ záleželo v tom, že určitý stát směl svým kardinálem označiti jednoho kandidáta, který neměl býti volen. Ale volba taková byla přece platnou.

Exklusiva příslušela dřívější říši německé, na jejíž místo nastoupilo Rakousko ve století 19., pak Francii (která ovšem odpadla následkem odluky) a konečně Španělsku (ne Neapolsku ani Portugalsku).

Konstituce řečená se předčítá v první schůzi kardinálů, konané po úmrtí papežově, pak opětně po vzkročení do konklave. Každý kardinál nově jmenovaný musí přísahati, že zachová tuto konstituci.

Pro *mimořádné* případy papežské volby platí zvláštní předpisy vydané Lvem XIII. konstitucí „*Praedecessores nostri*“ z r. 1882 s instrukcí (Regolamento), zachovanou v platnosti konstitucí „*Vacante Sede Apostolica*“. Všeobecné pravidlo je tu, že volba má se vykonati tam a tenkrát, kde a kdy bude lze ji provésti úplně svobodně. Kardinálové mohou se usnésti o těchto věcech třeba jen většinou hlasů. Volba může býti platně zahájena jen, je-li aspoň o jednoho kardinála více přítomno, než činí polovina všech kardinálů v oné době žijících. V Římě nemusí volba býti nutně vykonána. Obyčejně se volí tam, kde papež zemřel. Zvláštní pravomoc má v těchto případech Camerarius.

Italský garanční zákon slibuje úplnou volnost konklave.

II. *Poměry za sedisvakance* jsou uspořádány I. titulem konstituce „*Vacante Sede Apostolica*“ cap. I.—V., n. 1—26.

V této době papežská pravomoc nepřechází na kardinálský sbor, jehož však povinností jest hájiti práv a výsad papežského stolce; ale sbor nemůže měniti zákonů církevních.

Sbor může ovšem vykládati předpisy konstituce „*Vacante Sede Apostolica*“, při čemž rozhoduje po případě jeho majorita, a může třeba jen majoritou vydati nařízení, jde-li o naléhavou věc, která nedá se odložit na pozdější dobu (n. 1—5); hlasování při tom je tajné.

V době sedisvakance se konají schůze kardinálů dvojího rázu: jednak sedění celého sboru, jednak sedění kardinálské komise, v níž zasedají vždycky camerarius a pak tři kardinálové, z nichž jeden náleží biskupům, druhý kněžím, třetí jáhnům; tito tři kardinálové se mění každého třetího dne podle ancienity.

Komise vyřizuje tedy běžné věci menšího dosahu, sbor vyřizuje věci důležitější.

Smrtí papežovou *nezanikají* tyto hodnosti: camerarius, poenitentiaris maior, cardinalis in Urbe vicarius, legáti, nunciové, delegáti apoštolští, papežský almužník (n. 12—21).

Kongregace mohou vykonávatí onu moc, která jim stále je přikázána a která může býti pokládána tamquam ordinaria a propria, ale jen ve věcech menšího významu. Je-li věc důležitá, budiž odložena do rozhodnutí nového papeže; nesnese-li věc odkladu, přikáže ji kardinálský sbor kongregaci, ke které by papež ji byl asi přidělil, ovšem jen k provisornímu rozhodnutí (n. 22—25).

§ 37.

2. O sboru obecném (concilium oecumenicum).

Kodex mluví v 2. knize, první části, v sectio druhé a to v titulu 7. „de suprema potestate deque iis, qui eiusdem sunt ecclesiastico iure participes“.

Promluvív v caput 1. o papeži, pojednává Kodex v caput 2. o sboru obecném; nepřidržel se tudíž dosud obvyklého oddělení synodního života církevního; také nepokládá sborů, ani ekuumenických za mimořádné činitele, nýbrž přihlíží k nim se stanoviska, že mají účast na nejvyšší moci církevní.

Z toho důvodu mluvíme i zde o sboru obecném.

Sbor obecný může se sejíti pouze byv svolán papežem (can. 222, § 1), což se děje zvláštním dekretem convocationis (can. 223, § 1, bod 4). Tím odbyta je kontroverse, zdali by sbor mohl se sejíti sám v dobách nouze bez papežského svolání.

Sboru předsedá buď papež osobně, buď jeho zástupce. Papež stanoví pořad jednání jak co do předmětu, tak co do formy. Papež může sbor přeložiti, odložití, ukončiti a stvrditi úchvaly jeho (decreta) (can. 222, § 2).

Mezi účastníky sboru různí Kodex dvě skupiny; jedni mají suffragium deliberativum (hlas rozhodující), druzí consultivum (hlas poradný).

Na sbor se svolávají (vocantur) a mají suffragium *deliberativum* t. zv. concilii patres (can. 223, § 1), to jsou:

1. kardinálové, třebaž nejsou biskupy;
2. patriarchové, primasové, arcibiskupové, sídelní biskupové, třebaž nejsou ještě konsekrováni; jdeť zde o vykonávání jurisdikce, nikoli svěcení.

Biskupové titulární, jsou-li voláni na sbor, mají hlas deliberativní, není-li něco jiného výslovně stanoveno ve svolávacím dekretu (can. 223, § 2);

3. opati a preláti *nullius*;
4. abbas primas (t. j. nyní náčelník opatů řádů benediktinského); náčelní opatové (abbates superiores) klášterních kongregací (congregationum monasticarum), t. j. spojení více klášterů samostatných (sui iuris) pod jedním náčelníkem; nejvyšší náčelníci (supremi moderatores) vyňatých č. *eximovaných* řeholí klerikálních, t. j. takových, kde většina členů je kněžimi (cf. can. 488).

Nejvyšší náčelníci jiných řeholí jsou účastni na sboru jen tenkrát, nařídil-li tak svolávací dekret.

Na sbor *mohou* býti také zváni (invitati) theologové a znalci kanonického práva, ale vždy jen s hlasem *poradním* (can. 223, § 3).

Ti, kdož mají podle práva *vždy* hlas deliberativní (can. 223, § 1), mají se dostaviti na sbor; jsou-li zaneprázdněni, nechť vyšlou zástupce (procurator) a omluví svou nepřítomnost (can. 224, § 1).

Je-li tímto prokurátorem někdo z pravidelných účastníků, má přes to jen jeden hlas; není-li jím, může býti přítomen pouze při seděních *veřejných*, avšak bez hlasu; při ukončení sboru má právo spolupodepsati jeho protokol (can. 224, § 2).

Z koncilních účastníků povinných nemá nikdo dříve opustiti sboru, nežli byl řádně ukončen, ledaže by obdržel od předsedy sboru k tomu povolení, byla-li příčina jeho odchodu dříve zkoumána a schválena (can. 225).

Koncilní otcové mají právo činiti návrhy samostatné, ovšem musí býti napřed od předsedy sboru schváleny (can. 226).

Snesení koncilní (concilii decreta) nabývají závazné moci pouze tenkrát, byla-li papežem schválena a podle jeho rozkazu uveřejněna (can. 227). Tímto ustanovením je dána papeži konečná moc rozhodnouti o tom, pokládá-li usnesení za taková, aby mohla býti označena jako sborová.

Pravomoc sboru je pro celou církev nejvyšší, ale tak, že od rozhodnutí papežova není odvolání ke sboru (can. 228, § 1, 2), čímž superiorita papežova nad sborem jest uzákoněna.

Sbor obecný se *přerušuje*, kdyby v době jeho zasedání papež zemřel; sbor může ve svém jednání pokračovati, dal-li k tomu nový papež rozkaz (can. 229).

Jiných ustanovení Kodex nemá.

Z toho ovšem, že can. 224, § 2 mluví o *sessiones publicae*, je patrné, že zachován byl posavadní způsob sedění veřejných, kde konečně se hlasovalo a sedění neveřejných (*congregationes generales*), kde věci se projednávaly na základě návrhů vypracovaných v komisích (*congregationes speciales*).

Italský garanční zákon připovídá obecnému sboru (konanému na půdě italské) ochranu od každého rušení veřejným násilím (čl. 6) a vynětí z úředních výkonů státních úředníků a policie italské (čl. 7).

§ 38.

3. O kardinálech; sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales.

I. Kardinálové tvoří senát římského papeže a jsou mu při vládě církevní nápomocni svou radou a pomocí (can. 230). Souhrn kardinálů tvoří sbor (sacrum collegium), který je korporací.

Kardinálních míst je 70.

Jsou tři stupně (ordines) hodnosti kardinálské; šest kardinálů náčelníků diecési suburbikárních (can. 231, § 1) má stupeň *biskupský*: Velletri, Porto a S. Rufina, Albano, Frascati, Palestrina, Sabina.

Ostia, která byla dříve sloučena s Velletri, připadá nyní vždy kardinálu děkanu, jenž však tím nepozbývá biskupství suburbikárního dříve drženího; je to nařízená kumulace (can. 236, § 4).

Stupně *kněžského* je 50 míst; stupně *jáhenského* 14 (can. 231, § 1).

Papež přikazuje kardinálům kněžím určitý kostel římský (t. zv. titulus) a kardinálům jáhnům určitou diakonii v Římě (can. 231, § 2).

Stupeň kardinálský nesmí býti ztotožňován se stejnojmenným svěcením; stupeň (ordo) kardinálský znamená třídu, ale nikoli svěcení.

II. Papež jmenuje kardinály neomezeně, vyhovují-li požadavkům právním; vyhlédnutí kandidáti mají míti *kněžské* svěcení a zvláště vynikati učeností, pobožností a znalostí církevní agendy (can. 232, § 1).

Z kardinálské hodnosti jsou vyloučeni:

1. kněží nemanželského původu, i kdyby byli legitimováni následujícím manželstvím; všichni, jimž vadí kanonická iregularita nebo závada svěcení, a to i tenkrát, byli-li apoštolským stolcem dispensováni při svěcení nebo vzhledem k církevním hodnostem, třebas i hodnosti biskupské (can. 232, § 2, bod 1);

2. kdož mají třebas i z manželství platného děti nebo vnuky (tamže bod 2), z obavy totiž, že by starost o ně příliš zaneprazdňovala otce nebo děda;

3. kdož jsou příbuzní s některým žijícím kardinálem ve stupni prvním nebo druhém (tamže bod 3).

Kodex nemluví o kardinálech *korunních* (jmenovaných k návrhu některých katolických vladařů), poněvadž pokládá tuto věc za politicum.

Ani se nevytýká zřetel k řádům, ačkoli skutečně se uplatňuje, poněvadž má papež úplnou volnost jmenování a má rozhodovati nejlepší kvalifikace kandidátova.

Mnich, který se stal kardinálem (nebo biskupem, třebas jen titulárním), zůstává i nadále řeholníkem se všemi právy a povinnostmi svého řádu, ovšem vyjma ty, které se pokládají za neslučitelné s řečenou hodností (can. 627, § 1); je vyňat z moci svých představených a zůstává podroben jen papeži (can. 627, § 2).

Vzdá-li se kardinalátu (nebo biskupství), musí kardinál mnich se vrátiti do svého řádu (can. 629), ale může si vyvoliti kterýkoli klášter svého řádu k pobytu; postrádá ovšem hlasu aktivního i pasivního (can. 629, § 1, § 2).

Jmenování kardinálů sluje *creare* (odtud kardinálové mnohdy nazváni *creaturae Papae*) a děje i uveřejňuje se v sedění kardinálském (consistorium).

Jelikož kardinálové mají právo nositi šat nachové barvy, nazývá se jich jmenování též „*promotio ad sacram purpuram*“ (can. 235).

Jmenováním nabývají kardinálové práva voliti papeže a všechněch zvláštních privilegií (can. 233, § 1).

Zvláštností je tak zvané *jmenování in pectore* (*in pectore reservare*): papež ohlásí v konsistoři kardinálské, že jmenoval někoho kardinálem, jehož jména však neudá; takto jmenovaný nenabývá zatím práv kardinálských, která mu naopak přísluší teprv uveřejněním; ale právo přednosti (*praecedentia*) přísluší mu ode dne, kdy nastala *reservatio in pectore* (c. 233, § 2). Jmenování takové se děje tenkrát, když na př. kandidát nemůže ještě nastoupiti místa

kardinálského, poněvadž je ho třeba v jiném důležitém postavení, nebo se stává po případě z politických nebo diplomatických důvodů.

Kdo byl jmenován kardinálem jsa vzdálen kurie římské, má přísahati při odevzdání červeného biretu (*la berretta* = pokrývka hlavy ve formě neohybné čepice s několika vruby [*cornua*]), že se dostaví do roka k papeži, nebude-li mu vaditi uznaná překážka (can. 234).

Kdo by odmítl zmíněnou přísahu, pozbyl by hodnosti kardinálské *navždy* (can. 2397).

Pokud není v jednotlivém případě jinak stanoveno, pozbývá kardinál svým jmenováním ipso facto všech posavadních hodností, beneficí i platů (can. 235).

III. Znova upraveno jest *ius optandi* (*optio*) kardinálů (can. 236, § 1–4): je to právo kardinálů žádati *uprázdněného* místa přednějšího; nárok takový se činí v konsistoři a musí papežem býti schválen.

Přednost nároku takového se zakládá v přednosti třídy kardinálské a v přednosti podle jmenování kardinálem; to znamená, že třída biskupská má přednost před třídou kněžskou a tato před třídou jáhenskou. V každé třídě rozhoduje ancienita; toť význam rčení; „*servata prioritare ordinis et promotionis*“ (can. 236, § 1).

Nejstarší kardinál kněz (podle ancienity) může tedy žádati uprázdněného místa kardinála biskupa, ale jen sídlil-li v době uprázdnění při kurii nebo sice byl od ní dočasně vzdálen, ale v úředním poslání, svěřeném papežem (can. 236, § 3). Tato podmínka sídlení při kurii je stanovena pouze v naznačeném případě.

Kardinálové biskupové nemají opčního práva; o biskupství ostienském bylo již shora mluveno (can. 236, § 4).

Jinak může kardinál kněz žádati uprázdněného místa kněžského; a kardinál jáhen uprázdněného místa jáhenského.

Kardinál jáhen, který již po dobu celých deseti let byl v této hodnosti, může žádati o místo kardinála kněze (can. 236, § 1).

Přijde-li takto kardinál jáhen na místo kněžské, obdrží místo před všemi kardinály kněžskými, kteří po něm dosáhli hodnosti kardinálské (can. 236, § 2), čili platí mu *celá* doba kardinalátu.

IV. Náčelníkem sboru kardinálského je *děkan*, kterým je kardinál biskup nejstarší podle hodnosti ve třídě kardinálů biskupů; pravomoc nad ostatními kardinály mu nepřisluší, jest jen *primus inter pares* (can. 237, § 1).

Zástupcem děkana je *subdecanus*, t. j. kardinál biskup v této třídě druhý; on podle samého práva nastupuje v uprázdněnou hodnost děkanovu (can. 237, § 2).

V. Kardinálové mají povinnost sídliti při kurii (v Římě) a nemají práva ji opustiti bez povolení papežova, pokud není zákonem připuštěna výjimka (can. 238, § 1).

Touže sídelní povinností jsou vázáni i kardinálové biskupové; ovšem netřeba jim povolení k návštěvě své vlastní diecése, kdykoli toho uznají potřebu (can. 238, § 2).

Všeobecně jsou vyňati ze sídelní povinnosti kardinálové, již mají jinou než suburbikární diecési; kdykoli však se dostaví do Říma, musejí papeži se představití a nesmějí opustiti Říma, až když si byli zaopatřili povolení k odjezdu (can. 238, § 3). Plat kuriálních kardinálů byl stanoven 1926 na 40—48 tisíc lirů.

VI. Can. 239, § 1 vypočítává 24 privilegií svědčících všem kardinálům od doby, kdy se stali kardinály v konsistoři; privileje tyto nejsou ostatně ani vyčerpány, ježto se ještě jiné vytykají na různých místech Kodexu.

My zde vytkneme jen ony privileje, které mají ráz jurisdikční a opomíjíme těch, které patří na pole působení kněžského v kostele, resp. spadají do oboru liturgie:

1. Kardinálové mohou zprošťovati všech censur, mimo ty, jež byly papeži vyhrazeny specialissimo modo a které jsou uloženy na prozrazení tajemství kongregace Officia (can. 239, § 1, bod 1);

2. mají všechna čestná práva jako ordináři místní (tamtéž 16);

3. vydávají věrohodné svědectví in foro externo o tom, co papež ústně byl nařídil (tamže 17);

4. mají svatyňku (sacellum) zproštěnou od visitace ordinářovy (tamže 18);

5. mají právo volně nakládati důchody plynoucími z beneficií, a to i testamentem (tamže 19).

Pokud kterýkoli kardinál domicilující v Římě, nedaroval nebo testamentem nezůstavil nějakému bohoslužebnému místu nebo beneficiátovi nebo řeholníku posvátná nářadí a všechny jiné věci stále sloužící bohoslužbě, připadají po jeho smrti sakristii papežské kaple beze zřetele k tomu, z jakých důchodů byly pořizeny.

Vyňaty z toho jsou prsteny a náprsní kříže i se svatými ostatky (can. 1298, § 1).

Při rozdělení řečených věcí má kardinál alespoň částečně dáti přednost oněm kostelům, které měl jako titul nebo jako komendu nebo které spravoval (can. 1298, § 2).

6. Mají přednost přede všemi preláty a patriarchy a papežskými legáty, ovšem nikoli, je-li legátem sám zase nějaký kardinál a pokud sídlí ve vlastním svém obvodu legačním; ale kardinál má jako legatus a latere mimo Řím přednost přede všemi hodnostáři (can. 239, § 1, bod 21).

7. Mohou udělovati tonsuru a nižší svěcení, má-li ordinandus dimisorie vlastního ordináře (tamže bod 22) a udělovati birmování (bod 23).

Titul „*eminetissimus*“ (Eminenci) není zvláště vytčen, ale zůstal i nadále, poněvadž běží o honor a ne o ius.

Kardinál děkan má privilegium ordinovati a konsekrovati papeže zvoleného bez ordinace nebo biskupské konsekrace, a v tomto případě užívá děkan pallia. Je-li nepřítomen kardinál děkan, přísluší tato výsada subděkanovi, a v jeho nepřítomnosti staršímu kardinálu biskupovi suburbikárnímu (can. 239, § 2).

Nejstarší kardinál jáhen (protodiakon) vkládá v zastoupení papežském pallium arcibiskupům a biskupům, kteří mají právo na pallium (Chartres, Pasov, Pavia, Pětikostelí, Tarbes-Lourdes, Trident, Würzburg) nebo jich zástupcům. On ohlašuje též lidu jméno nově zvoleného papeže (can. 239, § 3).

Jakmile kardinál biskup se ujal držení svého suburbikárního biskupství, je pravým biskupem své diecése a přísluší mu všechna práva biskupa sídlícího ve vlastní diecési (can. 240, § 1).

Ostatní kardinálové mají ve svých titulních kostelích a diakoniích, nabyvše jich držení, všechna práva, která mají místní ordináři ve svých kostelích, ale nepřisluší jim soudnictví ani pravomoc *nad věřícími*. Ale oni mají ve svých kostelích právo nařizovati a řídití kostelní službu a vykonávati právo disciplinární a korekční (*morum correctionem*) nad osobami u jich kostelů ustanovenými (can. 240, § 2).

Kdo vložil násilně ruku na kardinály (nebo legáty papežské), propadá exkomunikaci vyhrazené stolci apoštolskému specialissimo modo, jest ipso iure infamis, a pozbývá z trestu beneficia, officia, dignity, platů a každého úřadu, který by v církvi měl (can. 2343, § 2).

VII. *Kolegiu* kardinálskému jako takovému jsou přikázány určité věci, jež vyřizuje v seděních, t. zv. *konsistoriích*.

Kodex sice o nich výslovně nemluví, ale předpokládá je; mluví na př. v can. 248, § 2 o „agenda in Consistoriis“ a v can. 1411, n. 1 o beneficia consistorialia quae in *consistorio* conferri solent.

Consistoria se svolávají papežem a jsou buďto *ordinaria*, *secreta*, pravidelná a tajná, neb *extraordinaria*, *publica*, mimořádná a veřejná.

Semipublica jsou vlastně dvě sedění, totiž veřejné a tajné, jež bezprostředně následují po sobě.

Veřejná konsistoria se konají jen při zvláštních slavnostních příležitostech na př. při papežských alokucích k celému křesťanstvu nebo při přijímání světských hodnostářů.

Tajná konsistoria jsou pravidelná a v nich papež si vyžaduje posudku kardinálů v jistých otázkách. Do tajné konsistoře přísluší jmenování kardinálů a všech vyšších hodnostářů církevních, organizace biskupství a vůbec nejdůležitější církevní věci. V seděních konsistorních se konají jen usnesení, neboť vlastní porady se dějí v komisích čili výborech, t. zv. *congregationes*.

§ 39.

4. O římské kurii.

Kurii římskou tvoří kongregace (*congregationes*), soudy (*tribunalia*) a úřady (*officia*) (can. 242).

Agenda a způsob projednávání se řídí podle předpisů, které papež vydal buď všeobecně, buď zvláště (can. 243, § 1). Zejména platí Pia X. Ordo servandus in sacris congregationibus, tribunaliis, officiis Romanae Curiae (= *normae communes*) z 29. června 1908 a *Normae peculiare* téhož Ordo servandus z 29. září 1908.

Přirozeno je, že všichni, kdož v kurii římské působí, jsou povinni zachovávat úřední tajemství, pokud a v jaké míře je to jednotlivě stanoveno (can. 243, § 2).

Kurie může vyřizovati sama bez papeže všechny věci běžné sobě přikázané. Kdykoli však jde o věc důležitou nebo mimořádnou, mají náčelníci jednotlivých oddělení dříve o tom podati zprávu papeži (can. 244, § 1).

Papežského potvrzení nepotřebují rozsudky soudu zvaného Romana Rota a Signatura Apostolica. Zato musejí býti papežem schváleny všechny milosti a *resolutiones*, pokud obsahují výklady zákonů pochybných, leda že by *zvláštní* plná moc v této příčině byla udělena příslušným náčelníkům (can. 244, § 2).

Nastane-li spor o příslušnost mezi kongregacemi, soudy neb úřady kuriálními, ustanovuje papež po každé zvláštní komisi kardinálskou k rozhodnutí (can. 245). Srovn. na př. A. A. S. XV., 1923, str. 39, 40.

§ 40.

A. O kongregacích.

Kongregace jsou komise nebo výbory ustanovené hlavně k vyřizování papežské agendy správní, ale přísluší jim mimořádně i soudnictví v určitých věcech. Celkem dají se srovnávati s ministerstvy státními.

Kongregacím přísluší přívlastek *sacra*. Náčelníkem kongregací je buď papež, buď kardinál jako prefekt.

Papež je předsedou kongregace *Officii*, *Consistorialis* a pro církev východní (can. 247, § 1; 248, § 1; 257, § 1); řízení přísluší tu kardinálu sekretáři. Každé kongregaci je přiděleno několik kardinálů a určitý počet úředníků (can. 246).

Jednotlivé kongregace jsou tyto:

1. *Congregatio sancti Officii* (can. 247). Jí přísluší:

a) ochraňování víry a mravu (tamže § 1), tudíž hlavně *dogmatická* stránka veškerých svátostí, odpustků, nových modliteb a pobožností (can. 249, § 1 a 258, § 2).

b) Výhradní soudnictví o kacířství a o církevních zločinech, jež vzbuzují podezření z něho, a to buď v první instanci, byly-li jí přímo předloženy, buď cestou apelace od soudu místního ordináře; jinými slovy Rota je zde vyloučena (tamže § 2).

c) Všestranné šetření o privilegiu Paulinum (viz právo manželské can. 1120—1126, cf. can. 1962), o manželské překážce *cultus disparitatis* (can. 1070, 1071) a *mixtae religionis* (can. 1060 nsl.), od nichž může jen tato kongregace udělovati dispensi. Každá věc sem příslušná musí býti předložena *Officiu*, které podle svého uznání může ji přiděliti jiné kongregaci nebo Rotě (tamže § 3).

d) *Officiu* přísluší úkol dřívější samostatné kongregace *Indicis*, která byla Benediktem XV. Motu proprio „*Alloquentes*“ z 25. III. 1917 zrušena, což přešlo ovšem i do Kodexu (can. 247, § 4).

Officiu má tudíž bedlivě prozkoumati knihy sobě oznámené a je případně zakázati a povolovati ze zákazu výjimky; ale *Officiu* může samo z úřední povinnosti jakkoli zkoumati, zdali by některé spisy neměly býti zakázány; úlohou *Officia* je též upozorňovati ordináře na povinnost, aby vystupovali proti knihám

zkázonosným a podali o tom zprávu apoštolskému stolci (can. 247, § 4 a 1397). (Index librorum prohibitorum, Řím 1924.)

Činnost Officia je tudíž jak soudní, tak i administrační.

2. *Congregatio Consistorialis* (can. 248). Kongregaci této přísluší:

a) připravovati agendu pro konsistoře kardinálské (can. 248, § 2).

b) V zemích *nemisijních* a pokud není třeba se dohodovati se světskou vládou (can. 255), zřizovati nové diecése, provincie, kapituly katedrální a kolegiální; dělit diecése již zřízené; navrhovati biskupy, apoštolské administrátory, koadjutory a auxiliáry biskupů, nařizovati kanonické šetření (*inquisitio seu processus*) o těch, kdož jimi mají se státi, prozkoumati výsledky tohoto šetření i zkouseti vědomosti navržených kandidátů (can. 248, § 2).

c) Kongregaci přísluší veškerý dozor nad diecésemi; odtud kongregace bdí nad zachováváním povinností ordinářů; zkouší písemné zprávy biskupů o stavu diecési, nařizuje apoštolské visitace a prozkoumává jich provedení; v obou případech zasílá jednotlivým kongregacím ku přezkoušení věci, které jim zvláště příslušejí (tamže § 3).

Vzhledem k veliké agendě kongregace konsistorní zasedají v ní zástupci resp. konsultoři Officia, kongregace studijní, kongregace pro mimořádné věci a sekretarie Status (can. 248, § 1). Toto přibírání zástupců z jiných kongregací je zajímavý zjev organizační; jednota vyřizování nemá býti ohrožena, přísluší-li agenda do oboru různých úřadů.

3. *Kongregace de disciplina Sacramentorum* (can. 249).

a) Jí přísluší veškeré *zákonodárství* o správě všech svátostí, pokud tím se nezasahuje do agendy Officia (can. 247) a kongregace obřadové (cf. can. 253, § 2; can. 249, § 1).

b) Jí přísluší *správa*, tudíž i dispensování ve věcech manželství a ostatních svátostí i čtení mše (can. 249, § 2), pokud něco není vyhrazeno jiné kongregaci.

c) Rozhoduje výlučně o tom, je-li odůvodněna dispense z manželství nekonsumovaného, jakož i o všem, co je s tím spojeno (cf. can. 1962, 1985).

Dále rozhoduje o platnosti manželství, pokud není třeba provedení procesu, rozhoduje o povinnostech vyšších vysvěcenců, prozkoumává otázky platnosti ordinace a ostatních svátostí.

Kdykoliv uzná za dobré, může odkázati věc na Rotu nebo jiný příslušný soud (can. 249, § 3).

4. *Congregatio Concilii* (can. 250).

a) Jí přísluší veškerá správa kleru světského a věřících (can. 250, § 1).

b) Bdí, by předpisy křesťanského života byly zachovávány, po případě může od nich dispensovati. Má uspořádati právní poměry farářů a kanovníků, zbožných sdružení a spolků (i klerikálních), i závisí-li na řeholnicích nebo jsou-li zřízeny při jich kostelích nebo domech; kongregace má upravovati poměry zbožných odkazů a úkonů, mešních milostin, beneficí i officí, majetku církevního, dále má stanoviti diecéšní dávky, taxy kurie biskupské a věci podobné. Kongregaci je vyhrazeno povolovati výjimky z podmínek stanovených k dosažení beneficí, přísluší-li jich osazení ordinářům; připouští narovnání u těch, kdož byli se zmocnili církevního jmění, třeba náležejícího řeholníkům; povolovati, by věřící nabývali církevního majetku, jenž byl zabrán mocí světskou (can. 250, § 2).

c) Kongregaci koncilní přísluší bděti nad imunitami církevními, rozhodovati spory o precedenci se šetřením práv, příslušejících kongregaci řeholní a ceremoniální (can. 250, § 3).

d) Jejím doзору podrobeny všechny sbory, všechny biskupské sjezdy a konference, ovšem jen v územích nepodrobených Propagandě (can. 250, § 4).

e) Kongregace rozhoduje podle svého úsudku cestou správních spory vzniklé ve věcech sobě svěřených; uzná-li, že spory tyto patří na pořad práva, příkaze je příslušnému soudu (can. 250, § 5).

Při této kongregaci bylo r. 1919 obnoveno „Studio“ pro praktický výcvik duchovních v církevní administrativě, jež trvá 3 léta. A. A. S. XI., 463 a XII., 50.

Pius XI. zřídil 1923 zvláštní úřad pro zvelebení a dozor katechetského vyučování (A. A. S. XV., 327). Všichni ordináři mají podávati zprávu o vyučování náboženství (A. A. S. XVI., 332) a katechetské kongresy mají býti oznamovány (A. A. S. XVI., 431).

5. *Congregatio negotiis religiosorum sodalium praeposita* (*de sodalibus religiosis*, can. 251).

a) Jí výhradně příslušejí řízení, správa, studium, majetek a výsady α) řeholníků obojího pohlaví se sliby slavnými a jednoduchými; β) těch, kdož beze slibů vedou společný život po způsobu řeholním, jakož i γ) třetích řádů světských (*tertií ordines saeculares*), ovšem pokud věc nepodléhá Propagandě (can. 251, § 1); ale řeholníci jako takoví podléhají vždy kongregaci řeholní (can. 252, § 5).

b) Kongregace rozhoduje cestou správní všechny spory ve věcech sobě příkázaných, pokud nepatří na pořad práva před příslušný soud a pokud se nedotýkají věci příslušejících k Officiu a ke kongregaci koncilní. Vznikne-li spor mezi řeholníkem a osobou neřeholní, může kongregace přepustiti spor jiné kongregaci nebo soudu (can. 251; § 2), a to zejména k žádosti strany.

c) Kongregace může udělovati řeholníkům dispense z práva obecného (can. 251, § 3; 247, § 5).

6. Kongregace de Propaganda Fide (can. 252).

a) Pravomoc této kongregace se vztahuje jednak na území, kde pravidelná organizace ještě není provedena, kde naopak trvá stav misijní; jednak se vztahuje na území, kde sice řečená organizace již je zavedena, ale není v některých směrech úplná (can. 252, § 3). Kongregace je tedy náčelním úřadem pro misije zřízené za účelem šíření evangelia a katolického učení (can. 252, § 1; encyklika Benedikta XV. *Maximum illud* z 30. listopadu 1919, A. A. S. XI., 440 nsl. a Pius XI., „*Rerum Ecclesiae gestarum*“ 28. února 1926, A. A. S. XVIII., 65 nsl.).

b) Aby kongregace mohla činiti zadost svým úkolům, ustanovuje a odvolává úředníky a má vůbec moc zaříditi a provésti vše, co je nutné ve směru pod a) naznačeném (can. 252, § 1). Odtud má také dozor nad konáním sborů ve svých obvodech a právo přehlížeti úchvaly jejich (can. 252, § 2).

Též jsou jí podřízeny spolky kněžské a semináře s výhradním účelem vychovávat misionáře (can. 252, § 3; A. A. S. XII., 345).

Motu proprio Pia XI. z 3. května 1922 zřízeno zvláštní Consilium superius generale Pontificii Operis a propagatione fidei; k tomu Monita z 22. listopadu 1922 (A. A. S. XIV., 647 nsl.).

c) Aby nutná jednota ve správě byla zachována, musí Propaganda vznést na příslušné kongregace všechny věci věroučné, manželské a obřadové, ať jde o rozhodnutí neb jen o výklad (can. 252, § 4).

d) Řeholníci podléhají Propagandě jako misionáři; pokud však jde o řeholní poměr, podléhají řeholní kongregaci (can. 252, § 5).

7. Kongregace sacrorum rituum (can. 253).

a) Kongregace bdí nad vším a upravuje vše, co patří v nejužším slova smyslu k náboženským obřadům a k posvátným úkonům latinské církve; sem však nenáleží, co se dotýká ritu jen nepřímo na př. práva precedenční, o nichž má totiž býti rozhodnuto cestou soudní neb administrační (can. 253, § 1).

b) Kongregace může udělovati v příčině obřadů a posvátných úkonů vhodné dispense, vyznamenání a čestné výsady jak osobní i věcné, tak dočasné i trvalé, a má zabrániti zneužívání v této příčině (can. 253, § 2).

c) Kongregaci přísluší beatifikace (blahořečení) a kanonisace (svatořečení) služebníků božích (can. 253, § 3 a can. 1999, § 2).

Druhá část čtvrté knihy (can. 1999—2141) obsahuje podrobné formální předpisy „de causis beatificationis servorum Dei et canonizationis beatorum.“

d) Kongregaci svěřena agenda svatých ostatků (can. 253, § 3).

8. Congregatio Caeremonialis (can. 254).

Tato kongregace upravuje obřady, které mají se zachovávat v papežské kapli a při papežském dvoru, a pak posvátné úkony, které vykonávají kardinálové mimo kapli papežskou. Též rozhoduje tato kongregace otázky o precedenci jak kardinálů, tak vyslanců, které světské vlády vysílají k papežskému stolci (can. 254).

9. *Congregatio pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis* (can. 255). Kongregaci přísluší zřízení, dělení a osazení diecézí, kdykoli nutno o těchto věcech jednati s vládou světskou (Pius XI., 1925 A. A. S. XVIII., 89). Mimo to se zabývá kongregace věcmi, které se předkládají k jejímu přezkoumání papežem, prostřednictvím kardinála státního sekretáře, zejména, nutno-li přihlížeti k zákonům světským, nebo jde-li o smlouvy (konkordáty) s různými národy.

10. *Congregatio de Seminariis et Universitatibus studiorum* (can. 256). Kongregaci této podrobno vedení, disciplína, majetková správa (též povolování scizení: kompetenční komise 1922 A. A. S. XV., 39 IV.) a studium v seminářích (cf. list Pia XI. „*Officiorum*“ z 1. srpna 1922 o vědecké výchově světského kléru A. A. S. XIV., 449 nsl.), vyjma případy náležející k Propagandě. Ona má totéž právo i co do církevních universit a fakult, třebaž jsou řízeny členy některé řehole.

Kongregace prozkoumává a po případě schvaluje zřízení nových těchto učilišť; poskytuje právo k udělování akademických hodností a stanoví příslušné normy; jde-li o muže vynikající zvláštní učeností, může sama udělit hodnosti tyto (can. 256, § 1). (Srov. dekret této kongregace z 31. října 1918 [A. A. S. XI., 19] o zkouškách pro akademické grady v kanon. právu.)

Ježto semináře a university souvisí s agendou kongregace konsistorní, zasedá v ní sekretář řečené kongregace a její asesor mezi konsultory (can. 256, § 2).

11. *Congregatio pro ecclesia Orientali* (can. 257).

Do této kongregace přísluší vše, co se dotýká osob, disciplíny a obřadů církvi východních, spojených s římskou církví (uniti orientales), a to i tenkrát, jde-li o věci rázu smíšeného, tedy o věci spojené s *latinskými* poměry ve směru osobním nebo věcném (can. 257, § 1).

Tato kongregace má proto všechna práva vzhledem k církvím východním, která přísluší ostatním kongregacím co do ritu latinského, vyjma jediné kongregaci Officii (can. 257, § 2).

Kongregace rozhoduje vzniklé spory pouze cestou správní; měla-li by však za to, že nutno je řešiti pořadem soudním, přikáže je soudu, který sama ustanoví (can. 257, § 3). (Srovn. k tomu Motu proprio Benedikta XV. „Dei providentis“ z 1. května 1927; A. A. S. IX., 529 nsl.)

Motu proprio Benedikta XV. „Orientis catholici“ z 15. října 1917 A. A. S. IX., 531 nsl., zřídilo „*institutum studiis rerum orientalium provehendis*“ v Římě a podřídilo je kongregaci pro ecclesia orientali. Institut tento je přístupný duchovním ritu latinského i ritu východního, *ale i duchovním orthodoxním*, t. j. s Římem nesloučeným; má od r. 1920 (25. září) právo udělovati hodnosti akademické (A. A. S. XII., 440 nsl.).

Pro unii s orientály viz encykliku Pia XI., „*Ecclesiam Dei*“ z 12. XI. 1923 A. A. S. XV., 573. Pro unii s protestanty viz list Pia XI. z 24. II. 1923, A. A. S. XV., 207.

§ 41.

B. O soudech při kurií římské.

1. *Sacra Poenitentiarum*. Náčelník její se nazývá *Poenitentiarum Maior*.

a) Příslušnost jest obmezena na forum vnitřní, i také ne-svátostné. Tento soud uděluje výhradně pro foro interno milosti, dispense a odpuštění. Poenitentiarum přetřásá otázky svědomí a rozhoduje o nich (can. 258, § 1).

b) Ona rozhoduje o všech otázkách užívání a udělování odpustků; *Officiu* přísluší *dogmatická* stránka odpustků, nových modliteb a pobožností (can. 258, § 2).

2. *Sacra Romana Rota* a

3. *Signatura Apostolica* jsou nejvyšší soudní dvory v Římě, jichž vypsání však náleží do soudnictví (can. 259, cf. can. 1598

až 1605). Příslušnost jich se nedotýká ovšem ani Officia, ani kongregace obřadové.

Dne 29. června 1908 vydána Lex propria sacrae Romanae Rotae et Signaturae Apostolicae. Dne 4. srpna 1910 vydal Pius X. Regulae servandae in iudiciis apud sacrae Romanae Rotae Tribunal a dne 6. března 1912 Regulae servandae in iudiciis apud supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, které (can. 243, § 1) byly zachovány v platnosti, pokud Kodex sám neprovedl změn.

§ 42.

C. Officia římské kurie.

1. *Cancellaria Apostolica* (can. 260).

Předsedou jejím je kardinál jako Cancellarius sanctae romanae ecclesiae. Kancelář má vyhotovovati apoštolské listy nebo buly při udělení beneficíí a officií konsistorních, při zřízení nových provincií, diecézí a kapitul, jakož i při jiných důležitějších církevních jednáních (can. 260, § 1). Tyto listiny nebo buly mají býti vyhotoveny jen z rozkazu kongregace konsistorní o jednáních, náležících k její kompetenci nebo z rozkazu papeže o jednáních jiných (can. 260, § 2).

2. *Dataria Apostolica* (can. 261).

Její náčelník je kardinál jako Datarus. Datarie prozkoumává způsobilost kandidátů k beneficiím nekonsistorním, vyhrazeným apoštolskému stolci; datarie má povinnost vyhotovovati a vypravovati apoštolské listy o udělení řečených beneficíí, činiti výjimky z podmínek stanovených při jejich udělování, pokud toto nepřisluší ordináři, a starati se o platy a povinnosti, které papež uložil při jich udělení.

3. *Camera Apostolica* (can. 262).

Předsedou je kardinál jako Camerarius. Camera má péči o správu statků a majetkových práv apoštolského stolce, zejména v době jeho uprázdnění (viz shora § 36).

4. *Secretaria Status* (can. 263).

Náčelníkem je kardinál jako Secretarius Status. Sekretarie má tři odbory:

a) První odbor s náčelníkem sekretářem kongregace pro mimořádné věci církevní *rozhoduje* o věcech, které jmenované kongregaci musejí býti předloženy ku *prozkoumání* (cf. can. 255), kdežto ostatní věci se přenechávají zvláštním kongregacím podle jich povahy (can. 263, bod 1).

b) Druhý odbor, jemuž předsedá substitut, se zabývá pravidelnými věcmi, t. j. udělováním čestných vyznamenání (can. 263, bod 2).

c) Třetí odbor má na starosti vyhotovení brev a předsedá mu Cancellarius brevium apostolicorum (can. 263, bod 3).

Poznámkou budiž vytčeno, že u státního sekretariátu je zřízena centrální komise pro křesťanské umění v celé Itálii.

5. *Secretaria Brevium ad principes; secretaria Epistolarum latinarum* (can. 264).

Tyto sekretarie mají povinnost sestavovati latinské dopisy papežovy, které jim byly svěřeny papežem (can. 264).

§ 43.

D. *Familiare papežství.*

Can. 328 prohlašuje zásadu, že o familiárech papežských platí výsady, pravidla a tradice papežského domu, ať mají titulu prelátského čili nic. Odtud zníníme se několika slovy o těchto familiárech, ačkoli Kodex sám bližšího nic nemá, odkazuje na dřívější poměry.

„Curia Romana“ je souhrnný název pro pomocníky papežské, v Římě zaměstnané při správě papežského úřadu. „Aula Romana“ bylo označení pro civilní správu papežskou, pokud stát církevní trval. Ke kurií patří mimo úřady shora vyjmenované ještě *preláti* a nižší *officiales*. K prelátům se počítají jednak všichni, kdož se účastní v jurisdikci in foro externo, jednak i ti, kdož mají pouze čestná práva (praelati honorarii). Různí se mezi *prelaturou iustitiae* a *prelaturou gratiae*.

Prvý úřad prelátský zastávají patriarchové, arcibiskupové, titulární biskupové v Římě sídlící, prefekti jednotlivých oddílů římského biskupského vikariátu, sekretáři kongregační, někteří asesoři, protonotarii, auditoři Roty atd.

Čestní preláti vykonávají jen určité funkce sobě svěřené nebo mají jen osobní vyznamenání. Sem patří na př. praelati domestici Sanctitatis Suae, protonotarii supranumerarii. Čestnými preláty jsou i osoby mimo kurií prodlévající.

Úředníci kurie, ustanovení bez hodnosti prelátské, jsou nazváni *curiales*. Sem patří *advokáti* (advocati) jako právní pomocníci, *příbraní* stranou neb ustanovení ex officio (z úřední povinnosti); procuratores (prokurátoři), již *zastupují* strany při vedení sporů a při jiných jejich věcech. Prokurátoři bývají spojeni v col-

legiu. *Notáři* vydávají věrohodné osvědčení o jednáních soudních neb aktech jurisdikce dobrovolné. *Sollicitatores* obstarávají věci manipulační při jednáních sporných a *expeditores* při věcech mimosoudních. *Agentes* jsou druhem prokurátorů pro menší věci mimosoudní a bdí nad výkonem věcí soudních v zájmu stran, aby nic se nepromeškalo.

§ 44.

5. O legátech papežských.

Kodex klade v čelo ustanovení o legátech papežských větu, že římský papež má právo, nezávislé na světské moci, vyslati kamkoli své vyslance, a to buď obdařené církevní jurisdikcí, buď bez ní (can. 265). Provedení tohoto práva církevního bude v praxi ovšem vyžadovati souhlasu příslušné státní moci, by legát případně vyslaný mohl také skutečně působiti, a to zejména tenkrát, byl-li vyslán se zvláštní jurisdikcí církevní, která by měla snad zasahovati do církevních poměrů v příslušném státě. Věc tato jest ovšem politicum a závisí na dočasném poměru státu k církvi.

Kodex různí tři druhy legátů:

1. *Legati a latere* (can. 266). Hodností touto může pouze kardinál býti obdařen. Pravomoc naň přenesená jest ovšem vždy jen delegovaná a může obsahovati celou jurisdikci papežskou. Kodex označuje to slovy, že je takový legát tamquam alter ego (pontificis). Obsah plné moci se řídí však vždy příslušným mandátem papežským. Od moci papežské, která je řádná, se různí moc legátova tím, že je delegovaná a že může se osvědčovati jen v určitém, teritoriálně vymezeném obvodu (legacii).

2. Legáti, již se vysílají jako

a) *nunciové* neb *internunciové* (can. 267).

To jsou stálí diplomatictí zástupci; kvalitativního rozdílu mezi nimi není. Nunciové počítáni jsou v právu mezinárodním do první třídy diplomatů (ambassadeur).

Jejich úkolem je bdíti nad poměrem mezi státem a církvi a pak nad poměry církevními, o nichž mají podávati zprávu papeži.

Tento obor jich působnosti je řádný (can. 267, § 1, bod 1, 2, 3).

Mimo to mívají mimořádnou plnou moc, která je však ve směr pohybu delegované (can. 267, bod 3).

Podle zvyku založeného na vídeňském reglementu z r. 1815 má nuncius přednost v diplomatickém sboru; Archiv für k. K. R., 103, 222.

b) *Delegati apostolici* jsou vyslanci papežští nediplomatičtí; jejich řádný úkol záleží pouze v dozoru nad církevními poměry v příslušných zemích jim vykázaných; vedle toho mohou míti mimořádnou plnou moc zvláště papežem udělenou (can. 267, § 2).

(Srovn. k tomu Index facultatum nunciů, internunciů a apoštolských delegátů v Archiv für k. K. R., 1922 102. svazek, str. 57 nsl. Delegation pro orientální církev působící v misijních zemích jsou podrobeny propagandě a kongregaci pro orientální církev, A. A. S. X., 508 nsl.)

Legátové nesmějí zasahovati do volného vykonávání jurisdikce místních ordinářů (can. 269, § 1).

Pokud není jinak stanoveno v příslušných papežských listinách, trvá úřad všechněch *legátů* dále i při uprázdnění papežského stolce (can. 268, § 1).

Úřad legátův *zaniká*:

- α) vyplněním mandátu;
- β) odvoláním legátovi oznámeným;
- γ) zřeknutím legátovým, jež bylo papežem přijato (can. 268, § 2).

3. *Legati titulární* (nati) jsou biskupové vyznamenání titulem apoštolských legátů vzhledem ke svému biskupskému stolci, z čehož jim však nevyplývá výsadní právo (can. 270).

Titul tento přísluší na př. arcibiskupu pražskému, salcpurskému, ostráhomskému, hnězdensko-poznašskému.

§ 45.

6. Patriarchové, primasové a metropolitě.

I. Kodex nemá ustanovení o jurisdikci patriarchů a primasů; poukazuje pouze na *ius particulare, které zachovává v platnosti*. Podle *ius commune* je patriarchát a primát pouhý titul, s nímž spojeno čestné právo a právo přednosti (can. 271). Patriarcha má přednost před primasem, primas před arcibiskupem, arcibiskup před biskupem (can. 280).

Biskup má *ve svém obvodu* přednost přede všemi arcibiskupy a biskupy, ovšem ne před kardinály, papežskými legáty ani vlastním metropolitou (can. 347, cf. can. 106).

Patriarcháty latinské a východní jsou tyto: v *Konstantinopoli*; v egyptské *Alexandrii* ritu latinského a koptického; v syrské *Antiochii* ritu syrského, maronitského, latinského a řecko-melchitského; pak v *Jerusalémě*. Další patriarcháty jsou: *Babylonensis*

Chaldaeorum, Ciliciae Armenorum, Indiarum Occidentalium (v Madridu), *Indiarum Orientalium* (v Goe).

Patriarchové ad honorem jsou v *Lisabonu* a *Benátkách*.

Hodnost *primasa* mají na př. arcibiskupové *salcpurský* (primas Germaniae), *malinesský* čili *mechelnský* (pro Belgii), *hnězdensko-poznašský* (pro Polsko).

Pražský arcibiskup má titul primasa Českého na základě obnoveného zřízení z r. 1627 (Primas Bohemiae).

Arcibiskup *ostráhomský* má jako primas uherský skutečnou jurisdikci; svolává totiž na synody *uherské* biskupy sobě podřízené, rozhoduje ve svém obvodu apelace proti rozsudkům metropolitů a vykonává jurisdikci nad *uherskými* opatstvími, která jsou vyňata z moci biskupské.

II. Náčelníkem církevní provincie je *metropolita* čili *arcibiskup*; Kodex nečiní mezi nimi rozdíl.

Hodnost tato je spojena s biskupským stolicem podle ustanovení papežského (can. 272).

Metropolita má tudíž dvojí postavení: jako biskup ve vlastní diecési a jako náčelník provincie (can. 273). Diecése podrobené jemu jako metropolitovi se nazývají diecésemi sufragánními (*dioceses suffraganae*), a biskupové *suffraganei* (can. 274).

Někteří biskupové nepodléhají svazku metropolitnímu; jsou *eximováni z moci metropolitovy*, na př. biskup krakovský. O jejich účastenství na sboru provinciálním viz § 46.

Výhradní práva metropolitní v diecésích sufragánních jsou tato (can. 274, bod 1—8):

1. Metropolita osazuje uprázdněná místa (právo *devoluční*), neosadil-li jich sufragán v době právem stanovené bez závažné překážky, ale jen v případě, že byla vykonána presentace od patronů (tamže bod 1).

2. Může udělit odpustky 100 dnů jako ve vlastní diecési (tamže bod 2).

3. Jmenuje vikáře kapitulního, opomenula-li tak učiniti kapitula diecéšní (tamže bod 3 a can. 432, § 2).

4. Metropolita dozírá k tomu, aby víra a disciplína byly přesně zachovávány (cf. na př. can. 338, § 4 co do sídelní povinnosti biskupské) a má podati zprávu do Říma o případných zlořádech (can. 274, bod 4).

5. Metropolita může visitovati diecési sufragánovu, jen zanedbal-li sufragán sám tak učiniti a byla-li visitace dříve od *apoštolského stolce* schválena (cf. can. 343, § 3).

V době visitace může však metropolita si počínati jako biskup ve vlastní diecési (can. 274, bod 5), t. j. má samostatnou trestní moc, ačkoli nemá zákonodárné moci v provincii.

6. Metropolita může vykonávati ve všech kostelích i eximovaných pontificalia jako biskup ve vlastním kostele (tamže bod 6).

7. Metropolita je druhou instancí soudní; odtud může přijímati apelace od rozsudků konečných nebo mezitímých s významem konečných a vynesných v první instanci (tamže bod 7; cf. can. 1594, § 1).

8. V první instanci může rozhodovati metropolita, jde-li o majetkové spory biskupovy, jeho mensy nebo biskupské kurie, ovšem nebyla-li věc za souhlasu biskupova předložena sborovému soudu diecésnímu, v němž zasedají oficiál a dva starší soudci synodní (can. 1572, § 2; a can. 274, bod 8).

Moc arcibiskupská jak po stránce jurisdikční, tak i duchovní má symbol v *pallium* (can. 275), za které musí arcibiskup žádati, by uznal svou podřízenost. Pallium se uděluje Římem arcibiskupovi pouze ad personam a pouze pro určitou provincii. Pallium je nezcizitelné a klade se s arcibiskupem do hrobu. Kodex má podrobné předpisy o palliu v can. 275—279.

Arcibiskupové mají titul „Excellentissimus et reverendissimus“, Vaše arcibiskupská Milosti.

§ 46.

7. O sborech plenárních a provinciálních.

a) Sbory plenární (can. 281—282).

Ordináři více církevních provincií mohou se sejíti ve sboru plenárním, obdrževše k tomu povolení od papeže, který ustanoví svého legáta, aby svolal sbor a jemu předsedal (can. 281).

Takové sbory se konaly dříve jen v misijních zemích nebo v zemích mimoevropských, které měly ještě částečně ráz zemí misijních (na př. sbory konané v Baltimore 1852, 1866 a 1884). Dnes jsou tyto sbory zavedeny všeobecně.

Na sbor plenární se dostavují s hlasem rozhodujícím (*cum suffragio deliberativo*) jmenovaný legát apoštolský, metropolitě, sídelní biskupové, apoštolští administrátoři diecési, opatové a preláti *nullius*, vikáři a prefekti apoštolští a vikáři kapitulní. Sídelní biskupové mohou za sebe vyslati koadjutora neb auxiliára (can. 282, § 1).

Biskupové titulární, přebývající v obvodu, z něhož ordináři se scházejí, musejí se dostaviti na sbor, byli-li pozváni legátem papežským; pak mají hlas rozhodující, ledaže by při svolán sboru něco jiného bylo výslovně stanoveno (can. 282, § 2).

Na sbor mohou býti pozváni ještě klerikové jak světští tak řeholní, kteří však mají pouze hlas poradní (*suffragium consultivum*, can. 282, § 3).

b) Sbory provinciální (can. 283—286).

V jednotlivých provinciích budiž provinciální sbor konán alespoň každý dvacátý rok (can. 283).

Metropolita svolává sbor a předsedá mu; je-li důvodně zaneprázdněn, nebo je-li stolec arcibiskupský uprázdněn, přejímá tento úkol sufragán, starší co do nabytí sufragánního biskupství (can. 284, bod 2).

Sbor se koná vždy v provincii; předsedající zvolí místo slyšev všechny, kdož mají právo se dostaviti s hlasem rozhodujícím; nejsou-li zvláštní překážky tomu závadou, nebudiž kostel metropolitní opomenut (can. 284, bod 1).

Biskupové, kteří nepodléhají metropolitovi, opati a preláti *nullius*, arcibiskupové bez sufragánů mají si zvoliti nějakého sousedního metropolitu jednou pro vždy, jehož provinciálního sboru chtějí se zúčastniti, neučinili-li tak již dříve po předchozím schválení stolce apoštolského (can. 285).

Dalšími účastníky s hlasem rozhodujícím jsou všichni ordináři z provincie, kteří byli shora jmenováni jako účastníci sboru plenárního, vyjma ovšem legáta papežského, který není na sboru provinciálním (can. 286).

Titulární biskupové, přebývající v obvodu provincie, mohou býti předsedou pozváni na sbor, a to s hlasem rozhodujícím, ovšem souhlasí-li s tím alespoň většina účastníků s hlasem rozhodujícím; jinak je možno povolati je pouze s hlasem poradním (can. 286, § 2).

Pouze s hlasem *poradním* mají účastenství:

1. dva kanovníci (nebo dva konsultoři) voleni katedrální kapitulou (nebo konsultory diecésními) v každé diecési, jejíž ordinář jest účastníkem sboru (can. 286, § 3).

2. Vyšší představení *duchovních* řeholí vyňatých (cf. can. 488, bod 4 a 8) a klášterních kongregací (*congregationum monasticarum*, cf. can. 488, bod 2), sídlící v provincii, musejí býti na sbor pozváni a se dostaviti neb ohlásiti sboru, jaká překážka je od toho zdržuje (can. 286, § 4).

3. Duchovní světští nebo řeholní, *po případě* zvaní na sbor (can. 286, § 4).

Předpisy společně oběma druhům sborů (can. 287—291).

Účastníci oprávnění k hlasování mají vyslati prokurátora, vadí-li jim překážka v účastenství, kterou však musí prokázati (can. 287, § 1).

Je-li toto zastupování svěřeno členu s hlasem rozhodujícím, přece neposkytuje druhého hlasu; je-li zástupcem někdo, kdo nemá jinak účastenství na sboru, má jen poradní hlas (can. 287, § 2).

Předseda určuje pořad jednání, opatřiv si k tomu na sboru *provinciálním* souhlasu rozhodujících účastníků.

Předseda zahajuje, přenáší, odročuje a ukončuje sbor (can. 288).

Kdo má povinnost účastenství na sboru, nesmí ho opustiti o své újmě, leda z vážného důvodu, který se schvaluje legátem resp. na provinciálním sboru účastníky rozhodujícími (can. 289).

Účastníci s hlasem rozhodujícím (Patres) mají pilně prozkoumati a se usnésti na tom, co by vhodně prospělo zmohutnění víry, utužení mravu, odstranění zlořádů, odklizení sporů, zachování neb uvedení jednotné discipliny v každém obvodu církevním (can. 290).

Po ukončení sboru má předsedající zaslati protokoly a úchvaly apoštolskému stolci, neboť nemohou býti dříve vyhlášeny, než byly prozkoumány a schváleny kongregací Concilii.

Účastníci sboru (Patres) sami se usnášejí na způsobu vyhlášení dekretů (usnesení) a na době, kdy zavazují (can. 291, § 1).

Koncilní dekreta prohlášená zavazují v celém obvodu zastoupeném koncilem; místní ordináři mohou od nich dispensovati jen výjimečně v jednotlivých případech z důvodu vážného (can. 291, § 2).

c) *Schůze biskupů* (conventus) (can. 292). Není-li jinak apoštolským stolcem stanoveno, má metropolita a v jeho zastoupení nejstarší sufragán (cf. can. 284) o to se starati, by místní ordináři se sešli alespoň každý *pátý* rok v ustanovený čas u metropolitě neb u jiného komprovinciálního biskupa a radili se, co by v diecésích mělo se provésti, aby náboženství se povzneslo, pak aby vše připravili, o čem by mělo se jednati na budoucím sboru (can. 292, § 1).

K těmto poradám mají se dostaviti také eximovaní biskupové, opatři a preláti *nullius* a arcibiskupové bez sufragánů, a to

u metropolitě, kterého si byli zvolili pro účastenství na sborech jednou pro vždy (can. 285, 292, § 2). Na schůzi určí se vždy místo budoucí porady (can. 292, § 3).

§ 47.

8. Vikáři a prefekti apoštolští.

I. Zvláštní organizace se vyskytuje v obvodech, kde pravidelná hierarchie není zavedena a kde nejsou ještě zřízeny diecése. V čele obvodů větších je *vikář* apoštolský (jeho obvod nazván vikariát, vicariatus); v čele menších obvodů (praefectura) je *prefekt* apoštolský. Vikář a prefekt jsou jmenováni apoštolským stolcem. Aby mohli se vykázati svým posláním, obdrží vikář list apoštolský a prefekt obdrží dekret (patentes litterae) vydaný Propagandou (can. 293, § 1, 2).

II. Povšechně je postavení obou hodnostářů vyznačeno tím, že mají táž práva a tutěž moc ve svých obvodech, jako mají sídelní biskupové ve svých diecésích (can. 294, § 1). Misijní fakulty pro apoštolské vikáře byly r. 1919 Benediktem XV. schváleny (Archiv für k. K. R. sv. 97 a 104). Oni mohou i bez biskupského svěcení udělovati *zejména* břimování, tonsuru a nižší svěcení, ovšem jen ve svých obvodech a pokud zastávají zmíněný úřad; mohou konati i všechna žehnání biskupům vyhrazená až na pontifikálie (can. 294, § 2, cf. 782, § 3 a 957, § 2).

Všichni misionáři (missionarii) jsou povinni se vykázati vikářům nebo prefektům listinami svědčícími jich misijnímu povolání a mohou pouze od nich obdržeti povolení vykonávati svůj úřad (can. 295, § 1, 2); i misionáři řeholního stavu jsou jim stejně podrobeni v misionářské činnosti (can. 296, § 1).

III. Vikář nebo prefekt mají urovnati, po případě rozhodnouti všechny spory vzniklé při správě duší; proti jich rozhodnutí je možný rekurs k apoštolskému stolci, avšak bez suspensivního účinku (can. 298).

Pouze vikáři apoštolští (ne prefekti) jsou zrovna tak jako biskupové povinováni se dostaviti do Říma, by podali zprávu (*visitare limina b. apostolorum Petri et Pauli*); při vážné překážce mohou tak učiniti i prokurátorem, třeba v Římě prodlévajícím (can. 299, cf. 341).

Vikáři a prefekti jsou však povinováni jako biskupové (cf. can. 340) podávati podrobné *písemné zprávy* o stavu svých obvodů, a to jak o klericích, tak i o laicích; zpráva tato musí

býti spolupodepsána alespoň jedním z konsiliářů (can. 300, § 1 a can. 302; formulář o zprávě byl stanoven Propagandou 16. dubna 1922 A. A. S. XIV., 287). Mimo to jsou povinováni zaslati apoštolskému stolci při ukončení každého roku misijní *statistiku*, tedy hlavně seznam osob na víru obrácených a pokřtěných, pak roční výkazy o přísluhování svátostmi současně se zprávou o důležitějších věcech (can. 300, § 2). Vikáři a prefekti nemají o své újmě opustiti obvodů sobě svěřených, a mají podobnou povinnost *visitační* jako biskupové (can. 301, § 1, 2).

Jako biskup má svou kapitolu na poradu, tak má si vikář a prefekt zříditi *radu* alespoň ze 3 starších a zkušenějších misionářů (*consilarii* can. 300, § 1) a má ve všech věcech důležitějších a obtížnějších si zajistiti jejich názor, a to alespoň písemně (can. 302).

Pokud se to jeví býti vhodným, mají vikáři a prefekti k poradě *svolávat* nejméně jednou v roce misionáře světské i řeholní neb aspoň význačné z nich, by mohli těžiti co nejlépe z jich zkušenosti a rady pro správu svého obvodu (can. 303). Tyto roční schůze poradní nemají nahraditi sborů; naopak mají býti konány sbory podle obdoby sborů plenárních (zde nazvaných i *regionales*), provinciálních a diecézních (tyto ovšem pouze ve vikariátech apoštolských); odchylka od jmenovaných sborů je ta, že zde není pro ně žádná doba stanovena a že jejich úchvaly musejí před prohlášením býti prozkoumány Propagandou (can. 304, § 2).

I předpisy o biskupském *archivu* mají býti zachovány (can. 304, § 1). Vikáři a prefekti mají věnovati pilný zřetel otázce *kněžského dorostu* z domorodců (can. 301). (A. A. S. XII., 345 nsl., XV., 369.) Nesmějí bez apoštolského stolce povolití misionářům od něho vyslaným, aby opustili navždy vikariát nebo prefekturu nebo se odebrali jinam, ani jich nesmějí odstraniti (can. 307, § 1).

Kdyby ovšem bylo vzniklo veřejné pohoršení, mají právo ihned odstraniti misionáře, vyslechnuvše napřed svou radu a upozornivše, možno-li, řeholního náčelníka, pokud jde o řeholníky; zpráva o tom musí pak ihned býti podána apoštolskému stolci (can. 307, § 2).

IV. Nebyl-li koadjutor s právem nástupnictví ustanoven apoštolským stolcem, má vikář nebo prefekt hned po příchodu do svého teritoria jmenovati *provikáře* nebo *proprefekta* buď z kleru světského, buď z kleru řeholního (can. 309, § 1). Tito jmenovaní

zástupci nemají jurisdikce, pokud úřaduje vikář nebo prefekt, mají leda jen pravomoc jim delegovanou, ovšem třebas v rozsahu moci generálního vikáře (A. A. S. XII, 120). Kdyby vikáře nebo prefekta nebylo nebo kdyby nemohli ani písemně vykonávati pravomoci své, a to pro zajetí, odstranění, vyhnanství nebo nezpůsobilost (cf. can. 429, § 1), tu provikář nebo proprefekt se ujme veškeré vlády, a to pokud apoštolský stolec neučiní nového opatření (can. 309, § 2). Jakmile tito zástupci nastoupili svůj úřad, musejí hned ustanoviti kněze, který by převzal jejich úkol, kdyby sami ho plniti nemohli (can. 309, § 3).

Kdyby náhodou se stalo, že nebyl nikdo stanoven zástupcem, tu pokládán za delegáta apoštolského stolce k vedení správy ten, kdo je senior ve vikariátu nebo prefektuře, t. j. ten, kdo je přítomný v příslušném obvodu a nejdřív byl se prokázal se svým misijním listem určovacím; a kdyby bylo více osob stejně kvalifikovaných, má přednost, kdo déle je knězem (can. 309). Každý, kdo takto převzal správu vikariátní nebo prefekturní, má o tom zpraviti apoštolský stolec co nejrychleji (can. 310, § 1). Mezitím mohou ovšem užívati všechněch práv řádných i přenesených, která příslušela vikáři nebo prefektovi, ledaže by šlo o práva udělená vzhledem k určité osobnosti.

Ačkoli byl někdo ustanoven jako vikář nebo prefekt na *určitou* dobu, má přece vytrvati ve své správě, pokud nový správce nebyl se uchopil úřadu, i kdyby stanovená doba byla již vypršela (can. 311).

V. Pokud možno mají vikáři i prefekti pracovati k tomu, by jich území bylo rozdělováno na kvasifary a na děkanáty po způsobu venkovských děkanů (Instrukce z r. 1920, A. A. S. XII., 331 nsl.). Tím má nenáhle se pracovati k vyrovnání s organizační biskupství.

Missionarii apostolici je pouhý titul, který se uděluje misionářům zvláště zasloužilým.

§ 48.

9. O administrátorech apoštolských.

I. Apoštolští administrátoři se ustanovují pouze v diecésích kanonicky zřízených, a to buď *sede plena*, t. j. při osazeném stolci biskupském, buď *sede vacante*, t. j. při jeho uprázdění. Papež je ustanovuje pouze z důvodů vážných a zvláštních, a to buď *trvale*, buď *na čas* (can. 312).

Je-li biskupský stolec *osazen*, ujímá se apoštolský administrátor správy tím, že předloží svůj jmenovací list biskupovi a kapitule; při tom se předpokládá, že biskup je přítomen v diecési a není duševně chorý; sekretář kapituly nebo kancléř kurie sepiše o tom protokol (can. 313, § 1; 334, § 3).

Je-li biskupský stolec *uprázdněn* nebo biskup *neprůčetný*, nebo *mimo svou diecési*, administrátor uchopuje se správy tím, že předloží svůj jmenovací list kapitule, jak právě bylo shora vyloženo (can. 313, § 2; cf. can. 334, § 3).

II. Oprávnění a privilegia administrátorova se posuzují z listu jmenovacího, a není-li nic zvláštního v něm stanoveno, podle zákonných předpisů (can. 314). Zákon ustanovuje toto:

Je-li administrátor ustanoven *trvale*, má totéž právní postavení jako sídelní biskup (can. 315, § 1).

Je-li administrátor ustanoven *na čas*, má celkem též oprávnění a tytéž povinnosti jako kapitulní vikář, ale přes to, že biskupský stolec je osazen, může přece visitovati diecési podle zákonných předpisů (can. 315, § 2, bod 1). I biskup přeložený na jiný stolec může býti administrátorem diecése, pokud nenastoupil na nový úřad (can. 315, § 2, bod 2).

Je-li administrátor ustanoven *při sedes plena*, je jurisdikce biskupa i jeho generálního vikáře přerušena (can. 316, § 1). Administrátor nepodléhá ovšem pravomoci biskupské, ale nesmí se vměšovati do osobních věcí biskupových, ani nesmí vystupovati soudně proti generálnímu vikáři z příčiny minulé správy (can. 316, § 2).

Brání-li se administrátorovi ve vykonávání jurisdikce nebo *zemřel-li*, budiž apoštolský stolec o tom ihned zpraven. Je-li biskupství *uprázdněno* nebo *není-li biskup průčetný*, platí v době mezitímní pravidla o *sedes impedita*, t. j. že biskupství nemůže býti pravidelně spravováno (cf. can. 429). Je-li však *biskup schopen* správy, převezme ji sám, ledaže by apoštolský stolec byl nařídil něco jiného (can. 317).

Úřad administrátorův nezaniká ani úmrtím papežovým ani biskupovým (can. 318, § 1). Úřad tento však zaniká, uchopil-li se biskup držení osiřelého biskupství (can. 318, § 2, cf. 334, § 3).

Na administrátory papežské nevztahují se ovšem předpisy o jmenování biskupů, ale jejich ustanovení jest u nás podrobena předpisu § 3, odst. 2. a 3. zákona 7. V. 1874, č. 50, ř. z.

§ 49.

10. O prelátech nižších (*praelati inferiores*).

Církev katolická má 34 opatství a prelatury *nullius* (sc. *diocesis*). Jde tu o samostatný obvod, oddělený od diecése jak co do kleru, tak i co do věřících; preláti, kteří spravují obvod takový, nazváni jsou opati nebo preláti *nullius* (sc. *diocesis*) podle toho, honosí-li se jejich kostel hodností opatskou nebo prostě prelátskou (can. 319, § 1). Aby mohlo se mluvit o opatství nebo prelaturě *nullius* v pravém slova smyslu, musí obvod jejich míti alespoň 3 fary. Takové útvary má na mysli Kodex. *Jiné* prelatury se řídí svým *zvláštním* právem (can. 319, § 2).

Opati a preláti *nullius* jsou jmenováni a dosazeni papežem; ale papež pouze stvrzuje volbu nebo povoluje instituci, přísluší-li volba nějakému sboru nebo má-li někdo presentační právo (can. 320, § 1). K řečené hodnosti vyžaduje se týchž vlastností, jakých je třeba u biskupa (can. 320, § 2). Pro platnost volby nějakým sborem se vyžaduje *absolutní* většiny hlasů, při čemž neplatné hlasy se nepočítají. Kodex nechal v platnosti partikulární ustanovení, podle kterého se vyžaduje po případě ještě většího počtu hlasů (can. 321).

Opat nebo prelát *nullius* se uvádí v držení svého úřadu týmž způsobem jako biskup (cf. can. 334, § 3); před tím nemůže žádným způsobem se ujmouti správy (can. 322, § 1). Ti pak, kteří mají býti benedikováni z rozkazu papežského nebo podle předpisů vlastní řehole, musejí si zaopatřiti benedikci od biskupa pravidelně do 3 měsíců od přijetí apoštolského listu (can. 322, § 2).

Řádná jurisdikce jejich rovná se zcela jurisdikci biskupské (can. 323, § 1).

Nemá-li prelát biskupského svěcení a byl-li po případě již benedikován, může vykonávati všechny úkony jako vikář a prefekt apoštolský (cf. can. 294, § 2); a mimo to může světit i kostely a oltáře nepřenosné (can. 323, § 2).

Vikáři generální se ustanovují jako při biskupech (can. 323, § 3; 366—371).

Opat nebo prelát má i kapitolu, a to buď řeholní buď světskou. Řeholní řídí se svými vlastními zákony a nařízeními; světská právem obecným (can. 324). Kdyby světská prelatura neměla kapituly, volí se konsultoři jako podle práva obecného (can. 326; cf. can. 423—428).

Uprázdni-li se řeholní opatství nebo prelatura *nullius*, převezme správu kapitula řeholní, nemají-li konstituce (řehole) jiného ustanovení; jde-li o světské opatství, nastupuje kapitula kanovníká. Obě kapituly jsou však povinovány voliti do 8 dnů vikáře kapitulního (cf. can. 432 nsl.), který vede správu až do volby nového opata nebo preláta (can. 327, § 1).

Nastanou-li *překážky* v pravidelné správě, platí tytéž předpisy jako při *sedes episcopalis impedita* (can. 327, § 2; cf. can. 429).

II. O biskupské pravomoci a o jejích účastnících.

§ 50.

1. O biskupech.

A. Biskupové jsou nástupci apoštolů, postavení z nařízení božského v čelo určitých obvodů, které řídí s řádnou pravomocí, jsouce podřízeni vrchní moci papežské (can. 329, § 1).

B. Papež je jmenuje (nominare) svobodně (can. 329, § 2). Má-li nějaký sbor právo voliti biskupa, rozhoduje absolutní většina voličů, při čemž neplatné hlasy se nepočítají; je-li podle zvláštního práva třeba většího počtu hlasů, budiž předpis tento zachovávan i nadále (can. 329, § 3; cf. 321).

Biskupem může se státi jen duchovní způsobilý (*idoneus*); o tom rozhoduje jedině apoštolský stolec (can. 330 a 331, § 3).

Již při kongregaci *konsistorní* (can. 248, § 2) bylo poznamenáno, že prozkoumává (*proces definitivní*) *canonicas inquisitiones* seu *processus super promovendis* (*proces informativní*); (cf. *Decretum Congr. Consist. 29. II. 1924 de processu inquisitionum circa promovendos ad episcopatum*. A. A. S. 1924, XVI., str. 160/161). Všude, kde jde o součinnost se státem, nastupuje *Congregatio pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis* (can. 255).

Požaduje se na kandidátu biskupství (can. 331, § 1, bod 1—5), že musí býti:

1. zrozen v platném manželství; nestačí ani legitimace napotomním manželstvím;
2. alespoň 30 let;
3. knězem alespoň již 5 let;
4. dobrých mravů, zbožný, horlivý, zkušený a způsobilý, aby mohl řídití příslušnou diecési;

5. doktorem neb alespoň licenciátem theologie nebo práva kanonického, kteréžto hodnosti měl nabýti na učilišti schváleném apoštolským stolcem, nebo musí býti dobře obeznámen v jmenovaných disciplínách. Je-li členem nějakého řádu, má míti od svých vyšších představených buď podobný titul, buď alespoň vysvědčení o plné způsobilosti.

I zvolený, presentovaný nebo designovaný musí míti vlastnosti právě vyložené (can. 331, § 2).

C. Právo voliti, presentovati neb určovati kandidáta biskupství může se zakládati pouze na privilegium uděleném apoštolským stolcem (can. 331, § 2). Kdo byl takovým způsobem (třebas i světskou vládou) za kandidáta navržen, může jedině od papeže obdržeti kanonické ustanovení (*provisio seu institutio*), jímž teprve se stává biskupem uprázdněné diecése. (Srov. způsob osazování biskupství v severních státech amerických, Kanadě a Novém Fundlandě, Skotsku, Brasílii, Mexiku a Polsku A. A. S. VIII., 400; XI., 124; XIII., 13; 222; 379; 430).

V Rakousku a v Uhersku jmenoval *pravidelně* vladař všechny biskupy (*nominatio regia*), ovšem musili býti státními občany (§ 2 zák. 7. V. 1874 č. 50 ř. z.; pro Uhersko srov. Benko: Štátne občanstvo r. k. biskupov [prelátov] v býv. Uhorsku; Právny Obzor IX., 1926, str. 65 nsl.). Toto právo příslušelo vladaři jako hlavě státu. Ježto jsme převzali prozatímně všechny zákony rakouské, resp. uherské, trváme na tom, že i právo jmenovati biskupy přešlo na vládu (§ 70 ústavy), již přísluší veškerá moc vládní a výkonná, pokud není výslovně vyhrazena presidentovi republiky, což v této věci se nestalo (§ 64 ústavy). Ale kurie nechce uznávati tohoto stanoviska tvrdíc, že *nominatio regia* byla výsadou udělenou stolcem apoštolským rakouskému císaři pouze ad personam a že zánikem jeho moci zanikla, čímž nastala prý *collatio libera* apoštolského stolce, jenž projevuje ochotu, dotazovati se vlády, je-li vyhlédnutý kandidát vládě vhod. (Benedikt XV. 1921 a Pius XI. 1922.) Tím stala se nominace spornou otázkou. (Srovnej k tomu: M. Pícha: Rakouské právo jmenovací nepřešlo na vládu republiky čsl.; Časopis kat. duch. 1925, ročn. 66 (91), str. 88 nsl.)

Olomoucký arcibiskup je volen kapitulou. Dřívější císařské právo „exklusivní“ nevhodného kandidáta stalo se stejně sporným, jako nominace (olomoucký statut z r. 1826, potvrzený císařem 1827).

Proces informativní se děje při nunciatuře, definitivní proces v Římě. Před konsekrací přísahali rakouští biskupové císaři věr-

nost v přítomnosti ministra kultu. U nás tato otázka není posud definitivně upravena.

Coadiutores cum iure succedendi se dosazují stejně jako biskupové.

D. Před kanonickou institucí nebo provisí musí kandidát vykonati vyznání víry před delegátem apoštolského stolce (can. 1406, § 1, bod 3) a přísahu věrnosti k apoštolskému stolci podle formule jím schválené (can. 332, § 2).

Kdo byl jmenován biskupem (i kardinál), musí do 3 měsíců od přijetí apoštolského listu přijmouti konsekraci biskupskou a během 4 měsíců má se dostaviti do své diecése, ledaže by mu vadila uznaná překážka (can. 333; cf. 238, § 2).

Nedostál-li prvé povinnosti, nenabývá důchodů z biskupství, které naopak připadají jmění kostela katedrálního; a vytrval-li by po nové 3 měsíce v této nedbalosti, pozbývá ipso iure biskupství (can. 2398).

Aby biskup mohl řádně se uchopiti vlády ve své diecési, musí napřed se ujmouti držení kanonickým způsobem; do té doby nesmí nikterak se vměšovati do vlády. Byl-li však někdo před svou designací za biskupa v diecési ustanoven jako kapitulní vikář, oficiál neb ekonom, může podržeti a vykonávati i nadále tyto úřady (can. 334, § 2).

Sídelní biskupové kanonicky se uchopují držení své moci tím, že předloží apoštolský list o svém jmenování v diecési buď sami buď zástupcem, a to kapitule katedrálního kostela u přítomnosti jejího sekretáře nebo kancléře kurie, který o tom sepíše protokol (can. 334, § 3).

E. Sídelní biskupové jsou bezprostřední a řádní pastýři v diecésích sobě svěřených (can. 334, § 1). Jim přísluší právo i povinnost spravovati diecési jak ve věcech duchovních, tak i majetkových, a to s pravomocí zákonodárnou, soudní a donucovací (správní) podle platných předpisů (can. 335, § 1). Biskupové musejí bděti nad zachováváním církevních zákonů; nemohou ovšem pravidelně dispensovati od zákonů obecných; o mimořádných dispensích mluveno shora v § 11 (can. 336, § 1; cf. can. 81). Biskupové mají pečovati o to, by se nezahlavily zlořády v církevní disciplíně v nižádném směru ani u kleru ani laiků (can. 336, § 2). V tomto směru má působiti zvláštní „*consilium a vigilantia*“, nařízené Piem X. v boji proti modernismu a nyní ještě zachované (Dekret Officia z 22. března 1918). Dále má se věnovati náležitá pozornost kázání (can. 336, § 3; cf. 1327).

Celkem nutno vytknouti, že pravomoc biskupů byla Kodexem co nejméně stanovena jako centrální v diecési, a že byla nemožno osamostatněna u porovnání s dřívějším právem.

Biskup není jen jurisdikcionářem, on je také veleknězem; odtud může vykonávati *pontificalia* v celé diecési i v místech eximovaných, to znamená vykonávati posvátné obřady, které vyžadují podle předpisů liturgických odznaků pontifikálních, t. j. berly a mitry (can. 337, § 1 a 2). Mimo diecési nemůže biskup vykonávati pontifikalií, leda za souhlasu místního ordináře buď výslovného, buď alespoň důvodně předpokládaného, a jde-li o kostel vyňatý, za souhlasu řeholního představeného (can. 337, § 1).

Biskup musí zachovávatí sídelní povinnost v diecési i tenkrát, má-li koadjutora (can. 338, § 1). Mimo diecési nesmí býti přes dva, nejvýš tři měsíce v roce, ať přerušené ať nepřerušené, a musí se postarati o to, by diecése nedoznala újmy v jeho nepřítomnosti. Podrobnosti o jeho nepřítomnosti v diecési jsou vyčteny v can. 338, § 2, 3.

Byl-li by biskup přes 6 měsíců bezdůvodně vzdálen své diecése, má to metropolita (cf. 274, bod 4) oznámiti papežskému stolci, a jde-li o samého metropolitu, musí tak učiniti nejstarší sídelní sufragán (can. 338, § 4).

Biskupové jsou povinni každých 5 let podati papeži zprávu o stavu diecése podle formulářů stanovených apoštolským stolcem (can. 340, § 1). Poslední jich úprava stanovena 4. listopadu 1918 A. A. S. X., 487, nsl.) s účinností od 1. I. 1921.

Pětiletí jsou přesně stanovena a počínají se 1. lednem 1911 (can. 340, § 2).

Kdyby rok stanovený pro podání zprávy připadl zcela nebo částečně na první dvouletí od nastoupení vlády v diecési, nemusí biskup pro tentokrát podati zprávu (can. 340, § 3).

V též rok, co podávají písemné zprávy, mají biskupové se dostaviti do Říma, by projevili úctu hrobům apoštolů Petra a Pavla (*visitare limina apostolorum*) a mají se představití římskému papeži (can. 341, § 1).

Biskupům mimoevropským však se povoluje, aby se dostavili do Říma teprve každého 10. roku (can. 341, § 2).

Biskup má učiniti zadost této povinnosti sám nebo případným koadjutorem nebo způsobilým knězem, který sídlí v samé diecési, ale to jen z vážných důvodů, které musejí býti schváleny papežským stolcem (can. 342).

Biskupové jsou povinni *visitovati* ročně svou *diecesi*, a to buď celou, buď části její tak, aby alespoň každých pět let visitace celé diecése byla vykonána; mohou *visitovati* buď sami, buď generálním vikářem nebo někým jiným, jsou-li důvodně zaneprázdněni.

Účel visitace je zabezpečiti pořádek, a vymýtití vše, co vadí spořádanému životu církevnímu (can. 343, § 1).

Biskup má právo si přibrati k visitaci dva duchovní i z kapituly katedrální nebo kolegiální jako průvodčí a pomocníky; on může si vyvoliti koho chce, při čemž se ruší kterákoliv opačná výsada nebo zvyklost (can. 343, § 2).

Neučinil-li by biskup zadost visitační povinnosti, nastupuje povinnost metropolitů, o níž již shora bylo mluveno, cf. can. 274, bod 4 a 5.

Visitaci podrobeny jsou osoby (klerus, řeholníci, spolky, věřící), věci (posvátná náradí, ostatky, obrazy svatých, semináře, majetek — kázání, správa svátostí) a posvátná místa (kostely, církevní budovy, hřbitovy), třebas vynatá, jsoucí v obvodu diecésním, ledaže by mohlo býti prokázáno *zvláštní* vynětí z visitace udělené apoštolským stolcem (can. 344, § 1).

Biskup může však *visitovati* eximované řeholníky jen v případech právem vytčených (can. 344, § 2).

Visitorator má si počínati jako otec, jde-li o nápravu; z jeho nařízení a rozhodnutí je možný rekurs, ale pouze s účinkem devolutivním.

Ve všech ostatních příčinách, kde jde o potrestání, musí biskup i v době visitace jednati podle právních norem (can. 345),

Biskup má vykonati *visitaci* s pečlivostí, avšak bez zbytečných průtahů; má dbáti toho, by zbytečným nákladem nikomu nebyl obtížným, by nikdo z účastníků *visitace* nepřijímal jakýchkoli darů, při čemž se zakazuje kterýkoliv opačný obyčej. *Místní* uznávaný obyčej rozhoduje i nadále o životních prostředcích poskytnutých účastníkům *visitace*, o nároku na mírné pohoštění a o výdajích cestovních (can. 346).

F. Diecése, jež kdysi byly katolickými, dnes jsou však v držení nevěřících (*in partibus infidelium*) nebo v držení nekatolíků, osazují se nadále, ježto tím má býti dáno na jevo, že tento stav je pouze skutečný, nikoli právní. Biskupové zde ustanovení se nazývají *episcopi titulares* proti biskupům sídelním (*residentiales*).

Biskupové titulární nemohou vykonávati jurisdikce ve své (nominální) diecési, ani nemohou se uchopiti držení vlády (can. 348, § 1).

Titulární biskupové jsou činni jako světicí biskupové u biskupů sídelních, a to jako pomocníci při vykonávání biskupského ordo, na př. při biřmování a svěcení kněžstva, nebo jsou v Římě činni jako preláti kuriální nebo mají samostatné postavení. Mnohdy bývá současně titulární biskup vikářem generálním.

U nás musí biskup titulární před papežským ustanovením býti oznámen vládě (výnos minist. kultu z 12. dubna 1901, č. 10.544).

Nemůže-li u nás hlavní biskup vydržovati titulárního biskupa ze svých příjmů, bývá placen z náboženské matice.

G. Jako *čestná práva* mají biskupové jak sídelní, tak i titulární tyto přednosti, a to ode dne, kdy věrohodně obdrželi zprávu, že se stali biskupy:

1. Mají řadu privilegií co do čtení mší, co do odpustků, žehnání, volby zpovědníka, kázání (can. 349, § 1, bod 1).

2. Mají právo nositi biskupské odznaky podle předpisů liturgických (can. 349, § 2), sem patří: mitra neb infule, berla pastýřská, kříž náprsní, biskupský prsten; fialová čapka kněžská (pileolus) a fialový biret, pak zvláštní roucha.

Residenční biskupové mají nad to ode dne, kdy se uchopili držení svého biskupství, tato práva (can. 349, § 2, bod 1—3):

1. bráti příjmy z biskupské mensy; spory o nich rozhoduje Congr. consistorialis A. A. S. XV., 39-III. roku 1922 (podle komise);

2. udělovati 50denní odpustky v místech podrobených jejich jurisdikci;

3. postaviti ve všech kostelích diecésních trůn s baldachýnem.

O tituluře biskupů Kodex nemluví.

Biskup se oslovuje podle církevní zvyklosti: Reverendissime et illustrissime domine; česky: Vaše biskupská Milosti, nejdůstojnější pane.

Mluvě o sobě užívá biskup v listinách názvu: Nos Dei et sedis apostolicae episcopus.

Kongrua, t. j. nejmenší příjem biskupský, stanoven u nás sumou 25.200 Kč; k tomu 4800 Kč osobního přídavku podle rozpočtu na r. 1927.

Poznámka. O *vynětí* z moci biskupské (*exemptio*) mluvíme na příslušných místech, na př. při nižších prelátech, ústavech nekolegiálních, v právu řeholním.

§ 51.

2. O koadjutorech a auxiliárech biskupských.

Pouze papež může stanovit biskupovi koadjutora (can. 350, § 1).

Kodex různí tři druhy koadjutorů:

1. Koadjutor biskupův s právem nástupnictví (*cum iure successionis*, can. 350, § 2).

2. Koadjutor biskupův bez práva následnictví; tento se nazývá *auxiliaris* (can. 350, § 3).

3. Koadjutor daný biskupskému stolci (can. 350, § 2).

Práva koadjutora biskupova jsou patrna z papežského listu, jímž se ustanovuje (can. 351, § 1).

Není-li jinak v tomto listu stanoveno, má koadjutor, ustanovený biskupovi zcela nezpůsobilému, všechna práva a povinnosti biskupské; je-li však biskup způsobilý k diecéšní vládě, má koadjutor jen tolik práv, kolik mu biskup svěřil (can. 351, § 2).

Biskup nemůže trvale jinému přenést, co koadjutor sám může a chce vykonat (can. 351, § 3).

Koadjutor ustanovený pro *biskupství* může vykonávat v diecési vše, co souvisí s ordo biskupským, vyjma ordinaci; v jiných věcech, tedy jurisdikčních, může jen tolik, kolik mu bylo svěřeno apoštolským stolcem nebo biskupem (can. 352).

Každý koadjutor musí předložit biskupovi apoštolský list jmenovací, aby se uchopil držení svého úřadu (can. 353, § 1). Koadjutor s právem nástupnictví a koadjutor stolci biskupskému daný musí mimo to předložit onen list i kapitule (cf. can. 334, § 3, can. 353, § 2).

Pouze kapitule předkládá se onen list všemi koadjutory, nemůže-li biskup sám již nic konat (can. 353, § 3).

Každý koadjutor má povinnost sídlit v diecési jako biskup, a to zejména v době, kdy biskup má dovolenou podle ustanovení can. 338 (viz shora); on může opustit diecési jen na krátkou dobu, svolil-li k tomu biskup *coadiutus* (can. 354).

Koadjutor s právem nástupnictví se stává ihned biskupem, jakmile biskupský stolec se uprázdní, pro který byl ustanoven; ovšem musil dříve se uchopit řádně držení koadjutorství, jak již bylo vyloženo (can. 355, § 1, cf. can. 353).

Úřad auxiliárův se končí, jakmile zaniká úřad biskupův, ledaže by něco jiného bylo stanoveno v papežském jmenovacím listě (can. 355, § 2).

Byl-li však koadjutor ustanoven pro biskupství, úřad jeho trvá přirozeně i v době uprázdnění.

U nás musejí souhlasit s ustanovením koadjutora *cum iure succedendi* činitelé, kteří mají vliv při ustanovení biskupa, ježto by jinak jich právo se stávalo bezcenným.

§ 52.

3. O synodě diecéšní.

Biskup svolává a řídí diecéšní synodu; generální vikář pouze na zvláštní mandát; kapitulní vikář nemá vůbec toho práva (can. 357, § 1).

Synoda se koná pravidelně v katedrálním kostele, ledaže by vážné důvody svědčily jinému místu (can. 357, § 2).

Synoda má se konat alespoň každý desátý rok a může se jednat na ní pouze o zvláštních zájmech kleru a diecéšních věřících (can. 356, § 1).

Kdyby biskup spravoval více diecézí z jakýchkoli důvodů, může svolat pouze jedinou synodu ze všech diecézí (can. 356, § 2), a to proto, že na synodě je pouze on jediným zákonodárcem, kdežto všichni ostatní účastníci mají jen hlas poradní (can. 362).

Na synodu se svolávají a mají se dostavit (can. 358, § 1, bod 1—8):

- a) vikář generální;
- b) kanovníci kostela katedrálního nebo konsultori diecéšní;
- c) rektor diecéšního semináře vyššího, t. j. určeného pro theology;
- d) venkovští vikáři;
- e) zástupce každého kolegiátního kostela, zvolený jeho sborem a z jeho středu;
- f) faráři místa, ve kterém synoda se koná;
- g) alespoň jeden farář z každého venkovského vikariátu, jenž má se volit všemi, kdož tam vedou právě správu duší; zvolený farář má se postarat o zástupce v době své nepřítomnosti (cf. can. 465, § 4);
- h) opati, kteří vedou klášterní správu a jeden z náčelníků každého řádu klerikálního (s většinou totiž kněžskou, can. 488, bod 4), prodlávajících v diecési, ustanoven jest k tomu provinciálem; je-li však provinciálovo sídlo v diecési, může provinciál sám se dostavit.

Pokládá-li biskup za vhodné, může povolati na synodu ještě i jiné hodnostáře, a to i všechny kanovníky, faráře, náčelníky klášterní, ano i jednotlivé světské kněze své diecése, ovšem vyjma ty, kteří musejí zůstatí na faráč, by správa duší neosiřela.

Takto pozvaní mají stejný hlas ve všem jak ostatní účastníci, ledaže biskup byl jinak stanovil při samém svolání (can. 358, § 2).

Kdož má se dostaviti na sbor, nemůže vyslati za sebe zástupce, je-li důvodně zaneprázdněn, ale má o tom zpravití biskupa (can. 359, § 1).

Biskup může donucovati nedbalé přiměřenými tresty k účastenství na sboru a je potrestati, ledaže by šlo o vyňaté řeholníky, kteří nejsou faráři (can. 359, § 2).

Biskup může v přiměřené době před synodou jmenovati jednu nebo více komisí z diecéšního kleru a z místa, kde synoda se koná, by připravili věci, o nichž bude se jednati na synodě (can. 360, § 1). Před konáním synodních schůzí má biskup všem účastníkům odevzdati osnovu dekretů, o nichž bude se jednati (can. 360, § 2).

Navržené otázky mají v přípravných seděních býti podrobeny volnému projednání přítomnými za předsednictví biskupa nebo jeho zástupce (can. 361).

Pouze biskup podpisuje synodní usnesení; tato usnesení zavazují teprve, byla-li na synodě prohlášena, ledaže by něco jiného bylo stanoveno (can. 362).

§ 53.

4. O kurií diecéšní.

Kurií diecéšní tvoří osoby, které jsou biskupovi nebo jeho zástupci nápomocny ve správě celé diecése (can. 363, § 1).

Sem patří generální vikář, oficiál, kancléř, promotor iustitiae, defensor vinculi (matrimonii et ordinationis), iudices synodales a examinadores, faráři konsultori, notáři a podřízení zřízeníci (apparitores) (can. 363, § 2).

Pokud jmenované osoby mají význam pouze v procesu, mluví o nich Kodex ve 4. knize can. 1573—1593; o generálním vikáři, kancléři, notáři, examinátorech a konsultorech se mluví v 2. knize can. 366 nsl.; cf. can. 365.

Jmenování všech osob vyznačených se děje písemně (can. 364, § 1; cf. can. 159.)

Jmenování musejí vykonati přísahu do rukou biskupových, že věrně budou konati svůj úřad, nehledíce k osobám, ale zachovávajíce právní předpisy a úřední tajemství (can. 364, § 2).

§ 54.

a) O vikáři generálním.

Vikář generální je církevní hodnostář, kterému přísluší úřadem samým (ne tedy delegací) v celé diecési jurisdikce ve věcech duchovních i majetkových, náležející jinak biskupovi právem řádným, s výhradou toho, co biskup sám sobě byl zachoval nebo co vyžaduje podle práva zvláštního zplnomocnění biskupského (can. 368, § 1; k tomu poukazužeme prozatím na can. 152; 357, § 1; 455, §§ 1, 3; 477, § 1; 686, § 4; 893, § 1; 958, § 1, bod 2; 959; 1104; 1155, § 1; 1162, § 1; 1283, § 2; 1285; 1303, § 3; 1414, § 3; 1423, § 1; 1432, § 2; 1466, § 2; 1487, § 1; 2220, § 2; 2236, § 3; 2314, § 2, o kterých případech mluvíme na příslušných místech).

Kodex má zde zření ke sporu, který panoval v kanonické literatuře o povaze moci generálního vikáře, zdůrazňuje, že obor působnosti vikářovy je stanoven zákonem a ne biskupem od případu k případu a pokládá proto jeho moc za ordinaria, jak projevuje v can. 366, kde o něm praví, „qui ipsum (sc. episcopum) *potestate ordinaria* in toto territorio adiuvet“ (ovšem vyjma případy zvláštní delegace).

Pokud není nic jiného stanoveno, přísluší generálnímu vikáři také provádění apoštolských reskriptů, které byly biskupovi vydány a dále mu příslušejí ještě pravidelné fakulty, které byly místnímu ordináři uděleny apoštolským stolcem (can. 368, § 2, cf. can. 66, § 2).

Generální vikář má býti biskupem ustanoven, kdykoli toho vyžaduje dobro správy diecéšní (can. 366, § 1).

Ustanovení se děje biskupem nezávisle, pročez může biskup volně odvolati vikáře, z čehož plyne, že úřad tento není beneficium, nýbrž pouhé officium (can. 366, § 2).

Pravidelně má se ustanoviti pouze jeden vikář; výjimkou se ustanovují dva nebo více, vyžaduje-li toho různost ritu nebo rozsáhlost diecése (can. 366, § 3). Tak má na př. pražský arcibiskup generálního vikáře v Praze a v pruském Kladsku. Vratislavský biskup má biskupské komisaře v *Morávce* pro Těšínsko a ve *Frývaldově* pro západní Slezsko.

Je-li generální vikář nepřítomen nebo zaneprázdněn, může biskup ustanoviti zástupce (can. 366, § 3).

Je-li diecése řízena biskupem, má generální vikář býti kněz ze světského duchovenstva a z diecése samé (can. 367, § 1, 3). Je-li diecése svěřena nějaké řeholi, může vikář býti i kněz této řehole (can. 367, § 2).

Vikáři má býti nejméně 30 let, má býti doktorem nebo licenciátem theologie nebo kanonického práva neb alespoň v těchto vědách velmi obeznámený (čestný doktorát) a v každém směru spolehlivý, zejména i v diecésní agendě obeznalý (can. 367, § 1). Vyloučen z této hodnosti je kanovník penitenciář, příbuzný biskupův, zejména v prvním stupni nebo v druhém dotýkajícím se prvního, pak farář nebo vůbec správce duší, vyjma případ nutnosti (can. 367, § 3).

Vikář má zpraviti biskupa o všech důležitějších věcech diecésní správy a zejména o všem, co se stalo nebo má se státi k udržení discipliny kleru a věřících (can. 369, § 1).

Vikář má spravovati diecési v záměru biskupském; tak zejména i při udělování milostí (cf. can. 44, § 2).

Jurisdikce vikářova *zaniká* jeho vzdáním (cf. can. 183—191), odvoláním biskupovým jemu oznámeným aneb uprázdněním biskupského stolce.

Jeho pravomoc se *přerušuje*, je-li přerušena biskupská pravomoc (can. 371).

U nás musí biskup oznámiti kultové správě ustanovení generálního vikáře (§ 3 zák. 7. května 1874, č. 50 ř. z. a výnos min. kultu a vyučování z 12. IV. 1901, č. 10.544).

Na pomoc generálnímu vikáři bývá partikulárně zřízen zvláštní úřad, *generální vikariát* č. *oficialát*, *konsistoř* neb *ordinariát*.

Kodex o tom nemluví. Asesory nebo konsistorními rady bývají kanovníci nebo duchovní, i laikové biskupem k tomu určení. Tím, že členové kapitul jsou přísedícími konsistorními, nahrazuje se v praxi často slyšení kapituly.

Titul konsistorních radů se uděluje mnohdy jako čestný. V politické praxi se obracejí na ordinariát, jde-li o věci biskupovy, a na konsistoř, běží-li o věci biskupské.

Skutečným radům konsistorním dává se církevně titul „Reverendissime domine, vysoce důstojný pane“.

§ 55.

b) O kancléři, notářích a archivu biskupském.

Biskup má stanoviti při své kurii nějakého kněze za kancléře, jenž bdí nad archivem a je vždy také notářem (can. 372, § 3).

Podle potřeby obdrží kancléř pomocníka, jenž se nazývá vicekancléřem (vicecancellarius nebo vicetabularius, can. 372, § 2).

Mimo kancléře notáře (can. 372, § 3) může biskup jmenovati ještě i jiné notáře; listiny jimi vydané nebo podepsané používají veřejné věrohodnosti (can. 373, § 1).

Notáři se ustanovují v určité diecési buď ke všem jednáním nebo jen k jednáním soudním nebo jen za účelem sepsání listin nutných v určité věci (can. 373, § 2; 374, § 2).

V trestních věcech kleriků musí býti notář knězem, jinak mohou i laikové konati notářský úřad, kdyby nebylo duchovních na snadě (can. 373, § 3).

Kancléř a notáři musejí býti muži neposkvrněné pověsti a bez každého podezření (can. 373, § 4). Úřad jich jest odvolatelný; proto může je odstraniti nebo suspendovati, kdo je ustanovil, neb jeho nástupce nebo představený, ale nemůže tak činiti kapitulní vikář, leda se svolením kapituly (can. 372, § 5).

Listiny notářovy mají podati věrný obraz veškerého jednání (can. 374, § 1, bod 1—2). Notář vydává listiny u úřadu uložené a potvrzuje pravost jich opisů těm, kdož mají právo žádati o vydání jich (can. 374, § 1, bod 3 a 384, § 1).

Biskupové mají zříditi na bezpečném místě archiv (archivum nebo tabularium), v němž mají se přechovávat všechny listiny důležité v celé agendě diecésní; listiny mají býti vhodně uspořádány; budiž zřízen inventář čili seznam listin s krátkým jich obsahem (can. 375, § 1, 2; cf. can. 372, § 1).

Kodex uvádí pak v can. 376—384 velmi podrobné praktické předpisy o službě archivní a o bezpečnostních opatřeních, aby se předešlo ztrátě a poškození listin nebo neoprávněnému užívání jich. Z těchto předpisů uvádíme jen některé zvláště důležité: Z archivu není dovoleno vynášeti listiny bez souhlasu biskupova nebo generálního vikáře, a listiny vypůjčené mají býti zase uloženy po 3 dnech; jen ve výjimečných případech smí tato lhůta se prodloužiti ordinářem (can. 378, § 1).

Biskupové mají míti svůj tajný archiv nebo v obyčejném archivu alespoň zvláště uzavřenou skříň, jiným nepřístupnou a nepřenosnou, ve které se uschovávají listiny tajné; každo-

ročně budtež co nejdříve spáleny listiny sepsané v trestních případech dotýkajících se mravu, byli-li příslušní vinníci již zemřeli neb uplynulo-li deset let od vydání rozsudku odsuzujícího, při čemž ve spisech se zanechá stručný obsah celé věci i s textem konečného rozsudku (can. 379, § 1).

Tajný archiv je přístupný pouze biskupovi; sede vacante má býtí zapečetěn a kapitulní vikář má právo jej otevřítí pouze u přítomnosti dvou kanovníků a sám do něho nahlédnouti, o čemž musí odpovídati biskupovi (can. 382).

Biskupové mají toho dbátí, aby sestaveny byly dvojmo inventáře nebo katalogy archivů kostelů katedrálních, kolegiálních a farních, pak archivů bratrstev a dobročinných ústavů; jeden exemplář má zůstatí ve vlastním příslušném archivu, druhý má se uschovati v biskupském archivu (can. 383, § 1).

Při vydání listin a jich opisů mají všichni, kdož pečují o archiv, zachovati všechny předpisy, vydané církevní vrchností, a v pochybných případech mají se obrátiti na místního ordináře (can. 384, § 2).

Každý, kdo sám nebo jinou osobou odcizil, zničil, zatajil nebo pozměnil listinu náležející biskupské kurii, propadá exkomunikaci vyhrazené simpliciter apoštolskému stolci a může nad to býti potrestán ordinářem odnětím officia nebo beneficia (can. 2405).

(Srovn. list kardinála Gasparriho italským biskupům o zachování církevních knihoven, archivů a museí z 15. dubna 1923. Il Monitore Ecclesiastico XXXV., 242. Archiv für k. K. R. 103, 225 nsl. Časopis kat. duch. 1926, str. 355 nsl.)

§ 56.

c) O examinátorech synodních a farářích konsultorech.

V každé diecési mají býti synodní examinátoři a faráři konsultoři, kteří se ustanovují na synodě na návrh biskupův (can. 385, § 1).

Počet jich se přenechává rozváznému úsudku biskupskému, a to nejméně 4, nejvíce 12 (can. 385, § 2).

Úkol examinátorů záleží ve zkoušení kandidátů, kteří se ucházejí o faru a pak jsou činní, podobně jako též faráři konsultoři v řízení, které se vede in nonnullis expendendis negotiis vel sanctionibus poenalibus applicandis, can. 2142 nsl. (bližší v procesu).

Táž osoba může býti examinátorem i konsultorem, ovšem ne v téže věci (can. 390).

Kdyby examinátoři nebo faráři konsultoři zemřeli nebo jinak odpadli v době mezi dvěma synodami, má biskup ustanovití zástupce (*prosynodales*) *vyslechnuv* dříve (*de consilio*) posudek katedrální kapituly (can. 386, § 1). Totéž platí, kdyby synoda se nekonala (can. 386, § 2). Funkcionáři tito, ať ustanovení na synodě nebo mimo ni, odstupují z úřadu po uplynutí deseti let od nabytí jeho neb i dříve, konala-li by se nová synoda. Ovšem mohou dokončítí jednání již zahájené a býti zase zvoleni (can. 387, § 1).

Zástupci vytrvají jen potud v úřadě, pokud zastoupení by byli zůstali v něm (can. 387, § 2),

Sesazení mohou býti od biskupa jen výjimečně z vážné příčiny a po dobrém zdání kapituly katedrální (can. 388).

Biskup může, avšak nemusí užítí synodních examinátorů při zkouškách, konaných za účelem připuštění kleriků k ordinaci a kněží ku prokázání způsobilosti býti zpovědníky nebo kazateli, a konečně i při zkouškách konaných v prvních třiletích s mladými kněžími (can. 389, § 2; cf. can. 130).

§ 57.

5. O kapitulách kanovníckých.

I. Kapitula je kolegium kleriků, s povahou právnické osoby (korporace). Jsou dva druhy kapitul: kapituly *katedrální* při biskupském kostele (capitulum cathedrale) a kapituly *kolegiální* při nebiskupském kostele (capitulum collegiale, collegiatum na př. u Všech Svatých v Praze, na Vyšehradě a v Staré Boleslavi; v Kroměříži a v Mikulově). Oba druhy kapitul mají společný účel: zabezpečení slavnostnější bohoslužby v kostele.

Kapituly *katedrální* mají nad to podporovati biskupa při správě diecése jako jeho senát i rada a při uprázdňném stolci biskupském mají převzítí správu diecése (can. 391, § 1).

Biskup je povinován *slyšetí* kapitolu (consilium) ve všech důležitějších věcech správy biskupské, které se vytknou na příslušných místech. Biskup je vázán na *souhlas* kapituly (*consensus*) pouze, jde-li o určité případy zcizení (can. 1532, § 3) i pronájmu a propachtování církevního statku (can. 1541, § 2) a pak při restituci kapitulních hodností a zřízení kanovníckých prebend (can. 394, § 2).

Kapitula *kolegiální* se nazývá capitulum insigne nebo perinsigne, má-li ten neb onen titul na základě papežského privilegia neb od nepamětných dob (can. 391, § 2). Tento titul příslušival již dříve některým kapitulám, které byly význačnými pro místní poměry, pro zvláštnost svých budov, pro počet kanovníků, atd.

Zřízení obou druhů kapitul (institutio, erectio), jakož i změny (innovatio) a zrušení (suppressio) jsou vyhrazeny apoštolskému stolci (can. 392) (congr. consistorialis: A. A. S. XV., 39, III.).

Při každém kostele kapitulním mají býti ustanoveny hodnosti (dignitates) a prosté kanonikáty, mezi které se rozdělí různé úřady. Z toho jde, že Kodex nerůzní již mezi dignitates a personatus, a to proto, že samy dignitates mají jen *čestnou přednost*, neboť zvláštní *jurisdikce* pro foro externo jim dnes chybí. Dále mohou býti při kapitulách též jiná nižší beneficia jednotného stupně nebo různých stupňů (can. 393, § 1).

Kapitula jako *korporace* pozůstává z dignitářů a z kanovníků, ledaže by něco jiného bylo stanoveno o dignitářích ve statutech kapitulních.

Do kapituly nenáleží nižší beneficiáti (mansionarii), kteří jsou ustanoveni na výpomoc kanovníkům (can. 393, § 2).

Kanonikáty bez přidělených požitků nemají býti zřízeny beze zvláštního povolení stolce apoštolského (can. 393, § 3).

Kapituly se dělí na capitula *numerata*, v nichž je tolik obročníků (praebendati), kolik jest obročí (praebendae); capitula *non numerata* jsou kapituly, v nichž je tolik členů, kolik může slušně býti vydržováno z jich důchodů, a to podle úsudku biskupova po slyšení kapituly (can. 394, § 1).

II. *Zřízení dignit* (hodností) je vyhrazeno apoštolskému stolci, ale biskup má právo oživit *za souhlasu* kapituly dignity snad zrušené a přidati k obročím v kapitule již zřízeným jiná obročí, a to buď kanovnická, buď beneficiální (can. 394, § 2).

Dignity jsou u nás různé jak počtem, tak i pojmenováním; na př. v Praze jsou 4 dignity: probošt, děkan, arcijáhen, scholastik; v Olomouci jest jich 5, děkan je zde první; v Litoměřicích a v Hradci Králové jest jen dignita jedna (děkan).

III. Zejména mohou biskupové provést změny, aby *majetkové poměry kapitulní byly líp upraveny*. Shledá-li se totiž, že při kostelech katedrálních a při kapitulách kolegiálních s přívlastkem „insignia“ jsou obročí tak malá, že i s denními příděly ze společného majetku (distributiones quotidianae) nestačí ke slušnému životu kanovníků, mohou biskupové učiniti nápravu

vyslechnuvše kapitolu a zaopatřivše si povolení apoštolského stolce; tato náprava se děje buď

a) tím, že biskup provede sloučení (unio) několika jednoduchých beneficií s obročími; buď, nestačilo-li by to,

b) tím, že zruší některá obročí za souhlasu laických patronů; užítky zrušených obročí a důchody ostatních obročí se určí na denní příděly; tyto příděly se věnují menšímu počtu podílníků, ale tak, aby přece jich tolik zbylo, kolik vhodně odpovídá nutné bohoslužbě a významu kostela (can. 394, § 3).

Kdyby však v kostelích katedrálních a kolegiálních nebyly denní příděly nebo kdyby byly příliš malé, mohou biskupové oddělití třetí část všech užitků, důchodů a příjmů z kapitulních úřadů a určití ji na denní příděly (can. 395, § 1).

Nedaly-li by se denní příděly zavést z kteréhokoli důvodu, má biskup stanoviti peněžité tresty na všechny nedbalé hodnostáře, kanovníky i beneficiáty, a to v té výši, aby odpovídaly přidělům a mohly je nahraditi (can. 395, § 2). (Cf. A. A. S. XVII., 381 nsl.)

Příděly přísluší pilným členům, při čemž se vylučuje každé podvodné srozumění a každá povolnost; mají-li hodnostáři příjmy oddělené od jmění nebo statků kanovníků, připadají jich propadlé příděly ostatním hodnostářům přítomným, jinak kostelnímu jmění, má-li toho potřebí, nebo jinému dobročinnému účelu podle úsudku biskupova (can. 395, § 3).

Každá kapitula musí si podle svých statut ustanoviti jednoho nebo více censorů, již se nazývají *punctatores*, aby denně zapisovali, kdo chybí při bohoslužbách, vykonavše dříve přísahu před kapitolou nebo jejím předsedou, že budou věrně plniti svůj úřad. Biskup může jmenovati k těmto zvoleným punktátorům ještě jiného. Kdyby punktátoři sami chyběli, má nejstarší z přítomných kanovníků je zastupovati (can. 395, § 4).

IV. *Udělování dignit* ve všech kapitulách je výhradním právem papežským (can. 369, § 1). Při dignitách jest *optio* zakázána, t. j. právo žádati uprázdněného místa na základě stáří v kapitule; opačný obyčej se odsuzuje a jen výjimkou jest optio tam přípustna, kde je stanovena zakládací listinou (can. 396, § 2).

Alespoň první hodnostář v katedrální kapitule má býti, možno-li, doktorem theologie nebo práva kanonického, jsou-li ovšem ostatní podmínky splněny (can. 396, § 3). Není-li nic jiného v statutech kapitulních stanoveno, přísluší dignitářům a ka-

novníkům podle pořadu precedence zejména tato práva i povinnosti (can. 397):

1. biskupa zastupovati ve vykonávání svatých obřadů o důležitějších ročních svátcích;

2. svolati kapitolu, jí předsedati a zaříditi službu chorovou, ovšem je-li dignitář sám ze středu kapituly (can. 397, bod 1; 4).

V. Každý kostel katedrální musí míti úřad kanovníka *theologa*, a možno-li i kanovníka *penitenciáře*. Kolegiální kostely, zejména s titulem insignes, mohou míti úřad kanovníka *theologa* a *penitenciáře* (can. 398, § 2). K tomu musí býti zvoleni kněží nejzpůsobilejší; přednost mají doktoři *theologie*, jde-li o *theologa*; *penitenciáři* mohou býti i doktoři práva kanonického. Těmto má býti již 30 let (can. 399, § 1). Že oba tito kanovníci mají se vyznamenávat bezúhonným životem, vynikajícími mravy a učeností, rozumí se samo sebou; kde posud konkurs byl zachovávan při osazení, má i nadále býti ponechán (can. 399, § 2; tudíž také u nás). *Penitenciáři* nesmějí současně zastávat jiného úřadu v diecési, s nímž je spojena jurisdikce pro foro externo (can. 399, § 3).

Úkol *theologa* spočívá v tom, že má v kostele vykládati svaté písmo, po případě jiné obory katolického učení o dnech a hodinách stanovených biskupem po vyslechnutí kapituly (can. 400, § 1). Z důležité příčiny může biskup kanovníku *theologovi* naříditi, by na místě výkladů v kostele učil *theologickým* předmětům v semináři (can. 400, § 3); pak je zproštěn služby chorové, má však nárok na všechny příjmy kanovnické (A. A. S. XVI., 397).

Kanovník *penitenciář* má podle práva řádnou, avšak nepřenesitelnou moc, aby rozhřešoval i z hříchů a censur vyhrazených biskupovi; moc tato vztahuje se jak na cizí příslušníky přebývající v diecési, tak na diecéšány prodlévající mimo obvod diecéšní (can. 401, § 1).

Je-li s kapitulou spojena správa duší, budiž tato vykonána vikářem farním (can. 402; cf. 471).

VI. *Jednotlivá beneficia a kanonikáty* (ne dignity) v kostelech katedrálních a kolegiálních volně uděluje biskup vyslechnuv příslušnou kapitolu (A. A. S. XVII., 582, III); kterékoliv obyčejové právo opačné současně se zrušuje a kterýkoliv opačný privilej se odvolává, i *optio*. V platnosti zůstávají nadále jen opačné předpisy obsažené v *zakládací listině* a pak vyhrazené právo (reservace) papežské (can. 1435 a can. 403, a ovšem can. 3) (A. A. S. XI., 477; XII., 573; XV., 544; XVI., 432).

Biskup má udělit kanonikáty jen *kněžím* vynikajícím učeností a bezúhonným životem (can. 404, § 1). Při tom mají míti přednost při stejné jinaké kvalifikaci, kdož jsou doktoři *theologie* nebo práva kanonického, nebo kdož vykonávali chvalitebně úřad církevní nebo učitelský a pak ti, kdož při nově zavedených zkouškách novosvětců byli zvláště se vyznamenali (can. 130, § 2 a can. 404, § 2). (Srov. usnesení interpretační komise 26. XI. 1922 [A. A. S. XV., 128]: všechny výjimky co do domorodců zrušeny až na konkordáty, zakládací listiny, ovšem za šetření zákazu simonie [can. 3, 1435, § 3]).

U nás platí při ustanovování kanovníků tyto předpisy:

Papež udílí v kapitulách katedrálních hodnost první (proboštví nebo děkanství) a podléhá-li tato soukromému patronátu, hodnost druhou (§ 3 zák. z 1874, č. 50 ř. z.).

Papež přihlíží k doporučení vlády (*commendatio*) učiněnému po slyšení biskupa diecéšního. V Praze a v Olomouci volí sice kapitula prvního hodnostáře, ale volba se pokládá pouze za návrh, jenž musí dojiti teprve schválení vládního a zasílá se pak do Říma. Ostatní způsob osazování míst kapitulních určen ve stanovách kapitulních a jeví se buď jako jmenovací právo vlády, buď jako volba kapitulou, buď jako presentační právo soukromé, buď jako jmenovací právo biskupské, buď jako právo opční. Kdož byli i vládou navrženi, resp. jmenováni, musejí teprve býti církevně instituováni; jmenování poskytuje *ius ad rem*, t. j. nárok na ustanovení.

Nejv. správní soud rozhodl, že jmenovací právo, jež bývalý císař měl při obsazování kanonikátů, přešlo na minist. radu (*Bohuslav*, č. 1827, 1828).

Revise kapitulních statut vzhledem k ustanovením C. I. C., byla nařízena koncilní kongregací 25. července 1923 (A. A. S. XV., 453) do šesti měsíců; uplyne-li lhůta bezvýsledně, má biskup předsedati kapitule sám stanovy.

VII. Dignitáři, kanovníci a beneficiáti uchopivše se předepsanou cestou (can. 1443—1445) držení svého benefícia, ihned nabývají odznaků svého důstojenství, všech výsad, pak místa (*scamnum*) v choru, práva na užitek a přiděly i hlasu v kapitule (can. 405, § 1, cf. 411, § 3). Před uchopením se držení úřadu jsou povinni vykonati vyznání víry (can. 405, § 2, cf. can. 1406—1408).

VIII. Biskup má právo jmenovati *čestnými* kanovníky kněží jak diecéšní tak i mimodiecéšní po posudku (*cum consilio*) kapituly, ke které kanovník má náležeti; biskup má však užiti

tohoto práva jen málokdy a opatrně; ani vikář generální ani kapitulní nemají tohoto oprávnění (can. 406, § 1). Jde-li o kněze z cizí diecése, musí biskup zaopatřit si ještě souhlas cizího ordináře, a to pod trestem neplatnosti jmenování a musí mu oznámiti všechny odznaky a privilegia, jež kandidát má budoucně míti (can. 406, § 2).

Čestní kanovníci mají i místo v choru (can. 407, § 2). Kodex má pak podrobné předpisy o tom, kde a jak mohou býti uplatňována oprávnění čestná, jaká je precedence mezi různými kapitulami, jich hodnostáři, kanovníky i obročníky, jaké roucho mají nositi a pod. (cf. can. 407—409; A. A. S. XVII., 538).

IX. Každá kapitula má míti své *stanovy*, které musejí býti zachovávány všemi členy kapitulními (can. 410, § 1). Stanovy správně kapitulou usnesené musejí býti stvrzeny biskupem, bez jehož schválení nemohou později býti ani zrušeny ani změněny (can. 410, § 2). Nevyhověla-li by kapitula do šesti měsíců biskupskému nařízení, by sdělala stanovy, může biskup sám je kapitule stanovit (c. 410, § 3).

Kanovníci mají konati beze zvláštního pozvání pravidelná *sedění* věnovaná věcem svého kostela a kapituly; mimořádná sedění (na základě zvláštního předepsaného pozvání) mohou se konati, kdykoli to uzná za vhodné buď biskup, buď předseda kapitulní buď většina kanovníků (can. 411, § 1 a 2).

V kapitulách mají hlas kanovníci skuteční (čestní jsou vyloučení) a hodnostáři, tvoří-li spolu s kanovníky kapitulu (can. 411, § 3, cf. 393, § 2); *nemají* hlasu beneficiáti a mansionarij.

X. Biskup může si vyvoliti a podržeti dva členy z kapituly buď katedrální, buď kolegiální, by mu napomáhali při funkcích kostelních a při službě diecésní (can. 412, § 2).

Kodex má ustanovení důležitá pro službu kostelní, která kanovníci mají ji vykonávati, avšak to jsou věci po stránce právní méně rozhodující (can. 412, § 1 [A. A. S. XVII., 245 nsl.], can. 413, 414, 416, 417, 419).

Ke *službě chorové (kostelní)* je povinen každý kanovník; Kodex však zná dva druhy případů, které osvobozují od této povinnosti; vypočítává 1. čtrnáct případů, kdy kanovník, ač nepřítomen při službě chorové, přece bere užítky *obroční a denní příděly* (can. 420, § 1; § 2 má nad to ustanovení o *distributiones inter praesentes*) (cf. rozhodnutí interpret. komise z 20. V. 1923, A. A. S. XVI., II) a 2. čtyry případy, kdy kanovník, ač nepřítomen při službě chorové, bere *pouze* užítky obroční bez denních pří-

dělů (can. 421, § 1; A. A. S. XVII., 510), resp. dvě třetiny přídělů, složených jak z denních přídělů, tak i z užitků obročních, kdy totiž užítky obroční záležejí pouze v přídělech nebo jsou tak malé, že nedosahují ani třetí části přídělů (can. 421, § 2).

Každý kanovník a beneficiát povinovaný k denní službě chorové má právo na dovolenou tříměsíční v jednom roce buď nepřerušene, buď přerušene, nevyžadují-li stanovy vlastního kostela nebo platný obyčej delší služby; při čemž každý opačný obyčej se ruší (can. 418, § 1). V době dovolené odpadá každý druh přídělů, třeba by ostatní kapituláři k tomu svolili; kanovník má jen právo na užítky obroční nebo na dvě třetiny přídělů, skládají-li se všechny důchody obroční pouze z přídělů (can. 418, § 3).

Pouze od apoštolského stolce mohou obdržeti *indultum iubilationis* obročníci, kteří nepřerušene a chvalitebně sloužili čtyřicet let při témž kostele nebo při různých kostelích téhož města neb aspoň při chorové službě diecésní (can. 422, § 1). Kanovník *jubilatus* má právo na užítky obroční i na příděly, třeba inter praesentes, ačkoli nesídlí v místě beneficia, ledaže by tomu bránily buď vůle zakladatelova nebo dárcova, buď stanovy kostelní, buď obyčej (can. 422, § 2).

Jubilovaný kanovník však nemá práva optandi, i uznáno-li právo toto v zakládací listině (can. 422, § 3).

XI. Je-li kostel katedrální nebo kolegiální současně i farním, řídí se právní poměr mezi kapitulou a farářem normami kodexovými, ledaže by něco jiného bylo stanoveno v privileji papežském nebo ve zvláštní úmluvě učiněné při založení fary a schválené ordinářem (can. 415, § 1). Podle Kodexu přísluší faráři (can. 415, § 2):

1. čísti mši pro lid věřící, v předepsaný čas kázati a vyučovati věřící v křesťanských základech;

2. opatrovati knihy farní a vydávati z nich výtahy;

3. vykonávati funkce vyhrazené faráři (cf. can. 462). Kapitule přísluší pouze vykonání pohřebních obřadů i čtení mše zádušní, když zemřel dignitář nebo kanovník, třeba jen čestný, nebo beneficiát;

4. vykonávati všechny ostatní funkce ne přesně farní, které pravidelně se vykonávají ve farách, není-li tím chorová služba ohrožena a nevykonává-li jich kapitula;

5. farář sbírá a rozděluje almužny poskytnuté ve prospěch přifařených (can. 415, § 2; 1—5).

Proti tomu přísluší *kapitule* (can. 415, § 3, 1—3):

1. opatrovati svátost oltářní;
2. bdíti nad zachováváním liturgických obřadů při funkcích vykonávaných faráři v kostele kapitulním;
3. starati se o kostel a spravovati jeho jmění se zbožnými legáty.

Kapitula a farář nemají si překážeti při funkcích sobě vyhrazených. Vznikl-li by spor, má místní ordinář rozhodnouti rozepři, při čemž musí především se starati o to, aby katechetické vyučování a výklad evangelia byly stále zajištěny v době pro věřící nejprůhodnější (can. 415, § 4). Nejen že nesmí kapitula překážeti faráři ve vykonávání farní správy, kapituláři jsou nad to zavázáni *ex caritate*, aby faráři pomáhali tak jak ustanoví místní ordinář, zejména kdyby chyběli koadjutoři (can. 415, § 5).

XII. Proboštům a děkanům kapitulním (infulovaný) dává se církevně titul: „*Reverendissime, perillustris ac amplissime domine*“, „vysoce důstojný pane probošte, děkane“; kanovníkům kapitulním přísluší titul: „*Reverendissime domine*“, „vysoce důstojný pane kanovníku“.

XIII. *Capitulum ad honorem, ecclesia collegiata ad honorem* je vyznamenání pro určitý kostel, kdežto kanonikát při ní znamená osobní vyznamenání, nýbrž trvá pouze pokud kanovník jest ustanoven u onoho kostela *ratione officii*, naopak je takový kanovník *amovibilis* se ztrátou dřívějšího svého postavení. Při řečených kostelích není zvláštního kapitulního jmění; každý kanovník má příjem ze svého postavení jinakého. Chorové služby tu takřka vůbec není, hlavní účel záleží ve farní službě, ve vyučování náboženství a pod. (Hermann Nottarp, *Ehrenkanoniker u. Honorkapitel*. Savigny Zeitschrift, kan. oddíl XIV., 1925, str. 306 nsl.). Codex o nich nemluví výslovně, ale byly zřizovány i po vydání jeho (A. A. S. XVII., 89, 92, 94, 438).

§ 58.

6. O konsultorech diecézních.

Konsultori diecézní jsou kněží ustanovení biskupem v těch diecézích, kde kapitula katedrální posud nemohla býti zřízena neb oživena (can. 423). Konsultorů má býti aspoň nejméně šest, v diecézích s málo kněžími aspoň čtyři; všichni mají býti v městě biskupském nebo v místech nejbližšího okolí (can. 425, § 1) a mají se vyznamenávati zbožností, mravy, věděním a rozvahou (can. 423).

K úřadu svému se zavazují přísahou, že budou jej vykonávati věrně, nehledíce k osobám (can. 425, § 2).

Biskup jmenuje konsultory na tři léta (can. 424, 426, § 1).

Po projití každého tříletí může biskup povolati buď jiné konsultory, buď může potvrditi dřívější na nové tříletí (can. 426, § 2).

Odpadne-li nějaký konsultor z kterékoli příčiny, může biskup ustanoviti jiného, vyslechnuv rady ostatních konsultorů; takto jmenovaný zůstane v úřadě až do uplynutí příslušného tříletí (can. 426, § 3).

Případne-li ukončení tříletí zrovna do doby uprázdnění biskupského stolce, zůstávají konsultori v úřadě až do příchodu nového biskupa, který má provésti nové jich ustanovení do šesti měsíců od nastoupení (can. 426, § 4).

Kdyby však v době uprázdnění biskupského stolce nějaký konsultor zemřel nebo se zřekl, má vikář kapitulní po vyslechnutí rady ostatních konsultorů jmenovati jiného, kterému třeba stvrzení nového biskupa, by mohl vykonávati úřad *sede plena* (can. 426, § 5).

Plenum diecézních konsultorů má totéž postavení jako kapitula katedrální, kterou zastupuje (can. 427).

V tříletí jednotliví konsultori nebudtež odstraňováni, leda z důvodu vážného a po úřadě s ostatními konsultory (can. 428).

§ 59.

7. Sedes impedita a vacans; o vikáři kapitulním.

I. *Sedes episcopalis impedita* znamená, že biskup je buď nezpůsobilý, buď uvězněn, buď vyhnán, že tudíž nemůže ani písemně jednati se svými diecézany.

Nenařídí-li apoštolský stolec v takových případech nic jiného, spočívá vláda diecézní u generálního vikáře neb u jiného církevního úředníka, který byl ustanoven biskupem (can. 429, § 1).

Z důležité příčiny může biskup delegovati v určitém případě i více duchovních, kteří by po sobě v úřadě následovali (can. 429, § 2).

Kdyby však tito zástupci chyběli nebo kdyby i jim bylo bráněno ve výkonu diecézní moci, katedrální kapitula má ustanoviti svého vikáře, který povede správu s mocí kapitulního vikáře (can. 429, § 3).

Kdo převzal správu diecése, má o tom zpravit apoštolský stolec co nejrychleji (can. 429, § 4).

Upadl-li biskup do exkomunikace, interdiktu nebo suspense, má metropolita nebo v jeho zastoupení nejstarší sufragán (i kdyby šlo o metropolitu) ihned zpravit Řím, aby zařídil správu diecéšní. Metropolitovi přísluší totéž právo, jde-li o diecési nebo prelaturu, která si ho byla jednou pro vždy zvolila (can. 429, § 5; cf. 285).

II. Biskupský stolec se *uprazdňuje*:

1. smrtí biskupovou;
2. vzdáním, přijatým od papeže;
3. přesazením a
4. odnětím úřadu, oznámeným biskupovi (can. 430, § 1).

Až na udělení církevních beneficíí a oficií vše zůstává v platnosti, co bylo vykonáno generálním vikářem resp. biskupem, pokud nebyli řádně zpraveni o příčinách vyvolávajících uprázdnění diecése (can. 430, § 2).

Byl-li biskup transferován, má do 4 měsíců se uchopiti držení nové své diecése od kterého dne dřívější diecése jest uprázdněna. Do té doby má biskup ve své staré diecési:

1. práva a povinnosti kapitulního vikáře, při čemž moc generálního vikáře zaniká;
2. podrží čestné výsady sídelních biskupů a
3. běre užitky z biskupské mensy (can. 430, § 3, cf. 194, § 2).

III. V době uprázdnění přechází vláda v diecési na katedrální kapitulou, není-li snad přítomen apoštolský administrátor nebo nebylo-li Římem něco jiného stanoveno (can. 431, § 1).

Kapitula má pravidelně ustanoviti kapitulního vikáře, a to do 8 dnů od zprávy o uprázdnění biskupského stolce; vikář má na místě jejím převzít diecéšní správu a má-li mu příslušet též majetková správa, zvolí kapitula jednoho nebo více spolehlivých ekonomů (can. 432, § 1). Je-li jmění nepatrné, může vikář býti i ekonomem (can. 433, § 3).

Neučiní-li kapitula tak, jak bylo vylíčeno, připadá ustanovení vikáře metropolitovi; je-li však uprázdněn metropolitní kostel nebo metropolitní současně se sufragáním, připadá ono právo nejstaršímu sufragánu (can. 432, § 2).

Podobně se to má při eximovaných diecéších, opatstvích a prelaturách *nullius*: tu jest oprávněn metropolita, ke kterému byly řečené ústavy se připojily (can. 432, § 3, cf. 285).

Kapitula musí podati do Říma co nejrychleji zprávu o úmrtí biskupově, rovněž kapitulní vikář o svém ustanovení (can. 432, § 4).

Ustanoven může býti pouze jeden vikář kapitulní; každý opačný obyčej je zavržen. Jinaké ustanovení je neplatné (can. 433).

Ustanovení vikářovo a ekonomovo se děje volbou v kapitulním sedění (cf. can. 160—182) za šetření zvláštních předpisů kapitulních; k platné volbě je potřebí absolutní většiny, při čemž neplatné hlasy se nečítají (can. 433, § 2).

Za kapitulního vikáře může býti zvolen pouze kněz alespoň ve věku 30 let a nesmí býti již ani zvolen, ani nominován, ani presentován k uprázdněnému úřadu (can. 434, § 1).

Nebyly-li tyto požadavky splněny, má opětně metropolita, po případě nejstarší sufragán pro tentokráte zvoliti vikáře, neboť první volba je neplatná a všechna jednání neplatně zvoleného jsou po právu samém neplatná (can. 434, § 3).

Kapitulní vikář má býti dále doktorem nebo licenciátem theologie nebo práva kanonického neb alespoň v těchto oborech zcela zběhlý, mravů neposkvrněných, pobožný, učený a obratný (can. 434, § 2).

IV. Kapitula (do zvolení vikářova) a vikář mají řádnou pravomoc biskupskou jak ve věcech duchovních tak i majetkových, ovšem až na ta jednání, která jsou v právu výslovně zakázána (can. 435, § 1; k tomu sluší srovnati can. 357, § 1; 373, § 5; 406, § 1; 454, § 3; 492, § 1; 686, § 4; 893, § 1; 1303, § 3; 1423, § 1; 1487, § 1; 1590; o těchto případech mluvíme na příslušných místech).

Kapitula a pak vikář mají právo provésti apoštolský reskript udělený biskupovi a vykonávati fakulty pravidelně udělované místnímu ordináři (cf. can. 66, 368, § 2, 435, § 2).

Kapitula, pak vikář mají právo udělovati kterémukoli biskupovi výkon pontifikálií v diecési; a je-li vikář současně titulárním biskupem, může sám je vykonávati s vyloučením užívání trůnu s baldachýnem (can. 435, § 2).

Kapitula ustanovující vikáře nesmí sobě vyhraditi žádné jurisdikce a vůbec nemůže se vměšovati do pravomoci vikářovy (can. 437). Jakmile vikář vykonal *professio fidei* (cf. can. 1406 až 1408), nabývá ihned jurisdikce, aniž potřebuje nějakého schválení (can. 438).

Kapitulní vikář má co do precedence a čestných práv totéž postavení jako generální vikář (can. 439, cf. can. 370).

Pro rozsah moci vikářovy platí pravidlo „*sede vacante nihil innovetur*“ (can. 436); proto nesmí ani kapitula, ani vikář nic konati, co by mohlo býti na úkor právům diecéšním nebo biskupským; zejména je kapitulnímu vikáři přísně zakázáno, by

neodňal, nezničil, nezatajil nebo nezměnil kterékoli listiny kurie biskupské (can. 435, § 3).

Kapitulní vikář musí ovšem sídliti v diecési a má povinnost čísti mši pro věřící (can. 440).

Nebylo-li jinak pravoplatně ustanoveno, mají kapitulní vikář a ekonom právo na kongruu stanovenou na sboru provinciálním neb obyčejem obvyklou, která má se vzíti z příjmů biskupské mensy nebo z jiných požitků (can. 441, bod 1).

Ostatní požitky plynoucí v době sedisvakance budtež vyhrazeny biskupovi pro potřeby diecésní, příslušejí-li ovšem biskupovi sede plena (can. 441, bod. 2).

Ekonom má vésti správu majetkovou, jsa podřízen vikáři kapitulnímu (can. 442).

V. Moc vikářova a ekonomova *zaniká*:

1. byl-li vikář neb ekonom odvolán stolcem apoštolským;
2. vzdá-li se, což musí ohlásiti kapitule; přijetí kapitulou není však nutné k platnosti;
3. zemřel-li. Ustanovení nového vikáře neb ekonomu se děje stejným způsobem jako při ustanovení prvním (can. 443, § 1);
4. uchopil-li se nový biskup držení svého úřadu (can. 443, § 2).

Nový biskup musí žádati, aby kapitula, vikář kapitulní, ekonom a všichni úředníci se odpovídali za veškerá svá jednání v době sedisvakance a musí potrestati každého, kdož byl při tom se provinil, i tenkrát, byl-li by snad obdržel od kapituly neb od kapitulních delegátů odpuštění a propuštění po provedeném vyúčtování (can. 444, § 1, § 2).

§ 60.

8. O venkovských vikářích.

I. Biskupská diecése je rozdělena na okresy nebo distrikty, zahrnující v sobě více far; tyto venkovské okrsky jsou nazvány různě: venkovské vikariáty, děkanáty, arcipresbyteráty, též okresní vikariáty atd. (can. 217, § 1).

Náčelník venkovského okresu se ustanovuje biskupem z kněží a nazývá se *vicarius foraneus*, *venkovský vikář* (can. 445). Kněz k tomu vyvolený musí býti toho hoden; zvláště se vybírá z farářů (can. 446, § 1).

Venkovský vikář nemá benefícia a je tudíž volně odvolatelný (ad nutum episcopi, can. 446, § 2).

Synoda provinciální nebo diecésní může přisouditi vikáři zvláštní oprávnění; jinak však má vikář právo a povinnost bdíti nad tím, by v jeho okresu církevní život řádně se vyvíjel.

V tomto směru podléhají mu všichni klerikové jeho obvodu co do konání všech svých povinností po stránce duchovní a administrativní (can. 447, § 1, bod 1—4).

Za tím účelem má vikář visitovati fary svého okresu v době biskupem stanovené (can. 447, § 2).

Onemocní-li těžce farář vikářova okresu, má vikář se postarati o to, by nemocný nic nepostrádal ani ve směru duchovním ani hmotném, by byl po případě slušně pohřben; by v době jeho nemoci neb úmrtí nic se neztratilo, co náleží příslušnému kostelu, zejména také ne knihy a listiny (can. 447, § 3).

Mimo to má vikář svolati o dnech biskupem stanovených kněze svého okresu na schůze (collationes, conferentiae), o nichž bylo mluveno již shora (cf. can. 131) a má jim předsedati; kdyby však takových schůzí bylo více na různých místech obvodu, má bdíti nad tím, aby *správně* byly konány (can. 448, § 1).

Není-li vikář sám farářem, má sídliti v obvodu vikariátu nebo na jiném blízkém místě, a to podle předpisů biskupem vydaných (can. 448, § 2).

Alespoň jednou v roce má vikář podati místnímu ordináři podrobnou zprávu o svém okresu (can. 449).

Venkovský vikář má svou zvláštní vikariátní pečeť (can. 450, § 1); má přednost přede všemi faráři a ostatními kněžími svého obvodu (can. 450, § 2); nemá však proto přednosti v kapitule kolegiátní, jejímž je snad členem (A. A. S. XVII., 582, IV).

Titulatura děkanů jest u nás církevně: veledůstojný, „admodum reverende“.

II. Partikulárně bývají děkanové několika okresů ještě podřízeni vrchnímu dozoru starších děkanů, jejichž okres nazván komisariátem (na př. ve vratislavské diecési), archidiakonátem (v Uhersku), archipresbyterátem na př. v diecési olomoucké, brněnské, budějovické, královéhradecké a od roku 1910 pražské, kde archipresbyterům přísluší titul „Reverendissimus“.

Jiné označení pro zmíněné okresy je též „krajský děkanát“ neb „arciděkanství“ nebo děkanát proti viceděkanátu.

Postavení arciděkanů, arcijáhnů k děkanům je totéž jako postavení děkanů k farářům.

V Čechách mají někteří hlavní správci duchovní čestný titul *arciděkanů* a jich beneficia se nazývají arciděkanstvími. Jsou v Bílině, Falknově, Kutné Hoře, Krumlově, Liberci, Plzni, Polici a v Horšově Týně.

§ 61.

9. O farářích.

I. Farář je náčelníkem fary, která mu byla udělena in titulum se správou duší v podřízenosti pod místním ordinářem. Farářem může být buď kněz, buď církevní osoba právnická (can. 451, § 1).

Farářům jsou na roveň postaveni i nazývají se faráři:

1. quasi-parochi, to jsou správci tak zvaných quasi-paroeciae čili obvodů v apoštolských vikariátech a prefekturách (cf. can. 216, § 2, 3); srovn. dekret Propagandy 29. XII. 1920 (A. A. S. XIII., 17 nsl.);

2. zástupci farářovi, mají-li celou pravomoc farní (can. 451, § 2, bod 1, 2).

O vojenských kaplanech (militum cappellani) platí zvláštní předpisy papežské, ať jsou maiores nebo minores (can. 451, § 3).

Aby právnická osoba mohla být farářem, je nutno, by fara byla s ní sloučena pleno iure, a to s papežským povolením. O tom případě se mluví při sloučení beneficií (can. 452, § 1, cf. can. 1423, § 2). Právnická osoba nemůže ovšem v tomto případě vykonávat sama správy duší, musí stanovit za sebe zástupce. Tento zástupce má curam actualem, právnická osoba curam habitualem (in abstracto) (can. 452, § 2, cf. can. 471).

II. Farářem má se státi pouze kněz dobrých mravů a všechněch vlastností, kterých se vyžaduje jak v právu obecném, tak v právu partikulárním (can. 453, § 1, 2).

Úřad faráře je sice zásadně trvalý; ale v případech zákonem stanovených mohou všichni faráři být sesazeni (can. 454, § 1). Stálost však farářů není stejná; je větší a menší; podle toho se různí faráři na inamovibiles a amovibiles.

Odstranitelnost (remotio) farářů inamovibiles je stanovena can. 2147—2156; odstranitelnost farářů amovibiles jest upravena can. 2157—2161 (cf. ovšem též can. 2162—2185), o čemž se mluví v právu procesním.

K odstranitelným patří:

1. quasi-parochi (can. 454, § 4), a to proto, že quasi-paroeciae jsou vůbec měnitelný;

2. faráři řeholníci jsou odstranitelní jak podle pokynu místního ordináře, tak i řeholního představeného, a to stejným právem bez vzájemného jich souhlasu, ovšem po vzájemném o tom oznámení; biskup i řeholní představený jednají samostatně a nemusejí odpovídati ze svého jednání; volná jest ovšem stížnost do Říma, s účinkem pouze devolutivním (tamže, § 5).

Ostatní faráři jsou *inamovibiles*.

Stálé fary nemohou se přeměnit na nestálé bez papežského schválení; nestálé se přeměňují na stálé rozhodnutím biskupským po slyšení katedrální kapituly; tohoto práva nemá kapitulní vikář.

Nové fary mají být pravidelně zřízeny jen jako stálé; nestálými mohou být výjimečně pouze tenkrát, má-li biskup pro to vážné důvody ve zvláštních poměrech místních a osobních, a to vždy jen po slyšení kapituly (can. 454, § 3).

III. Není-li *osazení* nějaké fary vyhrazeno papeži, má právo *jmenovati* (nominare) a *dosaditi* (instituire) místní ordinář; každý opačný obyčej se zavrhuje; v platnosti však zůstávají výsady volby nebo presentace (can. 455, § 1).

Je-li biskupský stolec uprázdněn nebo je-li mu bráněno (cf. can. 429), má kapitulní vikář nebo vůbec zástupce diecése tato oprávnění:

1. ustanovuje zástupce farní (cf. can. 472—476);

2. stvrzuje volbu nebo přijímá presentaci na uprázdněnou faru a dosazuje zvoleného nebo presentovaného;

3. osazuje fary volné kolace biskupské (liberae collationis), je-li biskupství aspoň již po 1 rok uprázdněno (can. 455, § 2).

Generální vikář má též práva jako biskup, spravuje-li diecési v době sedis impeditae (can. 455, § 3, cf. 429, § 1); ale jinak může generální vikář vykonávat práva kolační pouze na základě zvláštního mandátu (can. 455, § 3).

Při farách *řeholních* navrhuje řeholní představený podle svých předpisů místnímu ordináři kněze své řehole; biskup pak ho dosazuje, má-li předepsané vlastnosti (can. 456).

Príslušný místní ordinář jmenuje quasi-parochi ze světského kleru, vyslechnuv své rady (consilium) (can. 457 a can. 302).

Místní ordinář má osadit uprázdněnou faru do 6 měsíců ode dne, kdy se dověděl o jejím uprázdnění, ledaže by zvláštní poměry místní a osobní přiměly biskupa k tomu, aby odložil osazení (can. 458).

Místní ordinář je ve svém svědomí a po právu zavázán udělití faru tomu, kdo je nejzpůsobilejší, beze zření k určitým doporučeným osobám (can. 459, § 1).

Při posouzení způsobilosti sluší přihlížeti jak k vědění, tak i ke všem vlastnostem, jichž třeba ke správě farní (tamže, § 2). Biskup má při tom přihlížeti ke všem zprávám, uloženým o kandidátu v biskupském archivu, a má si po případě zaopatřiti i tajné zprávy, třebas i mimo diecési.

Přednost mají při stejných poměrech ti, kdož se zvláště byli vyznamenali při zkouškách mladých kněží, konaných v prvních třech letech po vysvěcení (cf. can. 130, § 1, 2).

Mimo to musí biskup podrobiti klerika zkoušce sám a examinátory synodními. (K tomu srovn. rozhodnutí interpretační komise z 24. listopadu 1920 „de examine parochorum“, Acta A. S. XII., 573 nsl.). Za souhlasu examinátorů může dispensovati od této zkoušky pouze ty kněze, kteří ve vědě theologické byli se vyznamenali (can. 459, § 3).

IV. Všude, kde před vydáním Kodexu se dělo osazování *konkursem* zvláštním nebo všeobecným, zůstane to prozatím při tomto zvyku; zejména se zachovává ustanovení papeže Benedikta XIV. „Cum illud“ z 14. prosince 1742 o zvláštním konkursu.

Konkursem (concursum parochialis) se vyrozumívá jak ucházení o místo uprázdněné, tak i zkouška při tom konaná. Vypsání konkursu se žádá při osazování beneficií papeži vyhrazených, beneficií volné kolace biskupské a beneficií duchovního patronátu (ne patronátu laického ani smíšeného). Konkursu není potřeba při farách nestálých, při farách spojených plene iure, při ustanovení kapitulních zástupců v duchovní správě.

Bez konkursu lze osaditi fary výměnou, pak fary chudé, nebo nepřihlásil-li se nikdo, nebo mohly-li býti způsobeny spory konkursem.

V jiných případech jest osazení bez konkursu neplatné. Konkurs nebo vyzvání uchazečů vypisuje biskup nebo kapitulní vikář.

Lhůta k podání žádostí odůvodněných není pravidelně delší 20 dnů. Vyjma řeholníky může každý duchovní i z cizí diecése se přihlásiti. Kdo však se dopustil přestupku, může býti biskupem vyloučen z konkursu. Partikulárních předpisů přísnějších nutno vždy šetřiti.

Biskup určí uchazečům o vypsání místo termín ke zkoušce. Zkušebními komisary jsou examinatores synodales, resp. pro-

synodales, o nichž bylo shora mluveno. Jim se doručí seznam kandidátů s přehledem posavadního jich života.

Zkušební komise se skládá pravidelně ze tří komisařů za předsednictví biskupa nebo jeho zástupce.

Zkouška quoad scientiam se koná písemně pod klaurou, pak ústně. Zkušebními předměty jsou nauky theologické po stránce praktické, ale posuzuje se i kazatelská způsobilost kandidátova, jakož i vůbec způsobilost duchovenská (quoad vitam).

U nás se zkouší dogmatika, výklad sv. písma, morálka a pastorálka s liturgikou, právo církevní, katechese a žádá se celý rozvrh a částečně vypracování jednoho kázání, jakož i ústní přednes.

Posouzení kandidátů zní na způsobilost nebo nezpůsobilost, po případě většinou hlasů.

Kdo není spokojen s výsledkem konkursu, může rekurovati pravidelnými instancemi (metropolita, papež) do deseti dnů ode dne udělení úřadu, a to jak *a mala relatione examinatorum* za účelem své rehabilitace, tak i *ab irrationabili iudicio episcopi*, t. j. že biskup neudělil beneficia tomu, kdo je mezi aprobovanými dignior; rekurs je namířen tudíž proti praelectio episcopi.

Rozhodne-li metropolita stejně jako biskup, nelze dále rekurovati. V případě odchylného nálezu může praelectus rekurovati. Rekurs nemá účinku odkladacího.

Podle obecného práva konkursní zkouška hledí vždy jen k beneficiu uprázdněnému a musí se tolikrát opakovati, kolikrát někdo se uchází o úřad.

Jinak je tomu podle státního práva.

Předpisy o vypsání míst datují se z doby Josefinské; biskupové mají ostatně papežský indult vždy na 10 let udělený, by mohli podle něho se řídit i církevně.

Předpisy o farní zkoušce jsou obsaženy v cíis. rozhodnutí z 18. dubna 1850 a nařízení minist. kultu z 15. července 1850 č. 320 ř. z., ale státně se nevynucují.

U nás lze různiti dva konkursy, všeobecný a zvláštní.

Všeobecným konkursem se stanoví jenom způsobilost vědecká quoad scientiam (zkouška konkursní).

Zvláštní konkurs (vypsání místa) je zaveden při každém uprázdnění beneficia za tím účelem, aby nejhodnější kandidát byl dosazen.

Konkursní zkouška všeobecná č. generální se koná dvakráte do roka, na jaře a na podzim.

Zkoušce může se podrobiti každý kněz světský nebo řeholní, který je zachovalý a nejméně po tři léta plnil povinnosti správy duší nebo byl pět let zpovědníkem.

Kdo vykonal zkoušku, může se ucházeti po šest let o uprázdněná beneficia. Po šesti letech však musí se podrobiti zkoušce znova, nebyl-li od další zkoušky dispensován biskupem po vyslechnutí examinátorů.

U nás musejí dále všechna neřeholní (světská) beneficia se správou duší kteréhokoli patronátu býti osazena na základě konkursu; tudíž i kdyby patronát příslušel klášteru, ano i při řeholních beneficiích, je-li nutno je osaditi světskými duchovními; zato *není* třeba konkursu při jednoduchých beneficiích, při výpomocných místech, která nejsou beneficiemi a při řeholních farářích inkorporovaných resp. sloučených, kde se dosazují řeholníci.

Vypsání míst je dále nutno při uprázdnění kanonikátů § 5, zák. 7. května 1874, č. 50. ř. z.

Způsobilost se zkouší jako podle církevních zákonů. Z aprobovaných kandidátů volí biskup nejhodnějšího při libera collatio; při patronátních beneficiích prezentuje patron způsobem, o němž mluvíme při právu patronátním.

Rekurs do deseti dnů ode dne propůjčení beneficia jest obecnoprávní.

V. Farář smí míti pouze *jednu* faru definitivně udělenou, mimo případ far sloučených aequae principaliter.

Ve faře může býti jen jeden farář, který skutečně vede správu duší. Každý opačný obyčej a každá opačná výsada jsou zavrženy (can. 460, § 1, 2). (Srovn. rozhodnutí interpr. komise z 14. července 1922.) Správa fary náleží faráři od doby uchopení se držení (cf. can. 1443—1445); před tímto uchopením nebo průběhem něho musí vykonal vyznání víry (can. 461, cf. 1406, § 1, bod 7).

VI. Mezi farářem a jeho přífařenými panuje *přímus farní*, t. j. jen farář smí udělovati určité výkony svým přífařeným.

Vyhrazené výkony jsou tyto:

1. udělovati slavnostní křest;
2. donášeti veřejně svátost oltářní nemocným ve vlastní farnosti;
3. zaopatřovati těžce nemocné, pokud právo toto nepřisluší výjimečně někomu jinému (cf. can. 397, bod 3; 514, 848, § 2, 938, § 2);

4. ohlašovati svěcení kněžská a sňatky; asistovati při sňatcích a udělovati manželské žehnání (cf. Archiv f. k. K. R. 106. sv., 200);

5. pohřbívati mrtvé (cf. can. 1216);

6. žehnati domy na Bílou sobotu nebo v jiný den podle místního zvyku;

7. světití křestní vodu na Bílou sobotu, konati ve farním obvodu veřejné procesí mimo kostel (interpr. komise 12. XI. 1922 A. A. S. XIV., 661, I. a XVII., 582, V.), žehnati slavnostně mimo kostel vyjma případ, že jde o kapitulní kostel a kapitula sama vykonává tyto úkony (can. 462, bod 1—7).

VII. Farář má právo na dávky, které mu přiřkl buď obyčej, buď zákonné ustanovení (can. 463, § 1, cf. 1507, § 1).

Farář nesmí vymáhati větších dávek i byl by povinován je nahraditi (can. 463, § 2). Vykonal-li někdo jiný farní výkon, patří dávky přece faráři, ledaže jest jisto, že část přesahující taxu nemá mu připadnouti (can. 463, § 3).

Nemůže-li někdo platiti, nemá farář nikdy odmítnouti příslušného výkonu (can. 463, § 4).

Farář je povinován vykonávati správu duší u všech přífařených, pokud nejsou zákonně vyňati; jen biskup může z vážného důvodu vyjmouti z duchovní správy kláštery a zbožné ústavy, které se nalézají ve farnosti a nejsou již podle samého práva vyňaty (can. 464, § 1, 2).

Farář má sídliti ve farní budově (domus parocialis) blízko svého kostela; místní ordinář může z vážného důvodu dovoliti, aby farář jinde přebýval, není-li ovšem dům od farního kostela tak vzdálen, že by farní správa tím mohla doznati škody (can. 465, § 1).

Farář smí jednou v roce býti mimo faru dva měsíce, nepřerušene nebo přerušene, ledaže by vážné důvody oceněné ordinářem vyžadovaly delší nebo jen kratší nepřítomnosti (can. 465, § 2).

Kodex má pak ještě celou řadu jednotlivých ustanovení v příčině nepřítomnosti farářovy (cf. can. 465, § 3—6). (K tomu rozhodnutí interpr. komise ze 14. července 1922).

Farář je povinen *čísti mši* pro své přífařené (*pro populo*). Jednotlivosti jsou v zákoníku zvláště uvedeny (can. 466, §§ 1—5).

Farář má konati služby boží, přísluhovati svátostmi, napravovati zbloudilé své ovečky, laskavě se starati o chudé a nešťastné a co nejhorlivěji má se věnovati výchově mládeže (can. 467, § 1), má napomínati své přífařené, by pilně chodili do farního kostela, by byli přítomni bohoslužbám a kázání (can. 467, § 2).

Farář má se starati o nemocné, zejména o ty, kdož jsou blízcí smrti, má svátostmi je posílniti a duše jejich Bohu doporučiti (can. 468, § 1). Farář nebo jiný kněz asistující u nemocných může jim uděliti v nebezpečí smrti apoštolské požehnání a úplné odpustky (can. 468, § 2).

Farář má bdíti nad tím, by v jeho farnosti ničemu se neučilo, co je proti víře a mravům, zejména ve školách veřejných i soukromých (*pokud ovšem státní zákony dovolují takový dozor*), a má konati skutky lidumilnosti, osvědčovati víru a býti pobožným (can. 469).

Farář je povinován vésti *farní knihy*, a to knihu křtěnců, bířmovanců, sňatků a úmrtí; z těchto knih má farář koncem roku poříditi věrohodný opis a zaslati jej na biskupskou kurii (can. 470, § 3). Možno-li, má farář vésti i knihu o stavu svých přířazených (*liber de statu animarum*) a má všechny tyto knihy sepisovati podle zvyku církví schváleného a podle předpisu vlastního ordináře a pak má knihy bedlivě uschovávat (can. 470, § 1). V knize křtěnců má se také *poznámenati* přijaté bířmování, uzavřené manželství (ovšem ne matrimonia conscientiae cf. can. 1107), přijetí podjáhensství, vykonání slavného slibu řeholního a všechny tyto poznámky buďte vždycky přepisovány do křestní listiny (can. 470, § 2).

Farář má užívati farní *pečeti*, má míti *archív*, ve kterém jmenované knihy se přechovávají současně s biskupskými listinami a jinými důležitými dokumenty. O všem tom má se přesvědčiti ordinář nebo jeho delegát při visitaci nebo v jiné vhodné době; a svědomitě má toho se dbáti, by nic nepřišlo do cizích rukou (can. 470, § 4).

VIII. U nás je farářům ještě státními předpisy přikázáno hlavně vedení státních matrik (křestních, snubních a úmrtních; srovn. čl. 56 vládního nař. z 3. února 1926, č. 17 Sb. z. a n. provádějícího ústavní zákon jazykový) a tím evidence obyvatelstva; zejména mají faráři sestavovati seznamy jinochů podrobných povinnosti branné, vydávati matriční listy pro vojenskou evidenci, vydávati výtahy z matrik, činiti výtahy v příčině očkování, míti péči o nalezence, stvrzovati kvitance osob pensionovaných, kteří mají platy z veřejných pokladen, pokud výplata se činí přímo u nich, spolupodepisovati vysvědčení nemajetnosti a sepisovati populační tabely. Faráři jako vůbec matrikuláři, mají povinnost podávati příslušným okresním soudům periodické

seznamy o nemanželských porodech ve faře, § 15 I. novely k obč. z. z 12. října 1914 č. 276 ř. z. a měsíční výkazy o úmrtích, i negativní (nař. min. spravedlnosti 17. října 1925). Farář má účastenství při péči o sirotky a nalezence a vydává vysvědčení mravnosti. Jednotlivosti se vykládají v právu správním.

Jmění *farních kostelů* spravují farář, (farní obec) a patron kostela § 42 zák. ze 7. května 1874 č. 50). Jednotlivosti slíbil § 43; posud však nejsou stanoveny ani cestou nařizovací (§ 52). Jmění *beneficiální* spravuje farář za dozoru patronova a za vrchního dozoru biskupa a státu (§ 46 zák. cit.).

U nás vykonávají někdy farní jurisdikci lokální kaplani, lokalisté, což pochází z josefinské doby, kdy lokalie byly přeměněny na fary, mnohdy s nižší kongruou. Lokalie byly beneficia v obvodu farnosti, jichž povinnosti bývaly stanoveny fundacemi. Lokalisté jsou dnes postaveni na roveň farářům.

§§ 35—37 zákona ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. zaujímají stanovisko církvi neznámé, neboť mluví o zřizování *farních obcí* s korporacními právy. Všichni katolíci téhož obřadu bydlící v témž obvodu farním mají tvořiti farní obec. Ale slíbený zákon o ustanovení a o zastoupení farních obcí nebyl ještě vydán a proto mají až posud *jako dříve* zastupitelstva *obcí místních* (nikoli kdo jiný) obstarávati věci farních obcí (min. nař. z 31. prosince 1877 č. 5 ř. z. ex 1878), což po případě se příčí *zásadám* mezikonfesního zákona, poněvadž v místní obci mohou zasedati nekatolíci a nekřesťané. Dřívější správní soudní dvůr pokládá farní obce za právní podmět již existující, poněvadž neměl za to, že by mohly vzniknouti jen vydáním slíbeného zákona a to proto, že § 52 zák. ze 7. května 1874 č. 50 ř. z. připouští nařízení ministeriální až do doby vydání zvláštních zákonů, při čemž § 52 cituje zvláště § 37 o farních obcích. A takové nařízení bylo skutečně vydáno (*Budwiński* 1148 A, 1291 A). Zaujímá-li obvod farní obce více místních obcí, jsou příslušné místní obce vespolek orgánem farní obce a každá místní obec zastupuje farníky v ní bydlící (*Budw.* 3725 A); obor působnosti obcí v této příčině jest ovšem *přenesený*, nikoli samostatný (*Budw.* 13982). Srovn. rozh. soudu 2. července 1926 Rv. II, 40/26 v Brněnském Přehledu rozhodnutí 1927, str. 1 nsl. *Bohuslav* č. 3918.

Zajímavo je, že na Slovensku jsou organisovány některé římskokatolické autonomní obce kultové, na př. v Bratislavě, jejíž statut z r. 1890 byl schválen ostříhomským arcibiskupem a uherskou vládou.

IX. Faráři přísluší církevně titul „veledůstojný pane, venerabilis domine“; v kontextu se užívá „Vaše velebnosti“. Farním úřadům dává se titul „důstojný“.

§ 62.

10. O zástupcích a pomocnících farních.

Kodex zahrnuje výrazem *vicarii parociales* jednak zástupce v pravém smyslu, tedy kněží, kteří zastávají místo jednání příslušející faráři a jednak kněží, kteří podporují faráře, tedy pomocníky jeho.

I. *Pravými zástupci* jsou:

1. Kněz skutečně vedoucí duchovní správu (*actualis cura*) jako „*vicarius*“ tam, kde fara je plene iure spojena s nějakým klášterem, kostelem kapitulním nebo s jinou právní osobou. Vikáři vyměří biskup přiměřenou část příjmů (can. 471, § 1).

Vikáře *presentuje* příslušný řeholní představený nebo řčená kapitula nebo osoba právní; ordinář místní však ho *dosazuje*, shledal-li ho způsobilým (can. 471, § 2; cf. can. 459). Je-li vikář řeholníkem, jest odstranitelný jako farář řeholní (can. 454, § 5); všichni ostatní vikáři jsou stáli sice v poměru ku *presentujícímu*, ale od biskupa mohou býti odstraněni jako faráři, byl-li o tom dříve zpraven, kdo *presentoval* (can. 471, § 3). Vikář má výlučnou správu duší se všemi právy a povinnostmi farářů (tamže § 4).

2. Při uprázdněné faře je *vicarius oconomus*, jehož místní ordinář *dosazuje* za souhlasu představeného, jde-li o řeholníka. Ekonom spravuje faru v době uprázdnění; část požitků se mu vyhradí pro přiměřenou výživu (can. 472, bod 1). Nežli se dosadí ekonom, převezme správu fary kooperátor; je-li jich více, první; jsou-li všichni v stejné hodnosti, službou starší; nejsou-li žádní kooperátoři, tedy farář nejbližší (podle rozhodnutí biskupského); jde-li o faru svěřenou řeholníkům, představený kláštera (can. 472, bod. 2). Kdo převzal správu fary, má ihned zpravit místního ordináře o uprázdnění fary (can. 472, bod 3). Vikář ekonom má též práva a tytéž povinnosti ve správě duší jako farář; všeho musí se vystříhati, co by mohlo býti na újmu práv farářových nebo práv farního benefícia (can. 473, § 1). Rozh. interpr. komise 14. července 1922.

Ekonom musí podat novému faráři účty o příjmech a výdajích v době administrace (can. 473, § 2).

Je-li u nás duchovní ustanoven administrátorem v spirituačních, není tím také nutně stanoven za administrátora v temporalích.

3. *Vicarius substitutus*, jenž zastupuje faráře v jeho nepřítomnosti (can. 465, §§ 4, 5) nebo faráře, proti kterému se provádí exekuce rozsudku znějícího na odnětí benefícia (can. 1923, § 2). Substitut má všechna práva ve správě duší, ledaže by ordinář nebo farář něco si byli vyhradili (can. 474, 465, §§ 4, 5).

Vikáři posud vyjmenovaní vystupují na místě faráře.

II. *Vedle faráře* vystupují jako jeho *pomocníci*:

1. Vikář *adiutor*, v případě že farář je příliš stár nebo vůbec nezpůsobilý, by mohl řádně zastávat svůj úřad, při čemž se předpokládá, že zřízením adiutora bude postaráno o duševní blaho věřících (can. 475, § 4). Ukázalo-li by se však, že nemůže se vystačiti ani adjutorem, nastane remoční řízení (cf. can. 2147 až 2161). Ordinář ustanovuje adjutora na základě *presentace* od řeholního představeného, jde-li o faru svěřenou řeholníkům; přiměřená část příjmu se mu přiřkne, není-li jinak o něj postaráno (can. 475, § 1).

Adiutor vypomáhá buď ve všem, co by farář měl obstarávat, až na čtení mše pro populo, jež připadá faráři; buď podporuje faráře jen v určitých věcech, a pak práva a povinnosti se řídí podle listu jmenovacího (can. 475, § 2).

Je-li farář *příčetný*, vypomáhá adiutor za jeho odpovědnosti podle listu biskupského (can. 475, § 3).

2. *Vicarius cooperator*. Je-li fara příliš velká nebo je-li obava, že by farář sám nestačil, má biskup mu přidělit jednoho nebo více kooperátorů, jimž se určí přiměřený příjem (can. 476, § 1). Kooperátor se ustanovuje buď pro celou faru, buď pro určitou část fary (can. 476, § 2). Kooperátora z kleru světského ustanovuje biskup, nikoli farář, který však má býti slyšen (tamže § 3) (A. A. S. XIII., str. 43 nsl.). Jde-li o řeholní kooperátory, navrhuje je ordináři řeholní představený, ovšem vyslechnuv napřed faráře, příslušil-li mu vůbec toto právo podle konstitucí řeholních; ordinář ho pak schválí (tamže § 4). Kooperátor je povinen sídliti ve faře podle statut diecézních, chvalitebných zvyků nebo předpisu biskupova; ordinář má také se starati o to (cf. can. 134), aby bydlil v téže farní budově (tamže § 5).

Práva a povinnosti kooperátorovy se řídí podle nařízení diecézních (na př. úprava v arcid. Olomoucké z r. 1921 v Acta curiae arch. Olomucensis 1921), listů ordinářových a podle

zplnomocnění samého faráře. Není-li nic zvláště stanoveno, má kooperátor vždy podporovati faráře ve veškeré službě až na mši pro populo (can. 476, § 6). Kooperátor podléhá faráři, který má ho otcovsky uvést do služby, nad ním bdíti a aspoň jednou do roka podávati o něm zprávu ordináři (tamže § 7).

Ukázalo-li by se, že nelze vystačiti s kooperátory pro správu duší, má biskup přikročiti k rozdělení fary (divisio, dismembratio; cf. can. 1427; can. 476, § 8).

Působí-li u nás pomocný kněz při filiálce, nazývá se „expositus“.

Vikáři ekonomové, substituti, adjutoři a kooperátoři (tedy ne vikáři v pravém smyslu) se odstraňují, jsou-li řeholníky, zrovna tak jako faráři řeholní (cf. can. 454, § 5); jsou-li kněžími světskými, jsou odvolatelní *ad nutum* biskupa nebo vikáře kapitulního; vikář generální musil by míti k tomu zvláštní mandát (can. 477, § 1).

Je-li však „*vicaria*“ (úřad zástupcův) beneficiem, tedy ne jen oficiem, může kooperátor býti odstraněn pouze cestou procesní, a to jak z důvodů, pro které faráři mohou býti odstraněni, tak i proto, že při vykonávání svých funkcí hrubě se provinil proti podřízenosti vůči faráři (can. 477, § 2).

III. U nás musejí zástupci a výpomocní kněží činiti zadost předpisům § 2 zákona ze 7. května 1874, č. 50 ř. z. Ve státní správě se mluví o *založených* místech výpomocných kněží tenkrát, je-li udržování jejich zajištěno nadací. *Systemisovaná* místa jsou ona, jejichž nutnost při určité faře jest uznána jak církevně, tak i státně. Je-li nutnost taková uznána absolutně, může místo ono býti převzato zcela nebo částečně na fond náboženský (dekret dvorské kanceláře z 14. ledna 1836, č. 613).

Osobní kaplani jsou výpomocní kněží, kteří pouze přechodně a osobně jsou ustanoveni na výpomoc nezpůsobilému faráři.

§ 9 zák. ze 7. května 1874, č. 50 ř. z., ustanovuje pak toto: „Stane-li se samostatný světský správce duchovní ke službě neschopným, rozhodnuto buď v dorozumění s příslušným úřadem státním i církevním, má-li se zříditi provisor (administrátor), nebo má-li se mu přidati kněz na výpomoc, anebo má-li správce duchovní k službě neschopný se vzdáti prebendy a převzítí do stavu deficientů.“ (Viz § 153.)

Zřízení „*administrátora*“ při neuprázdněném obročí je možné pravidelně jen při zámožnějších obročích, jelikož ustanovení jde k tíži obročníka; obročí musí tudíž stačiti alespoň na kongruu

(stanovenou nejnižší výměru příjmů) a na udržování administrátorovo (dekret dvorské kanceláře z 15. března 1792 č. 228).

Jde-li o případy zaneprázdnění duchovního funkcionáře, které nemohou se vřaditi pod § 9 zákona ze 7. května 1874, č. 50 ř. z., musí církevní vrchnost včas se postarati o náležité opatření. Státního přivolení je třeba, žádá-li se pomoci na nějakém fondu veřejném nebo postaveném pod veřejnou správu nebo jde-li o trvalé obtížení prebendy (§ 10 zák. ze 7. května 1874, č. 50 ř. z.).

Církevní titul pomocných kněží jest: honorabilis nebo reverende, důstojný nebo velebný pane.

Kodex zná výraz *cappellanus* jen jako *cappellanus associationum piarum*, zbožných sdružení či bratrstev (can. 698), *militum* (can. 451, § 3) a *religiosorum* (can. 479, § 2, 529). O nich platí zvláštní předpisy, jež se vytykají na příslušném místě.

§ 63.

11. O rektorech kostelních.

Rektoři kostela jsou kněží, jimž svěřena správa nějakého kostela, který není ani farní, ani kapitulní, ani nenáleží domu řeholnímu (can. 479, § 1). Biskup jmenuje kostelní rektory volně; má-li kdo právo volby nebo presentace, přísluší biskupovi schválení (can. 480, § 1).

Náleží-li kostel k eximované řeholi (klášteru), jmenuje rektora sice představený klášterní, ale ordinář místní musí ho schváliti (can. 480, § 2).

Je-li kostel spojen se seminářem nebo s nějakým kolegiem duchovním, tu je příslušný představený *pravidelně* současně rektorem kostela (can. 480, § 3).

Rektor nemůže konati výkonů farních v kostele sobě svěřeném (can. 481). On sice může konati v kostele i slavné bohoslužby, zachovávaje při tom platné fundační podmínky, ale bohoslužby nesmí býti na újmu farního úřadu. V případě pochybnosti rozhodne ordinář (can. 482).

Nabyli-li místní ordinář přesvědčení, že přířazení nemohou pro velikou vzdálenost navštěvovati kostela farního, může pod těžkými tresty naříditi rektorovi, aby konal ve svém kostele bohoslužbu v době věřícím příhodné, by oznamoval lidu dni sváteční a posty, by převzal katechesi a výklad evangelia (can. 483, bod 1).

Beze svolení rektora nebo beze svolení jiného zákonného představeného, alespoň důvodně předpokládaného, nesmí nikdo v kostele rektorském konati svatých úkonů. O kázáních v kostele buďtež zachovány všeobecné předpisy (can. 484, § 1, 2; cf. can. 1337—1342).

Rektor kostela musí pod autoritou místního ordináře a u zachování zákonných předpisů a nabytých práv bdíti nad tím, aby rektorský kostel byl řádně spravován v každém směru (can. 485).

Ordinář místní může volně odvolati kostelního rektora, třebaž od jiných zvoleného a presentovaného, a to z každého spravedlivého důvodu. Je-li rektor řeholníkem, nutno zachovati předpisy o odvolatelnosti farářů řeholníků (can. 486, cf. can. 454, § 5).

§ 64.

Dodatek. Vojenská organizace duchovní u nás.

V ministerstvu národní obrany je zvláštní duchovní oddělení, které se skládá ze tří samostatných skupin: římskokatolické, evangelické a československé církve.

Věci příslušníků církve římskokatolické a řeckokatolické vyřizuje u každého zemského vojenského velitelství vojenská duchovní správa (v Užhorodě systemisovaný řeckokatolický vojenský duchovní). Pojmenování vojenského duchovenstva podle hodnosti je stejné jako pro důstojnické hodnosti, pouze s dodatkem „duchovní“. Duchovní jurisdikce se zakládá na rozhodnutí kongregace konsistorní z 20. listopadu 1922, kterým udělena arcibiskupovi pražskému duchovní pravomoc nad římsko- a řeckokatolickými příslušníky branné moci. Arcibiskup jmenuje si zástupce (generálního vikáře), který je v čele „ordinariátu čsl. branné moci“. Tato úprava se pokládá za provisorní.

Věci příslušníků církví evangelických vyřizuje *evangelická vojenská duchovní správa* u zemského vojenského velitelství v Praze, Brně, Bratislavě a u 11. divise v Košicích.

Věci příslušníků *československé* církve vyřizuje duchovní správa církve československé při duchovním oddělení v ministerstvu obrany, po případě evangeličtí vojenští duchovní, nemůže-li funkce býti vykonána čsl. vojenským duchovním.

Věci příslušníků všech ostatních uznaných vyznání, pro která nejsou vojenští duchovní systemisováni, se obstarávají tak, že církevní funkce vykonají místní nebo nejbližší civilní duchovní

na požádání posádkového velitelství; případné *osobní* věci duchovních těchto vyznání, zejména duchovních v záloze, vyřizuje katolická skupina při ministerstvu obrany (na příklad evidence, převod atd.).

Věci vojenských osob bezkonfesních (matriční případy) vyřizuje politický úřad I. instance.

Příslušné normativní výnosy jsou otištěny ve Věstníku ministerstva národní obrany 1922 nsl. Budoucně budou pojaty do nového služebního předpisu pro čsl. vojenskou duchovní službu.

ODDÍL ČTVRTÝ.

O úřadech a beneficích po stránce věcné.

§ 65.

A. Zřízení beneficí (*constitutio, erectio beneficiorum*).

Beneficia consistorialia, která pravidelně se udělují v konsistorii kardinálské, mohou býti zřízena pouze apoštolským stolcem (can. 1414, § 1). Jde-li o zřízení úřadů nekonsistorních, je sice zásadně uznáno právo papežské, ale ordináři mohou tak činiti každý ve svém obvodu až na zřízení *dignit* kapitulních, které je vyhrazeno stolci apoštolskému (can. 1414, § 2, cf. 394, § 2). Zmíněné právo ordinářovo přísluší generálnímu vikáři jen na základě zvláštního mandátu (can. 1414, § 3). I kardinál může při vlastním kostele nebo diakonii zřídit beneficia, s nimiž správa duchovní není spojena, ledaže by kostel náležel klerikálnímu řádu vyňatému (can. 1414, § 4).

Kodex mluvě o podmínkách zřízení beneficia vytyká pouze tyto:

1. Nutná je stálá a přiměřená *dos*, t. j. majetek, jehož důchody by stačily k trvalému uhrazování nutných výdajů (can. 1415, § 1, cf. can. 1410). Záleží-li *dos* v penězích, má ordinář postarati se o to, by co nejdříve byly uloženy v plodonosných pozemcích neb jistých obligacích (can. 1415, § 2), ovšem po vyslechnutí diecéšní správní rady (*dioecesanum administrationis consilium*, can. 1520). Kdyby však se nedostávalo přiměřené *dos*, může fara nebo quasi fara přece se zřídit, dalo-li by spolehlivě se předpokládati, že se dostane odjinud, čeho bude třeba (can. 1415, § 3).

2. Před zřízením budtež svolání a slyšání ti, kdož mají při tom právní zájem (can. 1416). Právo veta se jim však nepřisuzuje.

3. Zřízení beneficí se staniž pravoplatnou listinou, kde musejí býti vytčena místo beneficia, dos beneficiální a práva i povinnosti beneficiátovy (can. 1418).

4. Zakladatel beneficia může při založení určití výminky se přičící právu obecnému, jsou-li ovšem slušné a nejsou-li proti povaze beneficia; souhlas ordinářův je nutný (can. 1417, § 1). Výminky jednou připuštěné nemohou býti platně potlačeny nebo pozměněny ordinářem, ledaže jde o změny ve prospěch církve za souhlasu zakladatelova nebo patronova (can. 1417, § 2).

U nás žádá zákon ze 7. května 1874 č. 50 ř. z. (§ 20) státního schválení ke zřízení nových diecézí a osad farních, ke změně hranic jejich a ke zřízení, rozdělení nebo sloučení prebend, ponevadž tím současně se mění veřejný obor působnosti. Uvažování státních úřadů je v těchto případech *volné* (rozhodnutí dřívějšího správního soudu u *Budwiňského* 970 A). Návrh musí však vycházeti od úřadu duchovního. I u farností příslušné je ministerstvo školství a národní osvěty (nařízení z 21. listopadu 1877, č. 19.360).

Má-li nová fara se zříditi, platí ještě dnes hlavní zásady obsažené v Josefově dvorském dekretu z 20. října 1782, kde se činí rozdíl mezi farou venkovskou a městskou; při tom se přihlíží k přístupnosti a vzdálenosti fary, množství osadníků, velikosti kostela a pod.

Ke zřízení *veřejné* kaple je potřebí povolení jak konsistoře, tak i zemské správy politické; důvod ovšem musí býti vážný a vydržování kaple musí býti majetkově zajištěno.

O kaplich (oratoria) mluvíme ostatně později. Kodex má příslušná ustanovení v can. 1188—1196.

§ 66.

B. O změnách a zrušení beneficí.

Kodex uvádí tyto druhy změn a zrušení beneficí:

1. unio, sloučení;
2. translatio, přenesení;
3. divisio, dělení;
4. dismembratio, oddělení;
5. conversio, přeměnění;
6. suppressio, zrušení.

K č. 1. Unio, sloučení beneficí.

Unio beneficí je trojí:

a) *Exstinctiva*, a to:

a) dvě nebo více beneficí se zrušují a na místě nich se zřídí jediné nové beneficium;

β) jedno nebo více beneficí se spojí s jiným beneficem tak, že přestanou existovati (can. 1419, bod 1). — Beneficiu, které takto vznikne nebo zůstane, přísluší všechna práva i povinnosti zrušených beneficí; nedala-li by se srovnati, pak práva výhodnější (can. 1420, § 1).

b) *Aeque principalis*; beneficia se spojí, ale zachovají si svou povahu, jakou měla před tím se všemi právy a povinnostmi, i nejsou sobě ani nadřizena, ani podřizena i udělují se pak ovšem stále jen jednomu a témuž správci (can. 1419, bod 2, 1420, § 2).

c) *Minus principalis*, čili *per subiectionem* neb *accessionem*; beneficia se udrží sice, ale jedno nebo více jich se podřídí jako příslušenství jinému beneficium (hlavnímu) (can. 1419, bod 3). Tu se mluví pak o beneficium *principale* a *accessorium*. Klerik hlavního beneficia obdrží tím také beneficium vedlejší a musí plniti povinnosti obou (can. 1420, § 3).

Příslušným co do sloučení je místní ordinář, nikoli však kapitulní vikář, ani ne generální vikář beze zvláštního mandátu, jsou-li splněny tyto podmínky:

1. že unioes jsou nutné neb očividně prospěšné;
2. trvalé (in perpetuum) (can. 1423, § 3);
3. že jde o unioes aeque nebo minus principaliter kterýchkoli farních kostelů mezi sebou nebo s beneficem nekurátním, přičem se předpokládá, že toto beneficium se stane akcesoriem při unio minus principalis (can. 1423, § 1);

4. že jde o unioes far s kostelem katedrálním nebo kolegiátním, který leží v obvodu farním, a to tak, že důchody farní plynou do jmění řečeného kostela, byla-li ovšem přiměřená část jich vyhrazena faráři neb jeho vikáři (can. 1423, § 2).

Ordináři *nemohou* však sloučiti

a) fary s *mensou* kapitulní nebo biskupskou, s kláštery, s řeholními kostely nebo s jinou právnickou osobou, ani ne s dignitami a beneficium kostela katedrálního nebo kolegiátního (can. 1423, § 2);

b) beneficia kurátní ani nekurátní na újmu dočasných držitelů bez jejich souhlasu;

c) beneficium patronátní s beneficiem volného osazení bez souhlasu patronova;

d) beneficia různých diecésí, i kdyby obě diecése byly spravovány jedním biskupem na základě unio aequae principalis; konečně

e) ani ne beneficia eximovaná nebo vyhrazená apoštolskému stolci s kterýmikoli jinými beneficií (can. 1424).

Can. 1425 vytýká případy sloučení, které se nazývaly dříve *incorporationes*, kdežto však Kodex vůbec nezná tohoto výrazu. Jsou to:

a) unio fary s klášteřem, ale *ad temporalia tantum*, to znamená, že klášter pouze bere *důchody farní* (je tedy jen usufruktuářem, nikoli vlastníkem) a náčelník klášterní musí navrhnouti místnímu ordináři kněze z kleru světského pro onen kostel, při čem přiměřená část příjmů se mu poukáže (can. 1425, § 1).

b) Provádí-li se unio fary s klášteřem *pleno iure*, t. j. quoad spiritualia et temporalia, fara se stává farou řeholní (farářem je právnická osoba, klášter jako *parochus habitualis*) a řeholní představený může navrhnouti (nominare) kněze ze svého kláštera pro vykonávání duchovní správy (*parochus actualis*, vlastně *vicarius*), ale ordinář místní ho schvaluje a ustanovuje; duchovní správce podléhá ordinářově pravomoci, moci korekční a visitaci ve všech věcech, které přísluší do správy duší (cf. can. 631). Srovnej § 62, I., 1 těchto Základů.

Tyto druhy sloučení jsou však možny jen s povolením apoštolského stolce (can. 1425, § 1).

2. *Translatio beneficij* nastává, přenáší-li se sídlo benefícia s posavadního místa na místo jiné (can. 1421).

Translaci povoluje biskup z týchž důvodů, z kterých povoluje sloučení, zejména přenáší-li sídlo světského farního benefícia do jiného místa téže fary. Ordináři mohou však přenést jiná beneficia se všemi užitky a břemeny na mateřské kostely nebo jiné kostely týchž míst nebo sousedních míst jenom tenkrát, sesul-li se kostel, při kterém byla zřízena a nemůže-li býti obnoven; při tom mají podle možnosti oltáře a oratoria býti zasvěcena týmž svatým (can. 1426).

Translace s místa na místo v téže faře se povolují *u nás* pouze duchovními úřady (výnos min. kultu 21. června 1870, č. 5525).

3. *Divisio beneficij* značí vznik dvou nebo více beneficí z benefícia jednoho (can. 1421).

4. *Dismembratio* znamená oddělení části obvodu nebo majetku z určitého benefícia a jeho přidělení jinému beneficiu, zbožné nadaci nebo církevnímu ústavu (can. 1421).

K č. 3 a 4. Ordináři jsou oprávněni dělit fary, zřizující při tom novou trvalou vikárii nebo faru, a to z důvodu kanonicky uznaného, ano i proti vůli správců kostelních a bez souhlasu lidu. Rovněž mohou tak oddělit obvod farní (can. 1427, § 1).

Kanonickým důvodem pro dělení a dismembraci farní je však pouze ten, že buď je přístup k farnímu kostelu velmi ztížen, buď že je tak velký počet přifařených, že jejich duchovnímu dobru nelze hovět ani výpomocnými kněžskými (cf. can. 476, § 1, § 8 a 1427, § 2).

Dělí-li biskup faru, má poukázati přiměřený přiděl trvalé vikárii nebo faře nově zřízené za šetření zásad platných v majetkovém právu (cf. can. 1500); kdyby však odjinud neměl přidělů, má je přikázati z důhodů mateřského kostela, jemuž dostatečné důchody musejí býti ovšem zachovány (can. 1427, § 3).

V tomto případě je trvalá vikarie nebo nová fara povinována úctou k mateřskému kostelu způsobem, jak ordinář stanovil; právo ke křtu ovšem nesmí býti vyhrazeno jen kostelu mateřskému (tamtéž § 4). Dělí-li se řeholní fara, nová trvalá vikarie nebo nová fara, je světskou. Dělí-li se fara patronátní, je nová fara *liberae collationis* (can. 1427, § 5).

Místní ordináři mají provést změny posud projednané pravoplatnou listinou vyslechše katedrální kapituly a ty, kdož mají na tom právní zájem, zejména správce kostelní (can. 1428, § 1).

Bezodůvodně provedená změna je neplatná (tamže § 2).

Proti dekretu ordináře nařizujícího zmíněné změny je možný rekurs k apoštolskému stolci s výsledkem pouze devolutivním (tamže § 3).

Ordináři nemohou beneficiím uložit ani platy trvalé ani platy doživotní (*pensiones*); pouze osazující nějaké beneficium mohou z důvodu spravedlivého a současně vytčeného uložit beneficiátovi doživotní platy, není-li tím zmenšena kongrua (can. 1429, § 1).

Ordináři mohou farním beneficiím uložit platy pouze ve prospěch faráře nebo vikáře odstupujícího od úřadu na dobu jeho života; tyto platy však nesmějí převyšovat třetí části příjmů farních po odečtení všech výdajů a nejistých příjmů (can. 1429, § 2) (Interpr. komise A. A. S. 1924 XVI., str. 116, IX.). Platy uložené beneficiím ať papežem, ať jiným udělovačem zanikají smrtí oprávněného příjemce (*pensionarius*), který jich nesmí zciziti, ledaže by to bylo výslovně dovoleno (can. 1429, § 3).

§ 21, odst. 1. zákona ze 7. května 1874 č. 50 ř. z. ustanovuje toto: Při přefaření jsou vyloučení osadníci zproštěni odváděti dřívějšímu faráři příspěvky zakládající se na farní příslušnosti, ledaže by se zakládaly na soukromoprávním titulu (na př. na smluvním ujednání stran), nebo že by něco jiného bylo stanoveno při přefaření.

O takových vyděleních čili excindacích rozhoduje ministerstvo školství a nár. osvěty. Dřívější správní soudní dvůr rozhodl na př., že ku příspěvkům § 21 cit. zákona nepatří věčná břemena, ježto zavázání jsou majitelé pozemků jako takoví, ne jako příslušníci far.

Kdyby poměry vyvolané změnou obročí měly se zase zvrátiti, neuznává se na žádné straně právo na restitutio in integrum (*Budwiński* 5217). Řízení ve věcech stavebních břemen nemá nikdy býti sloučeno s řízením o vyfaření; vyfaření musí býti dříve skončeno, nežli může se přikročiti k řešení sporných otázek stavebních břemen (*Budwiński* 3887).

5. *Conversio* znamená přeměnu beneficía na jiný druh beneficíí (can. 1421).

Ordinář nemůže přeměňovati beneficíí kurátních na beneficía nekurátní, ani ne řeholních beneficíí na světská, ani světských na řeholní (can. 1430, § 1).

Naopak však mohou jednoduchá beneficía býti přeměněna místními ordináři na kurátní, nepříčí-li se tomu výminky stanovené zakladatelem (can. 1430, § 2).

6. *Suppressio*, úplné zrušení beneficía (can. 1421) nastává tenkrát, odpadly-li všechny podmínky dalšího trvání beneficía.

Ze změn posud probraných jsou vyhrazeny apoštolskému stolci (can. 1422): unio extinctiva, unio minus plena a pleno iure (can. 1425), zrušení beneficíí a oddělení (*dismembratio*) jmění beneficíálního, aniž by současně vzniklo nové beneficium; unio aequae principalis a minus principalis řeholního beneficía s beneficíem světským a naopak; přenesení, dělení a oddělení řeholního beneficía.

§ 67.

C. O udílení církevních úřadů a beneficíí vůbec a 1. per liberam collationem zvláště.

I. Udělení církevního úřadu příslušným činitelem církevním se nazývá *canonica provisio* (can. 147, § 2).

Udělení úřadu má se dítí písemně (can. 159); ovšem není opomenutí tohoto předpisu důvodem neplatnosti provise.

Bez provise nemůže nikdo nabyti církevního úřadu (can. 147, § 1).

Proto také nemůže nikdo sobě samému udělití beneficía (can. 1437). Církevní beneficium nemůže klerikovi proti jeho vůli býti platně uděleno, naopak musí je výslovně přijmouti (can. 1436).

Zmíněná provisio se stává několikerým způsobem:

a) *per liberam collationem* příslušného představeného; ustanovení a *designatio personae* přísluší téže osobě;

b) *per institutionem*, předchází-li patronovo podání (*praesentatio*) (cf. can. 1448—1471) nebo předchází-li jmenování (*nominationis*) strany k tomu oprávněné;

c) *per confirmationem* po předchozí volbě;

d) *per admissionem* po předchozí postulatio;

e) pouhou volbou a přijetím zvoleného, nepotřebuje-li volba stvrzení, na př. při volbě papežské (can. 148, § 1, 2).

Stvrzení zvolených, připuštění postulovaných, dosazení presentovaných nebo nominovaných všeobecně předpokládá, že vlastní ordinář shledal vyhlédnuté kandidáty způsobilými, třebaš i zvláštní zkouškou, předepsanou zákonem, nebo jím samým požadovanou (can. 149). Pouze papež není takto vázán.

Podmínkou platné provise je, by byl úřad uprázdněn (*vacans*, cf. can. 183, § 1); každé prohřešení se proti této zásadě činí provisí neplatnou, na čem nic nemění uprázdnění později nastalé (can. 150, § 1). Ani příslibení neuprázdněných úřadů nemá právního účinku (can. 150, § 2).

Úřad platně uprázdněný může se osaditi, třebaš jej držel někdo nesprávně; nutno jen úředně zjistiti tyto poměry a učiniti o tom zmínku v listu dosazujícím (can. 151).

II. Papež může osazovati zásadně beneficía v celé církvi a vyhraditi sobě jich osazení *v určitých případech* (can. 1431). Podle práva nyní platného jsou papeži *vyhrazena stále* tato beneficía:

1. Místa *koadjutorů* při beneficíích ať s právem nástupnictví, ať bez tohoto práva (can. 1433); výhrada tato nevztahuje se na místa zástupců a pomocníků farních (can. 475, 476);

2. všechna beneficía osazovaná v konsistoři kardinálské (*consistorialia*) a všechny *dignity* kostelů katedrálních a kolegiálních (can. 1435, § 1; cf. can. 396, § 1); srovn. rozh. interpr. kom. z 1. července 1922 A. A. S. XIV., 406;

3. všechna beneficía i kurátní, která se uprázdnila smrtí, povýšením, vzdáním a přeložením *kardinálů, papežských legátů,*

vyšších úředníků při římských kongregacích, soudech a oficiích, *papežských familiárů*, i čestných (can. 1435, § 1, bod 1), a to dobou, kdy uprázdnění nastalo;

4. všechna beneficia mimo římskou kurií, uprázdnila-li se smrtí beneficiátovou *v Římě* samém (can. 1435, § 1, bod 2);

5. beneficia neplatně udělená pro *simonii* (can. 1435, § 1, bod 3);

6. beneficia, jichž se dotkl (*manus apposuit*) papež sám nebo svým delegátem, t. j. prohlásil-li volbu beneficiátovu neplatnou, zakázal-li voličům přikročiti k volbě, připustil-li zřeknutí, povýšil-li, přeložil-li, nebo sesadil-li beneficiáta, udělil-li beneficium jako komendu (can. 1435, § 1, bod 4).

Beneficia *manualia* a beneficia *laického* nebo *smíšeného patronátu* jsou jen tenkrát vyhrazena, stalo-li se tak výslovně (can. 1435, § 2).

O udělení beneficíí *římských* zachovávají se v platnosti zvláštní předpisy (can. 1435, § 3).

Je-li beneficium vyhrazeno apoštolskému stolci, nemůže nikdo z nižších jurisdikcionářů platně je osaditi (can. 1434).

III. *Jinak* mají zákonem uznaný nárok na osazení uprázdněných *beneficií kardinálové* při vlastním kostele nebo vlastní diakonii, a místní ordinář ve vlastním teritoriu (can. 1432, § 1).

Vikář generální nemůže osazovati beze zvláštního mandátu; vikář kapitulní smí osazovati fary volné kolace pouze, je-li biskupský stolec alespoň rok uprázdněn (cf. can. 455, § 2, bod 3); jiných *stálých* beneficíí volné kolace nesmí osazovati (can. 1432, § 2).

Neosadil-li by ordinář *beneficia* do šesti měsíců, nabyv vědomosti o uprázdnění, připadá právo osazení *apoštolskému stolci iure devolutionis*, nemá-li ovšem místní ordinář vážných důvodů pro odklad (can. 1432, § 3, a 458).

Osazuje-li někdo za jiného, jenž zanedbal osazení nebo nemohl ho provésti, nenabývá proto jurisdikce nad jmenovaným; naopak právní poměr jeho je takový, jako kdyby osazení bylo se stalo pravidelnou cestou (can. 158).

Jednoduchá officia církevní osazuje ordinář, nepřisluší-li toto právo někomu jinému; vikář generální je k tomu oprávněn jen na základě zvláštního mandátu (can. 152).

Není-li pro osazení officia zákonem stanoven termín zvláštní, má se státi do šesti měsíců, počítaných ode dne, kdy kolátor nabyl vědomosti o uprázdnění (can. 155, cf. can. 458).

U nás se předpisuje ještě, že kdykoliv úřad nebo prebenda se uprázdni, musí to ihned býti oznámeno zemské správě politické (§ 11 zák. ze 7. května 1874, č. 50 ř. z.). Znovuosazení uprázdněných církevních úřadů a obročí musí nastati pravidelně průběhem jednoho roku, počítaného od uprázdnění. Výjimečně může tato lhůta býti prodloužena za souhlasu zemské správy politické (§ 12). Soukromé smlouvy o posloupnosti v nějaký církevní úřad nebo prebendu jsou neplatny (§ 13).

IV. Na uprázdněný úřad může býti dosazen pouze klerik všech vlastností, požadovaných právem obecným i partikulárním nebo listinou zakládací (can. 153, § 1). Přednost má obdržeti ten, kdo je způsobilější (tamže, § 2).

Osazení bez nutných vlastností kandidátových je neplatné, je-li neplatnost výslovně stanovena; jinak je provise platná, ale může býti zvrácena rozsudkem příslušné vrchnosti (can. 153, § 3).

Úřady s duchovní správou ať pro foro externo, ať pro foro interno, nemohou platně se uděliti klerikovi, který ještě nemá kněžství (can. 154).

Je-li potřebí určitého ordo pro nabytí nějakého beneficia, musí se tak státi před jeho udělením (can. 1474).

U nás mohou býti prebendy kapitulní i všechna beneficia udělena pouze kněžím.

Beneficia světská budtež udílena klerikům světským, řeholní členům oné řehole, ke které beneficium patří (can. 1442).

Uprázdni-li se úřad resp. beneficium vzdáním držitelovým nebo rozsudkem znějícím na odnětí, nemůže příslušný ordinář platně uděliti officia (beneficia) familiárům svým nebo familiárům resignujícího, ani ne příbuzným nebo sešvagřeným až do druhého stupně včetně (can. 157).

U nás platí zásada, že o způsobilosti k nabytí církevních úřadů a obročí rozhodují státní zákony, pak církevní předpisy, platné v jich rámci, a zakládací listiny v jednotlivých případech (§ 1 zák. 7. května 1874, č. 50 ř. z.). § 2 téhož zákona má všeobecné požadavky pro všechny církevní úřady a obročí, a to státní občanství, bezúhonné chování po stránce mravní a státo-občanské, a po případě zvláštní způsobilost, předepsanou státními zákony pro určité církevní úřady a obročí.

Týchž vlastností se vyžaduje u duchovních, kteří se povolávají k zastupování nebo provisornímu zastávání církevních úřadů neb obročí, nebo jen k výpomoci (§ 2).

Odtud musejí i osoby vyhlédnuté na arcibiskupství, biskupství, na kanonikáty všechněch kapitul a na generální vikariáty se oznámiti státní kultové správě, nezakládá-li se osazení na vládním jmenování nebo na volbě potvrzené vládou (§ 3, odst. 2, zák. ze 7. května 1874, č. 50. ř. z; t. zv. *ius praenotificationis officiosae*).

Osazení nesmí se státi, byl-li učiněn odpor na základě § 2 téhož zák. (§ 3, odst. 3). Stalo-li by se přece, pokládá se beneficium státně za uprázdněné se všemi následky.

O ostatních úřadech mluvíme v § 71 u příležitosti státních poměrů patronátních, poněvadž věci úzce souvisí.

V. Všechna *beneficia* světská se udělují na doživotí beneficiátovo, ledaže by výjimka byla stanovena při založení, neb obyčejem nepamětným nebo zvláštním indultem (can. 1438).

Nedají-li se *officia* sloučiti, t. j. jedním držitelem samotným zastávati, nazývají se *incompatibilia, neslučitelná* (can. 156, § 2).

Totéž platí o *beneficiis*; ovšem pokládají se za neslučitelná i ona *beneficia*, z nichž každé jednotlivě stačí na slušné živobyti beneficiátovo (can. 1439, § 1, 2).

Neslučitelná *officia* a *beneficia* nemají nikomu se udělovati trvale (can. 156, § 1, 2), ani ne jako titul, ani ne jako komenda (can. 1439, § 1). Kdyby klerik nabyl pokojného držení nějakého druhého úřadu nebo *beneficia* neslučitelného s prvním, avšak přece by se odvážil podržeti i první proti předpisům právě uvedeným, pozbývá *ipso iure obou* *officiis* nebo *beneficiis* (can. 2396).

Chce-li tudíž někdo míti právo na ponechání si *obou officii* nebo *beneficiis*, musí udělení druhého úřadu se díti na základě výslovného udání o držení prvého v žádosti k apoštolskému stolci nebo musí býti připojena klausule *derogační* při udělení, kdežto jinak mělo by se za to, že klerik mlčky se vzdal úřadu prvého, uchopuje se držení druhého úřadu, neslučitelného s prvním (can. 156, § 3; 188, bod 3; dvorské dekrety z r. 1785 zapověděly kumulaci *beneficiis* kurátních).

VI. Církevní *beneficia* mají se udělovati beze zmenšení (can. 1440; cf. can. 1429, §§ 1, 2).

Srážka z užitků, kompensace a placení se zavrhují jako *simonické*, mají-li býti konány klerikem v době *provisé* ve prospěch kolátora nebo patrona (can. 1441).

Obdržev *beneficium* má beneficiát se uchopiti jeho držení, ale ovšem ne o vlastní újmě; při tom má vykonati vyznání víry (can. 1443, § 1).

U *beneficiis* nekonsistorních provádí místní ordinář *missio in possessionem* nebo t. zv. *institutio corporalis*; k tomu může delegovati i jiného kněze (can. 1443, § 2).

Tato *missio in possessionem* se staniž způsobem předepsaným partikulárně nebo pravoplatným obyčejem, ledaže by ordinář písemně od toho *dispensoval*; v tomto případě *dispense* zastupuje uchopení se držení (can. 1444, § 1).

Místní ordinář ustanoví, kdy uchopení držení má se státi; uplynula-li doba marně, má ordinář prohlásiti *beneficium* za uprázdněné (cf. can. 188, bod 2), ledaže by tomu bránil vážný důvod (can. 1444, § 2). Při uchopení držení je možné zastoupení, ovšem na základě zvláštního mandátu (can. 1445).

Od doby uchopení *beneficia* (*installace*) přísluší beneficiátovi užívání všechněch práv, jak duchovních, tak i majetkových, spojených s *beneficiem* (can. 1472). U nás rozhoduje doba *kanonické instituce* (*investitury*) co do nároku na skutečné příjmy *obroční* (dvorský dekret 7. listopadu 1836 a výnos min. kultu 22. února 1859, č. 2784).

Držení může vésti k *vydržení beneficis*; dokáže-li totiž beneficiát, že drží pokojně celá tři léta *bona fide*, ačkoli titul držení byl náhodou nesprávný, jen když nenastala při tom *simonie* (can. 1446) (dřívější *regula cancellaria de triennali possessore*).

Vyžaduje-li někdo *beneficia* na pokojném jeho držiteli a tvrdí-li, že *beneficium* určitě jest uprázdněno, tu musí ve své žalobě označiti jméno držitelovo, dobu držení a zvláštní důvod, ze kterého je patrné, že držiteli *právo* na *beneficium* nepřisluší. Celý tento spor musí býti *in petitorio* řádně rozhodnut, aby *beneficium* mohlo býti uděleno žadateli (can. 1447). (Je to dřívější *regula cancellaria de annali possessore*.)

VII. Státní právo různí uvedení v duchovní oprávnění, spojená s úřady a *beneficiis*, a uvedení v příjmy s nimi spojené (§ 7 zák. 7. V. 1874, č. 50 ř. z.).

První věc náleží příslušné církevní vrchnosti, věc druhá náleží státní správě kultové za součinnosti biskupů a farních obcí, a jde-li o soukromý patronát, také za součinnosti patronů kostelních.

Způsob této součinnosti má býti uspořádán cestou nařizovací po vyslechnutí biskupů, což však posud se nestalo. V praxi však orgánové státní kultové správy se zúčastňují pouze při uvedení farářů, kteří jsou pod veřejným patronátem, a to jako jeho zástupcové, při čemž mají se přesvědčiti, že *kostelní* a *beneficiální* jmění je neztenčeno.

Jde-li o fary soukromého patronátu, zhotovují se nové inventáře kostelního a beneficiálního jmění u příležitosti uvedení v příjmy, a zasílá se jeden exemplář zemské politické správě ke kontrole. Témuž účelu slouží výtahy z ročních kostelních účtů, které beze zření na patronát se zasílají zemské politické správě. (Nejv. rozh. 3. X. 1858.)

Za udělení (propůjčení, jmenování, zmocnění, volení a pod.) úřadů církevních, obročí, funkcí, platí se v půlletních zpětných lhůtách vždy do 14 dnů po uplynutí příslušného kalendářního pololetí roční paušál $\frac{1}{2}\%$ ze všech požitků (peněžitých i nepeněžitých) spojených s takovými úřady a službami beze zření na to, kdy se udělení to stalo a jaké změny na požitcích byly provedeny (§ 1 zák. 12. srpna 1921, č. 295 Sb. z. a n. a § 1 a 2 nař. vlády 1. prosince 1921, č. 437 Sb. z. a n.).

§ 68.

2. O volbě.

I. Pro církevní volby platí předpisy kodexových kanonů, pokud nejsou zvláštní ustanovení v platnosti pro jednotlivá officia resp. beneficia (srovn. na př. can. 160, 161, 162, 163, 168, 171).

Přísluší-li právo volby na uprázdněné beneficium neb officium nějakému kolegiu, má volba se vykonati do 3 měsíců od seznání jeho uprázdnění; jinak by osazoval *libere* onen církevní představený, kterému přísluší právo potvrzení volby, resp. právo udělení (can. 161).

Předseda kolegia má svolati všechny voliče stanoveným způsobem, na místě a v době jim příhodné; osobní pozvání platně se uskutečňuje buď v místě jich domicilu, kvasidomicilu nebo v místě pobytu (can. 162, § 1).

Byl-li nějaký volič opominut (*neglectus*) a proto nepřítomen při volbě, je volba sice platná, ale může býti zvrácena na jeho zakročení příslušným duchovním představeným, a to i tenkrát, byla-li již confirmována, jen dokázáno-li, že rekurs byl podán alespoň do 3 dnů od zvědění o nastalé volbě (can. 162, § 2).

Jen tenkrát je volba *ipso iure* neplatná, bylo-li více než jedna třetina voličů opominuto (can. 162, § 3).

Byli-li nepozvaní přece při volbě přítomni, nevadí, že nebyli pozváni (can. 162, § 4).

Jde-li o volbu na úřad doživotně udělovaný, nemá svolání voličů před uprázdněním úřadu právního účinku (can. 162, § 5).

Stalo-li se pozvání řádně, přísluší právo volby těm, kdož jsou při ní přítomni; není dovoleno hlasovati ani zaslaným dopisem, ani zástupcem (can. 163).

Každý volič má jen jeden hlas, i kdyby z několika důvodů měl hlasovací právo (can. 164).

Kdo ke kolegiu nepřisluší, nemůže býti připuštěn k hlasování pod neplatností volby (can. 165).

Rovněž je volba *ipso iure* neplatná, do které by laikové byli se vměšovali, nešetříce kanonické svobody (can. 166).

Vyloučení jsou z hlasování (can. 167, § 1, bod 1—5):

1. kdož nemají způsobilosti k právním činům;

2. nedospělí;

3. kdož jsou postiženi censurou neb infamií *iuris*, ovšem na základě předchozího rozsudku deklaratorního neb odsuzujícího;

4. kdo vešli v sektu kacířskou nebo rozkolnickou, nebo kdo k ní veřejně se hlásí;

5. kdož nemají aktivního práva hlasovacího buď následkem platného soudcovského rozsudku, buď po právu obecném resp. partikulárním.

Kdyby někdo z taktu vyloučených (1—5) byl připuštěn k volbě, jest jeho hlas neplatný; ale volba sama je platná, ledaže by při odečtení jeho hlasu nebyl zvolený obdržel vyžádaného počtu hlasů, nebo že by byl vědomě připuštěn exkomunikovaný rozsudkem deklaratorním neb odsuzujícím (can. 167, § 2).

Kdyby některý volič byl sice přítomen v budově, kde volba se koná, ale nemohl býti přítomen při volbě samé pro chatrné zdraví, budiž hlasu jeho písemně vyžádáno skrutátory (can. 168).

Aby odevzdaný hlas byl platný, musí býti (can. 169, § 1):

1. svobodný; a proto je neplatný hlas, byl-li volič donucen k volbě podstatnou bází nebo podvodem, přímo nebo nepřimo;

2. tajný, nepochybný, bezpodmínečný, určitý.

Výminky před volbou připojené k hlasování se pokládají jako nedoložené (can. 169, § 2). Nikdo nemůže hlasovati pro sebe sama (can. 170). Před volbou zvolí se tajným hlasováním aspoň 2 skrutátoři z kolegia, nejsou-li určeni snad již vlastními stanovami; skrutátoři musejí přísahati současně s předsedajícím, je-li sám z kolegia, že věrně budou plniti svůj úřad a že zachovají vše v tajnosti, co se dělo ve schůzi, a to i po vykonané volbě (can. 171, § 1). Skrutátoři bdí nad správností volby, zejména, odpovídá-li počet odevzdaných hlasů počtu voličů, a oznámí veřejně, kolik kdo obdržel hlasů (tamže § 2).

Je-li počet hlasů odevzdaných větší nežli počet voličů, je volba neplatná (tamže § 3). Hlasovací lístky ihned se spálí, jakmile skrutinium je dokončeno nebo teprve po sedění, bylo-li v něm několikrát hlasováno (can. 171, § 4). O všech volebních jednáních zapisovatel sepíše protokol, jež podepíše zapisovatel, předseda a skrutátoři; protokol pak se uschová v archivu (tamže § 5).

II. Volba aklamací je nyní vyloučena; ale může se vykonati, není-li nic jiného právem předepsáno, i *per compromissum*, přenesou-li totiž voliči jednohlasně a písemně pro určitý případ právo volby na jednoho nebo více způsobilých mužů, buď ze sboru samého, buď mimo sbor, kteří pak volí za všechny jako plnomocníci (can. 172, § 1).

Kompromisáři musejí býti kněžimi, jde-li o volbu v kolegiu duchovním, jinak volba by byla neplatná (can. 172, § 2). Kompromisáři se řídí při volbě podle předpisů *iuris communis* o volbách; byly-li přípustné výminky přiloženy, musejí je zachovati. Výminky *contra ius* se pokládají za nedoložené (can. 172, § 3).

Je-li zvolen pouze jeden kompromisář, nemůže voliti sebe sama; je-li více kompromisářů, nemůže nikdo z nich přistoupiti svým hlasem k ostatním volicím ho, by takto umožnil volbu (can. 172, § 4).

Kompromis zaniká a právo volby se vrací na kompromitenty: odvoláním sboru, pokud volba není vykonána; nesplněna-li nebo nezachována-li nějaká výminka doložená ke kompromisu a byla-li volba vykonána neplatně (can. 173, bod 1—3).

III. Zvolen je ten, kdo má potřebný počet hlasů (can. 174; cf. can. 101, § 1, bod 1). Volba musí býti ihned oznámena zvolenému, který má prohlásiti alespoň do osmi dnů od přijetí zprávy, přijímá-li volbu čili nic; jinak pozbývá všeho práva z volby (can. 175), i kdyby později jinak se rozhodl (can. 176, § 1); ale může býti zase znova zvolen. Nová volba musí býti kolegiem vykonána do měsíce od oznámení, že odřekl (can. 176, § 1). Přijme-li zvolený volbu a není-li třeba jejího potvrzení, nabývá ihned plného práva; je-li třeba confirmace, nabývá zvolený pouze *ius ad rem*, t. j. má nárok na potvrzení, vyhovuje-li všem podmínkám (can. 176, § 2). Před potvrzením nesmí zvolený se vměšovati do správy úřadu, ani do věcí duchovních, ani majetkových, a případné jeho výkony jsou neplatny (can. 176, § 3).

Kdo nešetří těchto předpisů, provinuje se církevním zločinem, trestným podle can. 2394; zejména je nezpůsobilý, by obdržel příslušný úřad.

Zvolený musí žádati u příslušného představeného za potvrzení do osmi dnů ode dne, kdy přijal volbu, a to buď sám, buď zástupcem. Jinak by pozbyl všeho práva z volby, ledaže by prokázal, proč nemohl žádati včas potvrzení (can. 177, § 1).

Představený musí potvrditi volbu, shledá-li zvoleného způsobilým a byla-li volba správně vykonána (can. 177, § 2). Stvrzení má se diti písemně (can. 177, § 3).

Jakmile zvolený byl potvrzen, nabývá pravidelně plného práva na úřad (can. 177, § 4).

Nebyla-li volba vykonána v předepsané době nebo zbaveno-li kolegium práva volby za trest, připadá svobodné osazení úřadu církevní vrchnosti, od níž volba by měla býti potvrzena nebo již právo osazení přísluší postupem instančním (*successive*) (can. 178).

§ 69.

3. O postulaci.

Volen může býti jen ten, kdo má všechny předepsané vlastnosti; vadí-li vyhlédnutému kandidátu nějaká překážka, od které bývá dispensováno, mohou voliči svými hlasy si ho vyžádati (*postulare*) na vrchnosti, i jde-li o úřad, pro který volený nepotřebuje potvrzení (can. 179, § 1). Kompromisáři mohou jen tenkrát postulovati, bylo-li to výslovně řečeno v mandátu nebo kompromisu (can. 179, § 2). Aby postulate platila, musí pro ni býti většina hlasů, ano, konkuruje-li s volbou, vyžaduje se aspoň dvou třetin hlasů (can. 180, § 1). (Srovn. rozhodn. interpret. komise z 1. července 1922 A. A. S. XIV., 406.)

Při postulaci se hlasuje slovem „postulo“ nebo slovem podobným; „eligo vel postulo“ znamená, že volič volí, nevadí-li překážka; jinak že postuluje (can. 180, § 2). Postulate musí aspoň v osmi dnech býti předložena vrchnosti, která jest oprávněna potvrditi volbu, má-li ovšem právo dispensovati od překážky; jinak by věc musila býti předložena papeži nebo jeho zplnomocněnci (can. 181, § 1). Nebyla-li v předepsané době postulate předložena k potvrzení, stává se *ipso facto* neplatnou a voliči pozbývají pro tentokrát práva volby nebo postulate, ledaže by dokázali, proč nemohli jednati jinak (can. 181, § 2). Postulovaný nenabývá postulační práva na připuštění; představenému je volno zamítnouti postulaci (can. 181, § 3). Voliči nemohou odvolati postulate jednou učiněné, ledaže by představený s tím souhlasil (can. 181, § 4).

Zamítne-li představený postulaci, vrací se právo volby na kolegium, ledaže by voliči vědomě byli postulovali kandidáta,

jenž je stížen vadou neprominutelnou; v těchto případech přísluší provise představené vrchnosti (can. 182, § 1).

Byla-li postulace schválena (*admissio*), budiž to ohlášeno postulovanému, jenž musí se rozhodnouti podobně jako zvolený, chce-li přijmouti postulaci (can. 182, § 2; cf. can. 175.) Stane-li se tak, nabývá ihned plného práva na úřad (can. 172, § 3).

§ 70.

4. O patronátu a) podle práva obecného.

I. Patronátem se vyrozumívá souhrn oprávnění i povinností, které přísluší z církevního připuštění katolickým zakladatelům kostela, kaple nebo *beneficia* a jich právním nástupcům (can. 1448).

Kodex vytýká tyto rozdíly patronátu (can. 1449):

1. *Ius patronatus reale a personale*, podle toho, souvisí-li s vlastnictvím nemovitosti (statku) nebo náleží-li někomu bez souvislosti řečené. Vlastníku nemovitosti (t. zv. *dominium directum*) je na rovni vasal, emfiteuta a superficiář (t. zv. *dominium utile*);

2. *ecclesiasticum, laicale, mixtum*, podle toho, je-li důvod, z kterého kdo nabývá patronátu, duchovní, laický nebo smíšený;

3. *hereditarium, familiare, gentilitium, mixtum*, podle toho, přechází-li patronát na dědice vůbec, nebo na ty, kdož jsou členy rodiny nebo rodu zakladatelova, nebo na ty, kdož jsou současně dědici a z rodiny nebo z rodu řečeného.

II. Nejdůležitější jest ustanovení Kodexu, že nelze budoucně žádným způsobem zříditi nového patronátu; předpisy Kodexu vztahují se tudíž pouze na patronátní poměry již vzniklé před vydáním jeho (can. 1450, § 1).

Místní ordinář může pouze:

1. věnovati dočasné nebo trvalé duchovní přímluvy (veřejné prosby) věřícím, kteří zcela nebo částečně vystavěli kostely nebo založili beneficium, přihlížeje při tom k jejich štědrosti (can. 1450, § 2, bod 1);

2. připustiti zřízení benefícia s doloženou výminkou, by beneficium po prvé bylo uděleno klerikovi zakladateli nebo jinému klerikovi označenému zakladatelem (can. 1450, § 2, bod 2).

Místním ordinářům se ukládá za povinnost, *raditi* patronům, aby se spokojovali s duchovní přímluvou čili s duchovními prosbami, třebas i věčnými pro sebe a pro členy své rodiny, na místě nynějšího patronátu, neb alespoň na místě práva presentačního (can. 1451, § 1), čímž patronové by prokázali službu církvi (intep. kom. A. A. S. XIV., 663, VI., ex 12. XI. 1922).

Kodex zahájil těmito ustanoveními nové období patronátu; úmysl při tom je patrný: vymýtití do budoucnosti zcela vliv patronů na církevní beneficia. Jako zejména za papeže Alexandra III. byl patronát prohlášen za výsadu církevní proti nárokům odvozaným z vlastnického práva na kostel, tak nyní zeslabuje se patronát na výhody, které vůbec nesouvisí s organizací církevní. Ovšem Kodex nezrušil posavadních patronátů, nýbrž vyloučil v budoucnosti pouze vznik nových patronátů tam, kde rozhoduje jedině právo církevní. S církevního stanoviska je tato změna ovšem pochopitelná, neboť znamená nový krok na osamostatnění církve hlavně vůči laickému živlu.

III. Kdyby nynější patronové nechtěli se přizpůsobiti novému směru, pak řídí se jejich postavení následujícími zásadami (can. 1451, § 2).

A. Volby a návrhy lidu (obce) na beneficia, i farní mohou býti trpěny jen tenkráté nadále, volí-li lid (obec) duchovního ze tří kandidátů označených místním ordinářem (can. 1452).

Patronát *osobní* nemůže býti platně přenesen na nevěřící, veřejné odpadlíky, kacíře, rozkolníky, přívržence tajných společností, zavržených církví, ani na exkomunikované rozsudkem deklarčním neb odsuzujícím (can. 1453, § 1). K platnému převodu *osobního* patronátu potřebí ordinářova písemného souhlasu; ovšem musejí býti zachovány podmínky zakladatelovy a předpis can. 1470, § 1, bod 4, o němž mluvíme níže (can. 1453, § 2).

Přechází-li nemovitost, s níž patronát je spojen, na osobu nezpůsobitou ku převzetí osobního patronátu, je patronát zastaven (*suspensum manet*) (can. 1453, § 3). Usufruktuář, usuář a sekvistor vykonávají *pravidelně* věčný patronát.

Aby patronát mohl se uznati, je nutno jej dokázati věrohodnými listinami nebo jinými platnými důkazními prostředky (can. 1454).

B. *Oprávnění patronova* jsou tato:

1. navrhnouti (*praesentare*) duchovního ke kostelu nebo beneficium uprázdněnému (can. 1455, bod 1). O jednotlivostech tohoto oprávnění mluvíme pak ještě doleji.

2. Nárok na slušné *alimenty* z důchodů kostela nebo benefícia; při tom platí pak tyto zásady:

a) plnění jinakých povinností, ani slušná výživa beneficiátova nesmějí býti ohroženy;

b) musejí tudíž důchody býti dostatečné;

c) by patron byl schudl beze své viny;

d) tohoto oprávnění nepozbývá patron, ani kdyby byl se vzdal patronátu ve prospěch církve, a nepozbývá ho, byl-li nějaký důchod vyhrazen při vzniku patronátu, který důchod však nestačí k odstranění jeho chudoby (can. 1455, bod 2).

3. Patron má právo vztyčiti v kostele patronátním erb svého rodu nebo rodiny, je-li to místním uznaným zvykem; dále má přednost před všemi laiky při procesích nebo podobných úkonech, má právo na důstojnější místo v kostele, ale mimo presbyterium a bez baldachýnu (can. 1455, bod 3).

C. Jednotlivosti *presentace* jsou podle Kodexu tyto:

Žena může sama vykonávat patronátní právo; za nedospělé (cf. *zásadu* vyslovenou v § 3 can. 1648) vykonávají je rodičové nebo poručníci; jsou-li tito zástupci nekatolíky, zastavuje se prozatím patronátní právo (can. 1456).

Lhůta presentační je všeobecně stanovena na 4 měsíce, není-li prokázán překážky, a není-li kratší doba vymíněna při založení nebo zavedena platným obyčejem. Lhůta se počítá ode dne, kdy instituent zpravil patrona o uprázdnění benefícia a jde-li o benefícium konkursem osaditelné, kdy mu podal zprávu o kněžích v konkursu aprobovaných (can. 1457).

Nezachová-li se řečená lhůta, osazuje se kostel nebo benefícium volně pro tentokráte (can. 1458, § 1).

Nemůže-li býti rozhodnut do řečené lhůty spor, vzniklý o právo presentační mezi ordinářem a patronem nebo mezi samými patrony nebo mezi presentovanými o přednostní právo, osazení se odloží až do ukončení sporu, a ordinář zatím ustanoví správce (oconomus) kostela nebo benefícia uprázdněného (can. 1458, § 2).

V případě, že je několik jednotlivých osob patrony, mohou se umluviti o presentacích *střídavých* jak pro sebe, tak i pro své nástupce (can. 1459, § 1). Aby však tato úmluva byla platná, musí ji ordinář písemně schváliti; schválení jednou udělené nemůže býti odvoláno proti vůli patronů (can. 1459, § 2).

Náleží-li patronát *jednotlivým* osobám, které nemají úmluvy o střídání, jest onen presentován, kdo má většinu hlasů alespoň relativní, a má-li více kandidátů poměrně větší, avšak stejný počet hlasů, jsou všichni presentováni (can. 1460, § 2).

Vykonává-li se však právo patronátní *kolegiálně*, je presentován, kdo obdržel absolutně větší počet hlasů nebo třeba jen relativní většinu při třetím hlasování (cf. can. 101, § 1); byla-li však dvě skrutinia bezvýsledně vykonána a obdrželi-li

někteří kandidáti ve třetím skrutiniu u porovnání s jinými většinu, ale všichni stejný počet hlasů, jsou tito všichni pokládáni za presentované (can. 1460, § 1).

Nabývá-li kdo z různých titulů patronátu, má při presentaci tolik hlasů, kolik má titulů (can. 1460, § 3).

Každý patron má potud *ius variandi*, pokud presentace jeho nebyla přijata, a to tak, že může navrhnouti jednoho neb i více kandidátů, najednou nebo i postupně, zachová-li jen předepsanou dobu a nevyklučuje-li pozdější presentací těch, které navrhl dříve (*variatio cumulativa*, ne *privativa*; can. 1460, § 4).

Nikdo nemůže presentovati sebe sama, ani nemůže přistoupiti k hlasům jiných patronů, by takto doplnil počet, nutný pro volbu své osoby (can. 1461).

Má-li se osaditi kostel nebo benefícium konkursem (podle práva partikulárního, interpr. kom. 12. XI. 1922 A. A. S. XIV., 663, VII.), nesmí ani laický patron presentovati nikoho jiného nežli klerika, který byl řádně aprobován v konkursu (can. 1462).

Presentovaný musí býti způsobilý v době presentace neb alespoň v době přijetí, a musí míti všechny vlastnosti vyžadované právem obecným, partikulárním nebo fundací (can. 1463).

Presentuje se místnímu ordináři, jehož je povinností posouditi, zdali presentovaný vyhovuje všem podmínkám (can. 1464, § 1), o čemž má bedlivě se přesvědčiti, třeba cestou tajnou (can. 1464, § 2, cf. 149).

Ordinář není vázán, by oznámil patronovi důvody, proč nemůže připustiti presentovaného (can. 1464, § 3).

Není-li presentovaný shledán způsobilým, může patron navrhnouti v presentační lhůtě jiného kandidáta; ale když ani nyní presentovaný nebyl shledán způsobilým, osadí se pro tentokráte kostel nebo benefícium volně, nepodá-li ovšem patron nebo presentovaný rekurs k apoštolskému stolci do deseti dnů od oznámení zamítnutí.

Pokud rekurs není vyřízen, odkládá se kolace až do ukončení sporu a mezitím ustanoví ordinář po případě ekonoma pro uprázdněný kostel nebo benefícium (can. 1465, § 1).

Presentace simonická je po právu samém neplatná a činí neplatnou následující instituci (can. 1465, § 2).

Byl-li však někdo řádně presentován a shledán způsobilým, má právo na kanonickou instituci, jakmile byl přijal presentaci (*ius ad rem*) (can. 1466, § 1).

Udělení kanonické instituce je výhradním právem místního ordináře; generální vikář mohl by tak činiti jen na základě zvláštního mandátu (can. 1466, § 2).

Je-li více způsobilých osob presentováno, zvolí ordinář způsobilejšího (can. 1466, § 3).

Není-li nějaká překážka závadou, má kanonická instituce kteréhokoli benefícia nastati do 2 měsíců ode dne presentace.

Kdyby presentovaný se vzdal před kanonickou institucí nebo byl zemřel, má patron opětně právo presentační (can. 1468).

D. Povinnosti patronovy jsou tyto:

1. Upozorniti místního ordináře, má-li za to, že majetek kostelní nebo beneficiální se promrhává, při čemž ovšem nesmí se vměšovati do správy tohoto jmění (can. 1469, § 1, bod 1).

2. Patron má povinnost znova vystavěti kostel sesutý nebo poříditi opravy nutné podle úsudku ordinářova, nabyli-li patronátu z vystavění a nenáleží-li povinnost stavební někomu jinému (can. 1469, § 1, bod 2, cf. 1186).

3. Doplňiti důchody, nabyli-li patronátu z dotování a poklesly-li důchody kostelní nebo beneficiální tou měrou, že by nadále nebylo lze vykonávati slušně bohoslužby kostelní neb udělovati benefícia (can. 1469, § 1, bod 3).

Pokud kostel je zpustlý nebo postrádá nutných oprav, nebo pokud příjmy nestačí (viz shora), právo patronátní odpočívá (can. 1469, § 2).

Učiní-li patron zadost všem povinnostem, uloženým od ordináře pod trestem ztráty patronátu, oživne právo patronátní; ne učiní-li tak, právo zanikne bez každého zvláštního prohlášení (can. 1469, § 3).

E. Mimo případ právě uvedený patronát zaniká ještě způsoby těmito (can. 1470, § 1):

1. vzdáním patronovým buď zcela, buď částečně; újma však nikdy nemůže z toho vzniknouti kompatronům (tamže bod 1);

2. odvoláním patronátu apoštolským stolcem (tamže bod 2);

3. trvalým zrušením příslušného kostela nebo benefícia (bod 2);

4. nastalo-li vydržení svobody od patronátu (bod 3), t. j. t. zv. *usucapio libertatis* u biskupa; biskup popírá právo patronátní bona fide po dobu vydržecí, aniž patron tomu se vzpíral;

5. zánikem nemovitosti, s níž patronát souvisel (bod 4);

6. vymřely-li rodina, rod, pokolení, kterým byl vyhrazen patronát podle zakládací listiny. V tomto případě patronát se

nestává z rodinného prostě dědičným, kde by vůbec se nepřihlíželo k rodu, a ordinář nesmí povolití darování patronátu někomu jinému (tamže bod 4);

7. slučuje-li se patronátní kostel nebo beneficium za souhlasu patronova s kostelem nebo beneficium volného osazení, nebo stane-li se kostel kolegiátním nebo řeholním (bod 5);

8. pokoušel-li se patron přenéstí patronát na někoho jiného simonicky;

9. stal-li se patron odpadlíkem, kacířem nebo rozkolníkem;

10. zmocnil-li se majetku a práv patronátního kostela nebo benefícia nespravedlivě nebo zadržoval-li je tak;

11. zabil-li nebo zohavil-li sám nebo pomocí jiných kostelního správce nebo klerika, službou přikázaného kostelu nebo beneficiu (tamže bod 6).

V tomto posledním případě zaniká patronát jak pro patrona tak i pro jeho dědice; v ostatních případech (8—10) pozbývá patronátu sám (tamže § 2). K této ztrátě se vyžaduje rozsudku, třeba jen deklaračního (tamže § 3).

Patronátní právo pouze se *zadržuje*, t. j. nemůže býti vykonáváno, propadne-li patron nějaké censuře neb infamii iuris na základě rozsudku odsuzujícího nebo deklaračního (can. 1470, § 4).

IV. Kodex končí svá ustanovení o patronátu v can. 1471 prohlášením, že papežské indulty, udělené v konkordátech nebo mimo ně a vztahující se k presentaci na kostel nebo beneficium uprázdňené, nejsou základem práva patronátního, a že výsada presentace může býti jen omezeně vykládána ze znění indultu.

§ 71.

b) Patronátní poměry u nás.

I. Ustanovení Kodexu o patronátu nezměnila nic na *státním* právu, pokud upravuje patronátní poměry. Odtud nutno se zmíniti o zvláštní úpravě státní.

O tomto předmětu důležitém v praxi pojednává *Wahrmund*, Das Kirchenpatronatrecht und seine Entwicklung in Österreich, 2 díly (Víděň) 1894—1896; *Týž* v 2. vyd. Österr. Staatswörterbuch, 3. sv. 1907, (Víděň) str. 781 nsl. a *Mayrhofer*, Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst IV., 1898, str. 114 nsl.; *Mořic Pícha*, Právo patronátní a jeho žádoucí reforma po stránce práva presentačního se zvláštním zřetelem k nastávající úpravě poměru

církve ke státu a k pozemkové reformě. Časopis katol. duchovenstva, 1923, roč. 64 (89), str. 57 nsl.

Patronátní poměry byly v Rakousku centralisticky upraveny za Leopolda I. v „*Tractatus de iuribus incorporalibus*“ z r. 1679 (geistliche Lehenschaft; Codex austriacus I, 581 nsl.); tato úprava odpovídá celkem tehdejšími normám církevního práva, a poskytuje patronům ještě výhodnějšího postavení, nežli měli podle církevního práva. Ale nenáhle, zejména v 18. stol. toto stanovisko se zvrací v neprospěch patronů, kteří od začátku 19. stol. se pokládají patronátem stíženými, nikoliv oprávněnými.

Tento převrat nastal jednak nepořádky patronovými, jednak státním poručníkováním.

Není tudíž divu, že brzy se ozývají v 19. stol. hlasy, toužící po vysvobození z patronátních břemen. Ale ani konkordát z r. 1855, ani zákon ze 7. května 1874, č. 50 ř. z. nepřivodily zásadních změn; § 32 zák. posléze řečeného odkazuje sice úpravu patronátních poměrů zvláštnímu budoucímu zákonu, který však posud nebyl vydán. Myslílo se tenkrát na obligátní resp. fakultativní zrušení patronátu. Ale finanční otázka činila obtíže, odkud totiž by bylo lze zajistiti, co činí obsah majetkových břemen patronátních; ani stát, ani země, ani obce nebyly s to, aby převzaly nová břemena; věc by byla vyžadovala úplného převratu ve vlastnictví a správě církevního majetku samého.

Při parcelaci pozemků a zejména při provádění pozemkové reformy vyskytlo se tolik obtíží, že se pomýšlí na novou úpravu patronátních poměrů. Srovn. rozhodnutí nejv. soudu č. 1849 a 4880 sb. n. s. a č. j. R I 395/26, R I 26/27. *Bohuslav*, č. 2317, 3542.

Při rozluce státu a církve patronát se zrušuje. Církev ovšem žádá vykoupení břemen.

II. *Věcný patronát* má u nás převahu; ale ani oprávnění ani povinnosti nezávisí na zápisu v pozemkových knihách (cf. § 8 mezikonf. zák.). I nekatolíci mohou vykonávati věcný patronát.

Patronát k beneficiu a ke kostelu je totéž, není-li v určitém případě výjimka stanovena (výnos min. kultu a vyuč. 18. října 1856, č. 16.053); má-li však farní beneficum a kostel různé patrony, má patron beneficia presentaci, správa kostelního majetku přísluší patronu kostela; čestná práva příslušejí oběma.

Při různění patronátu jest u nás důležitý rozdíl mezi patronátem *veřejným* a *soukromým*, podle toho, je-li důvod jeho titul veřejnoprávní nebo soukromoprávní. Jako *veřejný* patronát se označuje patronát vládní, patronát veřejných fondů a nadací

a patronát kamerálních obročí, to je patronát, který pozůstává na vlastních státních statcích a doménách. Ostatní patronát je soukromý.

Patronát *zeměpanský* znamenal dříve patronát, který příslušel zeměpánovi jako *takovému*; patronát příslušející zeměpánu jako soukromé osobě sem se nepočítal i nevykazoval zvláštností. Dnešnímu právu je cizí veřejný patronát po rozumu teorie z konce 18. a začátku 19. století; stát si přisvojil při sekularizacích církevního majetku patronáty příslušející klášterům a kapitulám, ano i biskupská kolační práva; titul k tomu byl odvozen z domnělého osazovacího práva, plynoucího prý ze státní výsosti, práva to, které bylo označováno dříve jako zeměpanský patronát. Konkordát z r. 1855 upravil v této příčině věc tak, že přiřkl císaři právo nominační na kanonikáty a fary, podřízené fondu náboženskému a studijnímu, což celkem bylo přijato i do zákona z r. 1874 (§§ 4—6), který má úpravu odpovídající duchu jeho.

Práva, jež příslušela zeměpánovi, přešla nyní u nás na vládu.

Sluší dodat, že podle výnosu ministerstva kultu a vyučování z 11. prosince 1875, č. 17.818, správa veřejného patronátu přísluší tomuto ministerstvu v poslední instanci, nyní minist. školství a nár. osvěty.

Agenda veřejných patronátů přísluší t. zv. patronátním komisařům, to jest orgánům politické správy, tedy okresním politickým správcům nebo jich zástupcům; výjimky z tohoto pravidla se stanoví od případu k případu.

Fojtní poměry (advocatia ecclesiae) dnes již u nás nejsou následkem zrušení dominií císař. patentem ze dne 7. září 1848. Oprávnění fojtů přešlo na patrony (výnos minist. kultu a vyuč. 6. října 1861, č. 2661). Pouze v Čechách mluví se ještě o fojtních komisarech při kostelech pod patronátem veřejného fondu; postavení jejich se rovná postavení patronátních reprezentantů.

Fojtní komisaři se ustanovují v Čechách zemskou správou politickou (nař. státního minist. 23. října 1862, č. 73 ř. z. a výnos minist. kultu a vyuč. 13. února 1897, č. 1499 (pouze pro Čechy).

Patronát je možný na farách, filiálkách (rozhodnutí správního soudu u *Budviňského* 12.130, 12.792, 3522A a dv. dekr. 14. srpna 1793, *Kropatschek* X., Nr. 2944), na kaplích, kostelech kolegiálních, beneficiích světských i řeholních, nikoli však na kostelech biskupských.

III. A. Jde-li o osazení církevních úřadů a obročí biskupem diecézním, zůstává v platnosti právo označiti k nim osobu (*desig-*

nare), přísluší-li státu nebo někomu jinému z důvodů zvláštních (§ 4, 1. odst.). Všechny církevní úřady a obročí, které nejsou pod soukromým patronátem a které jsou dotovány zcela nebo částečně ze *státního jmění, náboženské matice* nebo z jiných *veřejných prostředků*, mohou býti uděleny pouze na základě presentace učiněné *státní mocí* (§ 4, 2. odst.).

Nejv. rozhodnutím z 19. prosince 1879 a nařízením ministerstva kultu a vyučování z 10. února 1880, č. 20.029 byla příslušnost státních úřadů kultových stanovena v příčině výkonu *presentace* (cf. § 4, odst. 3, zák. 7. května 1874, č. 50). I navrhuje (*presentuje*) nyní zemská správa politická, jde-li o obročí s ročním důchodem až do 1000 zlatých konv. m. = 2100 K (*podle faze*), a přistupuje-li se na kandidáta, navrženého biskupem na prvním místě; v každém jiném případě náleží *presentace* ministerstvu školství a národní osvěty. Posud nebyl stanoven reflex nového kongruového zákona na řečenou stupnici.

Způsob *presentace* je blíže určen v minist. výnosu z 29. ledna 1902, č. 23.169 ex 1901, u *Mayrhofera*, 2. doplněk r. 1911, str. 336 a 337, pozn. 28.

Jde-li o osazení uprázdněných kanonikátů a světských (neholných) obročí se správou duší, musí býti vypsán konkurs (§ 5, odst. 1, o němž mluvíme shora v § 61).

Po vypsání konkursu je biskup povinován oznámiti patronovi všechny uchazeče o uprázdněné obročí, i osoby non dignae; biskup ovšem podává vždy terno nejzpůsobilejších.

Každý patron má *písemně* oznámiti biskupovi vyvolenou osobu do čtyř měsíců, a to podle Kodexu (tedy i s jeho výjimkami, viz § 70, lit. C.), neboť uznává se za derogováno ustanovení dekretu dvorské kancel. z 18. června 1805, sbírky zákonů politických sv. 24, str. 154, že soukromí patronové duchovní i laičtí *presentují* do 6 neděl, je-li patron uvnitř říšských hranic, a do 3 měsíců, je-li mimo ně, a to od doby, kdy ordinář jim oznámil způsobilé kandidáty. Dnes se nepokládá za článek *státního* práva ani dřívější předpis, že by duchovní patron byl vázán ternem biskupovým, ani ostatní detailní předpisy církevní o *presentaci*; nutno jen jest, aby patron vyvolil někoho z kandidátů, označených biskupem za způsobilé. Ovšem tvrdí arcibiskupská konsistoř pražská, že dřívější lhůty (6 neděl a 3 měsíce) platí následkem obyčeje vyvinuvšího se.

Po dobu, pokud statky, s nimiž spojen je reálný patronát, jsou ve veřejné správě státu českosl., nenastává při beneficiích

takovému patronátu podřízených libera collatio příslušného ordináře, poněvadž i podle církevních předpisů *presentuje* sekvestor (cf. Archiv für kath. K. R. Neue Folge 4. sv., str. 381; opačně rozhodl nejv. správní soud č. 599 ve věcech správních).

Biskup musí pak oznámiti zemské správě politické osobu vyhlédnutou, jde-li o případy *volné kolace*, o *presentaci* nevykonanou ani vládou ani zemskou správou politickou, o ustanovení farního správce při inkorporovaném (sloučeném) obročí (§ 6, 1. odst.), jakož i jde-li o *trvalé* ustanovení provisorů a administrátorů církevních úřadů (§ 10, 3. odst. cit. z.).

Zemská správa politická má právo činiti biskupovi námitky, dovolávajíc se důvodů zákonem uvedených v § 2 (§ 6, odst. 2).

Nečiní-li zemská správa politická námitek do 30 dnů od odeslaného oznámení, je pak možno ustanovení příslušného duchovního neb osazení inkorporovaného (sloučeného) obročí (§ 6, 3. odst.). Z námitek činěných zemskou správou lze se odvolati k ministerstvu školství a národní osvěty (§ 6, 4. odst.). Nevyhoví-li ministerstvo odvolání, nesmí se provésti ani instituce, ani osazení (§ 6, 5. odst.).

Přísluší-li obci jako patronovi (§ 35, odst. 2 zák. 7. května 1874, č. 50) právo *presentační*, vykoná je, *pokud není nic jiného zvláště stanoveno*, obecní zastupitelstvo, jemuž starosta podává terno ze způsobilých uchazečů; obecní zastupitelstvo není však vázáno ternem (výnos ministerstva vnitra 17. dubna 1850, č. 77 zemsk. v.). Při *politické* obci není *konfesnosti*, tudíž je *lhostejno*, jakého vyznání jsou členové zastupitelstva obecního.

Zvláštní ustanovení platí pro případ, že statek náleží do konkursní podstaty; po trvání konkursu odpadá *presentační* právo a ordinář osazuje volně (nař. 28. IX. 1786 a dv. d. 6. IX. 1799).

(O *církevním* stanovisku vzhledem k *presentačnímu* právu na *beneficia* věnných měst v Čechách viz *Domabyl* v Časopisu kat. duch. 1925 str. 60 nsl., jež však státem se neuznává.)

Patron nemá práva vykonávati vliv při *osazení nižších kostelních služeb* (ředitel kůru, kostelník); pro takové oprávnění musil by býtí v určitém případě *určitý důvod* (na př. prokázaný právní obyčej); právo *dosazení* přísluší pravidelně farnímu úřadu.

Dřívější poměry školního patronátu dnes pranic nerozhodují. Totéž stanovisko platí, kdyby šlo o návrhy činěné osobami jinými při *dosazování* na nižší *kostelní služby*.

Odtud také patronové nejsou povinni *přispívati* na *vydržování* nižších *kostelních služebníků* (dv. d. 14. listopadu 1782).

Výlohy tyto nepřejímají se ovšem — leda v případech zvláště odůvodněných — na veřejné fondy.

Sumy, které *dříve* se vykazovaly učitelům za vykonávání kostelních služeb, mohou ovšem i nadále býti placeny na účet těchto služeb. Jinak připadá povinnost placení na farní obec. Zásadní ustanovení obsahuje výnos ministerstva kultu a vyučování z 30. ledna 1872, č. 809, č. 11 věstníku minist. (vydaný původně sice pro Dolní Rakousy, ale užívaný i jinde).

I kdyby platy nižších kostelních služebníků plynuly z nábož. fondu, přeče ustanovení jich náleží církevnímu úřadu; zemská správa politická poukazuje pak pouze řečené platy; výnos. minist. kultu a vyuč. z 22. prosince 1898, č. 33.023 (u *Mayrhofera*, 2 svaz. doplň. r. 1911, str. 337, pozn. 28).

B. *Alimentační* právo patronovo bylo i *Traktátem de iuribus incorporalibus* I, § 13 stanoveno, ovšem jen všeobecnými slovy i pokládá se dnes za platné s podmínkou, že na ně uznaly jak církevní, tak i státní administrační úřady v té míře, jak jsou k tomu povolány při správě církevního majetku.

C. *O cura beneficii* sluší vytknouti:

Patron má býti pozván, aby byl přítomen sám nebo zástupcem při sestavování ročních kostelních účtů, při pozůstalostním řízení po farářích a beneficiátech (dv. rozh. 13. března 1786, sb. pol. zák. sv. 10, str. 682); kostelní účet musí však se předložit patronovi. Patron má bdíti nad řádným stavem kostelních budov a má oznamovati státním úřadům shledané vady. Žádosti o vládní povolení, zeizení nebo zavazení církevního majetku mají býti doloženy *posudkem* patrona nebo jeho zástupce (minist. nařiz. 20. června 1860, č. 162 ř. z.).

O způsobu správy jmění farních kostelů i farních obročí bylo již mluveno shora v § 61.

Patron má *spolupůsobiti* při uvedení beneficiátově do držení příjmů spojených s úřadem a obročím (§ 7, 2. odstavec zák. z r. 1874).

Patron soukromý však nemá zvláštní povinnosti zastupovati kostel neb obročí při soudu. Zato ovšem finanční prokuratura zastupuje (nař. veškerého ministerstva z 9. března 1898, č. 41 ř. z., § 2, I, 9): „kostelní jmění (záduši) a jmění duchovních obročí, pokud jde o původní nadání kostela nebo duchovního obročí neb o integritu kmenového jmění, nebo spravují-li státní úřadové toto jmění, nikoli však mají-li při zřízených již kostel-

ních nebo duchovních obročích běžné majetkové užitky býti zastupovány nebo dobývány; kromě toho ve státní správě jsoucí jmění zrušených duchovních ústavů, klášterů a společenstev“. (§ 3 nařízení vládního ze 4. června 1919, č. 313 Sb. z. a n.)

Ostatně požívá církevní jmění té ochrany státní, které požívají nadání obecně užitečná (§ 38 z. 7. května 1874, č. 50 ř. z., Nejv. rozh. 15. května 1841 a dekret dvorské kanceláře 21. května 1841, č. 541 sb. z. s.).

O stavebním břemenu patronátním mluvíme v majetkovém právu. Jen sluší zde již poukázati k zásadě § 32, odst. 2, zák. ze 7. května 1874, č. 50 ř. z., že patronátní břemena se vztahují pouze k určitému kostelu neb obročí patronátnímu, a že nemohou se zvětšiti, kdyby se rozmnožily duchovní potřeby příslušné osady.

V Čechách jsou práva patronova dále sahající, poněvadž „patronátní úřady“ mají bezprostřední správu kostelního majetku za nepatrné účasti farářů.

IV. *O nabytí patronátu* je sice stanoveno v „*Tract. de iuribus incorporalibus*“ I, § 8, (I, § 17), že každý, tudíž i žena může ho nabyti, je-li vůbec způsobilý k nabytí práv a že nabyvá *původně* patronátu, kdo farní kostel nebo jiné duchovní beneficium založil, vystavil nebo poskytl k tomu zdarma pozemku; je-li více osob zúčastněno, nabyvají spolupatronátu.

Jelikož však dvorním dekretem 29. července 1791 bylo stanoveno, že presentační právo přísluší zeměpánu (nyní vládě), nepřeneseli zakladatel *presentačního* práva určitě na nějakou osobu, má se v literatuře (tak *Wahrmund*) za to, že bez výslovného vyhrazení presentačního práva se nabyvá patronátu neúplného, t. j. bez presentačního práva.

Mimo to je podle *Tract.* I, § 18 možné původní nabytí patronátu *vydržením*, které pak se řídí podle § 1472 a 1471 obč. z.: vyžaduje se tudíž 40letého držení a musí býti prokázáno, že v době té případ výkonu práva se udál alespoň třikrát a že požadované právo bylo také vždycky vykonáno.

Dotace kleru (vedoucího správu duchovní) z náboženského fondu není důvodem zakládajícím patronát (*Budw.* 3522 A).

Ale originální nabytí patronátu v budoucnosti nebude již možné, poněvadž není tu souhlasu biskupova, který vždycky se předpokládal a nyní je vyloučen vzhledem k negativnímu církevnímu stanovisku o možnosti nového patronátu.

V. *Derivatívni* nabytí věcného patronátu nastává dědictvím a zcizením věci, s níž patronát souvisí, neboť patronát sdílí osudy hlavní věci, ale sám o sobě nemůže býti zcizen. (Tract. I, § 20.)

. Propachtuje-li se nebo zastavuje-li se statek, s nímž patronát spojen, nepřechází výkon patronátu ani na pachtýře, ani na věřitele.

Zvláštní ustanovení má cí. s. nařízení z 18. února 1860, č. 45 říš. zák. pro *israelity*. Pokud totiž israelita drží statek, s nímž je spojen patronát, odpočívá právo. Přes to zůstává israelický držitel zavázán k břemenům spojeným s patronátem. Na israelické pachtýře nemůže patronát se přenést, neboť presentačního práva nelze pokládati ani za oprávnění občanské, ani politické, nýbrž za oprávnění rázu církevního (*Budwiňski* č. 4 a min. nař. 18. V. 1876, č. 6534).

Právo patronátní obyčejně se vyhrazuje vládě, zcizuje-li se patronátní statek státní nekřesťanu, čímž věcný patronát se přeměňuje na osobní.

Osobní patronát se dědí buď posloupností testamentní, buď podle pravidel intestátních; někdy je vázán na členy určité rodiny (i. p. *familiare*). Dědici zemřelého patrona mají též práva, jako měl zůstavitel (Tract. I., §§ 7, 19).

Směna patronátu je možná za jiný patronát nebo za jinou duchovní věc (Tract. I., § 21).

Patronát se převádí též *translativním vydržením a soudcovským přířknutím*.

VI. Co do *zániku* patronátu se vytykají *zvláště* tyto případy:

1. Zřeknutí, ovšem s podmínkou, že břemena patronátní jsou zabezpečena;

2. prodej patronátu (z trestu);

3. tělesné týrání neb usmrcení faráře nebo beneficiáta;

4. osvojení si jmění farního nebo nadačního nebo jeho poškození (Tract. I., §§ 22 nsl.), při čemž je stanovena dvojnásobná náhrada (dvor. dekr. 8. prosince 1759). Beneficium stává se tím volným, a to následkem rozsudku odsuzujícího;

5. nechce-li patron plniti svých povinností, zejména stavebních břemen; ačkoli právo zanikne, břemena nadále trvají (dv. dekr. 19. srpna 1783; 3. září 1784);

6. *usucapio libertatis* ordinářova po dobu 30 let při světském, resp. 40 let při p. duchovním (§§ 1472, 1479, 1484, 1485 obč. z.), ovšem musily se naskytnouti aspoň tři příležitosti výkonu.

VII. *Příslušnost úřadů* je stanovena nyní zákonem ze 7. V. 1874, č. 50 ř. z.

Při rozepři o to, jsou-li kostel neb obročí podrobeny patronátu nebo je-li *collatio libera*, má rozhodnouti řádným postupem instančním státní správa kultová, vyslechnuvši prve úřady církevní (jde zde po případě o *původní* nabytí patronátu).

Přirozeně musí tomuto rozhodnutí předcházeti šetření, poskytující stranám možnost zastávat svá stanoviska.

Jde-li však o to, *komu* přísluší patronát kostela neb obročí, rozhodne soudce; zde se předpokládá, že patronát jest jistý (§ 33 cit. zák.), jde tedy o *derivatívni* způsob nabytí na základě určitého titulu.

Státním úřadům kultovým přísluší rozhodovati pořadem instančním v rozepřích, vzešlých o nějakou *určitou* dávku neb jinou povinnost, již kdo žádá z příčiny patronátu. Dovojuje-li však patron, že je zcela nebo z části zproštěn dávek neb jiných povinností ze zvláštních důvodů soukromého práva (na př. patronem vymíněná povinnost osamostatněného filiálního kostela, přispívání na stavební břemena kostela mateřského), má se rozhodnouti pořadem práva, a úřadům správním přísluší pouze učiniti opatření prozatímní, je-li toho třeba (§ 34 cit. zák.).

§ 72.

D. O pozbytí officí a beneficií.

Officia a beneficia se udělují příslušnou vrchností církevní; pozbyla-li tato vrchnost později svého práva způsobem jakýmkoli, nepozbývá se tím církevního úřadu, ledaže by zákon zvláště stanovil opak nebo že při udělení bylo užito klausule: „*ad beneplacitum nostrum*“ nebo podobného výrazu (can. 183, § 2).

Officií a beneficií se pozbývá:

1. vzdáním, *renuntiatione*;

2. odnětím, *privatione*;

3. odstraněním, *amotione*;

4. přeložením, *translatione*;

5. uplynutím doby napřed stanovené, *lapsu temporis praefiniti* (cf. can. 183, § 1 a 1413, § 2);

6. u *beneficií* přistupuje k tomu ještě *permutatio beneficiorum*, záměna beneficií (can. 1487, 1488).

K č. 1. Renuntiatio officii, jež při beneficiích se nazývá *dimissio* (cf. 184 nsl. a 1484—1486).

Kdokoli je mocen svého rozumu, může se vzdátí církevního úřadu z vážného důvodu, ledaže by mu vzdání bylo výslovně zakázáno (can. 184).

Neplatné jest ipso iure vzdání, bylo-li velikou bází ne-spravedlivě vyvoláno, nebo bylo-li následkem podvodu, podstatného omylu nebo simonie (can. 185).

Zřeknutí musí se díti osobně buď písemně, buď ústně před dvěma svědky nebo též prokurátorem na základě zvláštního mandátu; příslušná listina budiž uschována u biskupské kurie (can. 186).

Vzdání má se díti pravidelně do rukou toho, kým má být přijato nebo není-li třeba přijetí, vůči tomu, od koho klerik přijal úřad nebo kdo zaujímá jeho místo (can. 187, § 1, 2).

Resignace učiněná laikovi je neplatná i trestná ipso facto suspensí a divinis (can. 2400).

Vzdání se předpokládá jako *tacita renuntiatio* při všechnách úřadech, takže nastává uprázdňení úřadu ipso facto a bez kteréhokoli prohlášení (can. 188, bod 1—8):

1. vykonal-li klerik professionem religiosam; tu uprazdňují se úřad farní po roce, ostatní beneficia po 3 letech (can. 584);

2. opomenul-li klerik nastoupiti udělený mu úřad v době k tomu stanovené buď právem, buď ordinářem;

3. přijal-li klerik nový duchovní úřad, neslučitelný s úřadem posud držným a nabyt-li jeho pokojného držení;

4. odstoupil-li klerik veřejně od víry katolické;

5. uzavřel-li manželství, třeba jen civilní;

6. podrobil-li se o své újmě vojenské službě (proti předpisu can. 141, § 1);

7. odložil-li klerik o své újmě klerikální roucho bez dostatečného důvodu a nepřijal-li ho opět do měsíce, ačkoli byl ordinářem napomenut;

8. opustil-li klerik nezákonně sídlo sobě vykázané a nevyhověl-li napomenutí ordinářovu v době k tomu stanovené, ani mu neodpověděl, ačkoli zákonná překážka mu nevalila.

Církevní vrchnost nemá přijímatí resignace bez spravedlivého a přiměřeného důvodu (can. 189, § 1). Ordinář místní má do měsíce buď připustiti buď zamítnouti vzdání (can. 189, § 2).

Bylo-li vzdání zákonně provedeno, uprazdňuje se úřad, jakmile přijetí bylo oznámeno vzdávajícímu se (can. 190, § 1); proto musí vzdávající vytrvati v úřadě až do doby, kdy obdrží zprávu o přijetí resignace (can. 190, § 2).

Takové zřeknutí nedá se pak odvolati (can. 191, § 2). (Srovn. rozh. interpr. komise 14. července 1922.)

Přijaté zřeknutí budiž včas oznámeno těm, kdož mají právní zájem na udělení úřadu (can. 191, § 2).

Ordinář nemůže připustiti klerikovi s vyššími svěceními zřeknutí beneficia, leda by prokázal, že má odjinud, čeho potřebuje k slušnému živobytí (can. 1484). Zřeknutí beneficia, na jehož titul byl klerik ordinován, je neplatné, leda činil-li se zvláštní zmínka o tom, že klerik byl vysvěcen na tento titul a nahrazen-li za souhlasu ordinářova jiný ordinační titul (can. 1485). Biskup nemůže připustiti zřici se beneficia ve prospěch jiných nebo pod nějakou výminkou o budoucím udělení beneficia, neb o výplatě důchodu, ledaže by šlo o beneficium sporné, a zřeknutí se stalo spornou stranou ve prospěch soupeře (can. 1486).

K č. 2. a 3. *Privatio* nastává buď ipso iure, buď z nařízení zákonného představeného (can. 192, § 1). Jde-li o úřad *trvalý*, nemůže ordinář zprostiti klerika úřadu, leda cestou procesu podle právního předpisu (can. 192, § 2). Jde-li o úřad *nestálý*, může být uznáno na odstranění ordinářem podle volného uvážení z důvodu spravedlivého, a to i bez provinění úředníkovy; stačí, zachová-li se při tom přirozená slušnost a šetří-li se při nestálých *farách* příslušných předpisů. *Privatio* účinkuje teprve, byla-li oznámena vrchností. Z rozhodnutí ordinářova se poskytuje rekurs k apoštolskému stolci, ale pouze devolutivně (can. 192, § 3; srov. ještě na př. can. 2298 bod 6, 2299, 2396, 2397, 2398).

K č. 4. *Translatio* od úřadu na úřad může být provedena jen vrchností, která má právo přijmouti resignaci, odstraniti církevního úředníka z úřadu a uděliti mu jiný (can. 193, § 1). Souhlasí-li klerik s translací, stačí pak kterýkoli důvod spravedlivý; děje-li se to proti vůli klerikově, vyžaduje se celkem téhož důvodu a téhož způsobu jednání, jakého se vyžaduje při *privatio*; při tom zůstávají v platnosti zvláštní předpisy o translaci farářů (can. 2162 až 2167; can. 193, § 2). Není-li nic jiného předepsáno ani všeobecně ani zvláště, uprazdňuje se při translaci první úřad, uchopil-li se klerik řádně držení druhého úřadu (can. 194, § 1). Transferovaný má příjmy prvního úřadu až do doby, kdy se uchopil druhého (can. 194, § 1, 2).

Kdo zvolili, postulovali nebo presentovali klerika k úřadu, nemohou ho ani zbaviti úřadu, ani z něho odvolati, ani odstraniti, ani jinam přeložiti (can. 195).

K č. 6. *Záměna (permutatio)* dvou beneficíí může se státi pouze tenkrát, je-li to pro církev nutné nebo prospěšné nebo řádně odůvodněné, a není-li v někoho neprospěch. Jde-li o patronátní beneficium, je potřeba souhlasu patronova; svolení se dává místním ordinářem; generální vikář musil by míti zvláštní mandát; kapitulní vikář nemá toho práva. Forma záměny je táž jako při resignaci (can. 186, can. 1487, § 1). Rozhodnutí ordinářovo musí se státi do měsíce. Záměna platí od okamžiku souhlasu ordinářova (can. 1487, § 2).

Osazuje-li apoštolský stolec jedno neb obě beneficia, nesmí ordinář připustiti záměny beneficíí (can. 1487, § 3).

Jsou-li zaměnitelná beneficia nerovná co do příjmů, nemožnou býti vyrovnána výhradou užitek ani placením peněz, ani směnou věcí cenných. Záměna může se státi pouze mezi dvěma beneficíáty, nikoli mezi více (can. 1488, § 1, 2).

O našich poměrech sluší vytknouti:

Dnešní právo uznává zásadu, že církevní úřad se uděluje církevní vrchností, tudíž že může býti odňat pouze jí samotnou, nikoli však státem. Proto ztráta úřadu, resp. beneficia, nenastává ipso iure odsouzením od státního úřadu, nýbrž zákon předepisuje, kdy státní správa kultová *musí* žádati za odstranění duchovního z úřadu nebo beneficia, a kdy za to *může* žádati (§ 8 zákona ze 7. května 1874, č. 50 ř. z.). První případ nastává, pozbyl-li majitel církevního úřadu nebo beneficia státního občanství, nebo byl-li uznán vinným zločinu nebo vůbec trestních jednání, která vznikají ze ziskuchtivosti, urážejí mravopoctnost nebo vyvolávají veřejné pohoršení (§ 8 cit., 1. odst.).

Druhý případ nastává, choval-li se duchovní správce tak, že by se zdálo býti na škodu veřejnému řádu, byl-li by dále ponechán v církevním úřadě (§ 8 cit., 2. odst.). Odsouzení trestního zde se nevyžaduje.

Stejně se nakládá s duchovními, kteří jsou povoláni k zastupování nebo provisornímu zastávání církevních úřadů nebo beneficíí, nebo jsou určeni na výpomoc (§ 8, odst. 3), nebo jsou provisory (administrátory) církevního úřadu trvale ustanovenými (§ 10, odst. 3).

Nevyhoví-li církevní úřad v přiměřené lhůtě vládní žádosti, pokládá se úřad nebo beneficium za uprázdněné co do oboru státního, a vláda má se postarati o to, aby práce svěřené státními zákony řádnému duchovnímu správci byly konány jinou osobností, ustanovenou od vlády, a to potud, až příslušný úřad

církevní se osadí způsobem státně platným (§ 8, 4. odst.). Donucovací prostředky má státní správa ovšem podle § 60 zákona cit. Týmž způsobem lze si počínati, nevykonává-li řádný správce duchovní prací shora řečených z nějaké jiné příčiny (§ 8, 5. odst.).

DODATEK.

§ 73.

O ostatních církevních ústavech nekolegiálních.

Útulky, sirotčince a podobné ústavy určené pro zbožnost nebo lidumilnost, ať rázu duchovního, ať světského, mohou býti zřízeny ordinářem a mohou jeho dekretem nabýti povahy právnické osobnosti (can. 1489, § 1).

Místní ordinář nemá schváliti těchto ústavů, ledaže účel založení je sám o sobě užitečný a že byla poskytnuta *dos* dostatečná k dosažení vytčeného účelu (can. 1489, § 2).

Ředitel takového ústavu musí se starati o správu majetku jeho, a to v první řadě podle zakládací listiny; při tom je vázán týmiž povinnostmi a má táž práva, která přísluší správčům jiného církevního majetku (can. 1489, § 3).

V zakládací listině nechť zakladatel jednotlivě popíše celé zřízení ústavu, účel, dotaci, správu i užívání příjmů a budiž stanoveno, co má se díti s majetkem, měl-li by ústav zaniknouti (can. 1490, § 1). Listina budiž vyhotovena dvojmo; jeden exemplář se zachová v archivu ústavu, druhý exemplář v archivu kurie (can. 1490, § 2).

Místní ordinář má právo i povinnost visitovati všechny ústavy tohoto druhu v diecési i tenkrát, jsou-li právníckými osobnostmi, nebo jsou-li jakýmkoli způsobem vyňaty (can. 1491, § 1 a 2).

Jsou-li ústavy řečené spojeny s klášterem podrobeným právu papežskému (cf. can. 488, bod 3), jsou přece podrobeny biskupskému dozoru, pokud jde o vyučování náboženství, o mravy, o pobožnosti a posvátné úkony (can. 1491, § 2).

Ordináři musejí vždycky býti podávány výkazy o účtech, i jsou-li ústavy tyto vyňaty z jeho pravomoci a visitace, ať na základě založení, vydržení nebo apoštolské výsady (can. 1492, § 1).

Fundace nebudiž přijata, činil-li by zakladatel podmínku, že správci nebudou vázáni účtovatí ordináři (can. 1492, § 2).

Místní ordinář musí bdíti nad tím, aby zbožná vůle věřících, vyslovená při založení těchto ústavů, byla plně zachována (can. 1493).

Tyto ústavy mohou býti pouze s povolením apoštolského stolce zrušeny, sloučeny neb určeny k jinému účelu, než jak bylo zamýšleno při jejich založení, není-li ovšem nic jiného předepsáno v zakládací listině (can. 1494).

Příslušné předpisy státní se vykládají v právu správním.

ODDĚLENÍ DRUHÉ.

Ústava církevní.

PODODDĚLENÍ II.

Církevní ústava řeholní.

§ 74.

Všeobecný přehled.

I. Stav řeholní (*status religiosus*) v sobě zahrnuje všechny věřící, kteří dobrovolně a trvale žijí pospolu, aby dosáhli větší dokonalosti tím, že plní mimo všeobecné předpisy církevní ještě evangelické rady, a to veřejným vykonáním slibů poslušnosti, čistoty a chudoby. Církev vyžaduje pro tento stav všeobecné úcty (can. 487).

Společný život jak mužů, tak i žen se uskutečňuje různým způsobem. Každé sdružení, povolené církevní vrchností za účelem shora naznačeným, se nazývá *řeholí (religio)* (can. 488, bod 1), a členové *řeholníky (religiosi)*. Každá řehole má svá základní pravidla, která se nazývají *regulae* u řádů a *constitutiones* u kongregací; ale *constitutio* znamená u řádů také nařízení, doplňující základní řeholi.

Kodex ponechal v platnosti staré *regulae* a *constitutiones*, pokud neodporují jeho novým ustanovením; vše, co se mu přičítá, je zrušeno. (O revisi řeholních statut viz ustanovení kongr. religiosorum z 26. června 1918, A. A. S. X., 290; 29. března 1919 a 26. října 1921; A. A. S. XI., 239, XIII., 538. I budoucně nesmí v žádné řeholi býti ustanoveno, co by se nesrovnávalo s Kodexem (can. 489).

II. Podle vlastních pravidel se různé řehole na tyto útvary:

1. řády (*ordines*), vykonávají-li se v nich sliby *slavné*; mužští členové slují *regulares*, ženští *moniales* (can. 488, bod 2 a 7), i tenkrát, byly-li jim *výjimečně* povoleny jen sliby jednoduché na př. řeholnicím ve Francii a Belgii, podrobeným ovšem biskupům, A. A. S. XV., 357. (Srov. rozh. řeholní kongr. z 11. října 1922, A. A. S. XIV., 554).

Slavné sliby konají (cf. can. 491, § 1):

a) Řeholní kanovníci (*canonici regulares*), na př. lateránští nejsv. Vykupitele, premonstráti, kanovníci sv. kříže, křížovníci s červenou hvězdou.

b) Mniši (*monachi*), kteří v první řadě vedou život rozjímavý (kontemplativní), na př. benediktini všech odstínů: spojení, kamalidulští, vallumbrosští, silvestrini, olivetáni, armenští; cisterciáci, kartusiáni, antoniáni, basiliáni.

c) Řády žebravé (*mendicantes*), jako dominikáni, františkáni, augustiniáni, karmelitáni, servité, trinitáři.

d) Řeholní klerikové (*clerici regulares*), při nichž laikové se přijímají jen výjimečně podle potřeby, jako theatini, barnabité, jesuité, kamiliáni, řeholní klerikové menší, matky Boží, piaristé.

2. Kongregace (*congregationes religiosae* nebo prostě *congregationes*), konají-li se v nich sliby prosté, při čemž nerozhoduje, děje-li se tak trvale (*vota perpetua*), nebo dočasně (*vota temporaria*); ovšem musejí dočasně sliby býti obnoveny před uplynutím doby stanovené. Mužští členové slují *religiosi votorum simplicium*, ženské členkyně *sorores* (can. 488, bod 1, 2 a 7).

Ke kongregacím náležejí příkladem oratoriáni, sulpiciáni, redemptoristé, pasionisté, resurekcionisté, salvatoriáni.

3. Veřejné konání tří vytčených slibů je nevyhnutelno pro všechny řády a kongregace; vyskytují-li se sdružení podobně organizovaná jako řády nebo kongregace, ale bez konání všech tří slibů, nebo ne slibů veřejně konaných, nazývají se oficielně pouze *societates*, společnosti; členové jich nejsou řeholníky v pravém slova smyslu (can. 673, § 1).

Societates jsou na př. bekyně v Belgii nebo pallottini (misijní společnost).

Členové řeholí i řeholních společností mohou býti jak stavu kněžského, tak stavu laického. V řeholích se označují oni jako *patres* nebo *professi ad chorum*, tito jako *fratres, conversi, laici*. Musí-li většina býti stavu kněžského, nazývá se sdružení *religio (societas) clericalis*, jinak *religio (societas) laicalis* (can. 488, bod 4, 673, § 2).

III. Pokud není výjimky nebo nevyplývá opak z povahy věci, platí všechny předpisy kodexové jak o řeholích mužských, tak i ženských (can. 490).

Duchovní světští mají přednost před řeholníky, řeholníci před laiky. Další jednotlivosti o přednosti (*praecedentia*) má can. 491, § 1 a 2.

A. O řádech a kongregacích (o řeholích).

§ 75.

1. O zřízení i zrušení řeholí a klášterů.

I. Nový řád může vzniknouti pouze schválením papežského stolce.

Kongregaci schvaluje pravidelně nejdříve biskup (ani vikář generální, ani kapitulní) pro svou diecési, musí však dříve se dotázati stolce apoštolského (can. 492, § 1). Cf. dekret řeholní kongregace 30. XI. 1922 (A. A. S. XIV., 644 nsl.).

Pro tertiáry *společně žijící* se vyžaduje mimo to přiřazení k řeholi se strany generálního náčelníka prvního řádu (can. 492, § 1).

Osvědčili se kongregace ve své činnosti, obdrží od apoštolského stolce dekret pochvaly (*decretum laudis*), a později papežské potvrzení (*decretum approbationis instituti, constitutum*; cf. dekret řeholní kongreg. 6. III. 1921 (A. A. S. XIII., 312 nsl.; Normae approbationis).

Podle toho se různé řehole na *religiones iuris pontificii*, to jsou řehole papežem schválené nebo pochválené, a na *religiones iuris dioecesiani*, jež byly schváleny pouze biskupem (can. 488, bod 3). K těmto srovn. dekret kongr. relig. 30. listopadu 1922 A. A. S. XIV., 644.

Řehole práva diecésního je podrobena pravomoci příslušných ordinářů i tenkrát, je-li *rozšířena* ve více diecésích, kteréžto rozšíření může se státi jen s povolením ordináře mateřince i nového sídla (can. 492, § 2; 495, § 1).

Změny řeholí práva papežského jsou vyhrazeny apoštolskému stolci (can. 494, § 1); u řeholí diecésních jsou změny vyhrazeny příslušným ordinářům (can. 495, § 2; cf. 492, § 1).

Zrušení kterékoli řehole přísluší výhradně stolci papežskému, jenž též rozhodne o jmění řeholním za šetření vůle jeho věnovatelů (can. 493).

II. Život řeholní se soustřeďuje v domě řeholním, v klášteře, který se označuje v Kodexu všeobecně jako *domus religiosa*; klášter řádový se nazývá *domus regularis*.

Hostí-li klášter stále alespoň šest řeholníků, sluje *domus formata*; jde-li o řeholi klerikální, musejí ze šesti býti aspoň čtyři kněžími (can. 488, bod 5).

Monasterium se nazývá ještě nyní klášter, jenž je *sui iuris* (488, bod 2., can. 494, § 1 a pak klášter řeholnic se sliby slav-

nými *monasterium monialium* cf. can. 497, § 1, 512, § 1, bod 1; § 2, bod 1).

Sídlo řeholní může být zřízeno jen tenkrát, je-li zajištěna dostatečná výživa řeholníků, ať z vlastních příjmů klášterních, ať z obvyklých almužen (can. 496).

Pro zřízení klášterů, nevyňatých z moci ordináře, stačí jeho povolení (can. 497, § 1).

Schválení *apoštolského stolce a písemného souhlasu místního ordináře* je však třeba, jde-li o zřízení kteréhokoli sídla řehole vyňaté, o zřízení ženského kláštera se sliby slavnými neb o zřízení kláštera v místech podrobených kongregaci de Propaganda Fide (can. 497, § 1).

Týchž předpisů nutno šetřiti, má-li zřízený klášter býti věnován jinému účelu, ledaže by zamýšlená změna byla opodstatněna vnitřní správou řeholní, ovšem za šetření fundace (can. 497, § 4).

Povolení zřízení nového sídla klerikální řehole zahrnuje v sobě oprávnění, míti kostel nebo veřejnou kapli klášterní, v nichž smějí posvátné úkony býti vykonávány v mezích práva (can. 497, § 2); vystavení kostela nebo kaple na určitém místě vyžaduje ještě zvláštního povolení místního ordináře (can. 1162, § 4).

Jinak řečené povolení opravňuje všechny řehole k vykonávání všeho toho, co v řeholích a stanovách je předepsáno (can. 497, § 2).

Chce-li kterýkoli klášter vystavěti a zahájiti školu nebo dobročinný ústav mimo klášter, stačí k tomu zvláštní povolení ordinářovo (can. 497, § 3).

Zrušení kláštera může povoliti: *papežský stolec*, jde-li o řeholi *vyňatou* z moci biskupovy; *nejvyšší náčelník řeholní*, za souhlasu místního ordináře, jde-li o nevyňatou kongregaci *iuris pontificii*; *místní ordinář*, vyslechnuv náčelníka kongregačního, jde-li o kongregaci *iuris dioecesiani*, při čemž je volný rekurs k apoštolskému stolci s účinkem suspensivním (can. 498). Má-li řehole jen jediný klášter, může býti zrušen pouze Římem (can. 493).

§ 76.

2. O organizaci a správě řeholní.

I. Podle řeholí a stanov se řídí organizace řeholní. V tomto směru je důležité, je-li celý řád jednotným zorganizovaným tělesem, nebo dělí-li se na více samostatných klášterů, které jsou na sobě nezávislé.

Tato druhá forma je starší, ovládána jsou zásadou samostatnosti klášterů, kdežto novější útvar svědčí soustředěnosti.

Při starších útvarech je každý klášter samostatnou jednotkou; řeholník náleží pak vždy k určitému klášteru, zachovává *stabilitas loci*. Těmto klášterům se říká *monasterium sui iuris*; náčelníkem jeho jest opat (*abbas*), jenž se počítá k vyšším náčelníkům řeholním (*superiores maiores*, can. 488, bod 8). Opat vykonávající vládu má přijmouti od svého diecézního biskupa benedikci do tří měsíců ode dne volby (can. 625).

Pro ochraňování společných zájmů jsou mnohdy tyto kláštery, ovšem se schválením papežským (can. 494, § 1), spojeny ve vyšší celek (*congregatio monastica*) pod jedním náčelníkem, jenž u spojených benediktinů se nazývá *abbas primas*, jinak *abbas superior*, arcipat (can. 488, bod 2 a 8). Postavení a práva těchto vrchních náčelníků se řídí podle zvláštních ustanovení a rozhodnutí apoštolského stolce (can. 501, § 3; cf. can. 655, 1594, § 4).

Jinak se mají věci, tvoří-li řehole jediné těleso; neboť má jediného nejvyššího představeného (*supremus religionis moderator*), jenž má pravidelně titul *generalis praepositus* (superior, director) anebo *rector maior* a pod.; jeho pravomoc je v mezích stanov nejvyšší (can. 502).

Řehole je rozdělena na *provinciae* s provinciálem (superior nebo *praepositus provincialis*) v čele. Provinciálové jakož i jich zástupci náleží také k vrchním náčelníkům řeholním (can. 488, bod 8.)

Provincie zahrnují v sobě určitý počet klášterů, pravidelně z nějakého politického nebo národního celku (can. 488, bod 6); zřízení, změna a zrušení jich přísluší apoštolskému stolci (can. 494, § 1).

Náčelníci klášterní jsou různě pojmenováni, jako *superior*, *prior*, *rector*, *guardianus* a pod.

Členové řeholí soustředěných nezachovávají *stabilitas loci*, nýbrž mohou býti volně přesazováni buď v provincii, buď v celé řeholi.

Řehole mívají svého *kardinála protektora*, jehož úkol záleží pravidelně v poskytování rady a záštity, zejména u kurie, beze práva zasahovati do vnitřních věcí řeholních (can. 499, § 2).

Mimo to má každá *mužská* řehole papežského práva *generálního prokurátora* k obstarávání všech řeholních jednání u apoštolského stolce. Prokurátor se ustanovuje podle řeholních

stanov na čas, před jehožto vypršením nesmí býti odstraněn bez vědomí apoštolského stolce (can. 517, § 1, 2).

Samozřejmě je, že celý stav řeholní je podroben papeži, který může tudíž žádati vždycky poslušnosti od každého řeholníka (can. 499, § 1).

II. Nemají-li stanovy řeholní přísnějších požadavků, je třeba k úřadu vyšších náčelníků (*superiores maiores*) příslušenství k téže řeholi alespoň po dobu deseti let, počítaných od prvního vykonání slibů, a dále je třeba manželského původu. Nejvyššímu náčelníku a abatyši v ženském řádu musí býti aspoň 40 let, ostatním 30 let (can. 504).

Nemají-li stanovy jiných předpisů, uděluje se hodnost *vrchních* náčelníků pravidelně dočasně; *místní* představení (*superiores minores locales*) se ustanovují nejvýše na 3 léta, po nichž mohou býti opět voleni, ale nikoli třikrát za sebou v témže klášteře (can. 505). (Srovn. nařízení kongr. religios. z 9. března 1920, 6. března 1922 a 1. února 1924).

Jednotlivosti volby jsou stanoveny v can. 506 a 507.

Náčelníci mají přebývat ve svých klášteřích a mohou je opustiti pouze podle stanov (can. 508).

Čestné tituly řeholních hodností neb úřadů jsou zakázány; nepřiči-li se tomu stanovy, mohou býti trpěny jen tituly, svědčící vyšším úřadům, jež řeholníci sami skutečně zastávali ve vlastní řeholi (can. 515).

III. Podobně jako se svolávají v neřeholní církvi různé sbory nebo synody, tak v řeholním životě vystupují *capitula*, která jsou buď *generalia*, buď *provincialia*, buď *conventualia*. Členové těchto kapitul slují *vocales* nebo *capitulares*. Jednotlivosti jsou stanoveny buď ve zvláštních nařízeních papežských, buď v konstitucích řeholních.

Kapituly generální svolává generální náčelník nebo jeho zástupce a dostávají se vedle něho pravidelně *consiliiarii* (t. zv. definitoři, pravidelní rádcí generálovi) a provinciálové se dvěma zástupci z každé provincie. Kapituly generální mají v příslušné řeholi nejvyšší moc nařizovací, správní a korekční.

Kapituly provinciální se skládají pravidelně z provinciála, místních náčelníků a po jednom zástupci jednotlivých klášterů; jim přísluší jen moc správní, nikoli nařizovací.

Kapituly klášterní (místní) tvoří bezprostřední představený místní neb jeho zástupce, a všichni, kdož mají v klášteře právo voliti a účastniti se správy.

Jelikož kapituly generální a provinciální se scházejí jen po různu, ale i svolávání kapitul klášterních činí mnohdy obtíže, mívají nejvyšší náčelník, náčelník klášterní kongregace, provinciál a místní představený sídel, zvaných *domus formatae*, své rady (*consiliiarii*), by si vyžádali v mezích práva a stanov jejich souhlasu nebo posudku (can. 516, § 1).

Obecné právo a stanovy rozhodují také o vykonávání kázeňské moci (*potestas dominativa*) náčelníků a kapitul nad podřízenými řeholníky (can. 501, § 1, 2).

IV. Aby zachován byl v řeholích pořádek, jsou

1. nejvyšší náčelníci řeholní (opat primas, náčelník klášterní kongregace a nejvyšší náčelník papežských řeholí) povinni podávat zprávu apoštolskému stolci o stavu podřízených sobě řeholí, a to alespoň každý pátý rok (can. 510) (srovn. dekret kongr. relig. z 8. března 1922 A. A. S. XIV., 161).

Pro ústavy s jednoduchými sliby viz A. A. S. XV., 1923, str. 69 nsl.: Istruzione Congr. de religiosis 25. III. 1922.

2. Vrchní řeholní náčelníci mají podle stanov buď sami, buď po případě zástupci visitovati všechny kláštery sobě podrobené (can. 511).

3. Místní ordinář má každého pátého roku visitovati všechny sobě podřízené kláštery podle detailních předpisů v can. 512, § 1—3.

Každý visitátor má právo i povinnost vyslyšati řeholníky o poměrech a věcech podrobených visitaci (*inquisitio generalis*); řeholníci jsou povinováni vypovídati podle pravdy, a náčelníci řeholní nesmějí jim v tom nikterak brániti (can. 513, § 1). Z nálezů visitátorových je přístupný rekurs s účinkem devolutním, nebylo-li nastupováno cestou soudní (can. 513, § 2).

4. Každý představený je povinen starati se o to, by znalost papežských výnosů, upravujících poměry řeholníků, byla zajištěna u podřízených, a místní představení jsou zavázáni, dáti alespoň jednou v roce veřejně přečísti vlastní stanovy a papežské výnosy, určené k předčítání (can. 509, § 1, 2, bod 1).

V. Pro správu majetkovou jsou ustanoveni *oekonomi*, a to *generální* pro celý řád, *provinciální* pro provincii a *místní* pro jednotlivé řeholní domy. Ekonomové jsou podřízeni příslušnému superiorovi (can. 516, § 2), jenž nesmí vésti řečené správy; výjimečně je kumulace možna pouze u místního představeného (can. 516, § 3). Nemají-li stanovy zvláštních ustanovení, dosazuje se ekonom od příslušného vrchního náčelníka za souhlasu jeho rady (can. 516, § 4).

VI. Velmi detailně upravil Kodex otázku *zповědníků*, a to řádných a mimořádných v řeholích, zejména ženských (srovn. rozhodnutí interpretační komise z 24. XI. 1920 A. A. S. XII., 575, III a z 16. I. 1921; Archiv f. k. K. R. 101. sv., str. 61 nsl.). Všeobecné pravidlo je, že nesmí řeholní představený nikoho nutiti, aby se zpovídal u něho, a že každý má míti možnost se zpovídati u zpovědníka osobní důvěry. Zejména směji novicmistr a jeho pomocník zpovídati novice, jen byli-li za to jimi požádáni z důležitých důvodů (can. 891).

Místní ordinář ustanovuje také pro laické neeximované řehole kaplana (*cappellanus*), jenž má obstarávati svaté obřady a kázání.

V řeholích *eximovaných* ustanovuje kaplana náčelník řádový a v případě zanedbání této povinnosti teprv ordinář (can. 518 až 530).

Co do *zopatřování* a *pohřbívání* jsou některé výjimky z obecného práva připuštěny (cf. can. 514, 1221, 1230, § 5).

VII. Zvláštní zmínky vyžaduje *poměr řeholí k moci ordinářové*.

Pokud není výjimka stanovena, je každá řehole podrobena ordináři. Řehole, vyňaté z moci ordinářovy, slují *religiones exemptae* (can. 488, bod 2 a 500, § 1). K objasnění řečeného poměru vytykáme tyto jednotlivosti:

1. V řádech mužských jsou řeholníci i novicové, pak kláštery a kostely osvobozeny od pravomoci místního ordináře (can. 615), pokud není výjimka zákonem stanovena. Ale řádoví řeholníci, zdržující se nedovoleně mimo řeholní dům, pozbývají exemce (can. 616, § 1).

2. Spáchal-li řádový řeholník delikt mimo klášter a nebyl-li potrestán vlastním náčelníkem o tom zpraveným, může býti pokutován od místního ordináře, ačkoli dovoleně opustil klášter a do něho se vrátil (can. 616, § 2). Srovn. okružní list koncilní kongregace z 1. června 1926, A. A. S. XVIII., p. 312 nsl., podle kterého může ordinář přímo potrestati řeholníka žijícího mimo klášter nepřiměřeným způsobem.

3. Ženské kláštery řádové, podřízené vedení mužského řeholního představeného, podléhají ordináři pouze ve věcech, právem *zvláště* stanovených (can. 500, § 2, 615). Exemce nemají tudíž řádové řeholnice beze spojení s mužským klášterem (can. 615).

4. Zavládly-li v kláštřech nebo kostelech řádových nebo v řeholích vyňatých zlořády a zpravený o tom náčelník neučinil

nápravy, musí místní ordinář ohlásiti věc stolci apoštolskému (can. 617, § 1).

5. Kláštery jsouce *domus non formatae*, zůstávají pod zvláštním dozorem místního ordináře, jenž může prozatímně učiniti nápravu, zavládly-li pohoršlivé nešvary (can. 617, § 2).

6. Náčelníci a kapituly mají v *klerikálních* řeholích *eximovaných* pravidelnou církevní pravomoc, jak ve foru vnějším, tak i vnitřním (can. 501, § 1).

7. Řehole se sliby jednoduchými nemají exemce, ledaže by privilej zvlášť byl jim udělen (can. 617, § 1). V řeholích papežského práva však nesmí ordinář měniti konstituci, ani rozhodovati věci správy majetkové, leda v případech zákonem přípustných (can. 618, § 2, bod 1; cf. can. 533–535), ani nesmí se vměšovati do vnitřní správy a discipliny (can. 618, § 2, bod 2).

Ovšem jde-li o řehole laické, smí biskup bdíti nad disciplinou, vírou, mravy, klausurou, přijímáním svátostí a učiniti nápravu, neučinili-li tak náčelníci. V případech naléhavých a důležitých rozhoduje ordinář sám; jinak přenechá rozhodnutí stolci apoštolskému (can. 618, § 2, bod 2).

8. Kdykoli řeholníci jsou podrobeni místnímu ordináři, mohou jim býti i trestáni (can. 619).

9. Zrušuje-li místní ordinář generální dispensi závaznost obecného práva, platí to i pro řeholníky diecéšní, jen když tím se nedotýká ani slibů, ani stanov řeholních (can. 620).

10. Spravuje-li řeholník faru, ať jako farář, ať jako vikář, zůstává vázán sliby i stanovami řeholními, pokud se to dá sloučiti s povinnostmi farního úřadu (can. 630, § 1). Ve věcech řeholních zůstává řeholník podroben výlučně svému náčelníku řeholnímu (can. 630, § 2).

Majetku, připadajícího mu vzhledem k farnímu úřadu, nabývá řeholník pro faru; ostatního majetku nabývá podle pravidel, platných pro řeholníky (can. 630, § 3).

Pro dobro přifařených věřících, katolických škol nebo lidumilných ústavů farních může řeholní farář přijímati, sbírat, spravovati a vydávati almužny, šetře při tom vůle věnovatelovy a podrobuje se doзору svého představeného.

Je-li farní kostel řeholním, přísluší řeholnímu představenému přijímati a spravovati milodary, věnované na vystavění, udržení a ozdobu farního kostela; není-li farní kostel řeholní, náleží vytyčené právo místnímu ordináři (can. 630, § 4).

Ve věcech správy farní je farář řeholní podroben ve všem tak místnímu ordináři, jako farář světský (can. 631, § 1). Co do správy majetkové platí předpisy can. 533, § 1, bod 4 a 535, § 3, bod. 2.

Při vykonávání korekční moci pro úřední poklesky nastává však kumulativní konkurence mezi ordinářem a řeholním představeným; kdyby nemohli se shodnouti, má přednost rozhodnutí ordinářovo (can. 631, § 2).

O odstranitelnosti řeholního faráře bylo mluveno již shora; (cf. can. 631, § 3).

§ 77.

3. Majetkové poměry řeholí jako právnických osob.

I. Není-li jinak stanoveno v řeholních stanovách, jsou každá řehole, provincie a jednotlivé kláštery způsobilé, nabývatí a držetí majetek i s příjmy pevnými, nebo zajištěnými na nemovitostech (can. 531).

Správa majetku se vede podle stanov řeholních; povolovati vydaje a konati právní jednání nutné k řádné správě mohou náčelníci řeholní a oficiálové, k tomu zvláště stanovení (can. 532, § 1, 2).

I *umístění peněz* se děje podle předpisů řeholních stanov; v některých zvláště vytčených případech (can. 533, § 1, bod 1—4 a § 2) je potřebí předchozího souhlasu místního ordináře.

II. Jde-li o *zcizení* věcí cenných nebo jiného majetku, přesahujícího hodnoty třiceti tisíců franků nebo lirů, nebo jde-li o půjčky a závazky přesahující tyto sumy, je pod neplatností potřebí *papežského schválení*; obecné předpisy (can. 1531) musejí ovšem také býti zachovány.

Ve všech jiných případech stačí písemné povolení příslušného náčelníka za souhlasu kapituly nebo rady, zjištěného tajným hlasováním.

V ženských rádech a kongregacích je nad to potřebí písemného povolení místního ordináře a případného řeholního náčelníka mužského (can. 534, § 1).

Samozřejmě je, že zcizení může platně se povoliti jen tenkrát, je-li majetkový stav v žádosti dopodrobna podle pravdy vyličen (can. 534, § 2).

Nešetření předpisů těchto zakládá delikt *contra res ecclesiasticas* a tresce se podle can. 2347.

III. Zvláštnímu dozoru je podrobena *správa majetku v ženských řeholích* (can. 535).

IV. Za dluhy a závazky ručí:

1. Právníká osoba (řehole, provincie, klášter), převzala-li je s povolením příslušných náčelníků (can. 536, § 1), nebo převzal-li je člen řádový nebo kongregační s povolením představených (can. 536, § 2).

2. Řeholník sám, převzal-li je bez příslušného povolení (can. 536, § 3).

3. Měl-li někdo z příslušné smlouvy osobní zisk, může žaloba vždycky býti naň podána (can. 536, § 4).

Náčelníci řeholní smějí povoliti půjčky jen tenkrát, je-li zjištěno, že mohou úroky býti placeny z příjmů obvyklých a že dluh může býti splacen průběhem doby ne příliš dlouhé (can. 536, § 5).

V. Dary smějí se povoliti z majetku řehole, provincie nebo kláštera jen pro poskytnutí almužen nebo z jiného důvodu spravedlivého, a to pouze s povolením příslušného náčelníka a v mezích stanov (can. 537).

4. O připouštění do řeholí.

§ 78.

a) O postulátu a noviciátu.

I. Všeobecné pravidlo je, že může vstoupiti do řádu každý katolík, jenž tak činí z ryzího úmyslu, je způsobilý žiti jako řeholník a je prost závad zákonem stanovených (can. 537). Aby se seznala způsobilost, musí kandidát se podrobiti přijímacím podmínkám:

1. Především musí býti vykonán *postulatus*, t. j. první všeobecná průprava, které musejí se podrobiti před noviciátem v řeholích se sliby trvalými všechny ženy a pouze laikové (*conversi*) z mužských kandidátů, a to na dobu aspoň šesti měsíců, kterou může vrchní náčelník prodloužiti na celý rok. V řeholích se sliby dočasnými není obecného předpisu, naopak vše se řídí stanovami (can. 539, § 1 a 2).

Postulanti (*postulantes, adspirantes*) musí se zdržovati buď v domě noviců, buď v jiném řeholním domě, kde musejí žiti přesně podle stanov za zvláštního dozoru. Kandidátky slibů slavných musejí zachovávat i klausuru. Postulanti se šaří jednoduše, avšak odchylně od noviců (can. 540, § 1—3).

Osvědčí-li se kandidát v době postulátu, může býti připuštěn 2. k *noviciátu*. Pod *neplatností* jsou *vyloučeni* z noviciátu (can. 542, bod 1): kdož dříve dobrovolně přestoupili k některé nekatolické církvi (předkládá se list křestní a biřmovací, can. 544, § 1); mladší než patnáctiletí (can. 555, § 1, bod 1); donucení nebo připuštění ke vstupu násilím, vážným strachem nebo podvodem; manžel za trvání manželství; kdož jsou nebo byli vázáni slibem řeholním; všichni, jimž hrozí trest pro spáchaný těžký delikt, z něhož jsou nebo mohou býti žalováni; biskup sídelní nebo titulární, třebas byl papežem pouze designován; klerikové jsouce s papežským povolením vázáni přísahou ke službě diecéšní nebo misijní.

Nedovoleně, avšak platně mohou býti připuštěni (can. 542, bod 2): klerikové vyšších svěcení bez souhlasu ordináře nebo proti jeho zákazu, odůvodněnému tím, že by jinak správa duší doznala velké újmy; dlužníci, nemohoucí platiti svých dluhů; osoby povinované vyúčtováním nebo zapletené do jiných světských věcí, z nichž by řeholi vzniknouti mohly nepřijemné spory; děti, jež mají se starati o své nuzné rodiče a prarodiče; rodiče, jimž přináležejí péče o výživu a výchovu dětí; kdož byli ke kněžství v řeholi ustanoveni, avšak musili z něho býti vyloučeni pro iregularitu nebo kanonickou překážku; orientálové pro latinské řehole bez písemného povolení kongregace pro církve východní (cf. A. A. S. XVII., 582, VI.).

Všecky tyto předpisy čelí k tomu, by do řeholí vstupovali jen, kdož cítí k tomu upřímné povolání a mohou zcela se věnovati řeholnímu životu.

Povolení k noviciátu a k následující profesi dává vrchní náčelník řeholní za souhlasu rady nebo kapituly podle zvláštních předpisů řeholních stanov (can. 543). Aby povolení mohlo se dáti, musí býti celá minulost kandidátova od dokonaného 14. roku jasná; proto jsou jednotlivé předpisy o tom, jak církevní úřady, neřeholní i řeholní, musejí o kandidátu podávati *tajné zprávy (litterae testimoniales)* vrchním náčelníkům (can. 544, 545, 546).

II. Důležitá jsou ustanovení o věnu (*dos*), které postulanky přinášejí v *ženských* řádech i kongregacích; o jednotlivostech rozhodují v řádech stanovy, po případě obyčej, v kongregacích rozhodují konstituce.

Věno má se odevzdati klášteru nebo má býti zajištěno podle práva civilního před obláčkou. Prominouti nelze věna, ani zcela ani z části, bez povolení apoštolského stolce při řeholích práva

papežského, ani bez povolení místního ordináře u řeholí práva diecéšního (can. 547, § 1—4).

Kláster nebo řehole nabývá neodvolatelně věna, zemře-li řeholnice, třebas vykonala jen sliby dočasné (can. 548). Po prvním vykonání profese má býti věno uloženo v hodnotách jistých, dovolených a plodonosných, a to představenou s její radou, za souhlasu místního ordináře a případného řeholního představeného mužského. Zakázáno je však věno vynaložiti před smrtí řeholnice, a to ani ne k vystavění domu řeholního, ani k zaplacení dluhu (can. 549). Nešetření tohoto zákazu je deliktem zneužití moci úřední (can. 2412, bod 1).

Věna se spravují v klášteře nebo v pravidelné residenci nejvyšší náčelnice nebo představené provinciální. Dozor nad tím vedou ordináři místní, zejména při visitacích (can. 550, § 1 a 2; cf. can. 535, § 2).

Vystupuje-li řeholnice z důvodu kteréhokoli, má se jí dos vrátiti, ovšem bez plodů již dospělých (can. 551, § 1).

III. U ženských kandidátek řeholí třebas vyňatých je ještě potřeba, by náčelnice alespoň dva měsíce před noviciátem a před konáním kterýchkoli slibů zpravila místního ordináře, jenž pak má sám nebo knězem k tomu delegovaným alespoň 30 dnů napřed se přesvědčiti a to bezplatně (rozhodn. řeholní kongregace z 20. března 1922), zdali kandidátka vstupuje do kláštera z vlastního přesvědčení a rozhodnutí (can. 552, § 1 a 2). Opo-
minutí tohoto zpravení je deliktem zneužití úřední moci (can. 2412, bod 2).

IV. Noviciát má trvati aspoň celý nepřetržitý rok v domě určeném pro novice (počítá se podle can. 34, § 3, 3; Interpr. kom. 12. XI. 1922 A. A. S. XIV., 661, II.); jinak je neplatný (can. 555, § 1, bod 1—3, can. 556). Ve stanovách může doba noviciátu býti ustanovena delší, třebas i pod neplatností (can. 555, § 2; srovn. instrukci kongregace religiosorum z 3. listopadu 1921, A. A. S. XIII., 539).

Noviciát pravidelně se počíná obláčkou (can. 553, 557) a koná se v místnostech novicích (can. 554), oddělených od ostatního života řeholního (can. 564). Vedení noviců je svěřeno novicmistřovi (*magister*), jehož podporuje po případě ještě řeholník jako pomocník; oba jsou odpovědni pouze náčelníkům a visitátorům; novicové jsou zavázáni poslušenstvím novicmistřovi a náčelníkům (can. 559—563).

Rok novicní má býti věnován výhradně přípravě na život řeholní při přesném zachovávání všechněch stanov; laikové mají býti zdokonalováni v křesťanské nauce (can. 565). I novicové mají míti zaručenou volnost zpovědi; proto jsou jim ustanoveni zpovědníci řádní a mimořádní (can. 566).

Novicové požívají všech výhod udělených řeholi (can. 567).

Průběhem noviciátu nesmí novic pod neplatností ani se zříci, ani zavazovati svého majetku (can. 568). Nežli novic přistoupí ke slibům jednoduchým, musí pro dobu jich trvání na někoho přenéstí správu svého jmění a musí v mezích stanov určití, jak má se ho užívatí (can. 569, § 1). Totéž právo mu přísluší, kdyby po vykonání slibů jednoduchých nabyt nového jmění (can. 569, § 2). Novic v kongregaci řeholní může před vykonáváním slibů dočasných testovati o svém jmění nynějším i budoucím (can. 569, § 3).

Postulát a noviciát je bezplatný, ledaže podle stanov neb obyčeje se vybírají poplatky za výživu a roucho. Všechno, co postulát na jmění přinesl a čeho řádně nebylo zužito, se mu vrací, vystupuje-li před vykonáním slibů (can. 570, § 1, 2).

Novic může, kdykoli chce, opustiti volně řeholi a náčelníci řeholní nebo kapitula mohou ho v mezích stanov propustiti z každého spravedlivého důvodu, který nemusí mu býti udán (can. 571, § 1).

Uznán-li novic po vykonaném noviciátu způsobilým, připustí se ke slibům; jinak se propustí (cf. can. 2411). V případě pochybnosti může mu noviciát vrchním náčelníkem býti prodloužen, avšak ne přes 6 měsíců (can. 571, § 2).

§ 79.

b) O profesi řeholní.

I. *Professio* znamená odevzdání kandidátovo (*traditio*) do života řeholního a přijetí tohoto odevzdání se strany řehole (*acceptatio*); profese je tudíž *pactum bilaterale*. Se strany kandidátovy se děje *traditio* vždy *irrevocabiliter*; přijímá-li řehole kandidáta neodvolatelně, *professio* sluje *sollemnis*, přijímá-li ho výmínečně, sluje *simplex*.

Sliby konané při *professio simplex* se nazývají odtud *vota simplicia*; při *professio sollemnis* *vota sollemnia*.

O řeholní profesi „in articulo mortis“ srovn. deklaraci kongregace řeholní 30. XII. 1922 (A. A. S. XV., str. 156 nsl.).

II. Aby byla profese řeholní platná, vyžaduje se (can. 572):

1. náležitého věku, a to dokonaných 16 let, jde-li o profesi dočasnou, 21 let při každé profesi trvalé (can. 573);
2. připuštění příslušným náčelníkem;
3. vykonání noviciátu;
4. vykonání profese *výslovně*, bez násilí, beze strachu a bez podvodu;
5. přijetí profese příslušným náčelníkem nebo jeho zástupcem.

Každé trvalé profesi musí předcházeti jednoduchá dočasná profese pravidelně na tři léta (can. 572, § 2), kterou tudíž musí novic vykonati v každém řádu mužském i ženském a v každé kongregaci se sliby trvalými; výjimkou vyžadují stanovy roční profese (can. 574, § 1). Tříletí toto může býti příslušným náčelníkem prodlouženo, ale ne přes nové tříletí (can. 574, § 2).

Uplynul-li čas, na který byla vykonána dočasná profese, musí řeholník přistoupiti podle stanov k trvalé profesi, a to buď k slavné nebo jednoduché; jinak by musil opustiti řeholi.

Po dobu trvání dočasně profese může kandidát býti propuštěn od příslušného náčelníka (can. 575, § 1, 647); rada nebo kapitula má při první profesi dočasné hlas rozhodující; při následující profesi trvalé, ať slavné, ať jednoduché, jest jejich hlas pouze poradný (can. 575, § 2).

O tom, že profese je vykonána, sepíše a záloží se protokol, podepsaný řeholníkem a aspoň tím, kdo přijal profesi. Příslušný náčelník oznámí slavnou profesi faráři místa, kde profes byl pokřtěn, aby mohl býti učiněn patřičný záznam (can. 576, § 2).

Obnovení profese dočasné má se státi bez průtahu, třebas jeden měsíc před vypršením lhůty (can. 577, § 1, 2).

III. Pokud není ve stanovách jinakého uspořádání, platí co do právního postavení řeholníků tyto obecné předpisy:

Kdo vykonal sliby jednoduché, má celkem táž práva a tytéž povinnosti, jako profes slibů slavných a jednoduchých slibů trvalých; nemá však práva hlasovacího, ani práva býti volenu (can. 578, bod 1—3).

Příčí-li se právní jednání slavným slibům, je neplatné; je-li v odporu se sliby pouze jednoduchými, je nedovolené (can. 579).

Obsah slibu *poslušnosti* (*votum oboedientiae*) není Kodexem vůbec upraven; platí tudíž v první řadě řeholní stanovy. Samozřejmě je, že nesmí se naříditi, co by se příčilo církevnímu právu nebo stanovám.

Slib *čistoty* (votum *castitatis*) jeví účinky co do uzavření manželství; o tom se jedná v právu manželském.

Slib *chudoby* (votum *paupertatis*) působí již jako *jednoduchý* takto:

1. Nemění se nic na posavadním vlastnictví majetku, ani na způsobilosti nabývatí nového majetku (can. 580, § 1; 569); stanovy mohou míti ovšem odchylku.

2. Majetek nabytý vlastní pílí nebo nabytý vzhledem k tomu, že kdo je členem řehole, připadá řeholi (can. 580, § 2).

3. Dispoice, které učinil jako novice, může profes měniti s povolením nejvyššího náčelníka, resp. řeholnice s povolením ordinářovým a případným povolením mužského řeholního náčelníka; povolení však není třeba, děje-li se změna ve prospěch řehole. Vystoupí-li řeholník z řehole, pozbývá jeho dispoice všeho účinku (can. 580, § 3).

4. Průběhem šedesáti dnů před slavnou profesí musí profes postoupiti celé své jmění někomu pod výminkou, že vykoná slavnou profesí (can. 581, § 1); dříve tak činiti nemůže. Vykonal-li ji pak, musí všechno se zařídití, by postup byl i civilně platný (can. 581, § 2).

Po vykonání *slavné profese* náleží všechen majetek, profesovi jakkoli připadající, řádu, provincii nebo klášteru, je-li řád vůbec způsobilý k nabývání, a to podle stanov; není-li řád způsobilý, nabývá onoho majetku apoštolský stolec (can. 582).

Majetek takto připadající řeholím má se spojití s ostatním majetkem, a peníze i hodnoty mají ve společné pokladně býti uchovány (can. 594, § 2).

5. V řeholních kongregacích nemohou však *profesové slibů jednoduchých* bezplatně se odříci vlastnictví svých statků jednáními mezi živými (can. 583, bod 1).

Testament učiněný za trvání noviciátu mohou měniti pouze s povolením apoštolského stolce, a v případech naléhavých, kdy čas kvapí, pouze s povolením vyššího náčelníka, po případě jen s povolením místního představeného (can. 583, bod 2).

IV. Z těchto pravidel nastávají výjimky, nabytí-li řeholník hodnosti biskupské nebo vůbec hodnosti mimo vlastní řeholi. Ale sluší různiti tyto případy:

1. pozbyl-li řeholník následkem profese vlastnictví majetku, nabývá užívání, požívání a správy majetku znova mu připadajícího; vlastnictví tohoto majetku nabývá řeholník jako sídelní biskup pro diecési, jako apoštolský vikář pro vikariát, jako

apoštolský prefekt pro prefekturu. Řeholníci v jiných hodnostech nabývají vlastnictví pro řád nebo pro apoštolský stolec, není-li řád sám k tomu způsobilý (can. 582, can. 628, bod 1). O kardinálech mluveno bylo shora, § 38, pod VI., č. 5.

2. Nepozbyl-li řeholník následkem profese svého vlastnictví dřívějšího, nabývá opětně jeho užívání, požívání i správy. Pozdějšího majetku nabývá řeholník zcela i co do vlastnictví (can. 628, bod 2). S majetkem, jenž se dává řeholníku pouze k dispoici, musí naložiti tak, jak věnovatel si přeje (can. 628, bod 3). (Srovn. rozhodnutí kongr. religios. z 16. března 1922 [A. A. S. XIV., 196] o válečných žoldech a odškodněních řeholníků.)

V. Beneficia farní posud zastávaná řeholníkem se uprazdňují po roce od profese kterékoli; beneficia ostatní se uprazdňují po třiletí (can. 584). Vykonal-li někdo sliby trvalé, pozbývá příslušnosti k diecési, kterou měl jako neřeholník (can. 585).

VI. Zbývá ještě otázka, lze-li napravití neplatnost profese; při tom se různí, z čeho vznikla, zdali z nedostatku souhlasu nebo z příčiny vnější (can. 586, § 1—3). V prvním případě musí souhlas býti opakován, při čem se předpokládá, že řehole tomu se neprotiví. V druhém případě buď apoštolský stolec sanuje neplatnost, buď odstraní překážku a souhlas se opakuje.

Kdyby však platnosti profese vadily vážné důvody, a řeholník se zpěchoval jí obnoviti z opatrnosti, nebo žádati za nápravu, věc se předloží stolci apoštolskému.

§ 80.

5. O životě řeholním.

I. Řeholníci mají, pokud možno, zachovávatí všeobecné povinnosti kleriků (can. 592, cf. can. 124—142) a mají přizpůsobiti celý svůj život řeholím (can. 593), (cf. Epistola apostolica Pii XI. „Unigenitus Dei Filius“, 19. III. 1924, A. A. S. 1924, XVI., str. 138 nsl. o výchově řeholníků). Všude má býti proveden společný způsob života (can. 594, § 1, 2), a náboženské povinnosti křesťanské mají býti plněny do nejmenších podrobností (can. 595). Všichni řeholníci mají stále nositi roucho své řehole; výjimky musejí býti zvláště povoleny (can. 596). Ve *všech* kanonicky zřízených domech jak mužských, tak ženských *řádů* a žijících podle *řádových* předpisů, musí se zachovávatí přísná *klausura*, zvaná papežskou; opustiti tuto klausuru může dovoliti pouze papež nebo jeho delegát, ovšem mimo případy nevyhnutelné nutnosti, jako

je nebezpečí ohně, povodně a pod. Volnější je klausura v kláštřech kongregačních. Jednotlivosti jsou uvedeny v can. 597—607; tresty na porušení klausury v can. 2342. (Cf. Instructio Congr. de Relig. de clausura monialium votorum solemnum 6. II. 1924, A. A. S. 1924, XVI., str. 96 nsl.)

II. Řeholníci, jsouce k tomu ustanoveni svými představenými, mají vypomáhati v duchovní správě diecéšní (can. 608, § 1, 2).

Je-li kostel řeholní současně kostelem farním, platí obdobně pravidla o kostele katedrálním nebo kolegiátním, který je současně farní (cf. 415, 609, § 1). U kostela řeholnic fara nemůže býti zřízena (can. 609, § 2).

III. Všichni řeholníci mají úplnou volnost si dopisovati s kterýmkoli svým představeným nebo s apoštolským stolcem (can. 611).

Výsady řeholníků a řeholnic se řídí Kodexem, resp. privileji *zvláště* udělenými, ale nemohou budoucně býti na nikoho rozšířeny (can. 613).

Zejména mají všichni, i novicové, veškeré výsady kleriků (can. 614, cf. can. 119—123).

IV. Kodex upravuje také *sbíráni almužen* a milodarů se strany řeholníků. Oprávnění k tomu jsou mniši řádů *žebavých*; potřebují pouze povolení svých představených pro sbírky v diecési, kde jest jejich klášter; v jiných diecéších smějí sbíratí pouze s písemným povolením příslušných místních ordinářů (can. 621, § 1). Řeholníci kongregací papežského práva potřebují ke sbírkám povolení apoštolského stolce a pravidelně ještě písemného povolení místního ordináře (can. 622, § 1).

Řeholníci kongregací diecéšního práva mají ke sbírkám potřebí písemného povolení jak ordináře diecése, v níž jest jejich klášter, tak i ordináře diecése, kde hodlají sbíratí (can. 622, § 2).

Aby mohli orientálové sbíratí v latinských diecéších a naopak, je potřebí zvláštního reskriptu kongregace orientální (can. 622, § 4). Způsob sbíráni musí se díti přísně podle instrukcí apoštolského stolce (can. 623, 624).

V. Každá řehole klerikální má míti svou *školu* řeholně schválenou; studující mají žítí společným životem, jinak nemohou býti ordinováni. Kdyby řehole nebo provincie neměla svých vlastních škol, mají alumnové poslání býti na školu v jiné provincii, nebo na školu jiné řehole, nebo do semináře biskupského, nebo na veřejnou školu katolickou. Nikdy nemají však řeholníci

za svých studií žítí v domech soukromých, nýbrž vždy v ústavěch katolicky řízených (can. 587, § 1—4).

Řeholníci podléhají po dobu svých studií zvláštní péči *prefekta nebo magistra spiritus* (can. 588). Po nižších studiích mají býti vzdělávání, výlučně aspoň po dvě léta ve filosofii a po čtyry léta v theologii; vyučování se děje na základě thomistickém (can. 589, § 1).

O návštěvě světských fakult platí nyní dekret konsistoriální kongregace z 30. dubna 1918 (A. A. S. X., 237).

VI. Řeholní kněží musejí každoročně průběhem prvních pěti let po ukončených studiích se podrobovati zkoušce z různých oborů theologických u examinerů k tomu řeholí stanovených; vyňati z této povinnosti jsou, kdož obdrželi zvláštní povolení a kdož sami vyučují theologii, právu kanonickému nebo scholastické filosofii (can. 590). (Srov. rozh. interpr. komise z 14. července 1922).

Mimo to mají měsíčně nejméně jednou v kláštřech rázu *formatae domus* se konati řešení případů z morálky a liturgiky, po případě výklady o dogmatických věcech a souvislých naukách; na těchto cvičeních mají účastenství všichni klerikové profesové, buď oddávající se studiu theologie, buď je již ukončivší, přebývají-li v kláštřech (can. 591).

VII. Důsledkem slibů je, že řeholník nemůže přijmouti ani hodnosti, ani úradu, ani beneficia, které se nedá srovnati se stavem řeholním; jen papežský stolec, resp. papež sám, mohl by stanoviti výjimku (can. 626, § 1, 3). Volbu kolegia může přijmouti řeholník pouze s povolením náčelníkovým (*postulatio simplex*, can. 626, § 2).

6. O ukončení řeholního poměru.

§ 81.

a) Přestoupení k jiné řeholi.

I. Povolení apoštolského stolce je třeba pro přestoupení z řehole do řehole, i přísnější, nebo z kláštera vlastního práva do kláštera jiného (can. 632). Příslušnosti k nové řeholi se nabývá teprve tenkrát, učiněno-li zadost *všem* podmínkám přijetí; po dobu noviciátu zůstávají stará práva a povinnosti in suspenso; novým představeným je kandidát zavázán poslušností (can. 633, § 1).

Nevykonali-li přestupující řeholník nové profese, musí se vrátiti do staré řehole, nevypršela-li zatím doba jeho slibů starých (can. 633, § 2).

Při pouhém přechodu z kláštera do kláštera téhož řádu ani noviciát, ani sliby se neopakují (can. 633, § 3).

II. Následky přestoupení k jinému klášteru téže řehole nastávají dnem přestoupení; přestupuje-li se však do jiné řehole, nastávají dnem, kdy nová profese byla vykonána. Následky přestoupení se jeví takto:

a) Přestupující pozbývá všechněch práv a povinností starých a nabývá nových v řeholi nové (can. 635, bod 1), musí nositi roucho nové řehole, i po dobu noviciátu vzhledem ke can. 553 (A. A. S. XV., 289).

b) Opuštěná řehole nebo klášter opuštěný podrží, co byly dříve nabyly vzhledem k přestupujícímu (can. 635, bod 2).

c) Nová řehole nabývá v době noviciátu plodů z věna a jiného osobního majetku přestupujícího, po profesi však nabývá sama věna a majetku tohoto; nový klášter téhož řádu nabývá ovšem věna a nového majetku dnem přestoupení (cf. can. 551, § 2 a can. 635, bod 2).

d) V době noviciátu má nová řehole nárok na spravedlivé odškodnění za výživu a roucho řeholní, je-li tak stanoveno řeholí neb úmluvou (cf. can. 570, § 1; can. 635, bod 2).

e) Co do slibů platí při přestoupení zásada, že slavné sliby zanikají řádným vykonáním jednoduchých slibů v nové řeholní kongregaci, není-li ovšem výjimka stanovena v papežském indultu (can. 636).

§ 82.

b) Vystoupení z řehole.

Zde nutno různiti některé případy:

a) Kdo vykonal pouze sliby *dočasné*, může volně vystoupiti, uplynul-li čas stanovený. Ovšem může i řehole ho vyloučiti od obnovení slibů neb od vykonání slibů trvalých, ale ne z důvodu jeho churavosti, ledaže byla před profesí podvodně zamlčována nebo tajena (can. 637).

b) Kdo obdržel povolení, by byl *dočasné* mimo klášter (indultum *exclaustrationis*), zůstane zavázán sliby a povinnostmi řeholními, pokud se to dá sloučiti s mimoklášterním životem, který nyní vede bez řeholního roucha a bez aktivního a pasivního práva hlasovacího; zato je nyní podřízen místnímu ordináři a užívá všech ryze duchovních výsad své řehole (can. 638, 639).

c) Kdo má povolení dlíti *trvale* mimo klášter (indultum *sacularisationis*), odlučuje se od své řehole a je na roveň postaven

neřeholníkům. Je-li vyšším vysvěcencem, má jen povinnosti vyšších svěcení (can. 640, § 1, bod 1 a 2). Vrátil-li by se zase do řehole, musí znova se podrobiti noviciátu a vykonati profesi (can. 640, § 2).

Povolení pod b), c) dává papež při řeholích papežského práva, biskup při řeholích práva diecézního (can. 638), jenž ovšem může exklaustrovánému povolit roucho řeholní (cf. rozhodnutí interpretační komise A. A. S. XIV., 662, III. z 12. XI. 1922).

Řeholník může ještě odmítnouti reskript sekularisační a dispensi od jednotlivých slibů, když mu je hlásí místní představený, ačkoli je generální představený již provedl; ovšem nesmí proti tomu býti námitek se strany představených; v opačném případě musila by věc býti ohlášena kongregaci (rozh. řeholní kongregace z 1. srpna 1922, A. A. S. XIV., 501).

V případech lit. a) i c) musí řeholník kněz buď se vrátiti do své diecése (cf. can. 585), buď musí žádati nějakého biskupa, by ho inkardinoval (can. 641, § 1, 2; cf. can. 112). Kdo vůbec opustil klášter i po šestiletých slibech jednoduchých, nemůže beze zvláštního povolení papežského obdržeti ani beneficia ani úřadu učitelského na církevních učilištích, ani u biskupské kurie, ani v řeholi (can. 642, § 1, 2).

Kdo trvale opustil klášter jakkoli, nemůže žádati náhrady za práce v řeholi vykonané; chudým řeholnicím, které byly přijaty bez věna, má se poskytnouti tolik, by mohly se vrátiti domů a žiti poctivě v nejbližším čase (can. 643, § 1, 2, 647, § 2, bod 5 a 652, § 3). Cf. Congr. de Religiosis (Dubium circa dotem religiosarum) 2. III. 1924 A. A. S. 1924, XVI., str. 165/166.

d) *Apostata a religione*, odpadlík od stavu řeholního je řeholník, jenž o své újmě opouští klášter s úmyslem se nevrátiti, neb opouští klášter sice s povolením, avšak nevrací se, by se vyhnul řeholnímu životu. Zlý úmysl se předpokládá při neodůvodněném měsíčním pobytu mimo klášter (can. 644, § 1, 2).

e) *Fugitivus* je řeholník, jenž bez povolení opouští klášter, maje však úmysl zase se navrátiti (can. 644, § 3).

Apostata a fugitivus nezprošují se od řeholních předpisů a mají neprodleně se navrátiti (can. 645, § 1 a 2).

§ 83.

c) Propuštění z řehole.

Propuštění se nazývá *dimissio*.

I. *Nastává činem samým (ipso facto) u všech řeholníků:*

a) odstoupil-li řeholník veřejně od víry katolické;

b) utekl-li řeholník se ženou, nebo řeholnice s mužem;

c) pokusil-li se o uzavření manželství neb uzavřel-li je, třebaž jen civilně (can. 646, § 1).

Tresty jsou stanoveny v can. 2385.

V těchto případech neprovádí se zvláštní řízení; stačí, zjistí-li formálně vrchní náčelník řeholní se svou kapitulou nebo radou, co se stalo. Průkazní spisy se uloží ve spisech řeholního domu (can. 646, 2).

II. *Propuštění řeholníků se sliby dočasnými* (i sub conditione: „Donec in Congregatione vivam“):

a) *Příslušným* k tomu je (can. 647, § 1):

α) nejvyšší náčelník řeholní v řeholích papežského práva;

β) opat v klášteřích sui iuris; v obou případech je nutný souhlas rady řeholní, daný na jevo tajným hlasováním;

γ) místní ordinář při řeholnicích, a je-li ženský klášter podroben vedení představeného v mužském klášteřu, ještě tento, a to na základě písemně podaného osvědčení převorkyně s její radou;

δ) místní ordinář při kongregacích práva diecézního, ale ne bez vědomí náčelníků řeholních a nikoli proti jejich vůli.

b) *Důvody propuštění* musejí býti vážné a prokázané, ovšem ne nutně formálním řízením soudním, a musejí řeholníkovi se oznámiti, by mohl plně se odpovídati. Důvody mohou býti jak na straně řehole, tak na straně řeholníkově (can. 647, § 2, bod 1—3).

c) Proti nálezu propouštěcímu je možný *rekurs* k apoštolskému stolci, a to s účinkem suspensivním (can. 647, § 2, bod 4), do 10 dnů od intimace propouštějícího dekretu (A. A. S. XV., 457).

d) Řeholnicím chudým nutno poskytnouti výpomoc k návratu domů a k živobytí pro první čas (can. 647, § 2, bod 5, cf. 643, § 2).

e) Řeholník propuštěný je zproštěn všech následků ze slibů; je-li knězem, zůstává podroben povinnostem plynoucím z vyššího svěcení i platí o něm shora vytčené předpisy o příslušnosti k diecési i o nezpůsobilosti zastávat církevní úřad (cf. can. 641, § 1, 642). Klerik nižších svěcení se vrací do stavu laikálního (can. 648).

III. *Propuštění řeholníků se sliby trvalými v klerikální řeholi nevyňaté nebo v laické řeholi.*

Podmínkou propuštění v mužských řeholích je trojí provinění přes dvoje napomenutí bezvýsledné (can. 649). Provinění musí býti vážné, čelíť buď proti právu obecnému, buď zvláštnímu právu řeholnímu (can. 656). V provinění musí se zračiti vytrva-

lost na cestě zločinné (can. 657). Jednotlivosti jsou uvedeny v can. 656—662. Všeobecná je zásada, že musí řeholníkovi býti poskytnuta možnost volně se obhajovati (can. 650, § 3).

Řízení je dvoji: přípravné a konečné. Přípravné přísluší nejvyššímu náčelníku řeholnímu a jeho radě, která může rozhodnouti i většinou hlasů (can. 650, § 1 a 2). Dojde-li se takto k názoru, že *dimissio* jest opodstatněna, postoupí se nyní věc ku provedení místnímu ordináři, jde-li o příslušníka řehole diecézní (can. 650, § 2, bod 1). Jde-li o příslušníka řehole papežského práva, vyřkne vyloučení sám nejvyšší náčelník, musí však věc předložiti k schválení apoštolskému stolci (can. 650, § 2, bod 2).

Provinili-li se *řeholnice* se sliby trvalými, musí býti před propuštěním jasno, že podle úsudku převorkyně není naděje na polepšení, ač k tomu příležitost byla poskytnuta (can. 651, § 1).

Příslušnost je zde upravena takto (can. 652, §§ 1—3): V řeholích *diecézního práva* provádí propuštění místní ordinář. V *řádech ženských* činí ordinář a případný řeholní mužský představený návrh, jež zašle se všemi spisy kongregaci řeholní. Jde-li o řehole *práva papežského*, předloží nejvyšší řeholní představená celou věc kongregaci řeholní, která konečně rozhodne.

O propuštěnou řeholnici musí býti postaráno jak co do návratu domů, tak i co do její výživy v nejbližší době (cf. can. 643, § 2), a to buď vrácením věna nebo podporou, je-li věno nedostatečné (A. A. S. XVI., 165).

Při *vážném pohoršení na venek* nebo při *převeliké újmě hrozící řeholi* může řeholník býti ihned propuštěn, při čemž musí odložit řeholní šat; právo k tomuto propuštění přísluší vrchnímu náčelníkovi za souhlasu rady, a v případech naléhavých místnímu náčelníku za souhlasu rady a místního ordináře. Konečné slovo přísluší apoštolskému stolci (can. 653).

IV. *Propuštění řeholníků se sliby trvalými v klerikální řeholi vyňaté.* Pouze v tomto případě je definitivní propuštění vázáno na předchozí proces soudní; ale případy propuštění *ipso facto* nastalého (can. 646) a náhlého propuštění z příčin naléhavých (can. 668 a 653) jsou i zde možny.

Rozsudek se vynáší zvláštním soudem, jež tvoří nejvyšší náčelník řeholní nebo náčelník klášterní kongregace se svou radou nebo kapitulou, která musí se skládati aspoň ze čtyř řeholníků (can. 655, § 1). V krajinách velmi odlehlých může býti delegován mimořádný soud alespoň ze tří řeholníků se skládající (can. 667).

Předseda musí za souhlasu ostatních přisedlých jmenovati *promotora iustitiae* z řady alumnů téže řehole (can. 655, § 2; cf. 1589, § 2).

Podmínkou procesu je, by provinivší řeholník ukázal se býti nepolepšitelným a by byl napomenut. Zde platí o způsobu napomenutí totéž, co shora bylo již řečeno (can. 656—662).

Bezprostřední vrchní představený sebere všechn potřebný materiál o provinění a o nepolepšitelnosti a předloží jej nejvyššímu náčelníkovi, jenž jej odevzdá promotorovi *iustitiae* k prozkoumání a k návrhu (can. 663).

Na základě podané žaloby promotorovy se zahájí a provede soudní řízení pravidelné (can. 664). Vše musí býti prozkoumáno a prokázáno; promotor dokazuje vinu, obžalovaný má právo se hájiti. Soud vynese pak rozsudek, jenž v případě odsouzení musí býti stvrzen řeholní kongregací, by mohl býti proveden (can. 666).

V. *Následky propuštění řeholníků se sliby tvalými* jsou:

a) Propuštěný zůstává *pravidelně* zavázán sliby řeholními (can. 669, § 1).

b) Je-li klerikem nižších svěcení, vrací se do stavu laického (can. 669, § 2).

c) Je-li klerikem vyšších svěcení a provinil-li se hrubě (can. 646) tak, že *ipso facto* byl propuštěn nebo že jeho provinění se trestá *infamii iuris*, *deposicí* nebo *degradací*, pak nesmí nikdy nositi roucha kněžského (can. 670).

d) Je-li klerikem vyšších svěcení, avšak prohřešil se lehčím způsobem, než jak vylíčeno pod lit c), propadá *suspensi*, která může se zrušiti apoštolským stolcem v případě jeho polepšení. Do té doby má se zdržovati v určité diecési, buď v nějaké církevní polepšovně nebo pod dozorem kněze k tomu určeného; podporu za něho poskytuje po případě sama řehole. Je-li zarputilý, odejme se mu veškerá podpora i právo nositi roucho duchovní (can. 671, bod 1—7).

e) Řeholník laik, vázaný sliby, je povinen se vrátiti do kláštera. Trvá-li jeho polepšení celá tři léta, musí řehole jej opětně přijmouti (can. 672, § 1).

f) Byl-li řeholník slibů zproštěn, zůstane v diecési biskupa jej přijavšího, ovšem bez možnosti zastávati kterýkoli úřad církevní (can. 672, § 2).

g) Nenašel-li by biskupa ochránce, budiž věc předložena stolci apoštolskému (can. 672, § 2).

§ 84.

B. *Sdružení nápodobená řeholím.*

Již shora (§ 74) bylo poukázáno k tomu, že jsou v církvi sdružení nápodobená řeholím, různící se však od nich hlavně tím, že členové veřejně se nezavazují třemi sliby pravidelnými (can. 673, § 1). I tato sdružení mohou býti buď klerikální a laikální, buď práva papežského a diecésního (can. 673, § 2).

Jejich ústava je zařízena takto: *Zřízení a zrušení* sdružení jako celku, pak jich provincií a jednotlivých sídel se řídí podle předpisů platných pro řeholní kongregace (can. 674).

Správa se vede podle vlastních stanov, které však nesmějí v ničem se odchylovati od zásad, vytyčených pro řehole, obdobně pro ně platných (can. 675).

Podle vlastních stanov se přijímají *noví členové*; platnost a dovolenost jich *noviciátu* se řídí podle obecných předpisů řeholních (can. 677).

Vlastními stanovami jsou upraveny *zvláštní povinnosti* členů (can. 679, § 1), jakož i způsob *klausury*, nad jejímž zachováním bdí ordinář (can. 679, § 2). Mimo to jsou členové klerikové zavázáni všobecnými předpisy, platnými pro kleriky, a všichni členové povinnostmi, stanovenými pro řeholníky, ovšem vždy v mezích vlastních stanov (can. 679, § 1).

Všeobecná *oprávnění stavovská* jsou stejná jako oprávnění kleriků; *zvláštní oprávnění*, zejména oprávnění řeholní musila by zvláště býti udělena (can. 680).

Způsob *studii* a přijímání *svěcení* jest celkem upraven týmiž pravidly, jako při světských klericích (can. 678).

V otázce *přestoupení* k jinému sdružení nebo k nějaké řeholi a v otázce propuštění platí v mezích stanov obdobně předpisy vydané pro řeholníky; totéž stanovisko přichází k platnosti pro apostaty a fugitivy (can. 681).

Ve směru *majetkovém* je zvláště stanoveno toto: Sdružení jako celek, provincie a jednotlivá sídla jsou způsobily nabývati majetku a držeti jej (can. 676, § 1). *Správa* majetku se koná podle předpisů kodexových, platných v příčině majetku řeholního (can. 676, § 2). Sdružení nabývá všeho majetku, jenž připadá členům (*sodales*) vzhledem k jejich příslušnosti ke sdružení. Jinak nabývají členové v mezích stanov majetku pro sebe i mají právo na vlastní jeho správu (can. 676, § 3).

§ 85.

Ustanovení světského práva ve věcech řeholních.

Československý zákon z 28. října 1918, č. 11 Sb. z. a n., ponechal článkem 2. prozatím v platnosti veškeré posavadní zemské a říšské zákony a nařízení. Odtud podáváme stručný přehled starých předpisů o životě řeholním v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Řeholní útvary se označují jako „klášterní společenstva“, jež jsou upravena právem zvláštním (§ 31 zák. 7. V. 1874, č. 50 ř. zák.).

Toto právo není jednotně kodifikováno, naopak je velmi rozptýlené; lze v něm různiti kmen církevně politický a kmen civilní.

Nejdůležitější z novějších ustanovení je výnos ministerstva kultu a spravedlnosti z 13. června 1858, č. 95 ř. z., upravující oba směry.

Jde-li o zavedení nové řehole, která ve státu neměla ještě vůbec sídla, bylo dříve (§ 3 cit. nař.) nutné povolení císařovo; tento připouštěcí akt, máje povahu pouhého správního úkonu, přešel podle ústavy na celou vládu, jež je pověřena mocí výkonnou.

Povolení se vyžaduje cestou ministerstva školství a národní osvěty.

Jde-li však pouze o zavedení nového kláštera řehole ve státu již existující, dává povolení volně zemská správa politická, prohlásilo-li ovšem dříve ministerstvo, že tak může se státi (nařízení min. kultu z 28. listopadu 1866, č. 68).

Podmínkou povolení je souhlas biskupa, v jehož diecési sídlo řeholní má být zřízeno, pak průkaz o dostatečných prostředcích majetkových, k němuž při nových řeholích musí přistoupiti průkaz o jejich organizaci a o řeholních úkolech za současného předložení stanov (§ 1, 2).

Řečeným povolením, omezeným na určitou diecési, nabývá klášter povahy právnické osoby (korporace).

Zavedení nových řeholí se neuveřejňuje ve sbírce zákonů a nařízení.

Spolkový zákon z 15. listopadu 1867, č. 134 ř. z. (§ 3) se nevztahuje na řehole.

Pouze milosrdní bratři a alžbětinky smějí vybíratí milodary. Žebravé řehole dostávají z náboženské matice na osobu podporu

(dekret dvorské kanceláře z 9. března 1831, č. 7403), ovšem bez práva na sbírání milodarů.

V kláštěrech se *stabilitas loci* se vyžaduje státního občanství (min. výnos 11. října 1859, č. 1351).

Přechodné usazení *cizozemských* řeholníků ve státě jest upraveno zvláštními předpisy (výnosy min. kultu z 13. listopadu, 8. a 14. prosince 1880 a 6. ledna 1881).

Volba opatů, abatyšů, jakož i doživotních klášterních představených musí býti ministerstvem schválena; k volbě může býti vyslán zvláštní státní komisař. Před volbou musí býti jmění klášterní zemskou správou pol. znova inventováno, by se zjistilo, že předchozí představený ho neztenčil (výnos min. z 11. srpna 1857, č. 1091 a z 28. srpna 1865, č. 6657).

Místní a provinciální představení v řeholích bez *stabilitas loci* se pouze oznamují zemské správě pol., která ovšem může činiti ministerstvu námitky z důvodů politických (výnos min. z 21. prosince 1858, č. 1641).

Taxy za potvrzení volby se neplatí, ale odvádí se ve *všech* komunitách roční paušál částkou $\frac{1}{4}\%$ z čistých ročních příjmů komunity, zjištěných při nové volbě představeného, která má se zemskou správou pol. oznámiti zemskému finančnímu úřadu; příslušná částka se odvádí ve čtvrtletních lhůtách současně s ekvivalentem poplatkovým (zák. z 13. prosince 1862, č. 89 ř. z., § 17; výnos min. financí ze 17. června 1863, č. 29 min. věstn. a výnos min. kultu ze 17. října 1903, č. 1899). Po volbách představených provedených po 30. září 1921 platí se paušál $\frac{1}{2}\%$ (§ 6 zákona z 12. srpna 1921 č. 295 Sb. z. a n. a § 6 nařízení vlády z 1. prosince 1921, č. 437 Sb. z. a n.)

Jednotlivé kláštery musejí každoročně podávati osobní výkazy zemské správě pol. (dekret dvorské kanceláře z 19. března 1834, č. 7010).

Exemce a visitace klášterů jsou pokládány za vnitřní věc církevní.

V příčině *disciplíny* je zevní donucování vyloučeno, a nikdo nesmí býti proti své vůli zbaven osobní svobody (výnos min. ze 7. srpna 1869, č. 135 ř. z.). Ministerstvu školství a národní osvěty musejí jednotlivosti všech případů řeholního vězení býti oznamovány, po případě okresní správou pol. býti vyžadovány (tamtéž). Nařízení toto musí býti s každým řeholníkem před vykonáním slibů sděleno a průkaz o tom musí jednotlivě býti podán zemské správě politické.

Brachium saeculare se neposkytuje na vynucení řeholních předpisů a nálezů.

Překážky se nekladou stykům mezi jednotlivými řeholními domy a s náčelníky, v cizozemsku přebývajícimi.

Profese řádová může býti vykonána jen po dovršení 24. roku, výjimečně u mužů po dokončeném 21. roku, byli-li dříve v řádovém klášteře s prospěchem ztrávili tři léta ode dne obláčky (min. nař. 27. června 1859, č. 297).

Nezletilí musejí se vykázati povolením otcovským, resp. vrchnoporučenským (dekret dvorské kanceláře z 26. ledna 1844, č. 780 sb. z. s.).

Politických práv osobních se nepozbývá vykonáváním profese řeholní.

Řehole připuštěné mohou, zachovávajíce zákonné předpisy, zejména předpisy o zcizení a zavazení církevního majetku (§ 51 zák. ze 7. V. 1874, č. 50 ř. z.), činiti právní jednání a nabývati vlastnictví. Řehole jsou při tom zastoupeny svými místními představenými, kteří musejí se vykázati souhlasem svých provinciálů, nadřízených podle řeholních stanov, ovšem jen, jde-li o jednání přesahující běžné hospodaření (§ 5 min. nař. z 13. června 1858, č. 95 ř. z.). Řeholní předpisy omezující větší měrou místní představené, musejí býti předloženy ministerstvu (školství a národní osvěty), by je za účelem účinnosti sdělilo s veřejností (§ 5 cit.). Při všech jednáních, konaných před státními úřady, musejí představení se vykázati o svém postavení potvrzením biskupa svého domicilu; při nabývání vlastnictví nutno se vykázati biskupským potvrzením, že mají řehole k tomu způsobilost podle svých stanov (§ 6 cit.).

Knihovní úřady musejí oznámiti zemské správě pol. každou změnu nastalou v majetku zapsaném v knihách veřejných (§ 7 cit.).

Při očividném špatném hospodářství a při hrozící krídě ustanovuje vláda, dorozuměvši se s ordinářem, *sekvestra*, uplatňujíc takto své dozorčí právo (§ 38 zák. ze 7. V. 1874, č. 50 ř. z.).

Finanční prokuratury nezastupují však řeholního jmění.

Jmění církevně zrušených klášterů a řeholí připadne náboženské matici, nejsou-li tomu na odpor podmínky listiny zakládací (§ 53 zák. ze 7. V. 1874, č. 50 ř. z.).

Z *civilních* následků příslušnosti k řeholím vytýkáme *hlavní* ustanovení, pokud o nich se nemluví na vhodnějším místě:

Řeholníci, zavázání slavnými slibů, nemohou *adoptovati* (§ 179 obč. z.).

Řádovým duchovním nemá se ukládati *poručnictví* (§ 192 obč. z.), ani *opatrovnictví* (§ 281 obč. z.).

Řádoví řeholníci se sliby slavnými jsou nezpůsobilí, by nabývali *vlastnictví* jednáními *inter vivos a mortis causa*; z této nezpůsobilosti jsou vyňati řádoví duchovní, kteří *dovoleně* vystoupili z řádu (dv. d. 7. června 1833, č. 2618 sb. z. s. a z 28. prosince 1835, č. 111 sb. z. s.; §§ 538, 539 obč. z.).

Vzhledem k tomu, že řeholníci dostávají od svých představených *peculium monasticum*, to jsou peníze pro drobné životní potřeby, má se v praxi za to, že mohou konati jednání, nutné v denním obchodě.

Řádoví řeholníci se sliby slavnými nemohou testovati; z tohoto zákazu jsou zvláště vyňati členové některých řádů (což pravidelně se uvádí při § 573 obč. z.), členové ze slibů propuštění, vystoupilí následkem zrušení řádu nebo kláštera, a nabývší takového postavení, že podle politických nařízení se nepokládají za členy řádu nebo kláštera (jsou-li na př. ustanoveni jako biskupové, § 573 obč. z.).

Testamenty, učiněné *před* slavnými slibů, zůstávají platny i po vykonání těchto slibů; není-li takového testamentu, nastává dědění ab intestato podle občanského zákona.

Vykonal-li někdo *řádové* slibů, jimiž podle zákona se pozbývá volné správy majetkové, má soud ustanoviti kurátora jmění, o němž nepořídil mezi živými (§ 182 patentu z 9. srpna 1854, č. 208 ř. z.).

Na Slovensku platí prozatím dále ustanovení uherského práva.

ODDĚLENÍ DRUHÉ.

Ústava církevní.

PODODDĚLENÍ III.

O laicích.

§ 86.

I. Laikové jsou podrobeni kleru ve věcech duchovních (can. 682). Roucha duchovního nesmějí nositi; z tohoto zákazu jsou vyňati laičtí chovanci v seminářích a laičtí čekatelé stavu duchovního, prodlévající mimo seminář, pak laikové obstarávající služby uvnitř nebo vně kostela (can. 683).

II. S pochvalou vytyká Kodex spolčování se laiků ve spolicích církevně zřízených nebo doporučených (can. 684), buď za dosažením dokonalejšího života křesťanského, buď pro konání pobožnosti nebo lidumilnosti, buď pro vzrůst veřejné bohoslužby (can. 685).

Spolky laické se *zřizují* nebo *schvalují* písemně místními ordináři, pokud není výjimka stanovena; vikář generální musil by míti k tomu zvláštní plnou moc, kdežto vikář kapitulní je vyloučen z toho práva (can. 686).

Zrušení spolků přísluší vůbec ordinářům místním, nebyly-li zřízeny apoštolským stolcem (can. 699, § 1, 2).

Spolky nabývají povahy *právnícké osoby* teprv obdrževše zřizovací dekret od příslušného církevního náčelníka (can. 687).

Každý spolek musí míti své *stanovy* schválené buď apoštolským stolcem, buď místním ordinářem (can. 689).

Všechny spolky jsou pravidelně *podřízeny* místnímu ordináři, jenž má právo je *visitovati* (can. 690, § 1); z této *visitace* jsou vyňaty spolky *eximovanými* řeholníky dovoleně zřízené u vlastních kostelů (can. 690, § 2), a to po stránce vnitřní disciplíny a duchovního řízení.

Spolky laické mohou držeti a spravovati svůj *majetek* za dozoru ordinářova (can. 691, § 1). Spolky tyto mohou *přijímati dary* a jich *zužítkovati* k vlastním potřebám za šetření vůle věnovatelovy (can. 691, § 2); *sbíratí almužny* smějí pouze tenkrát, dovolují-li to stanovy nebo káže-li tak nutnost, ale vždy za souhlasu ordinářů, v jejichž obvodu má tak se díti (can. 691, § 3, 4). Místnímu ordináři jsou spolky povinny řádným vyúčtováním (can. 691, § 5).

Přijímání členů se děje podle stanov; dřívější nekatolíci (*facti*), příslušníci zakázaných náboženských sdružení, notoricky censurovaní a veřejně známí hříšníci jsou vyloučeni z členství; řeholníci mohou býti členy, nepřičí-li se to stanovám (can. 693). Členové se zapisují do zvláštní knihy členské, což je pod neplatností nutné u spolků s povahou právníckých osob (can. 694, § 2).

Propouštění z členství se děje podle stanov; ovšem má vždy místní ordinář právo *propouštět* členy podle svého úsudku nehodné, což též přísluší řeholnímu představenému u spolků, zřízených řeholníky na základě apoštolského povolení (can. 696).

Spolky mají právo konati *schůze*, vydávati zvláštní *předpisy* o životě spolkovém, *voliti* správce majetku, úředníky a zřizence (can. 697, § 1, 2). *Ustanovení a odvolání představeného* (*moderator*) a duchovního (*cappellanus*) pro správu duchovní přísluší *pravidelně* místnímu ordináři (can. 698, § 1, 3), který také *schvaluje* světské duchovní řeholním náčelníkem ustanovené jako představené u spolků, zřízených od řeholníků při vlastních kostelích. Představeným může býti i kaplan (can. 698, § 4).

III. Církevní spolky *se dělí* (can. 700): 1. na tertiáry světské (*terti ordines saeculares*); 2. bratrstva (*confraternitates*) a 3. na zbožná sdružení (*piae uniones*).

K č. 1. Světští tertiárové (*tertiarii saeculares*) žijí životem světským podle pravidel schválených papežským stolcem, jsouce podřízeni správě nějakého řádu a majíce účel v jeho duchu se domáhati křesťanské dokonalosti (can. 702, § 1).

Původně byly různěny při řeholi *sv. Františka prima regula* pro muže, *secunda regula* pro ženy a *tertia regula* pro muže i ženy, žijící mimo řeholi.

Rozpadá-li se celé sdružení na více spolků, nazývá se každý *sodalitas tertiariorum* (can. 702, § 2).

Žádná řehole nemůže sama si *přičleniti* třetího řádu. *Přičlenění* je tedy možné buď na základě výsady dříve udělené a v platnosti zachované, buď na základě zvláštního apoštolského

povolení (can. 703, § 1, 2); ale i v tomto případě potřebují řeholní náčelníci souhlasu místního ordináře ke zřízení sodality tertiárů (can. 703, § 2).

Řeholník, který vykonal kterékoli sliby, nemůže býti vedle toho tertiárem (can. 704, § 1); není též bez apoštolského stolce dovoleno býti současně členem ve dvou sdruženích tertiárů (can. 705).

K č. 2. a 3. Piae uniones jsou sdružení založená k vykonávání účelů pobožných nebo lidumilných; jsou-li korporacemi (což výslovně musí býti uděleno), nazývají se *sodalitia*. Mají-li tato *sodalitia* mimo to ještě účel rozšíření veřejné bohoslužby, nazývají se *confraternitates*, jich členové *confratres* (can. 707, § 1, 2, can. 709) a potřebují ke svému vzniku formálního dekretu zřizovacího (can. 708); i ženy mohou býti členy, ovšem jen pro získání odpustků a duchovních milostí (can. 709, § 2). Jen ve velkých obcích může býti více bratrstev téhož jména a téhož účelu vedle sebe (can. 711, § 1).

Místní ordináři mají se starati o to, by v každé faře zřízena byla bratrstva nejsv. svátosti oltářní a křesťanského učení (can. 711, § 2).

Bratrstva mají se zřizovati pouze při kostelích, veřejných nebo poloveřejných kaplích (can. 712, § 1).

Místní ordinář má právo předsedati schůzím bratrstev bez práva hlasovacího, dále schvalovati (*confirmare*) vhodné úředníky a zřizence, odstraňovati nehodné, opravovati a schvalovati stanovy i jiné předpisy, ovšem nebyly-li vydány samým stolcem apoštolským (can. 715, § 1).

Bratrstva a zbožná sdružení, zřízená při vlastních kostelích, smějí, šetříce predepsaných pravidel, konati duchovní výkony farářům nevyhrazené, jen když tím nepoškozují práv farních (can. 716, § 1).

Jména bratrstva a zbožného sdružení zřízeného u cizího kostela, neb u kostela současně farního, musí býti vždy oddělené od jména zádušního nebo korporačního (can. 717, § 2).

Za souhlasu místního ordináře, resp. náčelníka řeholního, může bratrstvo nebo zbožné sdružení býti přeneseno na jiné sídlo, není-li to zakázáno právem nebo stanovami schválenými apoštolským stolcem (can. 719, § 1, 2).

Bratrstva, která mají od apoštolského stolce oprávnění sobě *přičleniti* jiná sdružení téhož jména a téhož účelu, se nazývají *archisodalitia* neb *archiconfraternitates*; zbožná sdružení, *uniones*,

congregationes, societates s týmž právem slují *primariae* (can. 720, 271). I čestný titul jich může býti udělen pouze stolcem apoštolským (can. 725).

Přičlenění (*aggregatio*) je formálním aktem, musí se tudíž díti v určitých formách a za šetření určitých podmínek, které vypočítává can. 723. Přičlenění má pouze význam co do společenství výsad, nemá však účinku co do správy a vedení (can. 722).

Pouze s povolením papežským lze přenést arcibratrstvo nebo *primaria unio* na jiné sídlo (can. 724).

Světské právo posuzuje všechna sdružení laická pouze podle spolkového zákona z 15. listopadu 1867, č. 134 ř. z.

ODDĚLENÍ TŘETÍ.

Správa církevní.

§ 87.

Úvod.

Třetí kniha Kodexu jedná „*de rebus*“; tím se vyrozmívají prostředky k dosažení církevních účelů. Se stanoviska církevního jsou prostředky tyto (*res*) buďsi duchovní (*spirituales*), buďsi světské (*temporales*), buďsi smíšené (*mixtae*, can. 726).

Souhrn činnosti církevní, uplatňovati prostředky naznačené, nazýváme označením nám běžnějším jako správu církevní, o které nyní promluvíme v následujících kapitolách.

KAPITOLA PRVNÍ.

O svátostech.

§ 88.

Všeobecně.

Z nauky o svátostech probereme pouze ony části, které mají praktický význam i pro právníka světského, při čemž podotýkáme, že jsme z didaktických ohledů mluvili již shora o křtu (v § 20) a o ordinaci (v § 22 a nsl.).

Zakázáno je, přisluhovati svátostmi kacírům a schismaticům, třebaž byli bona fide v bludu a svátosti žádali; jich účastni mohou býti po odstoupení od bludu a po smíření s církví (can. 731, § 2).

Křest, biřmování a svěcení kněžské vtiskují nesmazatelný znak a nemohou býti opakovány (can. 732, § 1); jen pod výminkou mohou býti opětně uděleny, kdyby vznikla vážná pochybnost, zdali byly vůbec uděleny nebo zdali platně (can. 732, § 2).

Za přisluhování svátostmi nesmí přisluhující, ani přímo ani nepřímou, vymáhati nebo žádati úplatku; dovoleny jsou pouze *oblaciones*, dávky, které byly pro celou církevní provincii stanoveny provinciálním sborem nebo shromážděním provinciálních biskupů, a to po schválení stolcem apoštolským (can. 1507, § 1 a 736).

O svátostech zvláště.**1. Biřmování.**

§ 89.

O *biřmování* sluší zde pouze vytknouti, že zakládá duchovní příbuzenství (jako při křtu, viz § 20), a to mezi biřmovaným a kmotrem; kmotr je zavázán, pokládati biřmovaného za svého svěřence, o jehožto křesťanskou výchovu má se starati (can. 797). Z tohoto příbuzenství nevzniká však překážka manželská (can. 1079), i kdyby mimořádně kmotr byl jiného pohlaví, nežli biřmovanec (can. 796, bod 2).

Udělení biřmování se zapisuje do zvláštní knihy, jakož se poznamenává v knize křestní (can. 798), a to buď na základě přítomnosti vlastního faráře při biřmování, buď zvláštního oznámení udělovačova (can. 799). Jinak může biřmování býti dokázáno jedním svědkem bezvadným nebo přísahou biřmovaného, nebyl-li v době biřmování ještě dítětem (can. 800).

2. Eucharistie.

§ 90.

Svátost oltářní tvoří jednak jako eucharistická oběť středisko mše, jednak se podává věřícím (can. 802 nsl., can. 845 nsl.). Aby se předešlo zneužívání čtení mše a vůbec zneužívání duchovního úřadu, musejí cizí duchovní se vykázati zvláštními doporučujícími listy (*litterae commendatiae*) vydanými ordinářem (can. 804). Srovn. k tomu Dekret konsist. kongr. „Magni semper“ z 30. prosince 1918, A. A. S. XI., 39 nsl. o duchovenstvu vystěhovaleckém.

I. Právníký význam mají *mešní poplatky* (*missarum elemosynae seu stipendia*) a *mešní nadace*. Mešní poplatky jsou starý zvyk v církvi (can. 824, § 1) a platí se u příležitosti mše, sloužené za jistým úmyslem šlechtným (mešní intence). Poplatky mešní, placené věřícími přímo duchovnímu, slují *stipendia manualia* (can. 826, § 1); plynou-li poplatky z nadace (*missa fundata*), nazývají se *stipendia fundata* (can. 826, § 3).

Poplatky plynoucí ze založených mešních nadací slují *stipendia ad instar manualium*, platí-li se jiným kněžím, než kteří by měli čísti mši podle zakládací listiny (can. 826, § 2).

Poplatky mešní nesmějí nikdy se státi předmětem obchodování (can. 827), a vždy nutno sloužiti tolik mší, kolik stipendií bylo přijato (can. 828).

Je povinností místního ordináře stanoviti výši mešních poplatků nařízením, vydaným nejlíp na synodě diecéšní; (výměra poplatků pro fundace se nazývá *cynosura*); nikdy nesmí kněz vymáhati poplatek většího (can. 831, § 1); pokud není takového nařízení, rozhoduje obyčej diecéšní (can. 831, § 2).

Nezakázal-li toho ordinář, smí kněz přijmouti i méně, nežli činí sazba stanovená; nabídne-li se knězi dobrovolně poplatek vyšší, smí jej přijmouti (can. 832).

Kněz nesmí přijmouti závazku čisti osobně větší počet mší, než který může splniti v jednom roce. Dá-li kněz se zastupovati při čtení mše, musí zástupci vydati celý manuální poplatek; výjimka je tenkrát dovolena, povolil-li ji výslovně, kdo platí poplatek, nebo je-li jasno, že částka, přesahující sazbu, byla poskytnuta vzhledem k osobě (can. 840, § 2). Při poplatcích *ad instar manualium* je dovoleno knězi zastoupenému si ponechati převyšující částku, je-li poplatek částí příjmu beneficiálního nebo nadačního (can. 840, § 2).

Správci kostelů jsou povinováni vésti knihy na intence mešní zejména i po stránce poplatkové, a ordináři jsou povinni *prohlížeti* je ročně jednou, sami nebo zástupci (can. 843, § 1, § 2). Tutéž povinnost zapisovati intence mešní má každý, kdo je přejímá (can. 844, § 1, § 2). Ještě jiné podrobnosti jsou vyčteny v Kodexu v can. 824—844 (cf. A. A. S. XVI., 116).

II. *O přijímání dětí* platí nyní tyto zásady: Nemají-li děti pro svůj věk dostatečného pochopení svátosti oltářní, nebudtež k ní připouštěny (can. 854, § 1). Při nebezpečí smrti žádá se, by děti měly způsobilost různiti svátost od obyčejného pokrmu a by mohly uctivě ji vzývati (can. 854, § 2). Mimo tento případ mají děti míti dokonalejší znalost učení křesťanského a pečlivější přípravu (can. 854, § 3). O tom má rozhodovati zpovědník a rodiče nebo jich zástupci (can. 854, § 4). Farář má povinnost třeba i zkouškou se přesvědčiti, by děti nepřistupovaly k přijímání před užíváním svého rozumu nebo bez dostatečného rozpoložení; jinak má bdíti, aby děti přijímaly co nejdříve (can. 854, § 5).

3. O zpovědi.

§ 91.

I. *přísluhovatelem* zpovědi je pouze kněz (can. 871), jenž mimo *potestas ordinis* musí míti *potestas iurisdictionis* nad zpovídajícím se, a to buď řádnou, buď přenesenou (can. 872).

II. *Řádnou* pravomoc mají pro celou církev papež a kardinálové, pro své obvody místní ordinář, farář a jeho zástupci (can. 873, § 1), pak každý kanovník penitenciář (cf. can. 401, § 1) a eximovaní řeholní náčelníci vůči svým podřízeným, ovšem v mezích řeholních stanov (can. 873, § 2).

Pravomoc tato *zaniká* pozbytím úřadu (cf. can. 183) a pak exkomunikací, suspensí od úřadu, interdikttem, a to na základě rozsudku odsuzujícího nebo deklaračního (can. 873, § 3).

III. Pravomoc k zpovědi se *deleguje* ordinářem místa, ve kterém má se zpovídati; kněží řeholní nesmějí zpovídati proti zřejmému zákazu svého náčelníka (can. 874, § 1, 519).

Vlastní superior, ovšem v mezích stanov, uděluje ve vyňatých řeholích klerikálních jurisdikci zpovídati profesy, novice a příslušníky (can. 875, § 1, cf. 514, § 1).

Jde-li o laickou řeholi vyňatou, navrhuje superior zpovědníka, jenž obdrží pak pravomoc od ordináře místa klášterního (can. 875, § 2).

Týž ordinář uděluje jurisdikci zpovědníkům řeholnic a novic (can. 876, § 1, 2).

Aby někdo mohl obdržeti přenesenou moc zpovědní, musí se podrobiti třeba opětovné zvláštní zkoušce; vyňati z tohoto předpisu jsou kněží, jichž theologické znalosti jsou osvědčeny (can. 877, § 1, 2).

Přenesení zpovědní pravomoci může nastati měrou omezenou (can. 878, § 1), musí však býti vždy výslovně a bezplatně (can. 879, § 1, 2).

Odvolání plné moci zpovědní je možné, ovšem z důvodů vážných (can. 880, § 1), ano i vůči farářům a penitenciářům, kteří však mají rekurs k apoštolskému stolci bez účinku suspensivního (can. 880, § 2).

IV. Kněží s řádnou a přenesenou mocí zpovědní mohou a mají zpovídati ve svém obvodu kohokoliv, kdo k nim za tím účelem se obrátí; řádní zpovědníci mohou zpovídati své podřízené kdekoli (can. 881, § 1 a 2); duchovní správci jsou povinováni zpovídati své svěřence; v případě potřeby může zpovídati každý zpovědník (can. 892, § 2).

Při hrozící smrti může každý kněz, i k zpovědi neaprobovaný, platně a dovoleně rozhřešovati ode všech hříchů a censur (can. 882, cf. 884, 2252, 892 § 2).

Pro námořní cesty platí zvláštní předpisy (can. 883).

V. *Tajemství zpovědňi* jest nezrušitelné jak u zpovědníka, tak u případného tlumočnicka a u všech, kdož jakýmkoli způsobem se dověděli o obsahu zpovědi (can. 889, § 1, 2, 890).

Novicmistři a ředitelé seminářů smějí zpovídati své podřízené jen, byli-li za to jimi zvláště požádáni z důležitého důvodu (can. 891).

I světské právo uznává zpovědňi tajemství nepřipouštějíc duchovní jako svědky o tom, co jim bylo svěřeno ve zpovědi nebo pod pečeti mlčelivosti v úřadě duchovním (§ 151, bod 1 trestního řízení a § 320, bod 2 civilního řízení).

VI. Kdo má řádnou pravomoc udělovati zmocnění ke zpovědi, může některé případy rozhrěšení *vyhraditi* svému rozhodnutí, vyjímaje je současně z pravomoci zmocněncovy. Z tohoto práva je však vyňat vikář kapitulní; vikář generální měl by potřebí zvláštního mandátu (can. 893, § 1). Vyhrazení takové sluje *reservatio*. O rezervování censur se mluví v právu trestním.

Apoštolskému stolci je vyhrazen k rozhrěšení hříchů falešného udání nevinného kněze u soudu církevního, jako by byl ve zpovědi sváděl k nemravnosti (*sollicitatio*, can. 894, 2363).

Reservovati lze jen tři, nanejvýše čtyři zločinné skutky, a to vážné a děsné, zvláště vytčené na dobu nutnou, by nějaké zlo bylo vykořeněno a pokleslá disciplína byla vzpružena (can. 897).

Místní ordináři mají tak učiniti v případě nutnosti nebo prospěšnosti po úřadě na diecéšní synodě, nebo mimo synodu, po slyšení katedrální kapituly a zkušenějších a osvědčených správců duší (can. 895).

Toto právo přísluší také generálnímu náčelníku v eximovaných klerikálních řeholích, resp. opatovi v kláštorech vlastního práva po slyšení příslušné rady (can. 896).

Bližší úprava jest obsažena v can. 898—900. (Srovn. A. A. S. XVII., 582, VII.)

4. Manželství.

Kodex má předpisy o manželství v III. knize, can. 1012—1143; předpisy procesní jsou v knize čtvrté, can. 1960—1992.

Kodex nevěnuje tudíž manželství zvláštní knihy, jak tomu bývalo v dřívějších zákonících, nýbrž pojednává o manželství jako o jedné ze sedmi svátostí.

ODDÍL PRVNÍ.

Manželství a právo manželské.

§ 92.

1. Pojem manželství.

I. Kodex nepodává definice manželství, asi podle vzoru novějších zákoníků světských. Ale i podle Kodexu manželství se jeví býti spojením muže a ženy, odpovídajícím řádu právnímu. Kodex správně nepřijal definice římské: „Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae, et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio“ (l. 1 Dig. *de ritu nuptiarum* 23, 2) nebo „nuptiae autem sive matrimonium est viri et mulieris coniunctio, individuum vitae consuetudinem continens“ (§ 1 Inst. I, 9), ačkoli tyto definice byly běžné v kanonické literatuře, ano i v dřívějším právu (c. 11. X. *de praesumptionibus* II, 23). Tyto definice nemají právního základu, jsou spíše povšechně etické.

II. Křesťanská etika vytkla totiž manželství tyto úkoly (*bona*):

1. *bonum prolis*, zplození a vychovávání dětí;

2. *bonum fidei*, manželskou věrnost co do ukájení pudu pohlavního;

3. *bonum sacramenti*, vzájemnou lásku manželskou a nerozlučnost svazku manželského (cf. can. 1081, 1082, 1084).

Ale přes to, že toho neb onoho úkolu nemůže býti dosaženo, v určitém případě je manželství po právu přece možné, neboť pojem manželství v právu jest jiný než v etice, ano právo mnohdy vtisklo i pojmu etickému rozhodný ráz, neboť pokládán svazek muže a ženy za nemorální, nevznikne-li podle zásad právních.

Ovšem se nedá popřít, že etika jest hlavním zdrojem při právní úpravě manželství.

Kodex dobře vystihl tento rozdíl mezi právem a morálkou, an prohlašuje (can. 1013, § 1), že prvotním účelem manželství je zplození a výchova potomstva, účelem druhotným vzájemná pomoc manželská a prostředek proti tělesné žádostivosti.

Podobné stanovisko zaujímá také § 44. obč. z.

§ 93.

2. Právo manželské.

I. Manželství má trojí ráz:

1. ráz civilní, ano vzniká smlouvou a je podmínkou na př. práva rodinného nebo práva dědického ab intestato;

2. ráz politický, neboť manželství *vyvolává* rodinu, jež jest v první řadě *předpokladem* lidské společnosti;

3. ráz sociální, ježto manželství umožňuje výchovu a zušlechťování dětí i manželů samých, tudíž je základem lidského pokroku vůbec.

Církev zcela oceňující veliký význam manželství prohlásila manželství uzavřená mezi osobami *křtěnými* za svátost, což je pokládáno za zásadu práva božského (can. 1012, § 1). Tímto povznesením chtěla církev zajistiti manželství nejvyšší a stálou ochranu.

Forma svátosti je vzájemný souhlas osob uzavírajících manželství; udělovateli svátosti jsou manželé sami, nikoli farář.

Církev prohlašuje (can. 1012, § 2) *každé* platné manželství mezi *křtěnými* za svátost, a to proti učení, že lze různiti svátostná a nesvátostná manželství nebo různiti manželskou smlouvu od svátosti, jež podle tohoto necírkevního učení je jakýmsi přídatkem smlouvy, od které může se oddělit, ana svátost sama záleží prý jedině v požehnání sňatku.

Vzhledem k svátostné povaze manželství prohlašuje církev za základní vlastnost jeho jedinnost a nerozlučnost (can. 1013, § 2). Proto také se pokládá manželství potud za platné, pokud neplatnost není zcela jistě, bez každé pochybnosti prokázána (can. 1014).

Vzhledem k důležitosti svazku manželského mají faráři poučovati lid o něm způsobem přiměřeným (can. 1018).

Církev odvozuje ze svátostné povahy manželství svou výhradní příslušnost ve věcech manželských, uznávajíc příslušnost světských soudů pouze co do následků ryze civilních (can. 1016). Církev vyhrazuje si výlučné právo stanoviti manželské překážky pro osoby křtěné, a samostatně rozhodovati o tom, které překážky jsou *iuris divini* a které *iuris humani* (can. 1038, § 1, 2). Jen papež může zrušiti, pozměniti a promíjeti překážky, ledaže by *dispense* byly přenechány někomu jinému, ať právem obecným, ať zvláštním svolením apoštolského stolce (can. 1040).

II. Kodex se přidržel celkem *terminologie* posud obvyklé a nazývá platné manželství osob křtěných *ratum*, pokud soulož nebyla vykonána. *Ratum et consummatum* je manželství, byla-li soulož vykonána, již splynou manželé jaksi v jedno tělo, *una caro* (can. 1015, § 1) a jež až do odvodu se předpokládá, bylo-li manželství uzavřeno a bydleli-li manželé spolu (can. 1015, § 2; *praesumptio iuris tantum*).

Bylo-li manželství platně uzavřeno mezi osobami *nekřtěnými*, nazývá se *legitimum* (can. 1015, § 3).

Je-li manželství sice neplatné, bylo-li však uzavřeno alespoň s jedné strany *in bona fide*, nazývá se *putativum*, a to potud, pokud obě strany se nedověděly o neplatnosti jeho (can. 1015, § 4).

III. Moderní názory světské nesouhlasí s vyloženými zásadami církevními, pokud samostatné zákonodárství manželské se upírá státu. Neboť podle úkolů manželských shora vytčených vidí moderní stát v manželství základ svého bytí, tudíž spatřuje v manželství poměr právní, upravitelný světským zákonodárstvím.

Obsah manželství je stanoven způsobem nezměnitelným jednotlivci (*ius cogens, ius publicum*). Ustanovení o vzniku, trvání a zániku manželství je vyňato z moci jednotlivců, kteří mají tudíž pouze volnost, buď uzavřít manželství, jak státní právo dovoluje, buď ho vůbec neuzavřít; smlouvou nemůže býti obsah manželství ani stanoven, ani měněn.

Stát hájí stanoviska, že církev může upravit manželství pouze pro obor svůj církevní, nikoli však pro obor státní, v němž stát trvá na své výsosti. Manželské zákonodárství státní musí býti zcela nezávislé na církvi a naopak; v oboru státním může platiti toliko právo státní, v oboru církevním jedině církevní právo. Státní právo manželské musí býti úplně nezávislé na názorech různých církví a společností náboženských v jeho obvodu jsoucích, a jen takto může stát volně přizpůsobiti své zákonodárství změněným potřebám a názorům.

IV. Na Slovensku platí uherský zákon manželský, sankcionovaný 9. a uveřejněný 18. prosince 1894 (čl. XXXI. roku 1894), účinný pak od 1. října 1895. Některé změny byly v něm provedeny československou novelou manželskou doleji vytčenou, jejíž §§ 1—12, 25 odst. 1, 26 a 29 se vztahují také na Slovensko a P. Rus (čl. II. zák. z 14. IV. 1924, č. 113 Sb. z. a n.). O původním zákonu uherském napsali jsme obšírné pojednání ve IV. a V. ročníku „Sborníku věd právních a státních“.

Při převratu r. 1918 náš stát (mimo Slovensko) převzal manželské právo rakouské tenkrát platné; bylo to sice právo státní, ale nebylo pro všechny státní občany jednotné, naopak byly jeho předpisy ovládány v mnohých směrech církevními názory i platily zvláštnosti pro katolíky, nekatolíky, židy a osoby bezkonfesní. Platil občanský zákoník (§§ 44—136 s některými pozdějšími změnami), zákon z 25. května 1868, č. 47 ř. z., jenž zavedl podpůrné civilní manželství, zákon z 31. prosince 1868, čís. 3 ř. z. ex 1869 v příčině smírčích pokusů před soudním rozvodem manželů, zákon z téhož dne (čís. 4 ř. z. ex 1869) o uza-

vírání manželství mezi příslušníky různých křesťanských vyznání a pak zákon ze dne 9. dubna 1870, čís. 51 ř. z. o manželství osob bezkonfesních, podle něho se řídili i mohamedáni hanefitského ritu (zákon z 15. července 1912, č. 159 ř. z., § 7).

Zákon československý z 22. května 1919, čís. 320 Sb. z. a n. zavedl změny v obřadnostech smlouvy manželské, v rozluce a v překážkách manželských; prováděcí nařízení je ze 27. června 1919, č. 362 Sb. z. a n. Zákon tento má 32 paragrafy, z nichž 1—12 nabyly účinnosti dnem 13. července 1919, ostatní 13. června, jakožto dnem vyhlášení.

Zákon upravil manželské právo pro všechny státní občany stejnoměrně, zavedl civilní manželství fakultativní, vymýtil různé zvláštnosti dříve upravené s hlediska konfesního a zrušil přirozeně všechny posavadní předpisy o věcech jím upravených (§ 31, odst. 2 novely).

Státní zákony, upravující nyní manželství, jsou tyto:

1. občanský zákoník, pokud není pozměněn;
2. zákon z 31. prosince 1868, č. 3 ř. z. pro rok 1869, pozměněný ovšem novelou (§ 27) a čl. V., čís. 2, zák. z 1. dubna 1921, č. 161 Sb. z. a n.;
3. manželská novela sama.

Srovn. *Picha* v Časopisu katol. duchovenstva, 1924, str. 465 nsl. (kritika novely se stanoviska kanonického).

ODDÍL DRUHÝ.

Zasnoubení.

§ 94.

1. Kodex mluví o zasnoubení (*sponsalia* v indexu zákonním) pouze v jediném can. 1017 o třech §§. Kodex označuje zasnoubení jako příslibení budoucího manželství, *matrimonii promissio* (*promissio sponsalitia*), ale různí *unilateralis* a *bilateralis* (can. 1017, § 1). Jelikož však Kodex spojuje s oběma *promissiones* tytéž následky, plyne z toho, že mezi nimi nemůže být věčného rozdílu, nýbrž, že může být jen rozdíl formální. Při *promissio bilateralis* následuje po *promissio* jedné strany *repromissio* strany druhé. Při *promissio unilateralis* jen jedna strana činí *promissio*, kterou strana druhá přijímá, aniž však *zřejmě* učinila *repromise*, ale z okolností musí být patrné, že přijetí *promise* zahrnuje v sobě *mlčky* *repromisi*, neboť jinak nebylo by možno mluvit

o zasnoubení jako o vzájemném si příslibení manželství. Přijetím tohoto rozdílu Kodex vyhověl názorům v této věci uplatňovaným v posavadním učení, jak na př. vidíme u *Gasparriho*, *Tractatus canonicus de matrimonio* I., str. 5, bod 6 (2. vydání v Paříži, 1892).

Zasnoubení pravidelně předchází manželství, aby všechny přípravy k platnému a dovolenému manželství mohly být provedeny.

II. Aby zasnoubení bylo církevně platné, musí vyhovět určité formě: musí se dít písemně; listinu řádně datovanou. podepíší obě strany a buď farář nebo místní ordinář (nikoli jich pomocníci nebo zástupci), buď alespoň dva svědci. Nezachová-li tento předpis, zasnoubení neplatí ani ve *foru fori*, ani ve *foru poli* (can. 1017, § 1): jde pak pouze o poměr skutečný, nikoli právní, o poměr právem vůbec nechráněný a neuznaný. Neumějí-li, nebo nemohou-li psátí jedna neb obě strany, musí to být pod neplatností poznamenáno na listině shora řečené a musí být přibrán další svědek, jenž taktéž podepíše listinu (formulář) (can. 1017, § 2).

Forma tato je staršímu obecnému právu neznáma, i byla zavedena teprve za *Pia X.* dekretem „*Ne temere*“ z r. 1907, od 19. dubna 1908, aby zasnoubení se uzavírala s rozvahou, by volnost stran byla zajištěna a důkaz usnadněn; ale v praxi tato forma se nezachovává, alespoň ne u nás, čímž význam zasnoubení skutečně mizí pro obor církevního práva.

III. O tom, kdo může se zasnoubiti, Kodex nemluví. Z povahy věci plyne, že tak mohou činiti jen ti, kdož mohou vůbec platně se zavázati a mohou spolu uzavřítí manželství platné i dovolené, třebaš ne hned, ale budoucně; vadí-li na př. překážky prominutelné nebo časem odpadající, tu se pokládá zasnoubení za podmíněné nebo časem obmezené; ovšem nesmí být *contra bonos mores*, jako by bylo za překážky svazku manželského v očekávání, že manželství brzy se ukončí.

Zvláštní favor *iuris* nesvědčí zasnoubení, jako je tomu při manželství, proto platí všeobecné předpisy o uzavírání smluv.

IV. Jelikož nutno předpokládati, že úmysl u stran zasnoubujících se je vážný a smlouvu zakládající, musí zasnoubení být potud uznáváno, pokud nezaniklo po právu; t. j. snoubenec má si vzít za manželku pouze snoubenku; ale zasnoubení nezakládá dnes překážky ani vylučující, pokud jde o *příbuzné* druhé strany (dřívější překážka veřejné mravopoctnosti, *publicae honestatis* čili *quasiaffinitatis*), ani nezakládá překážky zakazující, pokud jde o kteroukoliv osobu jinou, avšak nepřibuznou.

Závazek plynoucí ze zasnoubení je však pouhá *obligatio naturalis*, které Kodex upírá *actio ad petendam matrimonii celebrationem*, i bylo-li zasnoubení platné a mohlo-li lehce býti splněno (can. 1017, § 3), což jest odstoupení od dřívějšího práva církevního potud, pokud připouštělo za účelem uzavření manželství tresty majetkové a osobní, ano i censury, ovšem bez přímého donucení (srovn. cap. 10 a 17 *de sponsalibus* IV., 1 a can. 3. *Trident. sessio 25 de reform.*), ač sluší doznati, že stanovisko toto bylo pozdější praxí zcela opouštěno. Zvítězil tudíž v Kodexu správný názor, že manželství má býti uzavíráno zcela volně, bez kteréhokoli nátlaku; ostatně by exekuce rozsudku znějícího na uzavření manželství byla po právu nemožnou.

Ze zasnoubení plyne stranám pouze závazek nahraditi škodu případně vzniklou, nikoli však ušlý zisk (can. 1017, § 3), což se vysvětluje nesplněním závazku, nikoliv však deliktem ani kvasideliktem snoubence nevěrného nebo zlomyslného. *Actio reparationis damnorum* je *mixti fori*.

V. Kodex nemluví vůbec o tom, jak zasnoubení *zaniká*; musíme tudíž se řídití povahou věci, nikoli však všemi větami dřívějšího práva. Zaniká tudíž zasnoubení

1. *obapolným odstoupením* od smlouvy zasnubní, neboť nezročitelnost zasnoubení není nikde stanovena.

2. *Odůvodněným odstoupením jedné strany*

a) pro porušení zasnubních závazků stranou druhou na př. neoprávněným odkládáním uzavřítí manželství, zasnoubením nebo tělesným obcováním s osobou jinou;

b) pro změnu poměrů, za kterých zasnoubení bylo uzavřeno; a pro vznik nových poměrů, za nichž by nebyvalo uzavřeno; na př. snoubenec se stane zločincem, jinověrcem, trvale chorým, nezpůsobilým nésti břemena budoucího manželství.

3. *Znemožněním* budoucího manželství, což může vyvolati na př.: vykonání slibů řeholních, přijetí vyššího svěcení, uzavření jiného manželství, smrt.

4. Dispensí apoštolského stolce od závazků zasnubních; pro obor církevní nelze o tomto případu ani nyní pochybovati; jelikož dispensí se hová jedné straně, druhé však škodí, předpokládá se všeobecně, že dispense se udílí jen z důvodů vážných a to hlavně pro uklidnění svědomí.

Actio dissolutionis sponsalium však nyní se nedovoluje, byť byla *iusta causa*.

VI. Církev pokládala věci zasnubní vždycky za *res spirituales adnexas*, proto nutno i nyní tvrditi, že náleží před soudy duchovní (can. 1553, § 1, bod 1), vznikne-li spor o nich, na př. o tom, zdali zasnoubení je platné nebo zdali zaniklo. Ale spory takové jsou neobvyklé a celkem nepraktické vzhledem k tomu, že konečný cíl zasnoubení, t. j. uzavření manželství nemůže býti soudně vymáháno. Kdo nechce uznati platností zasnoubení, kdo tvrdí zánik zasnoubení, vůbec nechce manželství a nemůže k tomu býti donucen. Rozsudky soudů církevních měly by skutečně tudíž jen význam akademický.

VII. Má-li po zasnoubení vzniknouti manželství, musí toto býti zřejmě uzavřeno; nestačí dnes po uzavřeném zasnoubení jednání, z něhož by dalo se usouditi na manželství (*matrimonium praesumptum*). Nestačí tudíž ani *copula carnalis* mezi snoubenci *cum consensu matrimoniali*. Tomu tak bylo ovšem všeobecně do Tridentina (cap. 30. X. *de sponsal.* 4, 1), které však zavedlo určitou formu uzavření manželství (Cap. *Tametsi* = cap. 1, sessio XXIV. *de reform. matrimonii*). Tam však, kde Tridentinum neplatilo, vznikalo *matrimonium praesumptum*, ale které bylo odstraněno *Lvem XIII.* roku 1892.

VIII. V občanském zákoníku jeví se zasnoubení býti smlouvou přípravnou (*pactum de contrahendo*, § 936), ovšem nežalovatelnou.

Zákoník nikde neuznává při zasnoubení právního závazku k uzavření manželství, ani k plnění toho, co bylo vymíněno pro případ odstoupení (§ 45). Kdo však nezavdal odůvodněné příčiny k odstoupení, má nárok na náhradu skutečné škody, kterou může dokázati ze *zaviněného* zániku zasnoubení (§ 46).

ODDÍL TŘETÍ.

O vzniku manželství.

I. O způsobilosti k manželství.

§ 95.

A. Všeobecné zásady.

Při otázce, jak manželství vzniká, dlužno nejprve stanoviti, kdo může býti podměttem manželského poměru právního. Při tom jsou rozhodny tři okolnosti: 1. Způsobilost k právu, neboť je manželství právním poměrem. — 2. Způsobilost k právním činům, ježto manželství se uzavírá smlouvou. — 3. Individuální

svoboda osobní; jestli úprava manželská úpravou životního poměru mezi mužem a ženou; přílišné omezení možnosti uzavřít manželství vyvolává poměry mimomanželské.

Nazýváme vůbec *překážkami manželství, impedimenta matrimonii* všechny poměry a okolnosti, které omezují nebo vylučují způsobilost k právu a k právním činům vzhledem k manželství. Překážky mohou být zavedeny pouze právem daným (*lex data*), nikoliv obyčejem, který naopak se zavrhuje, pokud by jím se ujímala překážka nová nebo vznikaly poměry se přičítící překážkám církevně zavedeným (can. 1041).

Komu nevadí překážka, může uzavřít manželství (can. 1035, § 47 obč. z.).

Kodex zná tyto rozdíly překážek: 1. *impedimenta dirimentia a impedientia* (v literatuře často nazvaná *prohibitia*), překážky vylučující a zakazující podle toho, zakládají-li se na *lex perfecta* nebo na *lex imperfecta*, t. j. nedají-li vzniknouti platnému manželství vůbec, anebo nedají-li vzniknouti toliko dovolenému manželství (can. 1036, § 1, 2).

Spojení muže a ženy, jemuž vadí překážka vylučující, nepozůstává po právu, je *matrimonium invalidum, nullum*; v případě takovém možno pak jen soudně prohlásiti, že spojení po právu nikdy nebylo.

Spojení, jemuž je závadou překážka zakazující, je přece platné, ale nedovolené (m. *validum sed illicitum*). Příkladem tvoří různé náboženství imp. dirimens, ale různé křesťanské konfese jsou i. impediens.

Občanský zákoník jmenuje vylučující překážky manželské pouze překážkami manželství a nemá pro zakazující překážky společného názvu. V praxi se jim říká záповědi manželské.

2. *Absolutní a relativní* v tom rozumu, vadí-li překážka každému manželství, nebo jen manželství s určitou osobou, na př. platný svazek manželský proti pokrevenství.

Tento rozdíl vyjadřuje se také tím, že překážky jsou jednostranné neb oboustranné (can. 1036, § 3), na př. nedospělost proti švagrovství. Manželství jest ovšem vždy neplatné, vadí-li mu kterákoli překážka.

3. *Impedimenta publica a occulta, veřejné a tajné* překážky, podle toho, dají-li se dokázati *in foro externo* čili nic (can. 1037). Tento rozdíl se uplatňuje při dispensaci z překážek, při sanaci manželství a procesu nulitním. Při tom se různé překážky na překážky veřejné povahově i skutečně, veřejné povahově, tajně

skutečně, tajné povahově, veřejné skutečně a tajné povahově i skutečně. (Časopis kat. duch. 1925, str. 398 nsl.)

4. *Impedimenta iuris divini a iuris humani*, podle toho, zakládají-li se překážky v právu božském nebo v právu lidském (can. 1038, § 1, 2), na př. překážka platného manželství proti překážce slavných slibů. Tento rozdíl je důležit proto, že překážky iuris divini jsou neprominutelné, *indispensabilia impedimenta*, kdežto překážky iuris humani jsou prominutelné (*dispensabilia*).

Impedimenta iuris humani jsou *vzhledem k státnímu a církevnímu zákonodárství* opětně:

a) i. *iuris civilis*, zakládají-li se pouze na právu státním, na př. překážka chybějícího svolení otce;

b) i. *iuris ecclesiastici*, zakládají-li se pouze na právu církevním, na př. imp. *publicae honestatis*;

c) i. *mixta*, zakládají-li se v obou právech, na př. překážka příbuzenství.

5. *Impedimenta gradus maioris a minoris*, překážky závažné a méně závažné, rozdíl to, jenž se uplatňuje při dispensacích. *Méně závažnými* překážkami jsou:

a) příbuzenství v třetím stupni linie pobočné;

b) švagrovství v druhém stupni linie pobočné;

c) veřejná mravopočestnost v druhém stupni linie přímé;

d) příbuzenství duchovní;

e) cizoložství spojené s příslibem manželství nebo s pokusem o uzavření manželství, třeba jen civilního.

Všechny ostatní překážky se pokládají za závažné (can. 1042 § 1—3, cf. can. 1054).

Poznámka. Občanskému právu, jakož i právům moderním a právu protestanskému je znám ještě rozdíl překážek na *impedimenta iuris publici (publica)* a *i. iuris privati (privata)*, překážky veřejnoprávní a soukromoprávní. Rozdíl záleží v tom, zdali překážka může být uplatněna z úřední povinnosti, nebo jen na žalobu osoby k tomu oprávněné.

Kodex nemá nic o tomto rozdílu (*impedimenta natura sua publica* v can. 1971, § 1, bod 2 nemá jiného smyslu, nežli rozdíl uvedený shora pod č. 3). Ani *kanonické právo předkodexové* neznalo toho rozdílu, jenž se vyskytoval v pozdější literatuře a shledáván v tom, zdali uplatnění překážek příslušelo církevnímu soudu z úřední povinnosti, aniž by musil vyčkati žaloby stranami podané, pokud se týče, zdali každý, kdo má způsobilost státi k soudu, oprávněn byl přivesti překážku k platnosti, nebo

zdali jen stranám zúčastněným přiřčeno právo, žalobou se domáhati neplatnosti manželství pro určité překážky. Jako důvod tohoto různění se uvádělo, že v onom případě rozhoduje zájem pro blaho celé církve, tudíž zájem veřejný, kdežto v případě tomto rozhoduje jen zájem zdánlivých manželů samých. K překážkám soukromým počítaly se překážky omylu, bázně a donucení, nesplněné výminky a tajné impotence. Ostatně nejsou tři první překážkami v technickém smyslu, poněvadž neobmezují způsobilosti ani k právu, ani k právním činům, nýbrž jsou vadami souhlasné vůle.

Proti tomuto různění v literatuře předkodexové vystoupil *Henner* spisem „Různění překážek manželských na veřejné a soukromé není kanonické“ (v Praze 1899), ve kterém hledí dokázati, že rozdíl řečený se nedá ospravedlniti ani důvody vnějšími, ani důvody vnitřními. Podle něho totiž starší literatuře kanonické je rozdíl ten neznámý a vznikl teprve v XVIII. stol. za vlivu práva přirozeného a protestanských názorů o manželství; odtud přešel do světského zákonodárství.

Co se tkne vnitřních důvodů, *Henner* vytýká, že církevní právo manželské jest ovládáno pouze zřetelem k blahu církevnímu; zření k zájmům jednotlivců se děje jen potud, pokud blaho celé církve to dovoluje, že tedy *ius privatum* je neznámo v církevním manželství; vedle toho, že mají ustanovení o manželství ráz *iuris cogentis* a nikoli ráz *iuris dispositivi*.

Mluví-li se o tom, že při překážkách soukromých jen manželé nebo jeden z nich podati mohou žalobu, může to podle toho výkladu znamenati pouze, že oni v první řadě jsou k tomu povoláni, poněvadž mlčením, resp. nepodáním žaloby dali na jevo, že obnovili čili revalidovali manželství. Kdykoli by soud nabyt přesvědčení, že taková revalidace nenastala, mohl sám zakročiti.

(Srovn. k tomu *Laurin v Právniku* roku 1899, str. 833 nsl. a *Henner*, tamže, str. 877 nsl.).

B. Jednotlivé překážky vylučující manželství (*impedimenta dirimentia*).

§ 96.

Všeobecně.

Kodex mluví o vylučujících překážkách v can. 1067—1080; mezi nimi není vůbec uvedeno *impedimentum amentiae, erroris in persona, vis ac metus, conditionis appositae*. Poslední tři jsou

uvedeny při omezení projevu vůle, a nikterakž jako poměry a okolnosti, omezující způsobilost k manželství; stanovisko teoreticky zcela správné.

Že se neuvádí zvláště *impedimentum amentiae*, je vysvětlitelné z toho, že je přirozeným požadavkem, aby uzavíral smlouvu manželskou jen, kdo dovede za ni odpovídati, což u duševně choroého není (viz dole).

Probereme nyní překážky jednotlivě.

§ 97.

1. Nedospělost k manželství (*impedimentum aetatis*).

1. Dvě úvahy jsou závažny při stanovení určitého věku, jakožto podmínky k uzavření platného sňatku:

a) Úvaha, že manželství nemůže se uzavřiti ve věku, kdy osobě vůbec se nedostává ani potřebné vůle, ani tělesné dospělosti co do souložení. Z těchto důvodů nutno vyloučiti vůbec děti a osoby pohlavně nedospělé.

b) Úvaha, zdali nejnižší věk, stanovený podle zásady vyslovené pod lit. a), zaručuje manželství sociálně a eticky přiměřené. Zde ovšem budou rozhodna stanoviska mravní, fyziologické i národohospodářské, podle nichž nejnižší věk bude se různiti v různých dobách a při různých národech.

II. Kodex stanovil jako věkovou hranici doplněný 16. rok u mužského pohlaví, doplněný 14. rok u ženského pohlaví (can. 1067, § 1). Nad to se ukládá duchovním pastýřům, aby odvraceli mladé lidi od uzavření manželství ještě před dosažením vyššího věku, který je po případě stanoven teritoriálně (can. 1067, § 2).

Kodex upustil tudíž tímto ustanovením od dřívější zásady, že způsobilost k manželství se řídí římskou civilní dospělostí (*aetas legitima, pubertas*), tedy 14. rokem u hochů, 12. rokem u děvčat, při čem dosažení těchto věkových hranic tvořilo pouhou *praesumptio iuris* o tělesné způsobilosti k manželství. Odvodem bylo lze dokázati, že nastala předčasná zralost pohlavní (*si ma-litia suppleat aetatem*), čímž manželství se umožnilo.

Kodex nemá nic z těchto zvláštností a spokojil se prostým vytčením věkových hranic, jak shora bylo řečeno.

III. Kodex má pak ještě ustanovení v can. 1034, podle něhož má farář *nezletilé* děti (cf. can. 88, § 1) důtklivě napomínati, by nevcházely v manželství bez vědomí svých *rodičů* nebo proti jejich odůvodněnému zákazu; kdyby děti neuposlechly, musí

farář předložiti případ místnímu ordináři a podle jeho nálezu má se řídití. Kodex nepokládá tudíž chybějícího souhlasu rodičů ani za překážku zakazující; proto také se nemluví o této věci při překážkách, nýbrž u příležitosti stanovení toho, co má předcházeti manželství.

IV. V právu občanském se vyžaduje k platnosti manželství bez rozdílu rodu dokonaného 14. roku, t. j. soukromoprávní dospělosti (§§ 21, 48 obč. z.); dětem pod sedmým rokem jsou na roveň postaveni ti, kdož byli úplně zbaveni svéprávnosti (§ 3 cis. nař. z 28. června 1916, č. 207 ř. z.).

Překážka tato je soukromoprávní (§ 28 nov. manž.).

Osoby sice dospělé, ale nezletilé (t. j. pod 21. rokem) nebo neprohlášené svéprávnými nemohou uzavřítí manželství bez souhlasu svého manželského otce, resp. poručenského soudu; jinak by jim vadila překážka *defectus consensus parentis*. Totéž platí i o osobách sice zletilých, ale které z jakýchkoli příčin nemohou samy platně se zavázati.

Není-li otec již na živu, nebo je-li nezpůsobilý k zastupování, je potřebí k platnosti manželství přivolení příslušného soudu po učiněném prohlášení zákonného jich zástupce (§ 49 obč. zák.; dvorský dekret ze 17. července 1813, č. 1065 sbírky zákonů soudních; článek IX., č. 1. zákona 8. června 1923, č. 123 Sb. z. a n. a zákon 19. XII. 1924, č. 292 Sb. z. a n.).

Nemanželští nezletilci potřebují svolení soudu po prohlášení svého poručníka (§ 50 obč. z.); při nezletilých svojencích (adoptovaných) dává svolení adoptant čili svojitel (§ 49, 183 obč. zák.).

Nezletilému cizinci, který nemůže podle svého práva domovského se vykázati patřičným svolením nebo nemůže dokázati způsobilosti k manželství, se zřídí státním soudem opatrovník, který prohlásí k soudu svolení nebo nesvolení k uzavření sňatku v tuzemsku, načež soud rozhodne (§ 51 obč. z.).

V případě, že příslušní činitelé odeprou zmíněné svolení, mohou snoubenci se dovolávati soudu, který rozhodne po konaném nesporném řízení, zdali odepření jest odůvodněno čili nic (§ 52 obč. zák., §§ 190—192 zák. z 9. srpna 1854, č. 208 ř. z.). *Příklady*, pro které soud může odepřítí svolení k sňatku, jsou uvedeny v § 53 obč. zák.: nedostatečné příjmy, špatné mravy, nakažlivé nemoci, vady překážející účelu manželství.

Svéprávné děti nemají potřebí k platnému manželství svolení, avšak uzavírání manželství bez vědomí nebo proti vůli rodičů (nejen otce) má za následek, že nejsou rodiče povinni dáti dceři

věna, ani synovi výpravy, uzná-li totiž soud důvod jejich nesvolení za správný. To platí i tenkrát, kdyby rodiče třeba později schválili manželství (§ 1222, 1231 obč. z.).

Svolení matčina se nevyžaduje v žádném případě. Je-li matka poručnicí nebo spoluporučnicí, je pouze její prohlášení nutné, nikoli však rozhodné. Občanské právo pokládá tudíž nedostatek svolení otcova, resp. soudu k uzavření manželství osob naznačených, za překážku vylučující, ovšem soukromou (§ 28 novely manž. a 95 obč. z.).

V otázce svolení otcova, resp. rodičů, lze všeobecně zaujmouti různé stanovisko, zdali totiž svolení takové vůbec je nutné; v kladném případě lze pokládati je: *a)* za výron moci otcovské nebo moci mateřské po dobu trvání jejího; *b)* za výron závislosti a uctivosti dětí k rodičům po celý čas jich života, t. zv. *reverentia* či *pietas erga parentes*. V obou případech (*a*, *b*) je možno, že se uznává doplnění svolení rodičů se strany soudů.

§ 98.

2. Překážka tělesné nemohoucnosti (*impedimentum impotentiae*).

I. Impotenci rozumíme nezpůsobilost uskutečniti soulož. Je to *impotentia coeundi* či *perficiendi copulam carnalem*, ale není to *impotentia generandi* čili *sterilitas*, t. j. nezpůsobilost zploditi děti, která není vůbec překážkou, ani zakazující (can. 1068, § 1, 3).

Podle toho, jak právo přihlíží k etickému požadavku, by manželé ukájeli vzájemně pud pohlavní a měli děti, je nedostatek zmíněný buď důvodem neplatnosti manželství, buď důvodem rozloučení jeho, buď nemá vůbec vlivu.

Kanonické právo pokládá tuto překážku za zavedenou *ipso naturae iure* (can. 1068, § 1), neboť se žádá, by muž se oddal ženě a žena muži (can. 1081, § 2); není-li to možné, manželství se mine svého účelu. Dispense je vyloučena.

Podle kodexového práva jest impotence překážkou vylučující manželství, je-li

a) *antecedens*, t. j. byla-li již před uzavřením a tudíž i při uzavření manželství (can. 1068, § 1).

Impotentia subsequens čili *superveniens*, t. j. dostavivši se teprve za trvání manželství, nemá vlivu na platnost manželství.

b) Impotence musí býti *perpetua* (can. 1068, § 1), t. j. stálá a tudíž nezhojitelná. Zdali v určitém případě tomu tak, závisí na úsudku znaleckém a na rozhodnutí soudním.

Lhostejno je, zdali impotence *absoluta*, t. j. vzhledem ke každé osobě druhého pohlaví, či *relativa (respectiva)*, t. j. pouze vzhledem k určité osobě. Rovněž nezávažnou jest okolnost, zdali impotence *naturalis et intrinseca* (vnitřní), t. j. pozůstává-li její důvod na nějaké přirozené chybě organické, neb *accidentalis et extrinseca*, t. j. nastala-li impotence nějakou pozdější příčinou (can. 1068, § 1). Lhostejno je, zdali muž nebo žena jest impotentní, zdali impotence byla známá druhé straně, čili nic (can. 1068, § 1).

II. Impotence musí býti ovšem vždy prokázána; musí býti jasno, že vůbec jde o kanonickou impotenci (*ius*) a že příslušný manžel je stížen impotencí (*factum*). Nedocílí-li se jasnosti v tom neb onom směru, nesmí se brániti manželství (can. 1068, § 2).

Není-li impotence jinak dokázána, musí manželé, tvrdící impotenci, dáti si potvrditi svou věrohodnost svědky (*septima manus*) buď příbuznými, buď sešvagřenými, buď sousedy dobré pověsti, buď alespoň osobami obeznámenými s poměry.

Svědci tito musejí moci přísahati o řádnosti manželů a zejména o pravdivosti tvrzených věcí. K těmto svědkům může soudce připojiti z úřední povinnosti ještě svědky jiné, vyžaduje-li toho veřejné dobro (can. 1759, § 3, can. 1975, § 1). Zákoník výslovně podotýká, že svědectví *septimae manus* je pouze osvědčení věrohodnosti, jež zesiluje výpovědi manželů, ale neposkytuje úplného důkazu, ledaže by se opíralo ještě o jiné důkazní prostředky (can. 1975, § 2).

Vzhledem k povaze překážky je nutné tělesné ohledání obou manželů, resp. jednoho z nich, a to přirozeně znalci; ohledání toto odpadne, je-li zbytečnost jeho patrna (can. 1976). Ze znaleckého úsudku jsou vyloučeni, kdo soukromě prohlíželi manžely co do impotence; ovšem jako svědci mohou býti slyšáni (can. 1978).

Má-li býti prohlížen muž, přiberou se z úřední povinnosti dva lékaři jako znalci (can. 1979, § 1). K prohlídce ženy se přibírají dvě porodní asistentky, řádně zkoušené; dá-li žena přednost dvěma lékařům nebo pokládá-li je ordinář za nutné, ustanoví se z úřední povinnosti (can. 1979, § 2). Prohlídka ženy má se díti vždy šetrně a za přítomnosti počestné starší ženy, která úředně se ustanoví (can. 1979, § 3). Znalci konají prohlídku ženy odděleně (can. 1980, § 1); každý znalec podá pak zvláště svůj posudek ve lhůtě soudcem ustanovené (can. 1980, § 2). Posudek porodních asistentek může soudcem býti po případě předložen ku prozkoumání nějakému zkušenému lékaři (can. 1980, § 3).

Po podání dobrého zdání odděleně se vyslychají pod přísahou znalci, asistentky a starší žena (matrona), a to podle dotazníku dříve ustanoveného defensorematrimonii (can. 1981). Jinak platí všeobecné předpisy o znalcích (can. 1792—1805; 1977).

Kodex jinakých ustanovení nemá. Je tudíž věcí soudcovou, by rozhodl v mezích zákonných.

III. § 60 obč. z. a cí. rozh. z 25. února 1837 má stanovisko církevního práva a pokládá tuto překážku za soukromou (§ 28 novely manž.); i při důkazu se řídí celkem týmiž *zásadami* jako právo církevní, ovšem s tou odchylkou, že jednak nezná přísahy *cum septima manu* a že káže manželům společně žiti ještě jeden rok, nedá-li se s jistotou určití, zdali impotence je stálá nebo jen přechodná; trvá-li nemohoucnost i po tomto roce, uzná se na neplatnost manželství (§ 100 a 101 obč. z.). Tato *cohabitatio unius anni* má vzor svůj v *triennalis cohabitatio*, která byla známa dřívějšímu právu církevnímu; ovšem s ní znenáhla sešlo.

§ 99.

3. Překážka platného svazku manželského (*impedimentum ligaminis*).

I. Církev uznává pouze manželství monogamické, vylučující mnohoženství a mnoho mužství; pročež může jen jeden muž žiti s jednou ženou v platném manželství. Je tudíž platný svazek manželský (i nekonsumovaný) překážkou nového manželství (can. 1069, § 1), a to překážkou *iuris divini*, ze které nelze dispensovati. Právo církevní, pokládajíc konsumované manželství za nerozlučné, vyslovilo zásadu monogamickou v ten způsob, že kdo uzavřel manželství, nemůže uzavřítí jiného platného manželství, pokud je na živu manžel druhý; výjimka jediná se připouští při tak zvaném *privilegium fidei*, o kterém mluvíme při rozloučení manželství (can. 1069, § 1).

II. Právo kanonické uznává pro posouzení platnosti nového manželství jen tu okolnost za rozhodnou, zdali v době uzavření nového manželství osoba příslušná ještě v jiném platném manželství žila, čili nic, při čemž rozhoduje jedině objektivní skutková povaha, kdežto na subjektivním mínění stran o platnosti a neplatnosti prvního svazku nic nezáleží.

Právo kanonické (can. 1069, § 2) žádá k uvarování neplatnosti druhého manželství, by před jeho uzavřením bylo dokázáno, že mu překážka svazku manželského není závadou. Ale

tím neučiněna platnost druhého manželství závislou na provedení zmíněného důkazu, nýbrž stanoveno tím pouhé pravidlo pro úředníky, vystupující při uzavření manželství, kteří, nedbajíce tohoto předpisu, jsou trestni.

Smrtí překážejícího manžela prvního druhé manželství neztává se platným.

III. O tom, jakými prostředky průvodními lze dokázat zánik prvního manželství, rozhodují příslušná ustanovení soudního řádu, ale vždy rozhoduje jen skutečná pravda, třeba i po provedení důkazu se vyskytující.

Předpokládajíc platnost prvního manželství bude nutno v kanonickém právu dokázat *pravidelně* smrt prvního manžela, což se děje podle všeobecných předpisů důkazních. (Srovn. § 124.)

Občansky musí býti smrt člověka dokázána způsobem státně upraveným.

Co do prohlašování někoho za mrtva nemá Kodex *zvláštních* předpisů; *všeobecné* předpisy o presumcích jsou v can. 1825 až 1828.

Předkodexový stav vylíčil *Kašpar* v „Časop. kat. duch.“ 1917 (str. 602 nsl.). Srovn. nyní *Pícha* „Časop. kat. duch.“ 1924, ročn. 65 (90), str. 694 nsl.

Byla-li smrt manželova presumována, a chce-li druhá strana uzavřít manželství, musí míti zvláštní povolení od apoštolského stolce k uzavření nového manželství (*permissio transitus ad alias nuptias ob praesumptam coniugis mortem*). S dovolením takovým je vždycky spojena dispense od případné překážky plynoucí z cizoložství, kvalifikovaného slibem nebo pokusem uzavření budoucího manželství (can. 1075, bod 1; can. 1053).

IV. Podle práva kanonického nezaniká manželství nekatoликů tím, že přestoupili ke katolictví, ani manželství katolíků tím, že vystoupili z církve katolické.

Církevní trest na bigamii, i kdyby druhé manželství bylo pouze civilní, jest infamie nastávající ipso facto, a podle velikosti příčiny exkomunikace a osobní interdikt, kdyby bigamisté vytrvali v takovém spojení přes napomenutí ordinářovo (can. 2356).

Trestní zákoník (světský) pokládá bigamii za zločin, trestný až pětiletým žalářem (§§ 206—208).

V. § 62 obč. z. stanoví, že muž oddán býti může v též čas jen s jednou ženou a žena jen s jedním mužem. Kdo již jednou žil v manželství a chtěl by uzavřít nové, musí dokázat, že manželský svazek předchozí byl právně rozvázán. Ustanovení toto

má též význam jako v právu kanonickém. Překážka ligaminis je veřejná (§ 28 novely).

Občansky rozhoduje v příčině prohlášení za mrtva a uzavření nového sňatku nově textovaný § 24, pak §§ 112—114, 277 obč. z. a zákon z 16. února 1883, čís. 20 ř. z. ve znění zákona z 31. března 1918 č. 129 ř. z., pak zákon z téhož dne čís. 128 ř. z. (nařízení minist. spravedlnosti z 8. dubna 1918 č. 134 ř. z.) v úpravě nastalé zákonem z 30. června 1921, č. 252 Sb. z. a n.

§ 100.

4. Překážka různého náboženství (*impedimentum disparitatis cultus*).

I. Jelikož manželství má býti úplné společenství života, bylo by ve svých základech otřeseno při nedostatku společného křesťanského vyznání. Proto stanovena překážka mezi osobou vůbec nepokřtěnou a osobou *pokřtěnou v církvi katolické*, neb osobou se vrátivší z kacířství nebo rozkolu do církve katolické (can. 1070, § 1).

Pozoruhodna je zde změna, zavedená Kodexem; kdežto dříve platila tato překážka vůbec, jakmile jedna osoba byla křesťansky pokřtěna, omezuje Kodex překážku na příslušníky církve katolické, což dá se vysvětliti tím, že církev nyní vůbec nemá příležitosti rozhodovati o manželstvích křesťanských jinověrců.

Aby manželství nebylo omezováno, an mu svědčí *favor iuris* (can. 1014), musí býti zcela jisto, že jedna strana je křtěna, druhá nikoli. Pokud tedy v době uzavření manželství všeobecně se má o určité osobě za to, že je katolicky pokřtěna, nebo pokud se jen pochybuje o jejím křtu, musí manželství býti posuzováno jako platné (can. 1070, § 2).

II. Tato překážka jest *iuris divini*, hrozí-li nebezpečí odvrácení od víry straně katolické nebo potomstvu (can. 1071 cituje can. 1060).

Nehrozí-li takové nebezpečí, je překážka *iuris humani*, i lze od ní dispensovati, což se činí ovšem jen ve výjimečných případech, na př. je-li nebezpečí smrti, nebo bylo-li manželství již uzavřeno civilně. Taková dispense předpokládá však splnění určitých záruk, které jsou totožnými se zárukami požadovanými při smíšeném manželství, *matrimonium mixtum*. Ježto tato manželství jsou v praxi častější nežli manželství s překážkou různého náboženství, mluvíme o těchto zárukách při *impedimentum mixtae religionis* (can. 1071, cf. can. 1026, 1060—1064).

III. Nynější právo státní již nezná této překážky, která ovšem se vyskytovala v § 64 obč. z., jenž byl však zrušen § 25, odst. 1 novely.

§ 101.

5. Překážka vyššího svěcení (*impedimentum ordinis*).

Can. 1072 stanovil tuto překážku jednoduchou větou; „*Invalide matrimonium attentant clerici in sacris ordinibus constituti.*“ Důvodem překážky je tudíž *církevně platné* přijetí třebas jen podjáhenství.

Tato překážka jest *iuris humani*, ale není přirozeným důsledkem vyššího svěcení, s ním nevyhnutelně spojeným, neboť taková manželství byla možná, jak vyplývá z dějin celibátu, pak ani dispensy z bezženství nejsou zásadně vyloučeny. Tato překážka byla zavedena pozitivním zákonem (srovn. c. 7 § „*Ut lex*“ druhého sboru lateránského roku 1139 = c. 40 C. 27 qu. 1 *decreti Gratiani*; *conc. Trident. sessio XXIV. de sacramento matrimonii*, can. IX.) i nemá svého základu ve zvláštním slibu (*votum continentiae*), ježto sliby takové nyní se nekonají.

Kdy duchovní mohl by býti zproštěn povinnosti celibátní, bylo již vyloženo shora v § 31. O své újmě nemůže duchovní se vymknouti této překážce, ani ne trestným vystoupením z církve.

Nižší svěcení vůbec nezakládá překážku manželské.

Trest pro přestoupení řečeného zákazu jak u klerika, tak u ženy, třebas jen civilně ho pojímající za manžela, jest exkomunikace *latae sententiae*, vyhrazená jednoduše stolci apoštolskému; kdyby klerik nad to vytrval v takovém svazku přes dobu stanovenou ordinářem, musí býti degradován; kterýkoliv úřad jím zastávaný se uprázdni *ob tacitam renuntiationem ab ipso iure admissam* (can. 188, bod 5 a can. 2388).

Tato překážka je nyní právu státnímu neznáma, neboť § 63 obč. z. byl zrušen § 25, odst. 1. novely.

§ 102.

6. Překážka slavných slibů (*impedimentum voti sollemnis*).

I. Podle Kodexu (can. 1073) jsou sliby řeholní *vylučující* překážkou:

a) jsou-li slavnými (*vota sollemnia*);

b) byl-li jednoduchým slibům řeholním (*vota simplicia*) přiřčen takový účinek zvláštním předpisem apoštolského stolce.

K lit. a). Ustanovení toto je staré; od konce IV. století posuzovány slavné sliby čistoty jako závada manželská (c. 1—43 C. 27, qu. 1 *decreti Gratiani*); neplatnost manželství byla ovšem zřejmě stanovena teprve na druhém sboru lateránském současně s překážkou *ordinis* (viz § 101), což potvrdili, resp. omezili na sliby řeholní učiněné při *professio religiosa* v rádech, papežem aprobovaných *Bonifác VIII.* v cap. un. in *VI^{to} de voto* (III, 15) a *Tridentinum* v *sessio XXIV. de sacram. matrim.* can. IX a nyní opětně Kodex.

Podmínkou překážky je platnost *professionis religiosae*. Byly-li sliby řeholní prohlášeny neplatnými, přestává překážka; v případě vyloučení z řádu je slib čistoty dále závazným (cf. can. 639, 645, § 1, 669, § 1). Dispense je možná, neboť překážka jest *iuris humani*.

Uzavření manželství třebas jen civilního přes tuto překážku má tytéž následky, jako jsme seznali u překážky *ordinis*; ovšem to platí stejně u řeholníků obojího pohlaví (srovn. can. 2388, § 1 a § 101 této knihy). Kdo z řeholníků uzavírá manželství, třebas jen civilní, pokládá se *ipso facto* za propuštěného z řehole (can. 646, bod 3).

K lit. b). Účinek překážky vylučující byl posud přiřčen jednoduchým slibům jesuitů učiněným po dvouletém noviciátě, a to konstitucí *Řehoře XIII.* „*Ascendente Domino*“ z 25. května 1584. Tento účinek však odpadá, byl-li řeholník vyloučen z řádu.

Uzavřel-li manželství řeholník nebo řeholnice s jednoduchými sliby učiněnými v rádech a kongregacích, propadává exkomunikaci *latae sententiae*, vyhrazené ordináři (can. 2388, § 2).

II. Při této příležitosti sluší poukázati k tomu, že zakládají *zakazující* překážku manželskou *jednoduché* sliby

α) panenství (*virginitatis*) záležející v absolutním odřeknutí soulože;

β) úplné čistoty (*castitatis perfectae*), t. j. zdržení se od kterékoli smyslnosti;

γ) neuzavření manželství (*non nubendi*);

δ) přijmuti vyšší svěcení (*suscipiendi ordines sacros*);

ε) státi se členem řeholního stavu (*amplectendi statum religiosum*), (can. 1058, § 1).

I tyto sliby jednoduché mohly by míti účinek překážek vylučujících, ale jen, bylo-li tak zvláště stanoveno apoštolským stolcem (can. 1058, § 2).

Tato překážka je nyní právu státnímu neznáma, neboť § 63 obč. z. byl zrušen § 25, odst. 1. novely.

§ 103.

7. Překážka únosu (*impedimentum raptus čili violentiae*).

I. Únosem vyrozumíváme v právu manželském *násilné* odvedení *kteřékoli* neprovdané osoby ženské s místa jejího pravidelného pobytu na místo podléhající moci únoscově za tím účelem, aby únosce vynutil s ní manželství, pokud je ve stavu nesvobody (can. 1074, § 1).

Co do účinku rovná se únosu *násilné* zadržování *kteřékoli* neprovdané ženy na místě jejího pravidelného pobytu nebo na místě, kam sama dobrovolně se dostavila, by takto manželství s ní bylo vynuceno (can. 1074, § 3).

Unesena býti může tudíž jen žena a ne muž; při tom je lhostejno, jakých mravů byla žena a jaké zaujímal postavení, třeba byla i snoubenkou únosníkovou.

II. Násilí může se jevití buď v odvedení, buď v zadržování. Pokud prvý nebo druhý stav trvá, nemůže manželství býti *platně* uzavřeno mezi mužem vinníkem a ženou postiženou násilím, ježto žena nemá svobody.

Pomíne-li toto násilné zasahování do osobní svobody ženiny, a může-li žena zcela volně si počínati, jsouc zproštěna kteréhokoliv omezení, mizejí následky únosu, a chce-li žena dobrovolně, může si vzítí svého dřívějšího únosce za manžela (can. 1074, § 2).

Bez násilí není únosu; nespadá tudíž pod únos t. zv. *raptus seductionis*, použití lsti a přemluv, ježto žena nepozbyla své svobody a nebylo použito násilí.

Útěk ženin z domova, třeba jejím nápadníkem připravený, nezakládá únosu, neboť se stal dobrovolně se strany ženy. Také nerozhoduje při takovém útěku, byla-li žena pod mocí rodičů, jen byla-li žena způsobilou, uzavřítí manželství; právo kanonické nezná překážky *raptus in parentes*, t. j. neplatnosti manželství proto, že nebylo šetřeno práv rodičů; *raptus* takový jest ovšem trestný (can. 2353).

III. Nerozhodno, zdali únosce provedl únos sám, neb jej jen zosnoval a dal provéstí jinými.

Vynuceno-li manželství na osobě unesené někým jiným, nežli únosníkem, je manželství také neplatné, ne sice pro únos, ale pro *coactio* resp. *vis ac metus*.

Kdyby muži se stalo, co se děje ženám při únosu, není manželství platné, poněvadž muž nesouhlasil s manželstvím; ale

i v tomto případě nemluvíme o únosu, nýbrž po případě o *vis ac metus, coactio, non consensus*.

IV. Právo chce překážkou únosu chrániti žen jako slabších, a proto i Kodex zachoval tuto překážku, které některé novější zákonodárství (na př. německé, švýcarské, uherské) zvláště již nevytýkají, majíce za to, že svoboda manželství je dostatečně chráněna neplatností manželství, uzavřeného za cizího nátlaku.

Kodex pokládá únos jako *delictum contra libertatem* a trestá únosce vedle trestů uložených podle velikosti provinění, ještě tím, že ho pokládá za nezpůsobilého ke všem neduchovním funkcím v církvi (*actus legitimi ecclesiastici*) (can. 2353, cf. 2256, bod 2).

Stejně tak se trestá násilné odvedení ženy za účelem ukojení tělesných chtíčů a zosnovaný, avšak dobrovolný útěk nezletilé dívky proti vůli rodičů nebo poručníků (can. 2353).

V. Překážka únosu jest *iuris humani* a proto prominetelná potud, že manželství výjimečně se povoluje, aniž žena byla odloučena od únosce a převedena na místo bezpečné. Přirozeně není možná dispense z odporu ženy unesené, neboť chybějící souhlas nedá nikým se nahraditi (can. 1081, § 1).

To svědčí také smíšené povaze překážky únosu. Únos vyvoluje svobodnou vůli ženy unesené; v tomto směru je samostatná překážka únosu skutečně zbytečnou. Ale únosem se děje příkoří ženě a porušuje se veřejný řád hrubým způsobem; i má jasně býti překážkou únosu osvědčeno, že takto nelze dosíci, co bylo zamýšleno.

VI. Kodex nezaujímá jiného stanoviska v této příčině, nežli mělo již Tridentinum (cap. VI, sessio XXIV, de *reform. matrim.*), které schválilo odklon od původního nazírání na únos jen jako na zločin (c. 1, 4, 10 a 11. C. 36 qu. 2 *decreti Gratiani* z 9. stol.) při současném oceňování skutečnosti, že svobodná vůle ženina trpí únosem (cap. 6, 7. X. *De raptoribus* V., 17 z konce 12. a začátku 13. století).

VII. Občanské právo stanoví (v § 56 obč. z.), že svolení k manželství je neplatno, bylo-li dáno osobou unesenou, pokud jí svoboda nebyla vrácena. Důvod překážky je vůle nesvobodná, o níž zákon předpokládá, že trvá po celou dobu stavu způsobeného únosem. Překážka tato platí proto jako taková jak proti únosci, tak i proti každému třetímu. Ačkoli zákoník mluví všeobecně o osobě unesené, přece sluší mysliti jen na ženu, co jasně vyplývá z vývoje jak kanonického práva, tak i práva občanského. Překážka je podle obč. z. veřejná (§ 28 manž. nov.).

§ 104.

8. Překážka zločinu (*impedimentum criminis*).

I. Kodex zná jednak *impedimentum adulterii qualificati*, jednak *impedimentum coniugicidii* (can. 1075) jako v právu předkodexovém.

a) *Impedimentum adulterii qualificati* záleží v tom, že manželství není možné mezi cizoložníkem a cizoložnicí po rozloučení manželství jimi vědomě porušeného, ale pouze tenkrát, je-li mimo cizoložství prokázána jedna z těchto tří přitěžujících okolností, nastalých ještě v době, kdy porušené manželství po právu trvalo:

α) Cizoložníci si jakkoliv, ale vážně, slíbili, že uzavrou manželství, až zemře překážející manžel (cap. 1075, bod 1); je to případ nazvaný teorií předkodexovou: *adulterium cum sponsalibus de futuro*;

β) cizoložníci uzavrou bigamické manželství třebas jen civilní, *adulterium cum sponsalibus de praesenti* (can. 1075, bod 1);

γ) třebas jen jeden z cizoložníků *usmrtí* překážejícího manžela, *adulterium cum coniugicidio uno machinante* (can. 1075, bod 2).

b) *Impedimentum coniugicidii (criminis utroque machinante)* záleží v tom, že manžel osnuje společně se svým nápadníkem útoky proti životu překážejícího manžela, které se končí jeho smrtí. Úmysl musil býti ovšem umožniti budoucí manželství. Spoluúčastenství může býti přímé i nepřímé, bezprostřední i prostřední (can. 1075, bod 3). Cizoložství není třeba.

Překážky tyto jsou *iuris humani* a relativní, t. j. působí jen mezi provinilci.

Důvod zavedení těchto překážek v kanonickém právu je, že manželství se pokládá za nerozlučné a za svátost, a že tudíž nutno vystupovati proti všem činům, které čelí proti těmto vlastnostem, i chtělo se proto alespoň zameziti, aby takoví provinilci nemohli uzavřítí manželství s osobami, jež žily v manželství, jimi těžce porušeném.

II. Občanské právo zaujímá co do překážky zločinu jiné stanovisko, nežli právo kanonické, ano uznává pouze spoluviny na rozloučení svazku manželského, a to zavražděním manžela za těchto podmínek (§ 68 obč. z.; § 25, č. 1 nov.):

Úklady na život manžela musejí se jeviti jako vražda neb alespoň jako pokus vraždy po rozumu trestního práva, což jest odchylkou od práva kanonického. Úklady tyto musily býti činěny

s úmyslem, aby jimi bylo umožněno manželství mezi manželem útočником a osobou třetí, kteréžto osoby musily si ještě za trvání manželství slíbiti, že uzavrou spolu manželství po odstranění manžela jim překážejícího. Úklady mohou vycházeti od obou budoucích manželů neb od jednoho ve srozumění s druhým, neb i bez tohoto srozumění. Osobního zakročení budoucích manželů není třeba; postačí i intelektuální pachatelství.

Důvod překážky není tudíž skutečné rozloučení překážejícího manželství, nýbrž zločinné jednání směřující k němu.

Překážka je podle práva občanského veřejná (§ 28 novely manž.).

Poznámka. Praxe pokládá za zrušenou překážku odsouzení k těžkému trestu žalárním a k trestu smrti (od ohlášení do výkonu), pokud platila pro vojsko podle § 61 obč. z. a §§ 45—47 vojenského trestního zákona 19/1855 ř. z., a to vzhledem k § 1 zák. č. 93/1885 ř. z. a k zásadě § 2 zák. č. 9/1918 Sb. z. a n., což lze vítati, ježto různění mezi civilisty a vojáky co do způsobnosti k manželství není přiměřené.

§ 105.

9. Překážka příbuzenství (*impedimentum consanguinitatis*).

I. Při stanovení překážky příbuzenství čili pokrevenství (*cognatio naturalis, carnalis*) je zákonodárci šetřiti hlavně dvou úvah, a to:

a) úvahy, že etika toho vyžaduje, by právo neuznávalo spojení manželských, která obecně se jeví býti nemravnými. Názory různých dob a krajín vyžadují různých ustanovení. Jako nemravné se pocituje všeobecně, by pojily se v manželství děti se svými rodiči a jejich příbuznými, ježto jsou jim zavázány úctou a díkem, což by mizelo při lásce smyslné. Ježto příbuzné osoby namnoze spolu bydlí, nebo zastupují předčasně zemřelé rodiče, byl by bez zákazu manželství styk jejich po případě příliš volný, a tudíž mravům nebezpečný. Proto při blízkých příbuzných překážka manželství se uznává takřka všeobecně. Ostatně i rozdílnost věková bude mnohdy na závadu sňatku, který se jeví proto nepřirozeným.

b) Úvahy dokázané ze skutečnosti, že spojení mezi blízkými příbuznými má mnohdy zhoubné následky pro tělesný a duševní vývoj potomstva. Eugenika vysvětluje tento zjev zásadně nedostatečnou variabilitou zárodečného plasmatu a případnou latentní

hereditou (utajenou dědičností zvanou druhdy atavismem) chorobných znaků nemocných předků. (Srov. vůbec *Kříženecký v „Právniku“*, 1918, str. 325 nsl.)

U církve přistoupil k úvahám těmto ještě názor, že manželství má založiti svazek přátelství a lásky mezi vrstvami co možná nejšířšími a že má se brojiti proti sobectví malého kroužku příbuzných, které by dosáhlo nepřiměřené nadvlády, kdyby manželství mezi příbuznými bylo dovolováno.

Vliv jevil také předpis mojišský, že nikdo nemá si zvoliti chotě z příbuzenstva (III. Mojž. XVIII., 6 nsl. XX., 17 nsl.).

II. Těmito úvahami dojde se ovšem jen zásady, že manželství mezi příbuznými nemá se uzavíratí, ale není ještě rozhodnuto, kam překážka má sahati, které stupně jsou vyloučeny. Nikde se nepochybuje dnes u civilisovaných národů o tom, že manželství mezi ascendenty a descendenty a mezi sourozenci je zásadně vyloučeno bez možnosti prominutí; tu rozhoduje *pietas, reverentia erga parentes* a sourozenecká sblíženost.

V ostatních stupních linie pobočné jeví se velké rozdíly v názorech, jimž se činí zadost stanovením překážky vylučující, nebo pouze zakazující, nebo prominutí se ztěžuje při stupních bližších, ulehčuje při stupních dalších.

Církev je toho nejlepším svědkem. Od 7. stupně příbuzenstva pobočného, kam až církevní překážka od VI. stol. nenáhle se rozšířila (c. 7, 19 C. 35 qu. 2 et 3; can. 2 C. 35, qu. 5 *decreti Gratiani*), došlo církevní zákonodárství na 4. sboru lateránském 1215 za papeže Innocenta III. ke stupni čtvrtému (cap. 8 X., *de consanguin.* IV., 14; a pak Trid. *sessio XXIV., de reform. matr.*, c. 5).

Kodex uznává vylučující překážku pouze včetně do třetího stupně v linii pobočné (can. 1076, § 2) a výslovně vytkl ještě neplatnost manželství mezi všemi ascendenty a descendenty, ať příbuzenství bylo založeno manželstvím nebo mimomanželsky (can. 1076, § 1), což je při příbuzenství nutné, neboť tu rozhoduje svazek krevní, nikoli svazek jen právní; ostatně stačí i příbuzenství polokrevné, při čemž je lhostejno, zdali příbuzenství je rovné nebo nerovné v linii pobočné.

Překážka se tolikrát množí, kolik různých společných praotců se dá zjistiti, na př. dva bratři si vzali dvě sestry a nyní chce uzavříti manželství syn jedněch manželů s dcerou manželů druhých; mezi nimi je dvojité příbuzenství v 2. stupni stejně vzdálené linie pobočné. Zmnožení příbuzenství jinou cestou nemá nyní vlivu při dispensích, t. j. dojde-li se *k témuž* praotci ně-

kolikerou cestou (cf. na př. rozh. Roty z 12. I. 1921 A. A. S. XIV., 472).

III. Počítání kanonických stupňů jest od XI. století germánské; (*computatio germanica* čili *canonica* proti *computatio romana* čili *civilis*). Způsob počítání byl již vyložen shora v § 13 (cf. can. 96). Překážka příbuzenství jest jednak *iuris naturalis*, jde-li totiž o poměr mezi příbuznými v prvním stupni přímé linie (otec a dcera, matka a syn), jednak *iuris humani* v ostatních stupních, ale prominutí se nedává nikdy v přímém pokolení a mezi sourozenci, ani ne, kdyby příbuzenstvo bylo pouze pochybné (can. 1076, § 3), pročež mnohými spisovateli stupně neprominutelné se pokládají za stupně *iuris naturalis*.

IV. Právo občanské má především počítání civilní tak jako římské bez rozdílu, jde-li o linii přímou nebo pobočnou (§ 41 obč. z.)

Právo toto zapovídá v § 65 obč. z. manželství v pokolení přímém, dále manželství mezi sourozenci jak plnorodými, tak i polorodými, mezi bratranci a sestřenicemi, jakož i se sourozenci rodičů, t. j. se strýcem a tetou se strany otcovy nebo matčiny. Zdali příbuzenství je manželské nebo nemanželské, nečiní rozdílu. Překážka nesahá veskrze až ke 4. stupni civilnímu, neboť dovoleno je manželství na př. mezi prastrýcem a praneteří.

§ 125 obč. z. byl zrušen § 25 novely.

Překážka příbuzenství je veřejná (§ 28 novely manž.).

§ 106.

10. Překážka švagrovství (*impedimentum affinitatis*).

I. Podle Kodexu je kanonické švagrovství týž poměr jako švagrovství civilní (can. 97; srov. § 40, 41 obč. z.); důvodem švagrovství je *platné* manželství; manželé nejsou sešvagřeni mezi sebou. Dnes tedy není rozdílu mezi švagrovstvím kanonickým a občanským (srov. § 13 této knihy).

Není tak rozhodného důvodu stanoviti švagrovství překážkou manželství, jako je tomu při příbuzenství. Nicméně u všech téměř národů tak se děje z důvodu šetření různě pocítované nelibosti proti manželství mezi blízkými sešvagřenými. Toto stanovisko zaujímá také Kodex: stanovil švagrovství překážkou v linii přímé bez omezení, v linii pobočné do druhého stupně včetně (can. 1077, § 1). Překážka tato jest *iuris humani* a tudíž zásadně prominutelná, ač dispense v linii přímé jsou velice řídké;

švagrovství nezaniká smrtí jednoho manžela. Je-li jednoduché švagrovství překážkou, jest jí tím více, rozmnožuje-li se překážka, a to, že

a) je příbuzenství samo již kolikeré, vzhledem k němuž se stanoví švagrovství;

b) bylo-li manželství postupně uzavřeno s osobou příbuznou zvěčnělého manžela (can. 1077, § 2).

Poměry takové musejí býti vylíčeny v žádostech o dispensi.

Poznámka. By patrnó bylo jak dalekosáhlou změnu provedl Kodex při překážce švagrovství, podáváme tyto vysvětlivky z práva historického.

Církevní právo předkodexové pokládalo za důvod švagrovství tělesné obcování, úplně provedené (*copula carnalis*), vycházejíc z názoru biblického: „*duo in una carne*“ (I. Mojž. II. 24; Mat. XIX., 5; Kor. VI., 16). Tímto smíšením stává se souložník takřka členem rodiny druhého souložníka, tudíž příbuzní jednoho se stávají příbuznými druhého; švagrovství bylo poměrem mezi souložníkem a příbuznými druhého souložníka.

Rozhodovalof tedy dříve skutečné spolužití tělesné (skutečný stav) a nikoli manželský poměr (právní stav).

Souložení mohlo ovšem býti manželské, odtud *affinitas legitima*, nebo mimomanželské, *affinitas illegitima*.

A mimomanželské souložení mohlo zase býti: *antecedens* (sc. *matrimonium*), nastalé vůbec mimomanželským souložním mezi dvěma osobami, a *subsequens* čili *superveniens*, když osoba, žijící v manželství, souloží s osobou, která je příbuznou druhého manžela. Takovýmto souložním stal se manžel sešvagřeným s druhým manželem, pročež dokonce i některé partikulární sbory 8. stol. připouštěly zpětnou neplatnost manželství, což ovšem dále se neujalo (cf. c. 19—21, 24. C. 32 qu. 7; c. 1, 6, 10, 11 X. *de eo, qui cognovit* 4, 13; Trid. *sessio XXIV. de ref. matr. c. 4.*)

Ale kanonické právo šlo ještě dále. Poměr mezi souložníkem na př. prvním manželem a příbuznými druhého (první manželky) byla *affinitas primi generis*. *Affinitas secundi generis* vznikla, když jeden ze souložníků (na př. první manžel) souložil s osobou třetí, (na př. s druhou manželkou), a to jako poměr mezi touto osobou třetí a příbuznými druhého souložníka (první manželky), při čem zase *una caro* byla toho podkladem.

Affinitas tertii generis vznikla, nastalo-li nové souložení třetí osoby (druhé manželky) s nějakou čtvrtou (s druhým manželem), a to jako poměr mezi touto osobou čtvrtou s příbuznými osoby,

shora naznačené jako druhé (první manželky). Jinak lze vysloviti tyto poměry: *affinitas secundi generis* byl poměr mezi souložníkem a sešvagřenými druhého souložníka, a *affinitas tertii generis* byl poměr mezi souložníkem a *affines secundi generis* druhého souložníka (c. 1—5, C. 35 qu. 10). Tyto daleké poměry měly v praxi ovšem význam hlavně při manželství, ježto mimomanželské styky lehce unikaly.

Uvažme nyní, kam až sahala tato překážka, když kanonické právo zakazovalo stejným postupem jako při příbuzenství uzavírání manželství až do sedmého stupně švagrovství prvního řádu (c. 7. C. 35 qu. 2. et 3. *decreti Gratiani*), při *affinitas secundi generis* až do třetího stupně rozlučujíc, a ve čtvrtém stupni zakazujíc; *affinitas tertii generis* byla vylučující překážkou v prvních dvou stupních.

Částečná náprava se stala za *Innocenta III.* na 4. sboru lateránském 1215: *affinitas secundi a tertii generis* byla jako překážka odstraněna i platilo odtud pravidlo: „*Affinitas non parit affinitatem*“; *affinitas primi generis* byla omezena na čtvrtý stupeň (c. 8. X. *de consanguin. IV.*, 14). Později pokládána *affinitas illegitima* za překážku jen, byla-li *antecedens*, nikoli *superveniens*, a sbor tridentský ji omezil až na druhý stupeň linie pobočné, bez omezení v linii přímé (*sessio XXIV., de ref. matr. c. 4.*)

II. Právo občanské uznává švagrovství jako překážku potud, že manžel nemůže uzavřítí manželství s příbuzným druhého manžela v pokolení přímém a s plnorodým nebo polorodým jeho sourozencem (§ 25, bod 3 novely manž.). § 125 obč. z. byl zrušen (§ 25, bod 1 novely).

Překážka je soukromá (§ 28 novely).

§ 107.

11. Překážka veřejné mravopověstnosti (*impedimentum publicae honestatis*).

I. Překážka tato vzniká a trvá

1) z manželství *neplatného*, ať konsumovaného, ať nekonsumovaného;

2) z konkubinátu, veřejně nebo notoricky známého.

Překážka tato zasahuje příslušného muže a příbuzné ženy, resp. ženu a příbuzné mužovy až včetně do druhého stupně *přímé* linie (can. 1078).

Důvod překážky sluší hledati ve skutečnosti, že i při manželství sice neplatném, ale církevně uzavřeném a při konkubinátu

(na př. při civilním manželství církevně neuznaném) nastávají skoro stejné poměry mezi zúčastněnými osobami a příbuznými druhé strany jako při platném manželství, a že tudíž není radno, dovolovati manželství mezi nimi, zrovna tak ne, jako se nedovoluje mezi sešvagřenými osobami. Ovšem nejde překážka tak daleko; muž nemůže si tudíž příkladem vzít dcery své konkubiny, ať je manželského nebo nemanželského původu.

II. Překážka podle Kodexu se liší podstatně, ovšem ne zásadně od práva předkodexového, které uznávalo překážku veřejné mravopočestnosti nebo napodobeného švagrovství z týchž důvodů, ale z jiných poměrů:

a) ze zasnoubení mezi snoubencem a příbuznými snoubence druhého; od XI. století překážka sahala až do 7. stupně, načež byla 4. sborem lateránským za *Innocenta III.* r. 1215 omezena na 4. stupeň a *Tridentinem* na stupeň první, ale jen při platném zasnoubení, kdežto dříve překážka platila i z neplatného zasnoubení jen když důvodem neplatnosti nebyla vada v konsensu (c. 11—15, C. 27 qu. 2 *decreti Gratiani*; c. 3, 4, 8, X. *de sponsal.* IV., 1; *Trid. sess. XXIV., de reform. matr.*, c. 3);

b) z manželství platného, avšak nekonsumovaného, ale saha- jícího i podle Tridentina do 4. stupně (c. un. in VI^{to} *de sponsal.* IV., 1);

c) z manželství neplatného, nebyla-li soulož vykonána, byl-li však konsens bezvadný (což přešlo do Kodexu), též do 4. stupně, (c. 3, X. IV., 1; c. un. in VI^{to}, IV., 1).

Kde bylo manželství civilně uzavřeno, ač mělo se tak státi církevně, překážka vůbec nevznikala (dekret papeže *Lva XIII.* ze 7. dubna 1879).

Překážka z veřejné mravopočestnosti jest *iuris humani*, tudíž prominutelná.

Občanské právo vůbec nezná této překážky.

§ 108.

12. Překážka duchovního příbuzenství (*impedimentum spiritualis cognationis*).

I. Překážka tato vzniká pouze ze křtu mezi křtěným na straně jedné a mezi křtícím a kmotrem na straně druhé (can. 1079, 768). Je to překážka *iuris humani*, odůvodňovaná tím, že mezi jmenovanými osobami vzniká poměr, podobný poměru mezi dětmi a rodiči; neboť křtící uvádí křtěného do života du-

chovního, a kmotr má bdíti nad křesťanskou jeho výchovou. Vzájemný poměr rázu tak vnitřního a náboženského nemá býti zastíňován manželstvím, které je přece zbarveno i láskou smyslnou.

II. Nynější kodexová překážka je velmi zúžena u porovnání s *právem dřívějším*, jež znalo vedle křtu ještě biřmování za pramen závady a jež se vyvíjelo obyčejem, prošlo zákonodárstvím *Justinianovým*, kdy křest dětí byl již zaveden a kdy i osoby druhého pohlaví byly vybírány za kmotry. Po rozmanitém a sporném vývoji stanovilo *Tridentinum* překážku mezi křtícím a biřmujícím jakož i kmotry na straně jedné a mezi křtěným, biřmovaným a jich rodiči na straně druhé (*Trident. sessio XXIV., de ref. matr.* c. 2).

Občanské právo nezná této překážky.

§ 109.

13. Překážka zákonného příbuzenství (*impedimentum cognationis legalis*).

I. Překážka plynoucí z *adopce* je podle Kodexu jen tam účinná (partikulární), kde je zavedena příslušným právem civilním, a je podle něho buď překážkou vylučující (can. 1080), buď překážkou zakazující (can. 1059). Je to případ *legis canonizatae*. Základem překážky je tudíž civilní adopce a jde tak daleko, jak je stanovena civilně.

Pro církevní poměry v našem státě (až na Slovensko) nemá tato překážka významu, ježto občanské právo sice zná adopci, ale neuznává ji jako překážky manželské. Na Slovensku platí překážka jako zakazující (§ 18, 131 tamějšího zákona manželského).

Že Kodex poukazuje na příslušné právo civilní, se vysvětluje tím, že se mělo v předkodexovém právu namnoze za to, že rozhoduje jako překážka jen adopce, která vyvolává tytéž účinky právní jako římská *adoptio perfecta seu plena*, a jen potud, pokud sama byla překážkou. Mělo se tudíž za to, že církev přijala římské právo za své. A proto v určitém případě bylo otázkou předběžnou, zdali příslušná adopce vyvolává tytéž následky jako římská. Ježto však nyní římské právo jako takové neplatí, jsouc nahrazeno zvláštním právem civilním v jednotlivých státech, vytkl Kodex hořejší zásadu, čím zásadně nic nebylo změněno, neboť dříve platilo vlastně za základ překážky jen římské právo, tudíž právo civilní, nyní platí příslušné teritoriální právo civilní.

II. Pro doplnění obrazu nyní podaného uvádíme ještě, kam překážka adopce sahala podle práva dřívějšího, ovšem dosti sporného; byla uznávána i po ukončení adopce

a) jako *paternitas legalis* mezi adoptujícím a adoptovaným, jakož i jeho potomky *sub patria potestate*;

b) jako *affinitas legalis* mezi adoptujícím a chotí adoptovaného, resp. mezi adoptovaným a chotí adoptujícího.

Pokud adopce trvá jako fraternitas legalis mezi adoptovaným a dětmi adoptujícího jak legitimními tak i naturales, pokud jsou *sub patria potestate* (c. 1, 6 C. 30, qu. 3 *decreti Gratiani*; cap. unic. X. *de cognat. legalí*, IV, 12).

§ 110.

14. Překážka ze zvláštního zákazu církevního (*impedimentum ex vetito ecclesiae*).

Kodex sice neuvádí této překážky mezi *impedimenta dirimentia*, ale can. 1039, § 2 výslovně podotýká, že apoštolský stolec může jediný zakázati určité manželství pod neplatností. Jde zde tedy o *praeceptum*, nikoliv o *lex*.

Místním ordinářům se dovoluje pouze zakázati v určitém případě manželství svým příslušníkům, kdekoli přebývajícím, a cizím příslušníkům, pokud jsou v obvodu ordinářově. Zákaz musí však býti dočasný a spravedlivě odůvodněný; pomine-li důvod, má zákaz odpadnouti (§ 1).

Rozdíl je tudíž ten, že apoštolský stolec může vůbec stanoviti překážku vylučující, ostatní ordináři pouze překážku zakazující a to z vážných důvodů. Důvody zákazu jsou na př. zamezení veřejného pohoršení, obava vážných sporů, obava překážky prozatím neprokazatelné (na př. impotence), atd.

Občanské právo nezná nic podobného.

C. Překážky zakazující (*impedimenta impediencia*).

§ 111.

a) Všeobecně.

Abychom seznali pravou podstatu zakazujících překážek kodexových, musíme dříve věděti, které Kodex jako takové výslovně uznává. V nadhlaví: *De impedimentis impediencia* vypočítává Kodex:

1. *Simplex votum virginitalis, castitatis perfectae, non nubendi, suscipiendi ordines sacros et amplectendi statum religiosum* (can. 1058, § 1). O nich bylo mluveno shora v § 102.

2. *Legalis cognatio* (can. 1059); srovn. shora § 109.

3. *Mixta religio* (can. 1060—1064).

4. *Catholicae fidei abiectio* (can. 1065).

5. *Indignitas ratione peccati aut censurae* (can. 1066).

Přihlédneme-li k podstatě těchto překážek, vidíme, že jsou to poměry, které také omezují způsobilost osob k uzavření manželství, tedy poměry zásadně a podstatně stejného rázu, jako překážky vylučující; ale tyto poměry se oceňují níže, čili nepřipisuje se jim tak veliká váha, by pro ně manželství bylo neplatné. Nebo jinak řečeno, tyto překážky neohrožují podstaty manželství tou měrou, že by jich nedbání vyvolalo neplatnost manželství. Právo spokojuje se v těchto případech se zákazem a s nedovoleností poměru, což se jeví po případě v uložených trestech buď asistujícímu faráři, buď novomanželům samým.

Kodex neuznává tudíž překážek zakazujících, které by byly zavedeny za tím účelem, aby se předešlo neplatným manželstvím nebo by sociální zdatnost manželství byla zabezpečena. Kodex uznává za překážky jen takové poměry a okolnosti, které vylučují neb omezují způsobilost stran vzhledem k uzavření manželství, a provedl tuto přijatou zásadu důsledně, odkazuje všechny přípustné odklady manželství na teoretické pole jiné.

My zde mluvíme nyní o překážkách vytčených shora pod č. 3, 4 a 5.

b) Jednotlivě.

§ 112.

1. Překážka smíšeného náboženství (*impedimentum mixtae religionis*).

I. O této překážce mluvíme tenkrát, jde-li o osoby křtěné, z nichž však jedna je katolíkem, druhá nekatolíkem, t. j. že *zřejmě* přináležejí k nějaké organisované náboženské společnosti kacířské nebo rozkolnické (can. 1060).

Překážka je zavedena vzhledem k úplnému společenství, nutnému mezi manžely, a pak pro nebezpečí, jež hrozí katolíku z takového spojení.

Překážka *mixtae religionis* jest *iuris humani*, pokud nehrozí nebezpečí odvrácení katolické strany nebo potomstva od víry ka-

tolické; je-li však takové nebezpečí, pokládá se *zákaz* manželství za daný samým právem božským (can. 1060; cf. can. 1038, § 1), ale důsledek neplatnosti manželství nebyl z toho odvozen. Z toho plyne co do prominutí překážky: dá-li se jistota, že nenastane řečené odvrácení, je dispense možná a manželství takové je pak i dovolené; nedá-li se však ona záruka, nesmí se udělit dispense a manželství je nedovolené, třebas ovšem platné.

Katolík uzavírající smíšené manželství bez dispense se vylučuje ode všech *actus legitimi ecclesiastici* (cf. 2256, bod 2) a od svátostin, a to, pokud neobdrží dispense od ordináře (can. 2375).

II. Aby dispense mohla býti udělena, je potřebí, by důvod dispensační byl spravedlivý a vážný a by nekatolický manžel dal záruku (*cautio*), že nebude se snažiti, by odvrátil katolického manžela od katolictví, a oba manželé se zavázali, že dají všechny děti pokřtiti a vychovati jen katolicky. Od těchto kaucí nemůže odstoupiti ani stolec apoštolský, poněvadž se pokládají za plynoucí z práva přirozeného. Ostatně musí býti morální jistota že tyto *cautiones* budou skutečně splněny (can. 1061, § 1, bod 1—3). Vytčené záruky mají pravidelně se dítí písemně (can. 1061, § 2).

Mimo to je katolický manžel zavázán se starati rozumným způsobem o to, by nekatolický manžel se obrátil na katolickou víru (can. 1062), ale podmínkou dispensační to není.

Udělená dispense opravňuje pouze k tomu, by snoubenci byli výjimečně ohlášení, uzná-li tak za vhodné ordinář a není-li při tom obavy veřejného pohoršení, i neučiní-li se zmínka o náboženství nekatolickově (can. 1026); pak mohou uzavřítí manželství ve formě katolické (can. 1099, § 1, bod 2), při čemž ovšem asistující farář má pouze si vyžádati a přijmouti souhlas snoubenců (can. 1064, bod 4; can. 1102, § 1 a can. 1095, § 1, bod 3; asistence pasivní je vyloučena).

Všechny ostatní obřady se zakazují; ovšem může ordinář povolití některý obvyklý církevní obřad, ale nikdy ne čtení mše (čímž odpadá ovšem i požehnání snoubenců, can. 1101, § 1), bylo-li lze předvídati větší zlo ze zachování úplného zákazu can. 1102, § 2). Ostatně mají taková manželství býti uzavírána mimo kostel; ordinář může zase povolití výjimku, seznal-li, že by jinak vzniklo povážlivější zlo (can. 1109, § 3).

Snoubenci však nesmějí se obrátiti na nekatolického duchovního správce, by je oddal, a to ani před sňatkem katolickým, ani po něm, ani osobně, ani zástupcem (can. 1063, § 1).

Neplatí nadále výjimky dříve připouštěné pro uzavírání smíšených manželství v některých zemích (známá „*Benedictina*“ z. r. 1741 pro Holandsko a Belgii, později rozšířená i na Německo [1906] a Uhersko), neboť can. 1099, § 1, bod 2 je všeobecně formulován a nezmiňuje se o žádném partikulárním právu opačném (Interpretační komise kardinálská z 9. XII. 1917).

Katolíci, jednající proti tomuto zákazu, propadají exkomunikaci, vyhrazené ordináři (can. 2319, § 1, bod 1).

Kdyby farář jistě věděl, že snoubenci nebudou se řídití podle vytčených předpisů, nemá vůbec asistovati při jejich sňatku, ledaže by důvod byl *vysoce důležitý*, pohoršení bylo odstraněno a ordinář byl dříve dotázán (can. 1063, § 2).

Je-li ovšem sňatek před akatolickým duchovním předepsán civilním zákonem, nenamítá proti tomu nic ani církev, jelikož jde o vyhovění civilním předpisům za dosažením výsledků pouze civilních (can. 1063, § 3). Vzhledem k obtížím, vznikajícím ze smíšených manželství, mají ordináři a duchovní správci co možná odvracetí věřící od nich; nemohou-li jim však zabrániti, mají bedlivě bdítí nad tím, aby manželství nebyla uzavírána proti předpisům božským, ani církevním, a by všichni manželé věrně plnili sliby, učiněné při uzavření manželství (can. 1064, bod 1—3). A proto propadají exkomunikaci, ordináři vyhrazené, katolíci, kteří uzavírajíce manželství dovolují přímo nebo nepřímo, by všechny nebo jen některé děti byly vychovány nekatolicky, nebo kteří vědomě dovolují nekatolickým duchovním správcům pokřtiti děti jejich, nebo kteří vědomě dají své děti vychovati neb učiti v náboženství nekatolickém (can. 2319, § 1, bod 2—4). Mimo to jsou všechny osoby takto provinilé podezřelé z kacířství (can. 2319, § 2).

Tyto předpisy znějí všechny přísně; ale jak jsme viděli, jest ordinářům přenechána plná moc povolovati výjimky z nich, čímž jest umožněno zachovati posavadní mírnější praxi.

Matrimonium mixtum neznamena ovšem manželství mezi katolíky různých ritů; jich manželství je katolické. Uzavírá se pravidelně, pokud výjimka není stanovena partikulárně, podle ritu *mužova* a před farářem mužovým (can. 1097, § 2). Srovn. Pícha v Čas. kat. duch. 1924 (ročník 65, [90]), str. 711 nsl.

III. Při občanském sňatku tato překážka není uznána. Náboženství dětí narozených v manželství smíšeném se řídí podle mezikonfesního zákona.

§ 113.

**2. Překážka zapření víry katolické (impedimentum abiectio-
nism catholicae fidei).**

Posavadní výklady měly na mysli manželství mezi katolíky a zevními příslušníky nekatolických církví. Kodex mluví však ještě o manželském spojení s osobami, které příslušely ke katolictví, avšak notoricky se ho zřekly, třeba nepřešly zevně ke sdružení nekatolickému, nebo přistoupily ke společnostem církví zakázaným. S takovými osobami uzavřítí manželství není dovoleno. V tomto směru mají působiti faráři (can. 1065, § 1); asistovati by směli při takových manželstvích jen, zpravili-li dříve o tom ordináře, který uváživ všechny poměry, může povolití manželství, je-li důvod ovšem vážný, a je-li dostatečně postaráno o katolickou výchovu všeho potomstva, a není-li nebezpečí, že by katolický manžel byl odvrácen od pravé víry (can. 1065, § 2).

Občanské právo nezná takové překážky.

§ 114.

**3. Překážka veřejného hříchu a církevní censury (impedimen-
tum indignitatis ratione peccati aut censurae).**

Zapověděno je manželství katolíka s hříšníkem veřejně známým, jenž nechce se vyzpovídati před sňatkem, a s osobou notoricky postiženou církevní censurou, která nechce se smířiti s církví. Asistence farářova při takovém sňatku je tenkrát možná, je-li důvod vážný, o němž však, možno-li, má napřed býti dotázán ordinář (can. 1066).

Tyto překážky jsou stanoveny vzhledem k tomu, že jde při manželství o svátost, jejímiž uděliteli jsou právě sami manželé. Právo státní nezná takové překážky.

c) O překážkách zakazujících podle státního práva.

Občanské právo má 1. zakazující překážky zavedené z týchž hledisek zákonodárných, jako projednané překážky kanonické (omezení osobní způsobilosti k uzavření manželství, při čem rozhodoval hlavně zřetel k sociálním poměrům).

Mimo to však má právo občanské 2. překážky, jež zavedeny jsou z důvodu, by se předešlo neplatnému manželství.

K č. 1. Sem patří:

- a) branná povinnost;
- b) stav vojenský.

Rozhoduje nyní branný zákon republiky Československé z 19. března 1920, č. 193 Sb. z. a n.: Osoby, které posud nesplnily řádné odvodní povinnosti, mohou se oženiti jen výjimečně, prokáží-li okolnosti zvláštního zřetele hodné a udělí-li jim k tomu svolení příslušný politický úřad druhé stolice. Podrobnosti jsou stanoveny cestou nařizovací.

Odvedení, kteří posud nenastoupili presenční služby, dále pak osoby v presenční službě, jakož i vojenské osoby z povolání potřebují k sňatku povolení vojenského úřadu. Jinak není k sňatku potřebí zvláštního úředního povolení.

Povolení k sňatku neposkytuje výhod při plnění branné povinnosti (§ 36).

Tresty pro sňatky bez povolení jsou stanoveny v § 41 branného zákona. K tomu §§ 140—143 vládního nařízení prováděcího branný zákon z 28. července 1921, č. 269 Sb. z. a n.

§ 54 obč. z. je tudíž potud změněn, že manželství uzavřené bez povolení je přece platné.

c) Příslušenství k četnictvu (§ 24 zákona z 14. dubna 1920, č. 299 Sb. z. a n.) a k některým úřadům státním. Jednotlivosti se udávají v právu správním.

d) Doba smuteční vdovy.

Propter honestatem et reverentiam defuncto marito debitam a propter turbationem sanguinis je předepsána vdově, rozloučené manželce nebo ženě, jež žila v neplatném manželství, doba, kterou musí vyčkati, než může přikročiti k novému manželství (annus luctus). § 120 obč. z. stanoví, že žena z předchozího manželství těhotná nesmí vůbec se provdati před slehnutím; je-li těhotenství pochybné, musí čekati 180 dní, z čehož politické úřady první stolice (§ 1 zákona ze 4. července 1872, č. 111 ř. z.) mohou uděliti prominutí až na tři měsíce. Jinak stihne novomanžely trest vyměřený politickým úřadem, žena pozbývá dále všech výhod jí příslušejících od předchozího manžela ze svatebních smluv, dědičné smlouvy, posledního pořízení neb úmluvy učiněné při rozloučení, a manžel pozbývá práva si naříkati do neplatnosti manželství (§ 58 obč. z.), seznal-li, že žena v době uzavření nového manželství byla s útězkem od jiného (§ 121 obč. z.).

K č. 2.

a) Kdo žil již v nějakém manželství a chce uzavřítí nové manželství, musí dokázati, že předchozí manželství zaniklo po právu (§ 62 obč. zák.).

Jednotlivosti patří do soudního řádu.

b) Osoby, jichž plnoletost není zjevná, jsou povinny ji dokázat (§ 78 obč. z.). Pravidelně stačí předložení křestního listu nebo listu o narození nebo soudní listiny o prohlášení za plnoletého.

Nezletilci a plnoletí jim na roveň postavení a osoby, jimž potřebí je zvláštního povolení, nemají býti oddáni před podáním důkazu potřebného povolení (§ 78 obč. z.).

c) Manželství nemá se uzavřítí bez výkazu, že ohlášky byly řádně vykonány, resp. že dispense byla udělena (§ 78 obč. z.).

d) Cizinci mají vykázati, že mohou uzavřítí manželství podle práva své domoviny (dekret dvorské kanceláře z 22. prosince 1814, č. 1118 sbírky zákonů soudních).

e) Kdykoli nějaká překážka manželská vyjde na jevo, nesmí manželství se uzavřítí, pokud se neprokáže, že překážka již nevádí (§ 78 obč. z.).

Přestupku se dopouští, kdo dá se oddati, zatajuje manželskou překážku sobě známou; trest od 3—6 měsíců (§ 507 trest. z.).

D. O dispensaci z překážek manželských.

§ 115.

1. Podle práva církevního.

Dispensování z manželských překážek je přirozeně jen zvláštní osvědčování pravidel platných při dispensování vůbec. Odtud zde neopakujeme, co bylo již shora vytčeno. (Srovn. § 11.)

Zvláštnosti zavedené Kodexem při dispensování z překážek jsou tyto:

a) Podle zákona samého mohou dispensovati

I. *místní ordináři*, jsou-li splněny tyto podmínky (can. 1043):

1. bylo-li *m.* již uzavřeno (*in contractis*) a konsumováno;

2. hrozí-li nebezpečí smrti manželům, žijícím posud v neplatném manželství;

3. bylo-li odstraněno každé pohoršení.

Dispense může pak se vztahovati:

α) k formě, jež měla býti zachována při uzavření manželství;

β) ke všem a jednotlivým překážkám *iuris humani*, ať jsou veřejné nebo tajné, třebas i mnohonásobné; vyňaty jsou pouze překážky plynoucí ze svěcení *kněžského* a ze švagrovství v linii přímé.

Má-li se dispensovati od překážky rozdílného nebo smíšeného náboženství, musejí obvyklé *cautiones* býti zajištěny.

Tyto dispense mohou svědčiti jak vlastním příslušníkům, přebývajícím kdekoliv, tak i všem, kdož jsou právě v obvodě ordinářově.

Účel dispense je buď upokojení svědomí, buď po případě legitimace potomstva z příslušného manželství.

II. Nastane-li případ, kdy není možno se obrátiti k místnímu ordináři, pak mají dispensační moc za šetření všech podmínek shora vyznačených (cf. can. 1043): 1. farář; 2. kněz, jenž asistuje při manželství na místě faráře, avšak bez jeho zplnomocnění (can. 1098, bod 2); 3. zpovědník, ale jen *pro foro interno* při svátostné zpovědi (can. 1044).

III. Místní ordináři mohou, za šetření záruk při překážce rozdílného a smíšeného manželství, udělití dispensi ze všech překážek, jak shora bylo vylíčeno (cf. can. 1043), byly-li seznány teprve, kdy vše již bylo připraveno k manželství (*in contrahendis*), jež však nemůže býti odloženo pro pravděpodobné nebezpečí velikého zla, jde-li ovšem o případ, kde dispense od apoštolského stolce se uděluje (can. 1045, § 1).

IV. Táž plná moc přísluší ordinářům, jde-li o *konvalidaci manželství již uzavřeného*, ale když není kdy se obrátiti k ap. stolci a hrozí-li z odkladu pravděpodobné nebezpečí velikého zla (can. 1045, § 2).

V. Nemohou-li ani místní ordináři býti písemně vyhledáni (interper. komise A. A. S. XIV., 662, V.), mohou farář, kněz nebo zpovědník (cf. can. 1044) udělití dispensi za podmínek shora (III. a IV.) vylíčonych, ovšem jen v případech překážek tajných (a to tajných jak skutečně — *facto* — tak i povahově — *natura* —), není-li se obávati, že tím tajnost se prozradí (can. 1045, § 3).

Udělí-li farář nebo kněz (cf. can. 1044) dispensi *pro foro externo*, musí o tom zpravití ihned místního ordináře; dispense musí se poznamenati v knize sňatků (can. 1046).

b) *In foro interno* se udělují dispense z tajných překážek římskou Poenitenciarií; udělení takové dispense musí se zapsati v knize přechovávané v tajném archivu biskupském (cf. 379), a není třeba nové dispense *pro foro externo*, i kdyby tajná překážka stala se časem veřejnou. Takové nové dispense je však třeba, kdyby dispense byla původně udělena pouze ve zpovědi (can. 1047).

c) Místní ordináři mohou však dispensovati také na základě *zvláštních fakult*. Ale byla-li žádost za dispensi již zaslána apošt.

stolci, nemají místní ordináři užívatí svých případných fakult, leda jen, jde-li o případ vážný a naléhavý, o čem však mají ihned zpravití ap. stolec (can. 1048 a 204, § 2). K tomu sluší srovn. dekret konsistoriální kongregace o fakultách ordinářů z 25. dubna 1918 (A. A. S. X., 190 nsl.).

d) Byla-li dispense udělena na základě řádné pravomoci nebo pravomoci delegované *všeobecně*, nikoli jednotlivě, uděluje se tím samým též legitimace potomstvu již narozenému nebo právě očekávanému, vyjma ovšem adulterini a sacrilegi (can. 1051).

Byla-li dispense udělena od překážky *minoris gradus*, zůstává v platnosti přes *obreptio* nebo *subreptio*, ano i když jediný hlavní důvod uvedený v žádosti byl falešný (can. 1054).

e) Dispensi z veřejných překážek svěřenou ordináři žadatelů provádí onen ordinář, jenž podal doprovod k žádosti nebo zaslal žádost k apošt. stolci (can. 1055).

f) Při udělení dispensí nesmějí ani ordináři, ani jich oficiálové požadovati nijakého poplatku, ledaže by jim toto oprávnění bylo výslovně ap. stolecem uděleno, kdežto každý opačný obyčej se zavrhuje; vybraný poplatek musí se vrátiti. Pouze při dispensi osob nechudých je dovoleno vybíratí nějaký poplatek za kancelářské výlohy (can. 1056).

Kdokoliv uděluje dispensi na základě delegace udělené od ap. stolce, má výslovně učiniti zmínku o papežském indultu (can. 1057).

g) Které překážky jsou prominutelný a které ne, bylo udáno shora při každé překážce.

Přirozeně může odpadnouti překážka manželská, pomine-li skutková povaha ji zakládající, na př. při imp. aetatis dosažením zákonného věku (t. zv. *impedimenta temporaria*). Účinek odpadnutí je též jako při dispensi (can. 1133, § 1).

h) Účinek dispense *in contrahendis (matrimoniiis)* je, že manželství může býti uzavřeno bezzávadně.

Udělena-li dispense *in contractis (matrimoniiis)*, sluší různiti

α) *convalidatio matrimonii simplex*;

β) *sanatio matrimonii in radice*.

K lit. α). Doba, kdy právní poměr byl založen, je rozhodna pro jeho platnost. Stanoví-li právo, že právní jednání, prvotně neplatné, má býti posuzováno co do účinků jako platné od prvopočátku, když příslušné prvotní vady odpadly, mluví se o *kon-*

validaci. V manželském právu nejeví však odpadnutí překážky *in contractis* jiného účinku, než že od doby odpadnutí překážky lze platně uzavřítí manželství. Avšak i tento případ se nazývá konvalidací v širším slova smyslu (can. 1133, § 1, § 2).

Opakování manželského souhlasu se nazývá *renovatio consensus* (can. 1134), a musí se státi alespoň stranou, která věděla o překážce (1133, § 1), jen když druhá strana neodvolala svého souhlasu (can. 1133, § 2).

Byla-li překážka *veřejně známou*, musí souhlas býti obnoven oběma manžely ve formě právem předepsané (can. 1135, § 1).

Při překážce *tajně* se různí, byla-li známa oběma manželům, nebo jen jednomu manželu. V prvním případě musejí oba obnoviti manželský souhlas soukromě a tajně (1135, § 2); v druhém případě stačí, obnoví-li vědomá strana manželský souhlas, vytrvá-li jen nevědomá strana při souhlasu dříve prohlášeném (can. 1135, § 3).

K lit. β). *Sanatio in radice* se zakládá výhradně na zákonodárném právu apoštolského stolce (can. 1141) uspořádati i jednotlivé právní poměry a záležitosti v tom, že nastalá neplatnost právního jednání se odstraňuje výslovným zákonným ustanovením, čímž právní jednání se pokládá za platné od doby udělení milosti, avšak účinky jednání se posuzují pravidelně tak, jako by hned prvotně nastaly při založení právního jednání.

Při manželství, které bylo neplatně uzavřeno, ježto mu byla závadou vylučující překážka, může apoštolský stolec prohlásiti, že akt zdánlivého uzavření má míti od svého vzniku následky pravého manželství (při čemž zákon výslovně mluví o *fictio iuris*, can. 1138, § 1) a že souhlas co do uzavření sňatku tehdy projevený má se pokládati za dále účinkující, pročež jeho obnovení není třeba. Od obnovení souhlasu, jakož i od prominutelné překážky se současně dispensuje. Platné je manželství ovšem teprv od doby udělení milosti (can. 1138, § 1, 2) vzhledem k svátostné povaze manželství.

Dispense od obnovení souhlasu snubního může býti udělena i bez vědomí strany jedné nebo stran obou (can. 1138, § 3). To se děje tenkrát, je-li se obávati, že by jeden neb oba manželé neobnovili souhlasu, nebo že by manželství budoucně bylo nešťastné, když by totiž manželé se dověděli, proč žili dosud v neplatném manželství.

Řečená *sanatio* je možná při kterékoli překážce prominutelné i pro nedostatek formy, předepsané při uzavření manželství (can. 1139, § 1); vůbec však je vyloučena při překážkách *iuris naturalis*

vel divini, i kdyby překážka odpadla (na př. imp. *ligaminis*; can. 1139, § 2). Všeobecný předpoklad při sanaci ovšem je, že strany souhlasily v manželství a že neodstoupily od souhlasu (can. 1139, § 1, 1140, § 1), neboť manželský souhlas, vyslovený při uzavření manželství, třebas byla závadou manželská překážka, se pokládá za dále trvající, pokud jeho odvolání zřejmě nenastalo (can. 1093). Sanace není tudíž možná, když snubní souhlas jednostranně neb oboustranně chyběl při založení manželství, nebo kdyby později byl odvolán (can. 1140, § 2).

2. Dispensace podle práva státního.

Príslušným k udílení dispensí z překážek je politický úřad druhé stolice, a to podle řádného bydliště žadatelova. Náleží-li žadatelé různým politickým úřadům, dlužno, by každý žádal u svého příslušného úřadu za dispensi (§ 26 novely manž.).

Stížnosti, jež nejsou vázány na žádnou lhůtu, lze podati k ministerstvu vnitra (§ 29 novely manž.).

Které překážky lze prominouti, zákon výslovně nestanovil, avšak různí mezi překážkami prominutelnými a neprominutelnými (§ 26 novely manž.). Toto stanovisko má ovšem výhodu, že jím se umožňuje přizpůsobení časovým názorům a potřebám, ale má nevýhodu, že praxe může se státi vysoce přísnou nebo povážlivě povolnou.

Důvody dispensační mají býti důležité (§ 26 novely manž.); ježto zákon neudává jednotlivostí, rozhoduje volně uvážení úřadů.

Forma žádostí za dispensi a vyřizování jich se řídí podle všeobecných zásad, platných při řízení politickém.

Účinek *dispense in contrahendis* jest jako v právu církevním.

Jde-li o dispensi *in contractis*, žádá se pravidelnou cestou, jako běží-li o dispensi *in contrahendis*. Obdrží-li dispensi, musejí manželé opětně projevití přivolení k manželství v předepsané formě, ale bez vyhlášek, což se poznamená v knize sňatků. K takovému manželství se hledí tak, jakoby bylo platně uzavřeno hned od původu (§ 7, poslední odst. novely manž.).

Srovnej výjimečný zákon ze dne 15. října 1925, č. 219 Sb. z. a n., kterým se prominula překážka platností sňatků, při nichž vyhlášky neb oddavky vykonali duchovní československé nebo řeckovýchodní církve bez státního uznání včetně do 31. října 1925. (Viz k tomu článek *Kalouskův* ve Věstníku ministerstva vnitra 1925, č. 11, str. 521 nsl.)

II. O uzavření manželství.

§ 116.

1. Smlouva manželská.

I. Právní skutečnost, zakládající manželství, záleží v projevení souhlasné vůle dvou způsobilých osob různého pohlaví, spolu uzavřítí manželství. Ježto toto projevení vůle se vztahuje k vzniku právního poměru, jde tu o právní jednání, a to smlouvu, neboť je podmíněno stejnou vůlí dvou osob. Manželství vzniká sice smlouvou, ale není smluvním poměrem. Obsah manželství je vytčen právem; osoby mají jen na vůli buď uzavřítí manželství, buď ho neuzavřítí.

II. První podmínkou, by někdo mohl uzavřítí manželskou smlouvu, jest, aby měl vlastnosti, odpovídající povaze poměru, jež chce založiti smlouvou; chorý na duchu nemá těchto vlastností vzhledem k manželství, odtud také nemůže je uzavřítí (can. 1081, § 2; 1082). Ostatně prohlásil can. 88, § 3, že dětem (*infantes*) jsou na roveň postaveni, kdo trvale postrádají užívání rozumu.

Dřívější právo pokládalo duševní poruchu jako *impedimentum amentiae*; Kodex zaujímá správné stanovisko, an mlčky předpokládá neporušenost duševního života jako základ manželského souhlasu, od něhož nelze vůbec odstoupiti. Ukázalo-li by se v určitém případě, že souhlas byl formálně projeven, ač prohlašující byl stížen duševní chorobou, musí manželství býti prohlášeno neplatným (*defectus consensus ob amentiam*, cf. can. 1982), je-li choroba uznána soudními znalci, kteří mohou slyšeti jako svědky ty, kdož dříve vyšetřovali nemocného. Znalecký úsudek má zde ovšem týž význam, jako v procesu vůbec (can. 1982).

Jinakých předpisů Kodex nemá. Přirozeně, že nemůže nikdo jednati za chorého.

III. Občanský zákoník prohlašuje v § 48, že osoby zuřivé, šílené a blbě nejsou s to, by uzavřely platnou manželskou smlouvu. Osoby plnoleté, jsouce omezeně zbaveny svéprávnosti pro duševní nemoc nebo duševní slabost, mohou uzavřítí manželství pouze se svolením podpůrce a soudu (§ 4 cís. n. z 28. června 1916, č. 207 ř. z.).

IV. Náležitosti manželské smlouvy jsou tudíž:

1. Způsobilost snoubenců k manželství, o čem bylo mluveno při překážkách manželství.
2. Určité náležitosti vůle a jejího projevu.
3. Zachování určité formy při projevení manželské vůle.

2. O náležitostech vůle a jejího projevu.

§ 117.

a) Souhlas mezi vůlí a jejím projevem.

I. Kdo chce manželství, musí chtít je uzavřít a pak musí dáti patřičný výraz této své vůli. Nechce-li kdo manželství, nemůže manželství vzniknouti. Kdo chce na př. pouze se zasnoubiti a nikoli ještě vstoupiti v manželství, neuzavírá platně manželství, třebaš činí zadost formě uzavření. V tomto případě by šlo o *error in negotio*; ovšem slavnostní forma manželství nepřipustí asi takového omylu.

Chybějící vůle uzavřít manželství se nedá nikdy nahraditi (can. 1081, § 1). Aby manželství kanonicky vzniklo, je třeba, by obě strany znaly podstatu manželství, by chtěly převzít práva a povinnosti plynoucí z *bonum prolis*. Znalost této podstaty manželství se předpokládá u osob dospělých (can. 1081, § 2, 1082, § 1 a 2).

Prostý omyl co do *bonum fidei* a *bonum sacramenti* nevyklučuje manželského souhlasu (can. 1084), třebaš byl pohnutkou k manželství, poněvadž platné manželství bylo přece chtěno.

Vědomost o manželské překážce nebo domněnka, že nějaká překážka je závadou, ač tomu tak není, nevyklučují nutně manželského souhlasu, poněvadž musí se míti za to, že kdyby strany nebyly chtěly manželství, nebyly by ho uzavřely (can. 1085).

Pokud tedy souhlas přes skutečnou překážku *iuris humani* nebyl odvolán, pokládá se dále za trvající, což je důležité při *sanatio matrimonii in radice* (can. 1139).

Při dalekosáhlém významu manželské smlouvy — zakládá se poměr doživotní a nezrušitelný — právo přirozeně požaduje, by vnitřní vůle zcela odpovídala jejímu projevu. Pokud nic nenasvědčuje opaku, má se za to, že tomu tak je při každém projevu manželské vůle; ale je to *praesumptio iuris tantum* (can. 1086, § 1). Manželství proto po právu nevznikne, prokáže-li se, že při uzavírání manželství buď jedna strana neb obě strany jistě *nechtěly* vůbec vejíti v sňatek nebo *nechtěly* převzít ani práv ani povinností manželského spoluzítí, nebo *nechtěly* uznati nějaké základní vlastnosti manželství (can. 1086, § 2). Jinými slovy, v případě *reservatio mentalis* (jednostranné simulace) nebo v případě *simulace* (oboustranné) je manželství neplatné, poněvadž prohlášení manželské vůle není míněno vážně, tam

u jednoho, zde u obou zdánlivých manželů, naopak je pouhým, ovšem nedovoleným prostředkem, dosíci nějakých jiných výsledků.

V literatuře občanského práva jest o *reservatio mentalis* obecné mínění opačné, nežli v kanonickém právu; uznává se totiž platnost manželství i přes prokázanou mentální rezervaci, neboť má se za to, že *praesumptio iuris ac de iure* každý chtěl manželství, kdo je uzavřel. Nemůžeme souhlasiti s tímto názorem v zákoně neopodstatněným, poněvadž nemůže právo hájiti očividné nemorálnosti, která spočívá v tom, že oklamaná strana by měla býti vázána na podlého podvodníka. Oporu pro tento svůj názor shledáváme v § 44 obč. z., který se nedá odstraniti tvrzením, že obsah jeho nepatří do zákona. Zákon zde výslovně žádá, kteráká musí býti vůle osob vstupujících v manželství; kdo pouze *předstíral* takovou vůli, by *oklamal* druhou stranu, ten nechtěl manželství, a dovede-li oklamaná strana provésti důkaz o nastalém podvodu, má dojiti svého práva. Ovšem věc tato se stává po zavedení rozluky více teoretickou. (K tomu *Hennerovy* vývody v „Právniku“ 1911, *Tilschovy* tamže i v „Juristische Blätter“ 1912 a *Kašparovy* v „Časopisu kat. duch.“ 1912.)

II. Bylo-li tedy manželství formálně sice uzavřeno, ale chyběl-li vnitřní souhlas, manželství po právu nemůže vzniknouti. Chtí-li strany později přece však žítí v manželství, musejí doplniti chybějící vůli; nesouhlasila-li jedna strana, musí doplniti vůli ona, jen když druhá strana vytrvá při prvotním souhlasu (can. 1136, § 1).

Forma doplnění chybějící vůle se řídí podle toho, osvědčí-li se nesouhlas na venek nebo nastal-li pouze vniterně. V prvém případě musí souhlas býti zevně osvědčen, a to v předepsané formě uzavření manželství, byl-li známý (před soudem dokazatelný); zato jen soukromě a tajně, byl-li tajný (před soudem nedokazatelný), na př. povědomý jen straně druhé (can. 1136, § 3). Nesouhlas pouze vniterní se odstraní souhlasem učiněným vniterně (změna smýšlení, can. 1136, § 2).

Právo občanské o nápravě vniterního nesouhlasu nemluví, poněvadž manželství se pokládá potud za platné, pokud nebylo prohlášeno neplatným; ztratily-li snad osoby k odporu oprávněné svého nařikacího práva, zůstává manželství stále platným, poněvadž podmínka neplatnosti odpadla; není proto též potřebí obnovení souhlasu. Rozdíl kanonického práva se vysvětluje thesí, že manželství je svátostí, jež vzniknouti může pouze skutečným, nejen zdánlivým souhlasem snoubenců.

III. Manželství nevznikne, nastala-li mylka v osobě, *error circa personam*, a to proto, že manželství je svazkem dvou určitých osob (can. 1083, § 1). Aby se poznalo, zdali nastal takový omyl, sluší se ptáti, staly-li se manželky ty dvě určité osoby, které *chtěly* spolu uzavřít manželství. Čím takový omyl byl vyvolán, je lhostejno. Nerozhoduje tudíž, byl-li omyl *invincibilis* (nepoznatelný) čili *vincibilis* (poznatelný); nerozhoduje, sběhl-li se při tom podvod, čili nic; kanonické právo nemá zde zvláštních ustanovení o podvodu (*dolus*), ačkoli pravidelně bude omyl v osobě vyvolán podvodem.

Proto je neplatné manželství také v tom případě, kdy individualita osoby byla určena nějakou vlastností jen této osobě příslušející, na př. nejmladší dcera určitých rodičů. Tento případ jest i Kodexem označován jako *error qualitatis redundans in errorem personae* (can. 1083, § 2, bod 1), ale není nic jiného, nežli *error circa personam*.

Omyl ve vlastnostech, jež nemění individuality osobní (*error circa qualitatem personae*) nemá vlivu na platnost manželství, pokud pozitivním právem nebyla výjimka zvláště stanovena.

Kodex zná, jako starší kanonické právo, pouze jedinou výjimku, když totiž svobodná osoba uzavírá manželství s osobou *domněle* svobodnou, kdežto tato osoba je ve skutečnosti otrokem v pravém slova rozumu (*error conditionis liberae*, can. 1083, § 2, bod 2.). Tato pravidla se nemění ani tenkrát, když předpokládané vlastnosti byly pohnutkou k sňatku (can. 1083, § 2).

Error conditionis liberae přešel do práva kodexového vzhledem k poměrům v některých mimoevropských územích, kde ještě otroctví se uznává; vyvolán byl poměry středověkými, kdy sňatek s otrokem ohrožoval svobodu strany druhé. Vědomé uzavření manželství s otrokem je tudíž platné, jakož i manželství mezi otroky, i kdyby pokládání byli za svobodné.

Jiné výjimky kanonické právo nezná, ani ne *error virginitatis*, ani omylu ve vlastnostech sociálních, fysických, duševních.

Zvláště sluší vytknouti, že Kodex neužívá pro omyl označení „*impedimentum*“, jelikož pokládá za závadu v pravém slova smyslu pouze takové poměry, které omezují způsobilost k manželství, kdežto omyl vylučuje vůli. Kodex však nepřijal stanoviska některých moderních zákoníků manželských, které uznávají naříkatelnost manželství při omylu podle soudcova usouzení tak důležitém, že by při jeho znalosti manželství nebylo uzavřeno.

Občanské právo naše stojí v § 57 a 59 celkem na půdě práva kanonického předkodexového, jež však nedoznalo změny.

Přirozeně nezná obč. z. *error conditionis*, ježto otroctví není u nás uznáno (§ 16 obč. z.; § 1 a 5 justičního dvorského dekretu 19. srpna 1826, č. 2215 sb. z. s.).

§ 58 však uznává zvláštní případ omylu v pohnutce za důvod neplatnosti manželství, pozná-li totiž manžel po sňatku, že manželka jeho jest již od někoho jiného těhotnou. Manželka musila býti s útězkem již v době uzavření manželství, ale muž o tom tenkrát nesměl nic věděti. Toto právo naříkati manželství nepřisluší muži, pojal-li manželku, jejíž předešlé manželství bylo prohlášeno neplatným, bylo rozloučeno nebo rozvázáno smrtí manželovou, a to před uplynutím lhůty 180 dnů stanovené § 120 obč. z.

§ 118.

b) Svoboda vůle.

I. Can. 1087, § 1 stanoví: „Invalidum quoque est matrimonium in initum ob vim *vel* metum gravem ab extrinseco et iniuste incussum, a quo ut quis se liberet, eligere cogatur matrimonium.“

Vzhledem k tomu, že manželství je nerozlučným, stanovilo právo jako důvod neplatnosti, byla-li vůle manželská vynucena bázní; neuznává se tudíž zásada: *coacta voluntas est semper voluntas*. Ustanovení toto jest *iuris ecclesiastici*; přes to není dispense možná, neboť jakmile by donucená strana za ni žádala, dává na jevo, že se smířila s dřívějšími poměry, a pak nemůže chybějící souhlas nikým býti doplněn (can. 1081, § 1).

Mluvě o *vis*, má zákon na mysli *vis compulsiva* nebo *coactio moralis*, nikoli *vis physica (absoluta)*, neboť fysické násilí vylučuje přirozeně každý souhlas, čeho zákon nemusí zvláště stanoviti. Aby manželství bylo neplatné, je třeba, by *vis* byla příčinou bázně (*metus*) a bázeň by byla pohnutkou k uzavření sňatku. Každé porušení vytčené souvislosti vylučuje neplatnost manželství. Bázeň musí býti zvláště kvalifikována, a to:

a) *gravis*; b) *ab extrinseco*; c) *iniusta*.

K lit. a). Bázeň musí býti vážná, není však třeba *metus absolute gravis*, postačí i *metus relative gravis*, což musí soudce rozvážně posouditi, bera zřetel ke všem jednotlivostem určitého případu. Všeobecně lze jen říci, že bázeň bude odůvodněna velikostí vyhrožovaného nebo působeného zla, možností provedení vyhrůžek a nemožností odvrátiti jejich uskutečnění. Bázeň taková

bude na př. bázeň ze smrti, ze zmrzačení, ze zlého nakládání, žaláře, otroctví, ztráty panenství u dívek a pod.

Je lhotejno, od koho donucení vycházelo, zdali od budoucího manžela, neb od třetích osob nebo vztahuje-li se donucení na oba snoubence, nebo jen na jednoho nebo na třetí osoby s nimi sblížené; vyhrůžkou má být vynucen manželský souhlas.

K lit. b). Bázeň musila být vyvolána zvenčí vyhrůžkami nebo páchaným zlem, tedy určitými osobami; nestačí pouhé vnitřní pohnutky nikým nevyvolané (na př. bázeň z nadpozemských trestů); nestačí pouhý *metus reverentialis*, t. j. bázeň čili obava, odmítáním manželství urazití osoby (rodiče, poručníky), jimž úcta má být prokazována; bázeň však se uznává, dopouštěly-li se tyto osoby neodůvodněných vyhrůžek nebo konaly-li zlo.

K lit. c). Osoba dopouštějící se zla nesměla být k tomu oprávněna. Otázka tato jest otázkou skutkovou. Na př. bude manželství platné, vyhrožuje-li otec svedené dcery soudním oznámením, nevezme-li si svůdce svolující dcery za manželku; neb ukládá-li světské právo trest žaláře pro násilníka ženy potud, pokud si nevezme svolující ženy za manželku; platí-li právní pravidlo: aut duc, aut dota, a nemůže-li *dos* být poskytnuta pro nemajetnost.

Není-li bázeň tak kvalifikována, jak bylo vylíčeno, nevyvolává neplatnost manželství, třeba byla pohnutkou k němu (can. 1087, § 2).

Občanský zákoník zaujímá v § 55 totéž stanovisko jako právo kanonické, jen je zde lhotejno, zdali obsah vyhrůžky je dovolený či nedovolený a vyhrožující oprávněn k výkonu vyhrůžky čili nic.

§ 119.

c) Možnost vůle podmíněné.

I. Kodex ponechal v platnosti možnost uzavřítí manželství pod výminkou dovolenou, i uznává, že manželství nevznikne, nespĺnila-li se doložená výminka (can. 1092). Tato zásada vžila se ovšem od staletí v kanonickém právu; proto nepřekvapuje, že i Kodex jí podržel, ačkoli moderně citícímu člověku zůstává věc přece cizí. Aby rozuměno bylo stanovisku kodexovému, nutno vyložití vznik jeho.

II. Již civilistický ráz řečené zásady svědčí tomu, že souvisí s přijetím nauky o výmince podle práva římského. Když ve XII. století vstupuje na university samostatné kanonické právo,

nezůstalo netknuto římským právem, slavně pěstěným. V římském právu platila zásada, že smlouvy mohou být činěny *pure a sub conditione*. Mezi *actus legitimi, qui non recipiunt diem vel conditionem* (l. 77 D. de *Regulis iuris* 50, 17), manželská smlouva nebyla uváděna, proto pochybnosti s této strany nevadily, by hájila se zásada, že i manželství může být uzavřeno pod výminkou.

Pro zavedení výminky mluvila zkušenost, že mnohá manželství jsou nešťastná proto, že průběhem jich neuskutečnily se očekávané a předpokládané poměry a vlastnosti; rozloučení manželství nebylo možné, neboť nerozlučnost byla již uznanou a nezměnitelnou vlastností křesťanského manželství. Odtud vznikla u právníků civilistický vyškolených myšlenka, zdali by nešťastná manželství se nedala vyloučiti částečně tím, že by různé dovolené poměry a vlastnosti očekávané a předpokládané se staly obsahem výminky; pokud výminka se nesplnila, manželství nevzniklo; ale splněním výminky manželství vzniklo. Vývoj byl dosti dlouhý; uvádíme jen některá data. *Gratian* byl první, který se ptá po platnosti manželství uzavřeného s podmínkou, obrátí-li se žena nekřesťanská na křesťanství, ale sám nedal ještě odpovědi. (*Dictum Gratiani* ke C. 32, qu. 8.) Teprve magister *Rolandus Bandinelli*, pozdější papež *Alexander III.*, posuzuje ve své *Summa* manželství s onou podmínkou za právní jednání učiněné *sub conditione*. Po mnohém kolísání posuzuje *Liber Sextus Bonifáce VIII.* věc tak (cap. unic. *De sponsalibus et matrimoniis* 4, 1), že podmíněný souhlas manželský v době jeho projevení nemá jiných účinků, nežli že obdařuje nějakou budoucí okolností tou mocí, že svým uskutečněním způsobuje manželství tak jako manželský souhlas. A jako v římském právu výminky v testamentu uložené byly posuzovány *in favorem testamenti*, tak podobně se vykládají výminky při manželské smlouvě *in favorem matrimonii*.

III. Pojem výminky je týž jako v římském právu. Je-li výminka pravá (*de futuro*) a *licita*, t. j. dovolená, odkládá vznik manželství (can. 1092, bod 3). Manželství teprve vznikne v době, kdy výminka se splnila; nenastává tedy retrotrakce co do účinků.

Z nepravých výminek vytýká Kodex:

a) *conditio de praeterito* a *de praesenti*, i je manželství platné nebo neplatné podle toho, jak obsah výminky se uskutečnil v minulosti nebo přítomnosti (can. 1092, bod 4);

b) *conditio necessaria* a

c) *impossibilis*.

Jim na roveň se klade co do účinku *conditio turpis* (nemravná), při čem se pokládá za nedoloženou; ovšem se předpokládá, že nečelí proti podstatě, resp. proti *bona* manželství (can. 1092, bod 1).

Bylo-li tomu ovšem tak (*conditio contra matrimonii substantiam*), stává se manželská smlouva neplatnou, neboť strany chtějí něco jiného, než manželství (can. 1092, bod 2). Sem také spadají *conditiones resolutivae*, neboť čelí proti nerozlučnosti manželství.

Výminka musí být patrně určena při uzavření smlouvy manželské nebo časově tak blízko před ní, by nemohlo se míti za to, že s ní sešlo (*conditio semel apposita et non revocata*).

IV. Manželský souhlas pod výminkou projevený vůbec neplatí podle obč. práva. Mluví-li § 59 o zklamaném očekávání předpokládaných nebo též smluvených výminek, má zákon na mysli úmluvy, které byly činěny před slavnostním projevem vůle manželské; takovým úmluvám nepřisuzuje zákon vlivu, poněvadž pro vznik manželství rozhoduje pouze slavnostní prohlášení, které musí se díti bezvýjimečně (§ 8 novely manž.).

3. O formě uzavření manželství.

§ 120.

a) O předchozích opatřeních, zejména o vyhláškách.

I. Nežli se přikročí k uzavření manželství, má být zjištěno, že bude platné a dovolené (can. 1019, § 1). Zjišťování toto odpadá v případě hrozící smrti; tu sluší v nedostatku jiných důkazních prostředků se spokojiti příslepným stvrzením snoubenců, že byli pokřtěni a že jim nevádí žádná překážka manželská, ovšem nenavědčují-li nic opaku (can. 1019, § 2).

II. Farář, jenž má asistovati při sňatku, musí vhodnou dobu před tím se přesvědčiti o jeho právní možnosti, proto vyslýchá snoubence, třeba odděleně, zdali jim nevádí překážka, zdali svolují — zejména žena — dobrovolně k sňatku, a jelikož jde o svátost, zdali jsou dostatečně obeznámeni s křesťanským učením. Zjišťování těchto vědomostí může odpadnouti všude tam, kde se dají předpokládati u snoubenců. Jednotlivostí výsledku resp. zkoušky snoubenců mají být upraveny místními ordináři (can. 1020, § 1—3).

Farář má vždycky přiměřeným způsobem poučiti snoubence o manželské svátosti a má jim připamatovati budoucí vzájemné povinnosti vůči dětem (can. 1033).

III. Kdo nebyl ve faře pokřtěn, kde chce uzavřít manželství, musí předložit křestní list (can. 1021, § 1). Nebiřmovaní katolíci mají se dáti biřmovati před manželstvím, je-li to možno bez velkých obtíží (can. 1021, § 2). Snoubenci mají být důtklivě napomenuti, by šli před uzavřením manželství ke zpovědi a ku přijímání (can. 1033).

IV. Vyhlášky (*denuntiationes, publicationes matrimonii*) mají se díti příslušným farářem (*proprius*, cf. can. 94); vyhlášky jsou prohlášením, mezi kým manželství má být uzavřeno (can. 1022, 1023, § 1).

Kdykoli snoubenec došed dospělosti byl se zdržoval v nějakém místě mimo svůj domicil alespoň šest měsíců, má to farářem být ohlášeno ordináři, jenž buď nařídí vyhlášky i na tomto místě, buď dá sebrati jiné důkazní prostředky o tom, zdali stranám nevádí překážka. V případě pravděpodobnosti nějaké překážky musí tak se dít i při kratším prodlévání mimo domicil (can. 1023, § 1—3). (Interpr. komise 6. II. 1920.)

Přísné provádění tohoto nařízení vyvolá mnohdy velmi citelný průtah ve vyhláškách.

Vyhlášky se konají o třech nedělích nebo nařízených svátcích po sobě jdoucích, v kostele u příležitosti čtení mše, nebo jiných bohoslužeb k nimž věřící hojně se dostavují (na př. odpolední požehnání; can. 1024).

Ordinář místní může ve svém obvodu nahraditi vyhlášky tím, že list se jmény snoubenců se přibíje na dveřích farního nebo jiného kostela po dobu alespoň osmi dnů, ale s podmínkou, že v tom zahrnuti jsou dva nařízené dni sváteční (can. 1025).

Účel vyhlášek je, by věřící se dověděli o zamýšleném sňatku a by oznámili faráři nebo místnímu ordináři případné překážky, k čemu jsou právem povinováni (can. 1927).

Příslušný čili vlastní ordinář může dispensovati od vyhlášek z vážného důvodu, i kdyby měly být konány v jiné diecési (can. 1028, § 1). Je-li více ordinářů příslušných, má právo dispensovati ten, v jehož obvodu manželství má se uzavřít. Kdyby manželství mělo se uzavřít mimo příslušnou diecési, může dispensovati kterýkoli ordinář příslušný (can. 1028).

Kdyby jiný farář, než před kterým manželství se uzavírá, vykonal šetření před manželstvím nebo vyhlášky, má tohoto zpravití úřední listinou o docíleném výsledku (can. 1029).

Po ukončení šetření a vyhlášek má farář jen tenkrát asistovati při sňatku, obdržel-li od stran všechny nutné doklady,

a pak teprv uplynuly-li tři dni od poslední vyhlášky, ledaže by vážný důvod jinak vyžadoval (can. 1030, § 1).

Nebylo-li manželství zavřeno do šesti měsíců od poslední vyhlášky, musejí vyhlášky se opakovati; ovšem může místní ordinář jinak stanoviti (can. 1030, § 2).

Nevyškytla-li se po vyhláškách žádná překážka ani jistá, ani pochybná, může farář připustiti snoubence k sňatku (can. 1031, § 3). Can. 1031, § 1 a 2 má podrobná ustanovení o tom, jak farář má si počínati, vyskytla-li se pochybnost o nějaké překážce nebo přišla-li na jevo překážka skutečná. Manželství může pak se uzavřiti jen tenkrát, byla-li odstraněna řečená pochybnost nebo překážka, což bez součinnosti ordinářovy není ovšem možné.

V. Podle občanského práva se vyhledávají *vyhlášky k platnosti* manželství (§ 1 novely manž.). Obsah a účel vyhlášek je též jako v právu kanonickém (§ 2 tamže). Vyhlášky činí politický úřad okresní a ve městech s vlastním statutem úřad obecní, pověřený politickou správou (§ 3, 1. odst.). Místně příslušný jest úřad, v jehož obvodu mají snoubenci řádné bydliště (§ 3, 2. odst.). Má-li každý z nich řádné bydliště v obvodu jiného úřadu, vykonají vyhlášky oba úřady (§ 3, 3. odst.).

Vyhlášky je vyvěsiti veřejně na úřední oznamovací desce (politického úřadu) a k dožádání také na úřední desce *v obci*, ve které mají snoubenci řádné bydliště (§ 3, 4. odst.).

Konají-li se u politického úřadu okresního pravidelné *dny úřední*, manželství se vyhlásí také ústně o jednom úředním dnu neb o více takových dnech (§ 3, 5. odst.).

Přivolení k manželství lze prohlásiti teprve, když vyhlášky visely na úředních deskách příslušných úřadů politických i obecních aspoň deset dní (§ 3, 6. odst.).

K platnosti vyhlášek a na ní závislé platnosti manželství stačí, když vyhlášky visely na úředních deskách úřadů shora řečených (§ 3) aspoň pět dní (§ 5 tamže).

Nebydlí-li některý ze snoubenců ve svém bydlišti ještě šest neděl, je buď s vyhláškami sečkat, až šest neděl se dovrší, buď musí manželství býti vyhlášeno také v obci, kde onen snoubenec nejpozději bydlil déle šesti neděl (§ 4 tamže).

Nevejdou-li snoubenci v manželství do šesti měsíců od posledního dne vyhlášky, nutno vyhlášku opakovati (§ 6 tamže).

Snoubenci mohou žádati za zkrácení lhůty vyhlášek, nebo za jejich úplné prominutí. *Zkrátiti* lze lhůtu z důležitých důvodů.

Vyhlášky lze *prominouti*, jen když je věc naléhavá, nebo jde-li o osoby, o kterých vůbec se má za to, že jsou již manžely. V obou těchto případech musí však strany *potvrditi*, že jim není povědoma překážka zamýšleného manželství. Nedostatek tohoto potvrzení není na překážku účinnosti prominutí.

Zkrátiti lhůtu vyhlášek náleží na politický úřad okresní (obecní); vyhlášky *prominouti* na politický úřad druhé stolice, a je-li tu blízké nebezpečení smrti, na politický úřad okresní (obecní) (§ 7 tamže).

Shora bylo již výtčeno že při revalidaci manželství vyhlášky se neopakují (§ 7, poslední odst. tamže).

Nedostatek vyhlášky *úředně* se nevyšetřuje (§ 28 novely manž.).

§ 121.

b) O sňatku.

I. Platnost manželství závisí *pravidelně* na zachování této formy: přivolení k sňatku musí býti prohlášeno před farářem (cf. can. 451), nebo místním ordinářem (cf. can. 198, § 2), nebo před knězem delegovaným od jednoho z nich, a pak před svědky alespoň dvěma (can. 1094). Jmenovaní duchovní zastupují církev, svědci přifařené; tyto tři osoby musejí býti současně přítomny, když snoubenci projevují souhlas manželský.

II. Farář a místní ordinář asistují při manželství *platně* jen tenkrát, jsou-li splněny tři podmínky:

1. že řádně se ujali držení svého benefícia (srov. can. 334, § 3; 1444, § 1), nebo že nastoupili úřad; ovšem nesmějí býti ani konstitutivním rozsudkem exkomunikováni, interdikováni nebo suspendováni od úřadu, ani prohlášeni za takové nálezem deklaracním (can. 1095, § 1, bod 1);

2. že vystupují úředně jen v obvodu své působnosti, přičemž je lhostejno, jsou-li snoubenci jich příslušníky čili nic (tamže, bod 2);

3. že požadují a přijímají projev přivolení k manželství, aniž k tomu byli donuceni násilím nebo vážným strachem (tamže bod 3); je to t. zv. *assistentia activa*. (*Assistentia passiva* značí pouhé vyslechnutí souhlasu stran způsobem kterýmkoliv.)

III. Příslušný farář resp. jeho zástupce (Interpr. komise A. A. S. 1924, XVI., str. 114/5 V.) nebo místní ordinář mohou také povolit jinému *knězi*, aby v jich obvodu platně asistoval při sňatku (can. 1095, § 2).

Řečené povolení (*licentia*) může pod neplatností se udělití *všeobecně* pouze farním kooperátorům (can. 476) pro farní obvod; jinému knězi lze dáti povolení jen zvláštní a svědčící určitému manželství (can. 1096, § 1). (Interpr. kom. l. c. VI.) Ovšem je povolení jen tenkrát možné, když vše je splněno, čeho potřebí pro důkaz, že stranám nevadí překážka (can. 1096, § 2).

Kodex nemluví o zvláštní kvalifikaci *svědků*; stačí tudíž, mohou-li svými smysly postřehnouti, oč v příslušném případě jde.

IV. Zachovány-li předpisy posud vypsané, je manželství platné; ale tím ještě nejsou dány všechny záruky, že manželství je také dovolené, čili není zajištěno, že zachovány všechny opatrnosti. Proto asistující farář nebo místní ordinář musí míti prokázáno (can. 1097, § 1, bod 1—3):

1. že stranám nevadí žádná překážka, zejména, že nejsou vázány již sňatkem platným (cf. Acta Apost. Sedis XIII. str. 348: instrukce kongr. sacram. 4. července 1921);

2. že strany mají v jich obvodu bydliště nebo kvasidomicil, resp. jednoměsíční pobyt, čímž má se umožniti, by vše mohlo býti zjištěno, čeho třeba k dovolenému manželství. Jde-li o osoby toulavé (*vagi*), musí býti zjištěno, že jeden z nich právě přebývá v místě, kde sňatek se koná (srovn. can. 91 nsl.).

3. Nejsou-li podmínky o bydlišti, resp. pobytu splněny, musí míti asistující duchovní povolení (*licentia*) od faráře resp. ordináře *příslušného*. Vyjma případ naléhavosti nemá však farář asistovati při sňatku toulavých osob beze zvláštního povolení *ordináře* nebo kněze od něho delegovaného (can. 1032). Takového povolení není třeba, jde-li o toulavé osoby (bez domova), jež právě cestují a jež nikde trvaleji se nezdržují.

Pravidelně má býti manželství uzavřeno před farářem nevěstinným; vážný důvod ospravedlňuje výjimku (can. 1097, § 2). Asistuje-li farář bez patřičného povolení u nějakého manželství, tresce se tím, že nesmí si přivlastniti štolného, nýbrž že musí je vrátiti příslušnému faráři (can. 1097, § 3).

V. Nebylo-li by lze bez vážné újmy vyhledati duchovního řádně příslušného, před nímž manželství může býti platně uzavřeno (can. 1095, 1096), platí tyto *mimořádné* předpisy:

1. v případě hrozící smrti je manželství platné i dovolené, uzavřeno-li pouze před svědky;

2. totéž platí, lze-li důvodně předpokládati (*moralis certitudo ex notorio vel ex inquisitione*, A. A. S. XVII., 582, VIII.) že potrvá

po celý měsíc nemožnost, obrátiti se na duchovní řádně příslušné, a to z příčiny kterékoli (can. 1098, bod 1).

Byl-li by snad po ruce jiný kněz, jenž není ani farářem, ani místním ordinářem, ani nemá jich povolení, má přece býti v obou případech volán, aby byl současně přítomen se svědky, čeho však není k platnosti manželství potřebí (can. 1098, bod 2); v tomto případě má kněz dispensační právo podle can. 1044 a 1045, § 3 (viz shora).

VI. Formu církvi stanovenou pro uzavření manželství mají zachovávat (can. 1099, § 1, bod 1—3):

1. všichni v katolické církvi pokřtění a k ní se obrátivší z kacířství nebo rozkolu, beze zřetele k tomu, zdali později od ní odpadli, a to kdykoli *mezi sebou* uzavírají manželství nebo

2. tak činí s nekatolíky, ať křtěnými, ať nekřtěnými, i byla-li udělena dispense od překážky náboženství rozdílného nebo smíšeného; výjimka není vytčena;

3. příslušníci východní církve, uzavírají-li manželství s příslušníky latinské církve vázanými řečenou formou.

Církevní formou však nejsou vázáni (can. 1099, § 2): nekatolíci ať křtění, ať nekřtění, uzavírají-li manželství mezi sebou; dále ne děti nekatolických rodičů, třebaž byly křtěné v katolické církvi, když vyrostly od dětského věku v kacířství, v rozkolu, v nevěrenství, nebo vůbec bez náboženství, kdykoliv uzavírají manželství s nekatolíkem.

Rituální předpisy obsahují can. 1100—1102. (Srovn. A. A. S. XVII., 582, IX.)

VII. Že manželství bylo uzavřeno, musí farář nebo jeho zástupce zapsati v matrice sňatků, zachovávaje při tom také předpisy partikulární; na této povinnosti zápisu nemění se nic, i když delegát farářův neb ordinářův asistoval u sňatku (can. 1103, § 1).

Mimo to farář musí poznamenati sňatek v knize křtěnců; byl-li manžel jinde pokřtěn, než kde uzavřel manželství, musí farář asistující při sňatku zaslati o něm zprávu faře, kde byl křest vykonán, a to přímo nebo cestou biskupské konsistoře, by poznámka sňatku mohla býti připojena v knize křtěnců (can. 1103, § 2). Bylo-li manželství uzavřeno ve formě mimořádné (can. 1098), jsou kněz případně příbrný, nebo svědci souručně s novomanžely povinni co nejdříve zaslati obě nutná oznámení o učiněném sňatku (can. 1103, § 3).

VIII. Forma, při uzavření manželství předepsaná Kodexem, celkem se shoduje s formou, která byla zavedena za *Pia X.* dekretem „*Ne temere*“ z 2. srpna 1907, s účinností od 19. dubna roku 1908.

Dekret „*Ne temere*“ zreformoval předpis sboru tridentského, obsažený v caput I. („*Tametsi dubitandum non est*), *sessio XXIV. de reformatione matrimonii*. Samozřejmě, že po publikaci Kodexu řečený dekret také již neplatí.

Hlavní rozdíly proti dřívějšímu právu jsou tyto:

Tridentská forma platila pouze v těch farách, kde buď příslušné caput „*Tametsi*“ bylo zvláště prohlášeno jako článek sboru tridentského, ovšem uplynulo-li již třicet dní od prohlášení, buď kde onen článek skutečně se zachovával jako článek tridentského sboru. Dekret „*Ne temere*“ platil tam, kam byl ordináři zaslán. Kodex platí všeobecně.

Podle Tridentina byl příslušným farářem farář domicilu nebo kvasidomicilu obou snoubenců (zásada osobní příslušnosti), podle dekretu a Kodexu platí zásada *teritoriality*, t. j. farář může platně asistovati ve svém obvodu vůči každému, kdo v něm přebývá.

Podle Tridentina stačila i trpná přítomnost farářova (*assistentia passiva*), třeba vynucená, kdežto podle Kodexu se vyžaduje *asistence aktivní a dobrovolné*, ovšem nikoliv již (jak tomu bylo podle dekretu „*Ne temere*“), by byl farář řádně pozván (*invitatus ac rogatus*).

Podle Tridentina manželství se nepoznamenávala do matriky křtěnců, kdežto dekret a Kodex to předepsaly.

Jen mimochodem poukazujeme k tomu, že dřívější zákony, resp. literatura nazývala manželství uzavřená bez ohlášek a bez předepsané formy *matrimonia clandestina*; Kodex tohoto označení neuzívá v textu, pouze v indexu uvádí se „*clandestinitas*“.

IX. Předpisy posud platné o manželstvích zvaných *matrimonia conscientiae* zůstaly celkem v platnosti (can. 1104—1107, cf. encykliku *Benedikta XIV.* „*Satis vobis compertum*“ ze 27. listopadu 1741). Takovým manželstvím vyrozumívá se sňatek, uzavřený bez ohlášek a tajně, ale u zachování předepsané formy. Povolení k němu může udělit jen místní ordinář, generální vikář by musil míti zvláštní příkaz. Důvod musí být vysoce vážný a vysoce naléhavý (can. 1104), i musí být přihlíženo k tomu, by povolení sňatku nepodporovalo nějakého jednání nemravného nebo protizákonního. Taková manželství musí zachovati v tajnosti

kněz asistující, svědci, ordinář a jeho nástupci a manžel, pokud druhý manžel nechce svoliti k uveřejnění sňatku (can. 1105).

Ale *ordinář* není vázán k mlčelivosti, kdyby z jejího zachování hrozilo nějaké pohoršení nebo snížení manželské svátosti nebo kdyby rodiče se nestarali o pokřtění dětí z manželství toho pocházejících, nebo dali je pokřtiti pod cizími jmény, aniž by mezitím do třiceti dnů zpravili ordináře o narození a pokřtění jich s přesným udáním rodičů, nebo kdyby rodiče zanedbali křesťanskou výchovu dětí (can. 1106).

Manželství *conscientiae* se nezapisuje do obyčejných matrik snubních, ani nepoznamenává v křestních matrikách, nýbrž se zapisuje do zvláštní knihy, která se chová v tajném biskupském archivu (can. 1107, can. 379).

I těmto manželstvím se říkávalo dříve někdy *matrimonia clandestina*, kteréhožto označení však Kodex neuzívá.

Tato *matrimonia conscientiae* jsou něco zcela jiného nežli *mariages de conscience* po rozumu manželství na levou ruku.

X. Všeobecný je kanonický předpis, že má-li manželství se státi platným, které bylo neplatným (*matrimonium nullum*) pro nezachování předepsané formy, musí opětně býti uzavřeno ve formě zákonné (can. 1137); ovšem výjimka může nastati při *sanatio in radice*.

XI. Přivolení k sňatku může platně býti projevono buď jen přítomnými snoubenci samými, buď jich zmocněnci (can. 1088, § 1). Souhlas se projevuje slovy; jiný způsob projevu je možný pouze u těch, kdo nemohou mluvit (can. 1088, § 2).

Aby manželství mohlo býti platně uzavřeno zástupcem, je potřebí zvláštní plné moci k uzavření manželství s určitou osobou. Plná moc musí býti podepsána zmocnitelem, a buď farářem *neb* ordinářem místa, kde plná moc se uděluje, *nebo* knězem delegovaným od jednoho z nich *neb* alespoň dvěma svědky. Partikulární předpisy v té příčině snad vydané zůstávají v platnosti (can. 1089, § 1).

Neuměl-li by zmocnitel psáti, budiž to poznamenáno v plné moci, a budiž příbrán pod neplatností jiný svědek, který podepíše listinu (can. 1089, § 5). Manželství nemůže platně býti uzavřeno, byla-li plná moc v době uzavření odvolána *neb* upadli-li zmocnitel v duševní chorobu, třebaš nevěděl o tom zmocněnec *nebo* druhá strana (can. 1089, § 3).

Zmocněnec musí osobně jednat (can. 1089, § 4). Nutno-li, lze manželství uzavřiti také pomocí tlumočníka (can. 1090). Farář

má přistoupiti k sňatku jen tenkrát, je-li naléhavá nutnost zastoupení nebo pomoci tlumočnickovy, přesvědčil-li se o pravosti plné moci a o věrohodnosti tlumočnickově. Nekvapí-li čas, má si vyžádati povolení ordinářova.

XII. Je-li forma sňatku *státně* upravena, ale *nezávisle* na formě církevní, mluvíme o *civilním (občanském)* sňatku. Civilní sňatek vykazuje tři *hlavní* vzory:

a) *Obligátní, nutný* čili *závazný* sňatek, je-li forma státem předepsaná jediné rozhodnou v oboru státním. Tato forma je nezávislá na konfesi. Zavedli ji na př. Argentina, Belgie, Brasilie, Francie, Itálie, Mexiko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rumunsko, Rusko, Švýcarsko, Uhersko atd. Staré Rakousko ji mělo pro osoby bezkonfesní (zákon z 9. dubna 1870, č. 51 ř. z.) a pro mohamedány hanefitského ritu (zákon z 15. července 1912, č. 159 ř. z., § 7).

b) *Fakultativní*, je-li stranám na vůli ponecháno, chtějí-li uzavřítí manželství ve formě občanské nebo církevní, ale s týmiž následky v oboru státním (Anglie, Spojené státy sev. Ameriky).

c) *Subsidiární* čili *podpůrné*, které jest určeno pro osoby, jež nemohou uzavřítí církevního manželství, státem uznaného, kterým však nevádí žádná překážka, uznaná státním právem. Tento způsob je teprve tenkrát možný, odmítla-li církev církevní sňatek v příslušném případě. (Dřívější zákon rakouský z 25. května 1868, č. 47 ř. z.)

Stanovisko katolické církve je proti civilnímu sňatku katolíků (*actus tantum civilis, matrimonium civile, ut aiunt*) zásadně odmítavé (can. 1094). Církev svým příslušníkům zakazuje občanský sňatek fakultativní a podpůrný. Církev připouští však obligátní sňatek civilní, by manželé dosáhli občanských účinků, žádá však, aby věřící uzavřeli ještě sňatek církevní, by účastni byli svátostných účinků.

Novela manželská zavedla *fakultativní občanský sňatek* (§§ 1, 12).

1. *Občanské přivolení* k manželství se prohlašuje před předností politického úřadu okresního (obecního) nebo jeho zástupcem u přítomnosti dvou svědků a přísežného zapisovatele. Příslušný jest úřad, který vyhlásil manželství. Před úřadem místně nepřislušným lze prohlásiti přivolení jen ke zmocnění úřadu místně příslušného (§ 8 cit.).

Nezachování této předepsané formy zakládá neplatnost manželství, již je vyšetřiti z úřední povinnosti (§ 28 novely manž.).

Přivolení k manželství může se státi také zástupcem. Potřebí je dovolení politického úřadu druhé stolice. Osoba, s kterou manželství má býti uzavřeno, musí býti v plné moci přesně označena. Není-li plná moc takto vypravena, je manželství neplatné. Odvolal-li zmocnitel plnou moc dříve, než manželství bylo uzavřeno, je manželství neplatné, ale zmocnitel je povinen nahraditi všechnu škodu, kterou způsobil odvoláním (§ 9).

O uzavření manželství je zříditi *zápis*, jež podepíší mimo manžely oba svědkové a obě úřední osoby. Na zřízení zápisu a na jeho úpravě není závislá platnost manželství (§ 10 cit.).

Politické úřady okresní (obecní) vedou o vyhláškách a o sňatech knihu vyhlášek a knihu sňatků a vydávají z nich na požádání úřední vysvědčení (§ 11 tamže).

Stranám občansky již oddaným je dáno na vůli, chtějí-li se podrobiti také obřadům církevním (§ 12, 1. věta), při nichž rozhodují jen církevní předpisy.

2. Přejí-li si snoubenci *pouze* sňatek církevní, konají se vyhlášky a oddavky u příslušného duchovního správce podle církevních předpisů, za šetření občanských předpisů.

Při smíšeném náboženství snoubenců konají se vyhlášky u obou duchovních správců, oddavky u jednoho z nich neb u obou podle vůle snoubenců.

Církevní vyhlášky se konají před věřícími při bohoslužbě o třech dnech zasvěcených. K platnosti manželství je třeba aspoň jedné vyhlášky.

O církevních ohláškách platí předpisy těchto §§: § 2, § 3, 2. a 3. odstavce (v textu zákona je tisková chyba, že se cituje odst. 1. a 2. místo 2. a 3., což zaviněno tím, že v osnově byl nynější 1. odstavec sloučen s 2. a že při tisku se učinily dva odstavce z původního prvního odstavce), § 4, 6 a 7.

Při oddavkách platí § 8 novely potud, pokud se stanoví, že příslušný jest úřad, který vyhlásil manželství a že před úřadem místně nepřislušným lze přivolení prohlásiti jen ke zmocnění úřadu místně příslušného (ostatní věty v § 8 jsou § 12 vyloučeny); dále platí § 9 o zástupci při přivolení k manželství; § 10 a 11 o zápisu manželství (a vyhlášek).

Je-li církevní překážka současně překážkou uznanou státně, je třeba dispense církevní a státní; je-li překážka uznanou jen státně (nikoli církevně), je třeba státní dispense (§ 26 novely); je-li překážka uznána jen církevně, je třeba pouze církevní dispense. Neboť fakultativní manželství znamená, že pouze forma

vyhlášek a oddavek je buď státní, buď církevní, kdežto způsobilost k manželství se řídí povždy státním právem a při církevních oddavkách mimo to ještě právem církevním.

§ 122.

c) O času a místě sňatku.

Manželství může církevně býti uzavřeno kdykoli (can. 1108, § 1). *Slavnostní* žehnání manželství je však zakázáno (*tempus clausum*) od první neděle adventní včetně do dne narození Páně a od popeleční středy včetně do neděle velikonoční (can. 1108, § 2). Ovšem mohou místní ordináři povolit z vážného důvodu, by manželství bylo za šetření liturgických předpisů uzavřeno i v době jinak zapověděné s podmínkou, že snoubenci se zdrží vši hlučné veselosti (can. 1108, § 3).

Manželství katolíků má býti uzavřeno ve farním kostele. V jiném kostele nebo v kapli veřejné nebo poloveřejné může býti uzavřeno jen s povolením místního ordináře nebo faráře (can. 1109, § 1).

V soukromých domech mohou oddavky se konati jen s povolením místních ordinářů v případech mimořádných a jen z důvodu spravedlivého a vážného.

V kostelích a kaplích seminárních a ženských řeholí je to možné za šetření vhodné opatrnosti pouze v případech naléhavé nutnosti (can. 1109, § 2).

ODDÍL ČTVRTÝ.

O účincích manželství.

§ 123.

Zde vytýkáme účinky manželství pouze, pokud jde o církevní právo. Občanské účinky manželství náleží do nauky o rodinném právu občanském, které se vymyká z rámce našeho pojednání.

Z platného manželství vzniká mezi manžely svazek trvalý a vylučný (can. 1110). Oba manželé mají hned od vzniku manželství rovné právo a stejnou povinnost k manželskému spoluzítí (can. 1111). Není-li výjimka právem stanovena, nabývá žena stavu manželova (can. 1112).

Rodiče jsou přísně zavázáni, by podle sil svých vychovávali své děti po stránce náboženské, morální, tělesné a občanské, i by se starali o jich pozemský blahobyť (can. 1113).

Manželskými jsou děti počaté nebo narozené v manželství platném nebo putativním, to je v manželství, které bylo uzavřeno *bona fide* aspoň u jednoho manžela; nemanželským bylo by však dítě, kdyby v době početí byl rodičům pro pozdější slavný slib řeholní nebo pro pozdější přijetí vyššího svěcení zakázán tělesný styk v manželství dříve uzavřeném (can. 1114).

Za manželské se pokládají děti, které se narodily aspoň po šesti měsících od uzavření sňatku nebo průběhem deseti měsíců ode dne rozvázaného života manželského (can. 1115, § 2).

Za otce se pokládá manžel žijící v platném manželství; opak musil by býti jasně dokázán (can. 1115, § 1).

Legitimace dětí nastává nápotomním manželstvím rodičů, ať je pravé nebo putativní, ať bylo teprve vůbec uzavřeno nebo konvalidováno, i nebylo-li třebaš konsumováno; podmínkou ovšem jest, aby rodiče byli způsobilými uzavřítí spolu manželství v době početí, nebo těhotenství, nebo porodu (can. 1116).

Pokud není nic jiného zvláště stanoveno, jsou děti legitimované nápotomním manželstvím ve všem na roveň postaveny dětem manželským, na kolik jde o účinky, stanovené kanonickým právem (can. 1117).

ODDÍL PÁTÝ.

Rozloučení a rozvedení manželství.

§ 124.

1. Dissolutio vinculi (rozloučení čili rozluka manželství).

I. Po mnohém kolísání, vyvolaném zejména právem římským, franským a anglickým, se ustálil v římské církvi asi od doby *Gratiánovy* názor, který byl stvrzen sborem tridentským (can. V.—VII., sessio XXIV. de sacramento matrimonii), že manželství platně uzavřené mezi křtěnými osobami a konsumované (*validum, ratum et consummatum*) je rozlučné pouze smrtí jednoho manžela (can. 1118), kdežto manželství mezi křtěnými, jakož i manželství mezi křtěným i nekřtěným, umožněné dispensí, které bylo sice platně uzavřeno, avšak nebylo ještě konsumováno (*non consummatum*), je rozlučné *per sollemnem professionem religiosam a per dispensationem a Sede Apostolica* (can. 1119).

II. Zvláštní zmínky zasluhuje rozloučení manželství *in favorem fidei ex privilegio Paulino* (*casus apostoli*, 1 Korint. VII., 12—15).

Tento případ předpokládá

1. platné manželství mezi dvěma nekřtěnými osobami; lhostejno je, zdali bylo manželství konsumováno (can. 1120, § 1). Sem tudíž nepatří případ manželství mezi křesťanem a nekřesťanem, uzavřeného s dispensí od překážky *disparitatis cultus* (can. 1120, § 2).

2. Jeden manžel se obrátí na víru křesťanskou druhý však buď vůbec nechce dáti se pokřtiti, buď ani nechce dále klidně pokračovati v manželském spoluzítí bez rouhání Bohu křesťanskému (can. 1121, § 1).

3. Je-li zmíněná zatvrzelost prokázána po té neb oné stránce, může manžel novokřesťan uzavřítí nové manželství s katolíkem, při čemž se předpokládá, že nezavdal po svém křtu nekřesťanskému manželovi příčinu k opuštění společného života (can. 1123).

Původní manželství se rozlučuje teprve manželstvím novým (can. 1126).

Řečená zatvrzelost se prokazuje pravidelně tím, že manžel křesťan se dotazuje nevěřícího manžela (*interpellatio*) před ordinářem svým, zdali trvá při zatvrzelosti proti křesťanské víře, tato interpelace se děje sumárně a mimosoudně. Nevěřící manžel může obdržeti na svou žádost i lhůtu na rozmyšlenou; dá-li jí však uplynouti bezvýsledně, pokládá se to za odpověď zápornou (can. 1122, § 1). Platná je však i soukromá interpelace katolickým manželem; ona jest i dovolena, nejde-li zachovati formu shora vypsanou. Ale *pro foro externo* je potřebí, by soukromá interpelace byla dokázána aspoň dvěma svědky nebo jiným přípustným důkazním prostředkem (can. 1122, § 2).

Interpelace může odpadnouti pouze s povolením apoštolského stolce (can. 1121, § 2; can. 1123).

Žil-li by manžel katolík po svém křtu dále ve starém manželství, nepozbývá tím práva na nové manželství, i může je uskutečniti tenkrát, když by manžel nevěřící změnil svůj úmysl žíti dále v manželství a opustil společnou domácnost bez spravedlivé příčiny, nebo kdyby nechtěl žíti klidně v manželství bez rouhání Bohu křesťanskému (can. 1124).

Poznámka. Reskript kongregace Officii 4. XI. 1924 vyslovil s papežským schválením rozloučení manželství jako *vinculi naturalis* uzavřeného mezi nekřtěným a nekatolíčkou beze zření ke

konsumaci a to in favorem fidei, ježto nekřtěný chtěl se státi katolíkem a vzíti si za manželku katolíčku. (II Monitore Ecclesiastico 37, 193 nsl., Archiv für k. K. R. 1925, 574.)

O can. 1125 mluvili jsme již stručně shora na str. 6; jím byly v platnosti zachovány a na podobné poměry i jinde rozšířeny tři konstituce papežské, jež jsou otištěny v kodexových dokumentech. Věc je příliš detailní a v našich poměrech nepraktická, než abychom ji zde vylíčili podrobně; jde o uznání jedné legitimní manželky z více pohanských žen u národů žijících v polygamii, když manžel polygamista se stal křesťanem.

Důvod, proč se připouští rozloučení manželství, ačkoli bylo konsumováno, je ten, že manželství mezi nekřtěnými nebylo svátostným manželstvím, ani se jím nestalo, přestoupil-li pouze jeden manžel na křesťanství. Nerozlučné je však jen svátostné manželství konsumované. Kdyby musila se provéstí nerozlučnost i manželství shora vylíčeného, byl by rozpor v tom, že by byla ohrožena křesťanská víra zarputilým manželem nekřesťanem; a tu přednost se dala záchraně víry, jež je podstatou křesťanského života. Tímto nazíráním se vysvětluje také řehole can. 1127, že v případě pochybnosti *privilegium fidei* má býti podporováno a chráněno, ježto mu svědčí *favor iuris*.

O kompetenci kongregace Officii v příčině *privilegia Paulini* nutno srovnati can. 247, § 3, 1962 a shora § 40.

III. Důvod, že se připouští rozloučení *nekonsumovaného* manželství slavnými sliby, je ten, že jeho nerozlučnost se zakládá pouze na *ius humanum*, neboť jen o konsumovaném manželství se v písmě praví: „Protož opustí člověk otce i matku, a připojí se k manželce své, i budou dva jedno tělo. A tak již nejsou dva, ale jedno tělo. A protož, což Bůh spojil, člověk nerozlučuj.“ (Mat. XIX., 5, 6; Mark. X., 7—9 a pod.).

Kdo pak vykonal slavné řeholní sliby, odumírá takřka světu a uskutečňuje se řeholními sliby aspoň pro jednoho z manželů stav svobodný, jež církev výše staví nežli manželství (can. X. sessio XXIV. *concilii Trid. de sacramento matrimonii*).

Ovšem musí býti dokázáno, že manželství ještě nebylo konsumováno; tento důkaz se vede týmž způsobem jako při impotenci (can. 1975—1981). Rozloučení nastane teprve skutečným vykonáním *slavných* slibů bez kterékoli výjimky. Vstoupil-li do řádu papežem aprobovaného pouze jeden manžel, je druhý volný a může uzavřítí nové manželství (can. 1119). Řízení v této pří-

čině přísluší kongregaci *de disciplina sacramentorum*, cf. can. 249, § 3 a shora § 40.

IV. Posud *zákonem* nebylo stanoveno, ale dlouho trvající praxí bylo vykonáváno právo apoštolského stolce udělití důvodnou dispensí z nerozlučnosti nekonzumovaného svazku manželského. Canon 1119 nyní výslovně stanovil toto právo. Za dispensí mohou žádati buď oba manželé, buď jeden z nich, i proti vůli druhého (can. 1119, 1973). I zde přísluší konečné řízení kongregaci *sacramentorum* (can. 249, § 3, 1962 a shora § 40), i nesmí proto nižší soudce zahájit řízení za účelem dosažení dispense, ledaže k tomu byl apoštolským stolcem oprávněn (can. 1963, § 1), (kteréžto oprávnění však nyní se uděluje všeobecně jako jediný případ *delegationis a iure*: reglement pro kongr. *sacramentorum* ze 7. května 1923 A. A. S. XV., 389, cap. I. n. 4 vydaný k řízení této kongregace *super matrimonio rato et non consummato* z téhož data) a nesmí v přípravném řízení samostatně rozhodnouti, musí naopak zaslati všechny spisy do Říma i s písemným dobrým zdáním biskupa a obhájce manželského svazku (can. 1985).

Přípravné řízení vede vždy soudce jednotlivce (can. 1966). Ve všech těchto věcech dispensačních musí býti přibrán *defensor vinculi matrimonialis* (can. 1967). Rovněž musí soudce předložit kongregaci *sacramentorum* všechny procesní spisy o neplatnosti manželství z důvodu impotence, když provedený důkaz svědčí tomu, že přes tělesnou způsobilost soulož nebyla vykonána; neboť kongregace může upotřebiti spisů k dispensi *super rato et non consummato matrimonio* (can. 1963, § 2).

Udělí-li se taková dispense, je tím současně udělena dispense vzhledem k budoucímu manželství z případné překážky, plynoucí z cizoložství kvalifikovaného slibem nebo pokusem uzavřítí nové manželství (can. 1075, bod 1. a can. 1053), což se děje vzhledem k možnosti civilního sňatku.

V. Bylo-li manželství rozloučeno co do svazku, může další manželství býti uzavřeno platně a dovoleně (can. 1142). Církev ovšem nepřeje takovým *secundae nuptiae*, poněvadž pokládá neporušené vdovství za výhodnější nežli nové manželství (can. 1142); je to důsledek názoru, že svobodný stav má přednost před stavem manželským a že láska, která pojila manžely za živa, má trvati nadále i po smrti jednoho z nich.

Žena znova se provdávající nemůže ovšem opětně obdržeti slavného žehnutí manželského, byla-li již jednou jeho účastna (can. 1143, cf. 1101).

VI. Rozloučení manželství náleží co do uspořádání svého k nejtěžším úkolům státního zákonodárce. Manželství je základem rodiny a tím i základem státu; ochrana, která se poskytuje manželství, jest i ochranou státu; tato skutečnost vyžaduje, by manželství bylo trvalé. Ale manželství se dotýká jednotlivce tak důtklivě a významně, že i on musí býti chráněn, hrozí-li mu z manželství snad zkáza duševní nebo tělesná; tento požadavek rozhodl pro výjimečnou možnost rozloučení manželství. Dřívější právo občanské bylo ve směru tomto velmi zastaralé a ještě ovládáno názory jednotlivých konfesí. Teprve naše novela manželská zavedla zásady moderní, stejné pro všechny státní občany (mimo Slovensko, kde platí moderní právo uherské).

O rozluku manželství lze žalovati podle § 13 novely manželské z těchto důvodů, i když se vyskytly za platnosti dřívějšího práva (§ 23 tamže):

- a) Dopustil-li se druhý manžel *cizoložství*. Žalobní právo se promlčuje do jednoho roku ode dne, kdy manžel se dověděl o cizoložství (§ 14, lit. a) a pomíjí vůbec, uplynulo-li ode dne spáchaného cizoložství pět let (§ 14, lit. b).
- b) Byl-li druhý manžel pravoplatně *odsouzen do žaláře* nejméně na tři léta nebo na dobu kratší, avšak pro trestný čin vyšlý z pohnutek nebo spáchaný za okolností, svědčících o zvrhlé povaze. Žalobní právo se promlčuje do jednoho roku ode dne, kdy manžel nevinný se dozvěděl o odsouzení manžela druhého (§ 14, lit. a).
- c) *Opustil-li* manžel svého manžela zlomyslně a nevrátí-li se na soudní vyzvání do šesti měsíců. Není-li pobyt jeho znám, buďž soudní vyzvání učiněno veřejně. Jednotlivosti jsou uvedeny v článku I. nařízení vládního ze dne 27. června 1919, č. 362 Sb. z. a n.
- d) *Ukládal-li* druhý manžel o manželův život nebo zdraví; žalobní právo se promlčuje do jednoho roku ode dne, kdy manžel se dověděl o úkladném činu (§ 14, lit. a) a pomíjí vůbec, uplynulo-li ode dne spáchaného činu 5 let (§ 14, lit. b).
- e) *Nakládal-li* jím *vícekrát* zle, ubližoval-li mu těžce, nebo opětovně ho na cti urážel; po odpuštění stačí jedině nové jednání (§ 14, lit. c).
- f) *Vede-li zhýralý život*.
- g) *Pro duševní chorobu*; zákon uvádí zde trojí různý typ:
 - a) trvale nebo periodicky probíhající *duševní chorobu*, která trvá aspoň tři léta;

β) těžkou duševní degenerací vrozenou nebo získanou, čítaje v ni těžkou hysterii, pijáctví nebo navyklé nadužívání nervových jedů, jež trvá aspoň dvě léta;

γ) padoucí nemoc, trvající aspoň rok s nejméně šesti záchvaty v roce nebo s přidruženou duševní poruchou.

h) Nastal-li tak *hluboký rozvrat* manželský, že na manželích nelze spravedlivě požadovati, by setrvali v manželském společenství. Rozluky nelze vysloviti k žalobě manžela, který rozvratem je převážně vinen.

i) Pro *nepřekonatelný odpor*. Žalobě lze vyhověti jen tehdy, připojí-li se (k jednostranné žádosti) za rozluku třeba i dodatečně také druhý manžel. V tomto případě netřeba však rozluky ihned povolovati, nýbrž lze napřed uznati na rozvod od stolu a lože, a to třeba i vícekrát. Předchozí rozvod odpadá, jsou-li už manželé soudně rozvedeni a uplynul-li od té doby jeden rok, aniž obnovili manželského společenství; uplynula-li 3 léta od rozvodu, je pokládati tvrzený odpor za prokázaný, pokud výsledky ústního jednání tomu neodporují (§ 18 novely).

Žalobní právo pomíjí *odpuštěním*. Nové provinění zakládá novou žalobu a ruší dřívější odpuštění (§ 14, lit. c).

Lhůty promlčení (§ 14, lit. a, b) se *přerušují* žádostí nebo žalobou o rozvod, bude-li v řízení náležitě postupováno. V případě zamítnutí žádosti nebo žaloby přihlíží se k věci tak, jako by lhůty nebyly přerušeny (§ 14, lit. d).

Ve všech sporech o rozluku budiž postupováno podle předpisů platných o tom, jak vyšetřovati a posuzovati *neplatnost* manželství (§ 13, posl. odst.), ovšem nyní bez defensora matrimonii (čl. V., č. 1 zákona z 1. dubna 1921, č. 161 Sb. z. a n.).

Příslušným rozhodovati o rozluce (§ 13) je sborový soud první stolice, v jehož obvodě manželé měli své poslední společné bydliště (§ 76 jurisd. normy ve spojení s § 100 ve znění zákona z r. 1921 právě citovaného čl. II., číslo 7). Článek I., číslo 2 zákona z 8. června 1923, číslo 123 Sb. z. a n. stanovil: „Samosoudcům sborových soudů první stolice přísluší též projednati a rozhodnouti spory o rozvod a rozluku manželství, leč by jedna ze stran ještě před průvodním usnesením navrhla, by věc projednána byla před senátem.“ K tomu 2. odstavec článku XIV. téhož zákona. Čl. XV. téhož zákona omezoval zákon řečený do 31. XII. 1924, což bylo prodlouženo až do jiné úpravy zákonem z 19. XII. 1924, č. 292 Sb. z. a n.

Manželé, jejichž manželství bylo rozloučeno výrokem soudním, mohou uzavřít *nový sňatek* teprve, když rozhodnutí o rozluce nabylo právní moci (§ 22 novely manž.).

§ 125.

2. O rozvodu manželství.

I. *Dissolutio vinculi* (rozluka manželství) a *separatio tori, mensae et habitationis* (rozvod, rozvedení manželství co do manželského spoluzití neb od stolu a lože) je zcela něco různého. Při rozluce dřívější platné manželství se ruší, netrvá tudíž dále, kdežto při rozvodu manželský svazek dále trvá, jen že manželé jsou prosti práv a povinností, plynoucích z manželského spoluzití.

Nerozlučnost konsumovaného manželství toho nevyžaduje, by manželé spoluzili bezvýjimečně; mohou totiž nastati případy, kde by spoluzití bylo nesnesitelným břemenem, ano snižováním manželského svazku (can. 1128). Ku přerušení manželského spoluzití nutný je důvod právem uznaný.

Rozvedení je možné jednak rozhodnutím církevního soudce (*iudicis sententia*), jednak může *nevinný* manžel odejít i o své újmě (*propria auctoritate*) (can. 1130, 1131, § 1; 1971, § 1, bod 1).

Samovolné opuštění není vázáno při cizoložství druhého manžela žádnými podmínkami (can. 1130); při všech ostatních důvodech separace je však nutno, by byly zcela zjištěny a nebezpečí hrozilo z prodlení (can. 1131, § 1).

Kodex uzákonil dřívější praxi církevních soudů ustálenou od druhé polovice středověku, i uznává *separatio perpetua* (trvalý rozvod) a *separatio temporaria* (dočasný rozvod) a to *ad certum incertumve tempus*, na dobu určitou i neurčitou.

II. *Separatio perpetua* je možná, ne však nutná, pouze při cizoložství (*adulterium*) jednoho manžela (*etiam in perpetuum*, can. 1129, § 1). Samozřejmě je, že cizoložství (v právním slova smyslu) u jednoho manžela musí býti dokázáno.

Rozvod však *není* dovolen (can. 1129, § 1):

a) spáchal-li druhý manžel taktéž cizoložství (kompensace viny);

b) souhlasil-li s životem cizoložným;

c) způsobil-li cizoložství na př. návodem, kuplířstvím;

d) odpustil-li cizoložství výslovně nebo mlčky.

Odpuštění mlčky učiněné se shledává v tom, že nevinný manžel věda o cizoložství, pokračoval v dřívějším manželství;

odpuštění se předpokládá, nevyhnal-li, nebo neopustil-li, nebo nežaloval-li manžela vinníka do šesti měsíců ode dne, kdy se dověděl o cizoložství (can. 1129, § 2).

Nevinný manžel není nikdy povinován připustiti manžela vinníka k opětovnému manželskému spoluzití; chce-li ovšem, může tak učiniti na jeho žádost neb o své újmě; při tom ovšem se předpokládá, že manžel vinník ne zvolil si již za jeho souhlasu stavu neslučitelného s manželstvím, na př. stavu duchovního nebo řeholního (can. 1130).

III. Rozvod *dočasný* se povoluje z důvodů rušících manželské spoluzití a zaviněných jedním manželem; jako takové uvádí can. 1131, § 1 *příkladem*: přistoupení k nekatolické víře, nekatolické vychování dětí, zločinný a potupný život, vážné nebezpečí rázu duševního nebo tělesného, kruté nakládání ztěžující manželský život.

V těchto případech musí však spoluzití býti obnoveno, odpadl-li důvod rozvodu. Byl-li však rozvod povolen ordinářem, ať na dobu určitou, ať neurčitou, je k obnově života povinován nevinný manžel pouze tenkrát, nařídil-li tak ordinář, neb uplynula-li doba, na kterou byl rozvod povolen (can. 1131, § 2).

IV. Byl-li rozvod proveden, mají děti býti vychovávány u manžela nevinného; ale u katolického manžela, je-li jeden manžel nekatolíkem. Ovšem může ordinář v obou případech jinak naříditi, shledá-li to nutným vzhledem k dětem, a je-li katolická výchova zajištěna (can. 1132).

V. Pokusy o smír mezi manžely nejsou Kodexem *zvláště předepsány*, ani žaluje-li se na rozvod, což je tím pochopitelnější, že rozvod je možný i *propria auctoritate*.

VI. Rozvod občanský musí vždy se zakládati na soudním výroku (§ 93 obč. zák. a contr.), kterého manželé musejí se domáhati.

Zde sluší různiti dva případy:

a) *Rozvod dobrovolný.*

b) *Rozvod nedobrovolný.*

Ad lit. a). O dobrovolném rozvodu jednají §§ 103—106 obč. zák. s odchylkami pozdějších zákonů a §§ 2—7 min. nař. 9. prosince 1897, č. 283 ř. z.

Žádají-li oba manželé dobrovolně a souhlasně za rozvod, musí soud první instance (okresní soud manželův § 114 jur. normy) povolit rozvedení, bylo-li šetřeno těchto zákonných předpisů (§ 103 obč. zák.). Zákon z 31. prosince 1868, č. 3 ř. z. ex

1869 a § 27 novely manželské předpisují, že dobrovolnému rozvedení má předcházeti trojí pokus o smíření u jmenovaného soudu v přestávkách osmidenních; o pokusech těchto sepiše se protokol u soudu (§ 3 cit. zák.).

Soud může povolit rozvedení jen tenkrát, když byla se stala mezi manžely úmluva o uspořádání majetkových poměrů, zejména o výživě manželky a dětí (§ 105 obč. zák.; § 7 minist. nařízení z r. 1897). K dobrovolnému rozvedení může i nezletilý manžel nebo manžel poručenec a opatrovanec sám přivoliti; k uspořádání majetkových poměrů má ovšem potřebí svolení zákonného zástupce a poručenského soudu (§ 106 obč. zákona a § 4 nařízení z roku 1897).

Ad lit. b). O *nedobrovolném rozvedení* mluví §§ 107—109 obč. zákona s pozdějšími zákonnými změnami. (Srovn. také §§ 2—7 min. nař. z r. 1897.) Sborový soud první instance posledního společného bydliště manželů (§ 50 č. 2 a § 76 jurisd. normy ve spojení s § 100 ve znění zákona z 1. dubna 1921, č. 161 Sb. z. a n., čl. II., číslo 7; srovn. cit. článek I. č. 2. zákona z 8. června 1923, č. 123 Sb. z. a n.) může připustiti nedobrovolné rozvedení jen z vážných důvodů, jaké příkladem uvádí § 109 obč. zák.: uznané spáchání cizoložství nebo zločinu vůbec, zlomyslné opuštění manžela, nespořádaný způsob života, kterým čest rodiny nebo podstata majetku žalujícího manžela jsou ohroženy, nebezpečné úklady na život nebo zdraví, kruté nakládání, velmi citelné a opakované urážky, tělesné nakažlivé nemoci.

Nedobrovolnému rozvedení nepředchází pokusy o smír (čl. V., č. 2, zák. 1. dubna 1921, č. 161 Sb. z. a n.).

Soud má vždy k tomu hleděti, by bylo dosaženo alespoň dobrovolného rozvedení (§ 3 dvor. dekretu z 23. srpna 1819 č. 1595 sb. z. s. a § 3 min. nař. z r. 1897).

Nevedou-li tyto snahy k cíli, vyřkne se po provedeném líčení rozsudek, při čem v případě povolení rozvodu se vytkne, či vinou se tak stalo (§ 12 cit. dvor. dekretu, § 6 min. nařízení z r. 1897). Před rozsudkem lze ohroženému manželu dovoliti zvláštní pobyt (§ 107 obč. z.), při čem manželce musí se vyměřiti slušná výživa.

Zřící se práva žaloby na rozvedení je možno; nějaká kompenzace mezi obapólným nezákonným jednáním je vůbec vyloučena.

Rozvedení pravidlem se dovolí na neurčitou dobu. Chtějí-li manželé později zase spolu žít, jest jim to dovoleno; ovšem

musejí oba o tom zpravit příslušný soud (§ 110 obč. z.). Podle § 114 jurisd. normy činí se toto zpravení u soudu povolivšího rozvod neb u okresního soudu společného bydliště.

Následek rozvedení je zrušení manželského spoluzití; přestává moc manželova, společné bydliště a společná domácnost.

Jiné následky, zejména majetkové, náležejí do civilního práva.

O ochraně dětí v případě rozvodu nebo rozloučení manželství viz §§ 6 a 7 cis. nařízení 12. X. 1914 č. 276 ř. z. (první novely k obč. z.), jimiž § 142 obč. z. byl pozměněn.

Přeměna rozvodu na rozluky. Soudní rozvod může býti přeměněn na rozluky, ať je vysloven po vydání manželské novely nebo před ní, a to tuzemským soudem, nebo před 28. říjnem 1918 soudem v královstvích a zemích zastoupených v bývalé říšské radě rakouské (§ 24 novely).

Rozeznávají se tři skupiny rozvedených manželství:

A. Manželství rozvedená před vydáním manželské novely buď dobrovolně, buď nedobrovolně. Každý manžel může žádati za rozluky manželství pro nepřekonatelný odpor (§ 15 novely), když uplynulo šest měsíců od provedení soudního rozvodu (což je nyní samozřejmé) a když manželé neobnovili manželského společenství. Soud má zjistiti, že je tu souhlas obou manželů s rozlukou a že nejde o nerozvázný počin.

Uplynula-li však již 3 léta od provedení soudního rozvodu, není třeba ani souhlasu druhého manžela ani zjišťovati nepřekonatelného odporu ani rozváznosti počinu (což je nyní samozřejmé).

Pro jiný důvod než nepřekonatelný odpor nelze za rozluky žádati a soud odkáže žadatele na pořad práva, tvrdí-li jiný důvod pro rozluky, pokud jde toliko o dobrovolný rozvod, nikoliv o rozvod vyslovený rozsudkem (§ 17 zákona; článek I., bod I., cit. prováděcího nařízení z r. 1919).

B. Manželství rozvedená po vyhlášení novely bez rozdílu, jde-li o rozvod dobrovolný nebo nedobrovolný. Žadati lze každému manželovi za rozluky pro nepřekonatelný odpor, když uplynul alespoň rok od rozvodu a manželé neobnovili manželského spoluzití. Soud povolí rozluky, je-li tu souhlas druhého manžela a zjistí-li, že je tu vskutku nepřekonatelný odpor. Jde-li o *dobrovolný rozvod* a nesouhlasí-li druhý manžel, nebo tvrdí-li žadatel jiné důvody než nepřekonatelný odpor, soud odkáže ho na pořad práva (článek II., bod II. cit. nař.).

V případech *A.* a *B.* pokládá se za souhlas, když manžel, proti němuž žádost za rozluky směřuje, se nedostaví na soud, byv řádně v obsílce na to upozorněn (§ 16 lit. b novely, čl. III. nař.).

C. Manželství, která byla soudem prohlášena za rozvedená pravoplatným rozsudkem podle §§ 107—109 obč. z., a to z některého důvodu uvedeného v § 13 manželské novely, ať vydán rozsudek před vyhlášením jejím nebo teprve po něm.

Zde lze žádati za rozluky buď pro nepřekonatelný odpor (§§ 15, 16 novely) nebo na podkladě provedení již sporu o rozvod (§ 17 novely). V tomto případě podle § 17 novely stačí jednostranná *žádost*, není třeba souhlasu druhého manžela ani uplynutí nějaké lhůty od provedení rozvodu. Soud jen zkoumá, zdali skutečnosti dříve zjištěné by stačily na rozluky již tenkrát a zdali se nezměnily v době žádosti, jak tomu může býti zejména při duševních chorobách (§§ 13, lit. g, § 17 na konci a čl. II., bod III. cit. nařízení). Srov. „Právník“ 1926, str. 369 nsl. článek Emila Svobody a Hory. Rozhodnutí nejv. soudu č. 5189 Sbírký nálezů soudních a rozh. z 2. listopadu 1926, č. R II 211/26 v Brněnském Přehledu rozhodnutí 1927, str. 13 nsl. (nelze vyhověti žádosti manžela o rozluky, který rozsudkem povolený rozvod zavinil).

Veškeré jednání soudní v naznačených třech případech *A—C* je *nesporné* a provádí se před sborovým soudem první stolice. Příslušnost soudní je stanovena §§ 20 a 24 novely u spojení s § 100 jurisdikční normy ve znění zákona z 1. dubna 1921, č. 161 Sb. z. a n. čl. II., číslo 7. Srov. k tomu cit. článek I., č. 2 zákona z 8. června 1923 č. 123 Sb. z. a n.

V nesporném řízení nebylo třeba ustanoviti obhájce svazku manželského, kterýžto funkcionář vůbec byl zrušen článkem V., č. 1. a čl. VII., č. 3. zák. z 1. dubna 1921 č. 161 Sb. z. a n.

Rozhodnutí se děje *usnesením*, v němž se uvádí také výrok o vině obsažený v předchozím rozsudku o rozvodu (úvod článku II. cit. nař.).

Ujednání stran a soudní rozhodnutí, učiněná při rozvodu dobrovolném i nedobrovolném o majetkových poměrech manželů a dětí (§§ 106 a 108 obč. z.) zůstávají v platnosti i po vyslovené rozluce, pokud strany se nedohodnou jinak. Pořad práva za účelem nového spořádání majetkových poměrů je možný z důvodů důležitých, na př. pro znovuprovádění ženy nebo pro změnu majetkových poměrů (§ 19 novely).

ODDÍL ŠESTÝ.

Řízení ve věcech manželských.

§ 126.

I. Zde nepodáváme úplného obrazu o řízení ve věcech manželských, poněvadž toto řízení je pravidelným řízením ve věcech sporných (o tom později), pouze s některými výjimkami, které vyplývají ze zvláštní povahy manželství vylíčené v předchozích §§ a které s ní souvisí. A o tyto zvláštnosti nám zde jde.

Církev hájí ze svátostné povahy manželství výlučného soudnictví svého, pokud jde o *causae matrimoniales* mezi křtěnými (can. 1960). Civilní účinky manželství, tudíž účinky nesvátostné, náležejí na pořad státního práva (can. 1061, 1961), pokud má o nich být rozhodnuto samostatně; církevní soudce může o nich rozhodovati pouze tenkrát, naskytnou-li se průběhem manželského řízení *incidenter et accessorie* (can. 1961).

II. *Místní příslušnost* soudu se řídí v manželských věcech podle toho, kde manželství bylo uzavřeno, nebo kde má domicil nebo kvasidomicil strana žalovaná, resp. strana katolická při smíšených manželstvích (can. 1964). (Rozh. interpretační komise 14. července 1922.)

Ježto církev z politických důvodů zvláště si váží panujících katolických knížat a jich rodin, ustanovuje papež od případu k případu římskou kongregaci, římský tribunál nebo zvláštní komisi k rozhodnutí manželských věcí panujících knížat, jich dětí, resp. jich následníků (can. 1557, § 1, bod 1 a can. 1962).

III. *Favor matrimonii* toho vyžaduje, by vše bylo učiněno pro záchranu manželství; proto má soudce před každým řízením o neplatnost manželství působiti k tomu, aby po případě chybějící souhlas manželský nebo chybějící předepsaná forma byly doplněny a nahrazeny a by se zakročilo o dispensi z překážky pravidelně promíjené (can. 1965).

Týž *favor iuris* připouští, by všichni příbuzní a sešvagření byli pokládáni jako způsobilí svědci v manželských věcech (can. 1974).

IV. Charakteristickou známkou procesu o neplatnost manželství (procesu vinkulárního, nulitního) je, že musí býti přibrán *defensor vinculi matrimonialis*, čímž zachována byla instituce, zavedená *Benediktem XIV.* bulou „*Dei miseratione*“ z r. 1741 (cf. can. 1587).

Defensor matrimonii se ustanovuje ordinářem z kněží, již jsou neposkvrněné pověsti, doktory kanonického práva neb jinak zkušeni, obezřetní a spravedliví (can. 1589); ustanovení mohou býti všeobecně nebo pro určité případy (can. 1588, § 2).

Defensor musí býti zván ke každému soudnímu jednání; stačí ovšem, je-li přítomen i bez pozvání (can. 1587, § 1). Nedo- staví-li se, jest jednání sice platné, ale výsledek jeho musí býti později s ním sdělen buď ústně, buď písemně, by mohlo podle jeho návrhu se zaříditi, co je nutné nebo vhodné (can. 1587, § 2). Přítomnost defensorova je zvláště nutná při důkazním řízení, by každý předvedený důkazní prostředek mohl býti prozkoumán a oceněn vzhledem k zachování platnosti manželství (can. 1968).

Stručně řečeno: úkolem a povinností defensorovou je stále bdíti nad tím, by manželství bylo zachováno v platnosti, pročez může kdykoliv, i po skončeném procesu a po uveřejněném rozsudku vše podniknouti, co k tomu uzná za vhodné, ovšem v mezích procesních předpisů (can. 1969). Nežli soud přistoupí ke konečnému rozsudku, musí defensor býti dotázán, má-li ještě nějaký návrh; neodpoví-li do dne, kdy konečný rozsudek má býti vyřčen, má se za to, že nečiní dalších kroků; neboť právo, činiti poslední návrhy, má právě on (can. 1984, §§ 1—3).

V. Rozsudky v manželských věcech mají vždy jen ráz provisorní, zejména co do neplatnosti, neboť bylo-li manželství jednou platně uzavřeno, nemůže žádným rozsudkem státi se neplatným. Pročez může vždycky každý proces býti obnoven, jakmile nové *vážné* důvody k tomu se vyskytnou (can. 1989, cf. can. 1903); svědci jednou již slyšení i noví svědci mohou býti vyslýcháni, ovšem musí býti defensorovi poskytnuta možnost činiti ve věci této své návrhy, resp. námitky (can. 1781, 1786, 1983). Je-li však vyloučeno, že rozsudkem na neplatnost manželství se poruší božský příkaz, může rozsudek vejíti v moc práva (na př. zemřel-li již jeden manžel): rozsudek Roty z 20. června 1922 (A. A. S. XIV., 600).

Uzná-li soudce první instance manželství neplatným, musí defensor se odvolati v předepsané lhůtě k instanci druhé; ne- učinil-li by tak, musí býti soudcem k tomu donucen (can. 1986).

Kdyby druhá instance potvrdila rozsudek, svědčící neplat- nosti manželství, a defensor nepodal další apelace, mají manželé právo uzavřítí nové manželství, uplynulo-li deset dní od ohlášení druhého rozsudku (can. 1987).

Místní ordinář musí se o to postarati, by rozsudky o neplatnosti manželství byly poznamenány v matrikách křestních a snubních, kde uzavření manželství bylo zapsáno (can. 1988).

VI. Pravidelný proces o neplatnost manželství vůbec se nekoná, vyplývá-li zcela jasně a nesporně z *pravoplatných listin* překážka rozdílného náboženství, vyššího svěcení, slavného slibu čistoty, platného svazku manželského, pokrevního příbuzenství, švagrovství nebo duchovního příbuzenství. Ovšem musí býti stejně jasně prokázáno, že dispense z nich nebyla udělena. V případech těchto předvolá ordinář strany a za přítomnosti defensorovy může prohlásiti neplatnost manželství (can. 1990). Kdyby ovšem defensor byl názoru, že překážky nejsou dostatečně prokázány, nebo že dispense pravděpodobně byla udělena, pak je povinován dovolati se druhé instance, jíž musejí býti spisy postoupeny a jež písemně se požádá, by rozhodla o věci (can. 1991).

Soudce druhé instance rozhodne taktéž bez procesu za přítomnosti defensorovy, má-li první nálezný být potvrzen nebo má-li se věc odkázati na pořad práva před první instancí (can. 1992).

VII. Ptáme-li se nyní, kdy proces v manželských věcech vůbec může býti zahájen, tož platí zásada, že soud sám o své ujmě nemůže zahájit žádné řízení; musí předcházeti buďsi pravidelná žaloba, buďsi žádost po právu podaná (can. 1970).

Žalovatí mohou:

1. manželé ve všech případech rozvodu a neplatnosti, *nezavinili-li* sami příslušné překážky (can. 1971, § 1, bod 1).

2. *Promotor iustitiae* při manželských překážkách, povahou svou veřejných. *Veřejnými* překážkami vyznávají se tytéž, co v can. 1037, totiž překážky, které mohou býti dokázány u soudu.

Promotor iustitiae je církevní zástupce, analogon to ke státnímu zástupci (cf. can. 1586). O promotorovi platí stejné zásady jako o defensorovi, pokud jsou obsaženy v can. 1586—1589. Úřad promotora a defensora může býti dokonce svěřen též osobě, ovšem ne v témž procesu a ne tenkrát, kdyby množství soudních jednání a procesů tomu vadilo (can. 1588, § 1).

Žalobní právo nepřísluší jiným osobám; všichni ostatní i příbuzní manželů mohou pouze *ohlásiti (denuntiare)* neplatnost manželství ordináři nebo promotorovi iustitiae (can. 1971, § 2).

Nebylo-li manželství za živa manželů jako neplatné zažalováno, pokládá se po smrti jednoho neb obou z nich za platné *per praesumptionem iuris et de iure*, proti čemu odvod se ne-

připouští, ledaže by při jiných sporech vznikla incidenčně otázka o platnosti takového manželství (can. 1972).

VIII. Podle *práva občanského* má se věc co do *neplatnosti* manželství takto:

Každá překážka veřejného práva působí bezvýmínečnou neplatnost manželství, každá překážka soukromého práva působí výmínečnou neplatnost jeho, která totiž závisí na příslušné žalobě interesovaných osob. Pouze sborovému soudu posledního společného bydliště však náleží vyřknouti neplatnost manželství (§§ 50, č. 2, 76 jurisdikční normy; § 100 ve znění shora udaném).

a) *Bezvýmínečnou neplatnost* působí tyto překážky: Únos, svazek manželský, příbuzenství, zavraždění manžela, nedostatek předepsaného prohlášení souhlasu manželského (§ 28 novely manž.).

Neplatnost tuto mohou uskutečniti:

α) Soudy z povinnosti úřední bez nějakého žalobce; předpokládá se při tom ovšem, že manželský svazek a zmíněné překážky dále trvají (§ 28 novely); i kdyby podmínky tyto již netrvaly, ale kdyby toto úřední řízení bylo nutné z příčin veřejnoprávních (na př. nějakého trestního řízení), soudové přece mohou zahájit řízení o neplatnost (dv. d. 27. června 1837, č. 208 sb. z. s.).

β) Soukromí účastníci (na př. zdánlivý manžel neb osoby, které mají na tom nějakého zájmu) nejsou podmínkami sub α) vázání. Že by jen nevinný manžel měl právo, nedá se dovoditi ze zákona.

b) *Výmínečnou neplatnost* manželství působí všechny překážky shora nejmenované (§ 28, 2. odst.).

Zde jest uskutečňování neplatnosti oprávněnými osobami teprve věcnou podmínkou neplatnosti manželství, o které dříve mluvit nelze; uskutečňování přísluší podle § 28, 2. odst. nov. manž. osobám, které byly ve svých právech zkráceny uzavřením neplatného manželství. Které osoby to jsou, vyjde na jevo, podrobí-li se každá jednotlivá *překážka* zvláštní zkoušce ve směru tomtu.

§ 96 obč. z. přidal však ještě jednu podmínku, an ustanovil, že *jen nevinný manžel* má právo žádati, by manželská smlouva byla prohlášena za neplatnou; nevinnost záleží zde v tom, že v době sňatku nevěděl o překážce, ježto jinak by bylo jeho jednání dolosní.

Toto ustanovení však se netýká jiných osob oprávněných k uskutečnění neplatnosti manželství.

Toto právo pomíjí:

a) Opomenul-li manžel hned po tom, kdy dověděl se o překážce, se domáhati neplatnosti manželství (§ 96 obč. z.).

b) Manželství nezletilců nebo poručenců lze jen potud odporovati, pokud otcovská neb poručenská moc trvá (§ 96 obč. z.)

c) Schválením strany k odporu oprávněné.

d) Smrtí oprávněné osoby, nezahájila-li vůbec řízení o neplatnost manželství; učinila-li to však, může každý domáhati se neplatnosti, kdo má při tom právní zájem.

e) Třicetiletým promlčením od doby uzavření manželství § 1485, 2. odst. obč. z., což ovšem je sporné.

Tím, že právo k odporu odpadne, nestane se manželství teprve platným, nýbrž ono platným zůstane, ježto podmínky neplatnosti se nesplnily; v tomto případě nelze tedy mluvit o konvalidaci manželství.

Ustanovení o formálním řízení ve věcech neplatnosti manželství náleží do platného soudního řádu, jenž již nezná defensora matrimonii (čl. V., č. 1. a čl. VII., č. 3. zák. 1. 4. 1921, č. 161 Sb. z. a n.).

Srovnej dv. d. ze 23. srpna 1819, č. 1595 sb. z. s. a k tomu nařízení ministerstva spravedlnosti z 9. prosince 1897, č. 283 ř. z. (§§ 8—19) a z 12. května 1911, č. 91 ř. z.; § 5, odst. 3 a § 371, 2. odst. trestního řádu. (Srovn. *Vladimír Mandl*, Manželské procesní právo československé. Plzeň, 1926.)

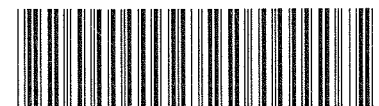
REV15

SEMINÁRNÍ
Hist.-práv.

KNIHOVNA
oddělení

ÚK PrF MU Brno

3 1 2 9 5 0 3 2 9 3

282 -